Statens vegvesen

Likelydende brev

Behandlende enhet:	Saksbehandler/telefon:	Vår referanse:	Deres referanse:	Vår dato:
Vegdirektoratet	Victoria Christine Tvenge / 22073471	16/26575-3		02.05.2016

Høring – Forslag til endring i forskrift av 1. oktober 2004 nr. 1339 om trafikkopplæring og førerprøve m.m.

Vegdirektoratet sender med dette på høring forslag til forskrift om endring i forskrift av 1. oktober 2004 nr. 1339 om trafikkopplæring og førerprøve m.m.

Forslaget gjelder i hovedsak endringer i forskriften som følge av evalueringen av føreropplæringen i Norge, samt behov for andre praktiske og språklige justeringer. Vedlagt følger også revidert lærerplan for førerkortklassene B, BE, C1, C1E, C, CE, D1, D1E, D og DE.

Følgende vedlegg til høringsbrevet er kun tilgjengelig på våre nettsider, www.vegvesen.no, under «Offentlige høringer»:

- vedlegg 1: Høringsnotat med forslaget og bakgrunn for forslaget
- vedlegg 2: Forslag til endringsforskrift
- vedlegg 3: Revidert lærerplan i førerkortklassene B, BE, C1, C1E, C, CE, D1, D1E, D og DE
- vedlegg 4: Liste over høringsinstanser.

Vi ber om at eventuelle høringsinnspill sendes per post til Statens vegvesen, Vegdirektoratet, Trafikant- og kjøretøyavdelingen, postboks 8142 Dep, 0033 Oslo eller ved hjelp av linken «Send inn høringsinnspill» under høringen på vegvesen.no innen 3. August 2016.

Trafikant- og kjøretøyavdelingen
Med hilsen

Bente Skjetne
avdelingsdirektør

Dag Terje Langnes

Vedlegg: 4

Postadresse	Telefon: 02030	Kontoradresse	Fakturaadresse
Statens vegvesen		Brynsengfaret 6A	Statens vegvesen
Vegdirektoratet	firmapost@vegvesen.no	0667 OSLO	Landsdekkende regnskap
Postboks 8142 Dep			
0033 OSLO	Org.nr: 971032081		9815 Vadsø

Likelydende brev sendt til
Likelydende brev
4 Postmottak Region midt
5 Postmottak Region nord
2 Postmottak Region sør
3 Postmottak Region vest
1 Postmottak Region øst

Samferdselsdepartementet, Postboks 8010 Dep, 0030 OSLO

Dokumentet er godkjent elektronisk og har derfor ingen håndskrevne signaturer.

VEDLEGG 1

Høringsnotat – Forslag til endring i forskrift av 1. oktober 2004 nr. 1339 om trafikkopplæring og førerprøve m.m.

1 Innledning

Vegdirektoratet sender med dette på høring forslag til endring i forskrift av 1. oktober 2004 nr. 1339 om trafikkopplæring og førerprøve m.m.

Høringen gjelder i hovedsak endringer som følge av evalueringen av føreropplæringen. Dokumentet omhandler i tillegg forslag til andre språklige og praktiske forbedringer.

Vedlagt følger forslag til revidert lærerplan for førerkortklasse B førerkortklassene B, BE, C1, C1E, C, CE, D1, D1E, D og DE. Høringsinstansene er velkommen til gi innspill til lærerplanen også, men bes om å gjøre det tydelig om det er forskrift eller læreplan de har innspill til.

2 Bakgrunn

I perioden 2011- 2014 gjennomføre ulike institusjoner på oppdrag fra Statens vegvesen en evaluering av gjeldende føreropplæring. Evalueringen omfattet både gjennomføringen av undervisningen og opplæringens effekt på holdninger, atferd og ulykkesinnblanding. I tillegg ble det gjennomført workshoper med representanter for førerprøvesensorene og tilsynspersonellet i Statens vegvesen, bransjeorganisasjonene og utdanningsinstitusjonene for trafikklærerne, forskningsmiljøene, trafikklærerstudentene og ungdomsgruppen. Funn og innspill er sammenstilt og oppsummert i rapporten *Evaluering av norsk føreropplæring etter 2005*. (Rapporten ligger tilgjengelig på vår nettside www.vegvesen.no).

Oppfølgingen av evalueringen begynte i 2015 med tre delprosjekter: 1 Revisjon av forskrift og læreplaner, 2 Kvalitetssikring av trafikklærernes kompetanse gjennom tilleggs- og etterutdanning og 3 Utvikling og tilpassing av førerprøven.

I delprosjekt 1 ble det opprettet fire arbeidsgrupper med mandat å komme med forslag til endringer i klasse A, A1, A2 og AM 146, klasse B med trafikalt grunnkurs, klasse S og tunge klasser.

Alle gruppene skulle

- gjennomgå og tydeliggjøre målformuleringene i læreplanene slik at de i større grad ivaretar elevenes krav til læringsutbytte og samtidig sikrer trafikklæreren et tilstrekkelig didaktiskhandlingsrom
- vurdere omfanget av de obligatoriske delene
- tydeliggjøre den trinnvise oppbygningen av opplæringen og intensjonen med veiledningstimene.

I tillegg skulle

- gruppen som tok for seg klasse A, A1, A2 og AM 146, vurdere om det var behov for å gi opplæringen i disse klassene et mer praktisk preg med mer vektlegging av for eksempel teknisk kunnskap om kjøretøyet
- gruppen som så på klasse B og trafikalt grunnkurs vurdere om det var behov for å gi opplæringen i trafikalt grunnkurs et mer praktisk preg
- tungbilgruppen legge til rette for at det på et senere tidspunkt kunne utvikles en helhetlig læreplan for førerkortrettet opplæring på tunge kjøretøy og yrkessjåføropplæringen
- gruppen som tok for seg klasse S, se videreutviklingen av læreplanen i denne klassen i sammenheng med revisjonen og videreutviklingen av kompetansekrav til instruktører i klasse S.

Forslagene fra delprosjektene er senere bearbeidet i Vegdirektoratet, og danner grunnlaget for denne høringen.

3 Nærmere om forslaget

3.1 Generelt

Som følge av arbeidet med å forbedre føreropplæringen, er det gjort endringer i trafikalt grunnkurs, gjennomgående endringer i målene for trinnene i alle førerkortklasser og en del andre endringer som gjelder for alle klasser. I tillegg er det gjort en del justeringer i den enkelte klassen, i bestemte kurs m.m.

Der endringene er felles for flere, eller alle, klasser og eller bestemmelser/paragrafer, blir endringene omtalt generelt. Det blir da kun vist til de aktuelle paragrafene. Endringer som gjelder en bestemt, eller få, paragrafer vil omtales under kommentarer til den enkelte bestemmelsen.

Endringer som gjelder alle klasser:

Målene for opplæringen og bruk av verb

Gjennom evalueringen og oppfølgingen av denne er det pekt på et behov for mer presis bruk av verb i målformuleringene. Til grunn for endringsforslagene ligger derfor prinsippet om at målene i de ikke-obligatoriske delene av opplæringen i hovedsak beskriver hva eleven skal sitte igjen med av kunnskaper og ferdigheter når undervisningen er over (produktmål), mens målformuleringene for de obligatoriske delene gir føringer for hva elevene skal gjøre eller delta på i undervisningen (prosessmål). Så langt vi har funnet det mulig, er dette gjennomført i endringsforslagene. Hver enkelt endring blir ikke kommentert. Eksempel på verb som er brukt når det gjelder ikke-obligatoriske deler er: *beskrive, gjøre rede for, mestre og beherske.* Eksempel fra de obligatoriske delene er: *oppleve, erfare og videreutvikle*. Skillet mellom ikke-obligatorisk og obligatorisk opplæring er ikke alltid skarpt. Også når det gjelder obligatoriske deler kan det være forventning om «målbart» utbytte. I visse sammenhenger er derfor verb som *vite* og *beherske* brukt også i målene for disse.

Nytt tredje ledd i paragrafene som gjelder trinn 2 og 3 i alle klasser:

«Eleven skal gjennom hele trinnet drøfte sin egen motivasjon og vilje til å anvende kunnskaper og ferdigheter som tilegnes gjennom trinnet».

Dette er foreslått tilført for å legge bedre til rette for refleksjon om betydningen av motivasjon og vilje gjennom hele opplæring. Slik forskriften er formet i dag, mangler trinn 2 og 3 i stor grad et tydelig mål for dette. Som kjent, er handlings- og vurderingstendenser og selvinnsikt gjennomgående temaer i opplæringen i samsvar med tankene som ligger til grunn for GDE-matrisen, og svarer spesielt til de høyere nivåene i denne. Det er vanlig å anta at årsaken til mangel på ansvarlig kjøreatferd hos unge har mer med mangel på motivasjon og vilje til å handle i tråd med tilegnet kunnskap og ferdighet, enn mangel på evne. Å styrke dette aspektet i trinn 2 og 3 kan ha gode effekter også i tilknytning til de obligatoriske kursene: trafikalt grunnkurs, sikkerhetskurs på bane og sikkerhetskurs på veg.

§ 7-1 og § 7-2 Trinnvist opplæringsforløp, mål, undervisning og læreplaner

Slik læreplanene er utformet i dag, har læreren relativt stor grad av pedagogisk frihet når det gjelder gjennomføring av opplæringen. Mange har likevel en oppfatning av at målene må nåes i samme rekkefølge som de er satt opp i forskriften, og at tilsvarende gjelder for læreplanens hovedmomenter. Vi ønsker å gjøre tydeligere både rammene som gjelder, og hvilket handlingsrom som finnes, ved forslag til nytt femte ledd i § 7-1 og endret andre og nytt tredje ledd i § 7-2. Av § 7-1 nytt femte ledd går det nå fram at når det er til det beste for eleven, kan deler av den ikke-obligatoriske opplæringen i neste trinn gjennomføres sammen med opplæringen i det trinnet eleven befinner seg på, før dette fullføres. Obligatorisk opplæring skal alltid gjennomføres i det trinnet den tilhører med mindre annet følger eksplisitt av forskriften. I forslag til revidert andre ledd i § 7-2 blir det nå slått fast at innenfor et trinn eller en del av et kurs er det adgang til å ta for seg flere mål samtidig eller arbeide med dem i en annen rekkefølge enn slik de er oppført i forskriften, noe som har vært meningen også tidligere.

Veiledningstime endres til trinnvurdering jf. § 7-5

Siste ledd i paragrafene som setter målene for trinn 2 og 3 endres fra *Eleven skal ved avslutningen av trinn 2/3 gjennomføre en veiledningstime i samsvar med § 7-5* til *Eleven skal mot slutten av trinn 2/3 gjennomføre trinnvurdering i samsvar med § 7-5.*

Begrepet veiledningstime(samtale) har vært gjenstand for mye diskusjon, og det har vært en del usikkerhet bl.a. om gjennomføring av denne. I evalueringsrapporten blir det nevnt at funn viser at timen «ikke blir gjennomført etter intensjonen, og at elevene dermed starter på neste trinn uten nødvendigvis å ha den rette kompetansen». Hva som opphavlig var intensjonen med veiledningstimen, er det også ulike meninger om.

I *Forslag til ny føreropplæring*, rapporten som lå til grunn for opplæringen som ble innført i 2005, går det bl.a. fram at «Delmålene definerer den kompetansen som anses nødvendig for å ha et godt utbytte av opplæringen i påfølgende trinn». Videre heter det at «Vi vil, der det er mulig, at det gjennomføres en vurdering for å kontrollere kompetansen til elevene på de ulike trinnene. Skal disse vurderingene bli valide og reliable, må de som foretar vurderingen vite nokså nøye hva de skal se etter.» Som det går fram av sitatene, er ikke tanken om veiledning i forbindelse med timen særlig framtredende i dette grunnlagsdokumentet.

Ved utarbeiding av læreplaner og forskrift, ble dette vurdert litt annerledes. Ønsket om en styring av opplæringen var der fortsatt. Begrepet veiledningstime ble tatt i bruk, trolig for å unngå preg av ren vurdering. Av § 7-5 går det fram at «*Med utgangspunkt i elevens prestasjoner, skal eleven og læreren sammen ta stilling til i hvilken grad målene for trinnet er nådd».* Læreren skal gi eleven en tilrådning i spørsmålet om eleven har den kompetansen som er nødvendig for å få et godt utbytte av opplæringen i neste trinn. I læreplanene er det bl.a. nevnt at læreren skal foreta en helhetsvurdering. Av forskriften går det også fram at veiledningstimen skal gjennomføres ved avslutningen av trinnet.

For bl.a. å styrke forståelsen av betydningen av riktig progresjon i opplæringen og å gjøre den trinnvise oppbygningen tydeligere, foreslår vi å ta i bruk begrepet trinnvurdering, og den nye forskriftsteksten: *Eleven skal, med utgangspunkt i sine prestasjoner, ta stilling til i hvilken grad målet for trinnet er nådd og om grunnlaget for videre opplæring er tilstrekkelig. Læreren skal gi eleven en tilråding i spørsmålet om eleven har den kompetansen som er nødvendig for å få et godt utbytte av opplæringen i neste trinn. Trinnvurderingen skal vare 45 minutter og inneholde før- og ettersamtale, i tillegg til praktisk kjøring.*

Med den nye formuleringen går det fram at det først er eleven som skal vurdere om målet for trinnet er nådd og om han opplever å ha godt nok grunnlag for videre opplæring. Eleven må legge til grunn all kompetansen han har utviklet så langt, ikke bare prestasjonen i denne ene timen.

Læreren har fortsatt en klar plikt til å gi en tilrådning med referanse til muligheten for «godt utbytte av opplæringen i neste trinn». Læreren kan også bygge på opplevelser han har hatt med eleven tidligere. Med det nye forslaget går det klart fram at trinnvurderingen skal inneholde praktisk kjøring, og begynne og slutte med en samtale.

Dels etter innspill fra arbeidsgruppene foreslår vi at timen gjennomføres *«mot slutten av trinnet».* Dette er ment som en presisering av at opplæring i samme trinn kan fortsette dersom det er nødvendig. Trinnvurderingen avslutter nødvendigvis ikke opplæringen i et trinn.

I klasse AM og S står det i dag at det skal gjennomføres en veiledningssamtale. I klasse AM146 foreslås det å innføre trinnvurdering i likhet med andre klasser, men for klasse AM 147 og klasse S vil det fortsatt være en samtale som gjennomføres i den øvrige obligatoriske opplæringen.

Bane endrer navn til øvingsbane

Trafikkopplæringsforskriften benytter ordet bane, mens vegtrafikkloven taler om øvingsbane jf. bla vegtrafikkloven §§ 26 og 28. For å rydde i terminologien og markere tydeligere hvilke baner vi er ansvarlig for å godkjenne, foreslår vi at ordet *bane* endres til *øvingsbane* der ordet benyttes i trafikkopplæringsforskriften.

Trafikalt grunnkurs

Det er gjort en del endringer når det gjelder trafikalt grunnkurs. Delene har til dels fått nye navn, innholdet er noe justert og det er ønskelig å regulere gjennomføringen av kurset bedre.

Dette innebærer endringer i flere ledd i § 8-1 og § 8-3.

§ 8-1 Generelt om trafikalt grunnkurs

I § 8-1 fjerde ledd foreslås nåværende *4 timer om førstehjelp*, erstattet med 4 timer *undervisning om plikter ved trafikkuhell.* Tanken bak dette er dels å få bedre fram pliktene som følger av vegtrafikklovens § 12, dels et ønske om å få et nytt navn på denne delen av trafikalt grunnkurs. Det er ikke meningen at innholdet i denne delen av kurset skal endres, derfor foreslås det ikke endringer i bokstavene under § 8-3 første ledd pkt. 5. Nåværende forskriftstekst med uttrykket «førstehjelp», og navnet på kursdelen, har imidlertid lett for å trekke til seg søknader om fritak fra førerkortsøkere som mener de har kompetanse i generell førstehjelp fra før. Hensikten med temaet, som er å gi opplæring som gjør elevene i stand til å møte pliktene som følger av vegtrafikkloven, blir i slike sammenhenger oversett. Tilpasset førstehjelp vil bare utgjøre en del av dette. Ved forslått formulering går det bedre fram at denne delen skal gjennomføres som én samling.

I § 8-1 femte ledd foreslås *en samling med 3 timer undervisning om å være trafikant i mørket.* På den måten mener vi det blir tydeligere at en her generelt skal ta alle slags trafikanters perspektiv.

I sjette ledd går det fram at de 10 øvrige timene av trafikalt grunnkurs skal fordeles jevnt over 3 samlinger. Dette er bl.a. for å motvirke at disse timene bare «blir hengt på» andre deler av kurset. Hensikten med endringene er å medvirke til at trafikalt grunnkurs blir gjennomført på best mulig måte. Vi antar at de foreslåtte forskriftsendringene for de fleste trafikkskolene ikke vil medføre nevneverdig endringer i måten de gjennomfører opplæringen. Noen, som har slått sammen kursdeler på en måte som vi mener ikke er hensiktsmessig, vil måtte justere opplegget sitt.

Nytt sjuende ledd slår fast at det det kan gjennomføres bare en samling pr. dag. Sammen med endringen i første ledd som innebærer at kurset må fordeles over minst 5 samlinger, mener vi at kvaliteten på undervisningen vil øke, strukturen i gjennomføringen blir bedre og det gis bedre anledning til modning og refleksjon i løpet av kurset.

§ 8-3 Mål for trafikalt grunnkurs

Tillegget *og førerrollen* i § 8-3 andre ledd i punkt nr. 2 og utdypingen i bokstav c) *eget kjøretøy, eller å la være å reise, om dette er det beste for en selv, eventuelle passasjerer, miljø m.m.,* er gjort for å øke forståelsen for at under visse forhold er det ikke riktig å kjøre bil i det hele tatt.

I andre ledd punkt. 3 er målverbet endret for å påvirke opplæringen til å i større grad legge til rette for at eleven reflekterer over og tar andre trafikanters perspektiv gjennom tillegget i bokstav a) *drøfte ulike trafikantgruppers forutsetninger, behov og perspektiv*.

En utfordring siden nåværende opplæringsmodell ble innført for 10 år siden, har vært å få partene som er involvert, eleven selv, trafikkskolen og de foresatte, til å ta inn over seg intensjonene i opplæringen og hvordan den bør gjennomføres for å gi best mulig utbytte i form av ansvarlige førere. Punkt. 4 er utvidet med bokstav d) *drøfte føreropplæringsmodellen, herunder hvordan opplæring ved trafikkskole og privat øving er nyttig og nødvendig for å nå målet for opplæringen* for å forsøke å rette på dette.

I punkt. 7 er målverbet *forstå* byttet ut med *bli bevisst.*

Endringer i klasse A1, A2 og A

I kapittel 9, som regulerer A-klassene, gjøres en gjennomgående endring ved at mange paragrafer som tidligere både har gitt rammer for undervisningen og samtidig målene, deles i to. Denne endringen gjennomføres i flere klasser som ikke har slik deling fra før. Hensikten er å gjøre framstillingen mer oversiktlig og så lik som mulig i de fleste klasser. Dette går, blant annet, fram av endret § 9-3 og § 9-4. I § 9-3 nytt femte ledd vises det til § 9-6 og 9-7 som fastsetter rammer og mål for nytt grunnkurs klasse A1, A2 og A. Det nye grunnkurset har samme innhold som deler av dagens trinn 2, men er gjort om til et eget kurs for nettopp å skille tydeligere mellom kursrammer og kursmål. Grunnkurset klasse A1, A2 og A er et felles kurs og skal bare gjennomføres en gang pr. elev.

I § 9-4 nytt syvende ledd vises det til § 9-8 og § 9-9 som fastsetter rammer og mål for nytt sikkerhetskurs i trafikk i klasse A1. Nytt åttende ledd viser til § 9-10 og 9-11 som fastsetter henholdsvis rammer og mål for sikkerhetskurs i presis kjøreteknikk for klasse A2 og A, tilsvarende innholdet i gjeldene § 9-7.

Klasse A1 er i dag den motorsykkelklassen med minst obligatorisk opplæring. Samtidig viser ulykkesstatistikken at denne gruppen motorsykkelførere er mest ulykkesutsatt. (Se https://www.toi.no/getfile.php?mmfileid=14734 blant annet på side 92 for mere informasjon). For å styrke kvaliteten på opplæringen i klasse A1 foreslår vi å innføre et obligatorisk sikkerhetskurs i trafikk i trinn 3 jf. § 9-8 og 9-9. Bakgrunnen for forslaget er at vi mener det er nødvendig å legge til rette for at en fører av lett motorsykkel ikke bare har kunnskap til å følge regelverket, men at vedkommende gjennom opplæringen blir utfordret når det gjelder strategiske valg med tanke på sikkerhet og trafikkavvikling. Kurset er på 4 timer og øker det totale antall timer med obligatorisk opplæring i klasse A1 tilsvarende.

Av § 9-12 fremgår rammene for sikkerhetskurs på veg klasse A1, og tilsvarer første ledd i dagens § 9-6. Forslaget innebærer at kurset utvides med 1 time praktisk kjøring tilsvarende omfanget av sikkerhetskurs på veg klasse A2. Det er ikke noe som tyder på at en elev på lett motorsykkel har mindre behov for oppfølging og utfordring på de temaene som skal behandles i obligatorisk opplæring i trinn 4. Videre er tidsrammen for kurset og hva som skal være minimumstid for praktisk øving tydeliggjort, i tillegg til hva tiden skal brukes til. Dette foreslås for alle sikkerhetskurs på veg i kapittel 9. Endret § 9-13 inneholder målene for kurset og tilsvarer innholdet i andre ledd i gjeldende § 9-6.

Ny § 9-14 setter rammene for sikkerhetskurs på veg klasse A2, og tilsvarer dagens § 9-8 første ledd. I denne paragrafen foreslår vi at lærer kan undervise to elever samtidig når begge elevene gjennomfører sikkerhetskurs på veg klasse A2 som en del av obligatoriske kurs for utvidelse fra klasse A1 til A2 jf. ny § 9-21. Disse elevene har minst ett års førerett i klasse A1 og mest sannsynlig mer kjøreerfaring med motorsykkel enn de som erverver klasse A2 direkte. Ny § 9-15 inneholder målene for kurset og tilsvarer innholdet i andre ledd i gjeldene § 9-8.

Ny § 9-16 setter rammene for sikkerhetskurs på veg klasse A, og tilsvarer første ledd i dagens § 9-9. Som det går fram, foreslås det ikke endringer i kursets totale undervisningstid, men det foreslås at omfanget av praktisk kjøring økes fra 4 til 5-6 timer, og at tid til oppsummering av opplæringen reduseres tilsvarende. Hensikten med dette er å øke fokuset på kjøringen og heller ha kortere refleksjonspauser underveis slik at momentene som i dag har vært introdusert

i oppsummeringen, kan tas der det passer. Oppsummeringen behøver ikke skje med en gang etter praktisk øvelse jf. ordlyden «*i etterkant av kjøringen*». Læreren har en frihet til å kunne samle elever fra flere praktiske gjennomføringer til oppsummeringen. Ny § 9-17 inneholder målene for kurset og tilsvarer i hovedsak tidligere § 9-9 femte ledd.

Ny § 9-18 gjelder utvidelse fra klasse A1 til A2, og er tilsvarende dagens § 9-10.

Ny § 9-19 gjelder utvidelse fra klasse A1 til A, og er tilsvarende dagens § 9-11.

Ny § 9-20 gjelder utvidelse fra klasse B til klasse A1. Bakgrunnen for dette er at det med jevne mellomrom kommer henvendelser til Vegdirektoratet med forespørsler om å gi førerett for lett motorsykkel, som følge av førerett i klasse B. Slik var det før, fram til 1979. Ettersom klasse A1 er en svært ulykkesutsatt gruppe og det er en vesentlig forskjell på å kjøre bil og motorsykkel, mener vi fortsatt at opplæring i klasse A1 er nødvendig. Likevel får innehaver av klasse B fritak fra opplæring i det nye sikkerhetskurs i trafikk i klasse A1. Det foreslåtte kurset har som mål, som nevnt over, å legge til rett for å utvikle samhandlingskompetanse, noe den som har tatt opplæring i klasse B allerede skal ha tilegnet seg.

Ny § 9-21 gjelder utvidelse fra klasse A1 til A2 på bakgrunn av tre obligatoriske kurs, uten å måte avlegge praktisk prøve for å erverve førerett i klasse A2. De tre obligatoriske kursene er sikkerhetskurs i presis kjøreteknikk – klasse A2 og A jf. §9-10 og § 9-11, sikkerhetskurs på veg klasse A2 jf. ny § 9-14 og ny § 9-15 og obligatorisk kurs ved utvidelse fra A1 til A2 jf. § 9-21 og 9-22, på til sammen minst 11 timer. Førerett i klasse A2 på bakgrunn av 2 års førerett i klasse A1 og obligatorisk opplæring er i tråd med direktiv 2006/126/EU vedlegg VI. Med en styrket opplæring i klasse A1 finner vi denne ordningen like dekkende og forsvarlig som dagens ordning ved utvidelse fra klasse A2 til A i § 9-12. I obligatorisk kurs ved utvidelse fra A1 til A2 er det adgang til å undervise inntil to elever av gangen. I Ny § 9-22 reguleres kursmålene til obligatorisk kurs ved utvidelse fra A1 til A2.

Ny § 9-23, ny § 9-24 og ny § 9-25 tilsvarer innholdet i dagens § 9-12 og § 9-13.
Ny § 9-23 omhandler retten til å utvide fra klasse A2 til klasse A ved å gjennomføre obligatorisk kurs ved utvidelse fra A2 til A jf. § 9-24 og § 9-25. Kursrammen følger nå av § 9-24 og kursmålene av § 9-25. Vi har valgt å dele opp innholdet i dagens § 9-13 og laget en egen kursmålsparagraf i § 9-25, mens innholdet i dagens § 9-12 er delt på § 9-23 for utvidelse med praktisk prøve og § 9-24 rammene for utvidelse uten praktisk prøve.

I § 9-24 har vi tatt vekk krav til læresykkel og kommunikasjonsutstyr ettersom dette klart fremgår av dagens § 2-2 og § 2-4.

§ 6-5
I forbindelse med forslaget om å innføre obligatorisk kurs ved utvidelse fra klasse A1 til A2 uten praktisk prøve, foreslår vi å innføre krav til spesialutdanning for trafikklæreren i § 6-5. Denne spesialutdanningen i form at et to dagers kurs, er lik den som kreves i dag for å undervise i sikkerhetskurs på veg ved utvidelse fra A2 til A. Ettersom sikkerhetskurs på veg ved utvidelse fra A2 til A endrer navn til obligatorisk kurs ved utvidelse fra A2 til A oppdateres bestemmelsen deretter.

§2-3
I tillegg til forslag om reguleringer av hvor mange elever som kan undervises samtidig, foreslås en grense på 3 elever pr. lærere ved øving på avsperret område i A klassene og 6

elever pr. lærer i klasse AM146, jf. forslag til endring i § 2-3. Begrensningen på 3 elever er satt ut fra at motorsykler raskt kan bringes opp i stor fart og kan forårsake skade om eleven mister kontroll med motorsykkelen. Hver elev har krav på nødvendig oppmerksomhet og individuell oppfølging. Begrensningen på 6 elever for AM146 foreslås av samme årsak, men på grunn av mindre fart og skadepotensiale kan det være forsvarlig med flere mopeder inne på samme område. I alle fall må lærer foreta en forsvarlighetsvurdering som for øvrige klasser.

Endringer i klasse AM

De viktigste endringene i klasse AM 146 er at det foreslås en noe mer individualisert opplæring i trinn 2 ved at de obligatoriske timene til grunnleggende ferdighetsopplæring tas bort, at det innføres grunnkurs klasse AM 146 og en time trinnvurdering i trinn 2 og 3 i stedet for tidligere veiledningssamtale. Det totale antall timer obligatorisk opplæring reduseres med en time. I forslaget kan grunnkurset undervises med inntil 16 elever, sikkerhetskurs i trafikk kan gjennomføres med inntil 2 elever og sikkerhetskurs på veg kan gjennomføres med inntil 4 elever. I trinn 3 er det trafikale situasjoner det jobbes med og det krever at det ikke er for lang avstand mellom lærer og elev. Derfor foreslår vi at man i sikkerhetskurset bare kan undervise 2 elever samtidig. I trinn 4 har elevene mer erfaring med mopedkjøring og det er andre perspektiv i fokus. Læreren blir da i enda større grad en veileder og den som iakttar og utfordrer tankeprosessen til elevene. Med 4 elever er det flere opplevelser og tanker å dele i refleksjonspauser og oppsummering.

I § 10-3 forslås endret tredje, fjerde, femte og sjette ledd i stedet for dagens tredje – sjuende ledd. Det nye femte ledd bestemmer at eleven skal gjennomføre grunnkurs klasse AM 146 i samsvar med ny §§ 10-6 og 10-7 som fastsetter rammer og mål for kurset.

I § 10-4 foreslås endret fjerde ledd som i hovedsak beskriver samme mål som tidligere, men formen er endret i tråd med endringer i andre klasser. Endret femte ledd fastsetter at eleven skal gjennomføre sikkerhetskurs i trafikk – klasse AM 146 i tråd med ny §§ 10-8 og 10-9.

Ny § 10-5 fastsetter målet for trinnet og at eleven må gjennomføre sikkerhetskurs på veg. Ny § 10-10 og 10-11 beskriver innhold og mål for dette kurset. Ny § 10-12 tilsvarer dagens § 10-6.

§6-6
Etter dagens forskrift er det ikke krav om spesialutdanning for å undervise i klasse AM 146. Det er et mål å redusere risikoutsattheten for alle sårbare trafikanter. For førere av kjøretøy på to hjul, er en styrking av føreropplæringen en del av den prosessen. Forslaget til endring i mopedopplæringen innebærer en mere individualisert opplæring, og bidrar til at de særskilte utfordringene som mopedførere har blir ivaretatt. Grunnutdanningen for trafikklærere gir et godt fundament for å undervise også i AM 146, men vi mener det er nødvendig å imøtekomme de særskilte behovene for mopedelevene. Det er derfor foreslått krav om spesialutdanning for trafikklærer i klasse AM 146 i § 6-6.

For undervisningspersonell er det i dag et krav om spesialutdanning i AM146, men ikke et tydelig krav om kompetanse til å undervise i trafikalt grunnkurs. Vi mener dette er vesentlig for å se helheten og grunntankene i norsk føreropplæring, og foreslår derfor et krav om kompetanse til å undervise i trafikalt grunnkurs.

I nytt tredje ledd foreslås det at godkjent trafikklærer i klasse A1, A 2 og A kan undervise i klasse AM146.

Endringer i klasse B

§ 11-3 Trinn 2:
Det er gjort noen mindre endringer i måten målene for ferdighetsopplæringen er organisert på. I tillegg er det tatt med et mål om at eleven skal *«gjøre rede for kjøring med tilhenger».* Bakgrunnen for dette er at klasse B gir rett til å kjøre med tilhenger innenfor visse vektgrenser og at vi ønsker at opplæringen skal ha tilstrekkelig innhold om temaet. I nåværende læreplan er «Bruk av bil med og uten tilhenger» et av flere hovedmomenter under temaet Ansvar for kjøretøyets stand og bruk, osv.

§ 11-4 Trinn 3:
I dette trinnet er kjøring i tunnel tatt inn dels som et kunnskapsmål, dels som et ferdighetsmål, jf. § 11-4 fjerde ledd nr. 3 og nr. 7. Trinnet inneholder nå også krav til praktisk opplæring i kjøring i mørket, jf. utkast til nytt nr. 7: «*Eleven skal mestre å kjøre sikkert og effektivt i forbindelse med kø, i tunnel og i mørket».*

§ 11-6 Rammene for sikkerhetskurs på bane:
I sikkerhetskurs på bane er det ønskelig å utnytte hele baneanlegget, inklusive blant annet returvegene i opplæringen. Det er derfor ikke hensiktsmessig å knytte antall biler bare til tradisjonelle øvingsstasjoner. Banestørrelse, sikkerhetssoner og kapasitet varierer mye, og vi foreslår at eier av hver bane kommer med et forslag til antall biler, gjerne i samråd med brukerkomiteen for den aktuelle banen. Baneeier må så melde ifra om det antallet de mener er forsvarlig til Vegdirektoratet som godkjenner dette. Dette forslaget har vært mye diskutert og vi synes det har vært krevende å komme fram til den beste løsningen. Derfor ber vi høringsinstansene spesielt om å gi sitt synspunkt på hvordan dette mest praktisk lar seg løse og eventuelt komme med forslag.

Tidligere krav om «en lærer til hver bil» endres til «en lærer i hver bil». Ved stasjonsvis øving kan det i visse sammenhenger være tjenlig at læreren hadde mulighet til å stå ute istedenfor å være i bilen. Med det nye åpne kjøremønsteret mener vi det er riktig at læreren er i bilen.

§ 11- 7 Kursmål for sikkerhetskurs på bane
Sikkerhetskurs på bane er noe endret bl.a. som følge av innføring av et mer fritt kjøremønster på banene. I tredje ledd foreslås 3., 4. og 5. punkt erstattet med nye, forenklete 3. og 4. punkt. Dagens krav om at eleven skal « [..] *utveksle erfaringer med sine medelever og delta i oppsummering* [..]» m.m. endres til «*eleven skal reflektere over sine erfaringer og opplevelser ved å dele disse med medelever og lærere*». Unntaksvis har det vist seg at kurset må gjennomføres med bare en elev. I tilfeller der det ikke er praktisk gjennomførbart å diskutere med flere medelever og eller/ lærere, vil gjennomføringsmåten måtte tilpasses. Dette kan også være aktuelt dersom det er språklige utfordringer med en eller flere elever.

§ 11-8 Rammene for sikkerhetskurs på veg
Rammene for sikkerhetskurs på veg foreslås ikke endret, men arbeidsgruppen som tok for seg opplæringen i klasse B forslo å åpne for at så lenge summen av timer eleven øvde bak rattet er 8, kan en time flyttes mellom den første delen med praktisk øving og den andre delen etter hva som er mest tjenlig for elevene. Derfor er teksten strukturert på en ny måte. Videre er det foreslått at «Hver del av kurset gjennomføres samlet og i fastsatt rekkefølge. Bare en *del kan*

gjennomføres per dag». Dette foreslås fordi det er grunn til å tro at læringsutbyttet blir bedre på denne måten. Det er ønskelig at hver av delene bl.a. stimulerer til refleksjon og ettertanke hos elevene. Ved gjennomføring av *kjøring i landevegsmiljø* kan det vise seg å være et behov for supplerende opplæring før *planlegge og gjennomføre kjøretur i variert miljø.* Vi mener det ligger bedre til rette for dette når det er et klart krav om at delene gjennomføres forskjellige dager.

§ 11-9 Kursmål for Sikkerhetskurs på veg:
Det er gjort noen, for det meste mindre, endringer i kursmålene. I tredje ledd punkt 2 *foreslås videreutvikle sin kjørekompetanse i landevegsmiljø* uten å ta med forbikjøringssituasjoner. Meningen er å styrke oppfatningen av at dette gjelder kjørekompetanse i landevegsmiljø generelt, med de utfordringer som er knyttet til det, uten å nevne forbikjøring spesielt. Opplæring i å mestre situasjoner knyttet til forbikjøring har hele tiden vært ment å først og fremst høre hjemme i trinn 3. Forbikjøring er fortsatt nevnt i påfølgende punkt, men endringene er gjort for å tone dette noe ned. Nytt er det at den tidligere anbefalingen om å føre logg, nå blir foreslått som et krav i forskriften. Punkt 2 endres fra *arbeide med sin kjøremåte i variert miljø* til *planlegge og gjennomføre en kjøretur i variert miljø*. Hensikten er dels å ha tydeligere verb for hva som skal skje gjennom denne delen av opplæringen, dels å knytte undervisningen til det som er tatt opp om førerens ansvar for i visse tilfeller å la være å kjøre, og det gjennomgående temaet *planlegging og forberedelse av kjøringen*. Dagens krav om at «..eleven skal utveksle erfaringer med sine medelever …» m.m. endres til «..reflektere over sine erfaringer og opplevelser ved å a) dele disse med medelever og lærere …» m.m. I tilfeller der det ikke er praktisk gjennomførbart å diskutere med flere medelever og eller/ lærere, vil gjennomføringsmåten måtte tilpasses. Dette kan også være aktuelt dersom det er språklige utfordringer med en eller flere elever, jf. også kommentaren til § 11-7.

Endringer i klasse BE

I klasse BE foreslås det ingen endringer i forskriften annet enn nytt tredje ledd i trinn 2 og trinn 3 om at «*Eleven skal gjennom hele trinnet drøfte sin egen motivasjon og vilje til å anvende kunnskaper og ferdigheter som tilegnes gjennom trinnet».* Dette gjelder for alle klasser som nevnt ovenfor. Videre blir veiledningstimen også her endret til å hete trinnvurdering.

Endringer i klasse AM 147

I klasse AM 147 foreslås det ingen endringer i forskriften annet enn nytt tredje ledd i trinn 2 og trinn 3 om at «*Eleven skal gjennom hele trinnet drøfte sin egen motivasjon og vilje til å anvende kunnskaper og ferdigheter som tilegnes gjennom trinnet».* Dette gjelder for alle klasser som nevnt ovenfor. Videre blir veiledningstimen også her endret til å hete trinnvurdering.

Endringer i klasse S

Evalueringen av implementeringen av føreropplæringen i klasse S, gjennomført av UiT Norges arktiske universitet, stilte spørsmål ved om de fastsatte obligatoriske timene i dagens opplæring klasse S er tilstrekkelig for å kunne gjennomføre den teoretiske og praktiske opplæringen.

Opplæringen vil, pga. begrensningene når det gjelder tilgjengelige områder der opplæringen kan gjennomføres, måtte skje relativt intensivt i løpet av en kort periode. Forslaget til endringer er ment å legge til rette for at nødvendig modning og refleksjon hos elevene likevel skal kunne finne sted. Det er også lagt ytterligere vekt på å utvikle respekt både for farer en utsetter seg selv for og den belastningen det er for miljøet, å drive motorisert ferdsel i naturen.

I ny § 14-7 innføres det et grunnkurs klasse S, som har som hovedmål at «eleven skal *utvikle grunnleggende forståelse for hva kjøring med beltemotorsykkel, ferdsel med motorvogn i naturen og sikkerhet i fjell innebærer.»*

I ny § 14-9 avsluttes opplæringen med et sikkerhetskurs i naturen klasse S, som har som hovedmål at «*Eleven skal gjennom opplevelse og erfaring videreutvikle sin kompetanse i å opptre slik at ulykker unngås og ha rett opptreden hvis ulykke oppstår.*

Eleven skal lære å gjøre gode forberedelser før kjøring, gode valg under kjøring og aktuelle nødtiltak og førstehjelp ved ulykke».

I forslaget til endring i § 14-3 beholdes hovedmålet for trinnet. I tillegg går det fram at eleven skal gjennomføre, som nevnt over, grunnkurs – klasse S i tråd med ny § 14-6 og ny §14-7 som inneholder rammer og mål for dette kurset.

Paragraf 14-4 omfatter i hovedsak samme mål som tidligere, men tar også med seg noe av innholdet i dagens andre ledd i § 14-3. På trinn 3 foreslås det nå at lærer kan undervise inntil 4 elever samtidig slik som lærer kan på dagens trinn 2 og trinn 4. Erfaring viser at det ikke er grunnlag for å opprettholde en forskjell i antall elever per lærer på de forskjellige trinnene i klasse S.

I § 14-5 bestemmes det at eleven skal gjennomføre sikkerhetskurs i naturen klasse S. Rammer og mål for dette kurset går fram av henholdsvis ny § 14-8 og ny § 14-9.

Antall obligatoriske timer økes fra tretten timer til sytten timer, for å gi tilstrekkelig rom til nødvendig opplæring.

§ 4-8
I § 4-8 innføres det krav om at sleden på trinn 3 og 4, enten den er elevens egen eller en lærevogn, må ha en aktuell totalvekt på minimum 150 kg for å unngå at det i opplæringen kjøres med tomme og små sleder. Vi registrerer at det i en del av ulykkene er kjørt med lastet slede. En lastet slede påvirker beltemotorsykkelen betydelig i gitte situasjoner, f.eks. ved bremsing i sving og utforbakke. Vi mener derfor det er viktig at eleven får opplevelse og erfaring i kjøring med lastet slede.

Kap. 15. Klasse T

I tillegg til de generelle endringene, som gjelder alle klasser, er det gjort noen mindre justeringer i målformuleringene for trinn 2, 3 og 4, jf. forslag til endret § 15-3, 15-4 og 15-5. Vi har valgt å flytte *å legge på kjetting* fra trinn 3 (nåværende § 15-4 tredje ledd punkt 11) til trinn 2 (nytt punkt 12 § 15-3 fjerde ledd). Ettersom det ikke er noen form for obligatorisk opplæring som gjelder kjøring i trafikk i trinn 4 i klasse T, har vi valgt å sette mål som til nå bare har stått i læreplanen inn i forskriften, jf. forslag til endret § 15-5.

§ 6-8
I dag gjelder ingen spesielle krav til trafikklærer som skal stå for opplæring i klasse T ut over det som er fastsatt i § 6-1 om å ha førerett i den klassen det undervises i. Etter vår vurdering innebærer opplæringen i denne klassen spesielle utfordringer som grunnutdanning som trafikklærer ikke gir tilstrekkelig grunnlag for å imøtekomme. Bl.a. mener vi det er behov for spesiell kunnskap om kjøretøyenes konstruksjon og virkemåte, og god egenferdighet når det gjelder å bruke traktor med tilhenger. Vi foreslår derfor krav om spesialutdanning, og førerett på grunnlag av førerprøve i klasse T i § 6-8 nytt andre ledd.

Heller ikke utdanningen for trafikklærer som skal gi opplæring på tunge kjøretøy har innhold som er tilpasset opplæring i klasse T. Vi foreslår derfor ikke noe unntak for disse. Vi ber høringsinstansene spesielt komme med synpunkter på at vi ikke foreslår å unnta tungbillærerne fra kravet om spesialutdanning.

§ 6-13
Undervisningspersonell må per i dag ha spesialutdanning for å undervise på sikkerhetskurs klasse T 141 og klasse T 148 jf. § 6-13. For å gjøre kravene til de som skal stå for opplæring for førerett på traktor mest mulig lik og oversiktlig, foreslår vi at de som skal undervise i kode 141 og 148 også må ha kompetanse til å undervise i klasse T jf. § 6-8 nytt andre ledd.

Endringer i tunge klasser

I tunge klasser er det gjort endringer i grunnkurs tunge kjøretøy, i tillegg til at det gjennomgående er gjort endringer, først og fremst i trinn 2 og 3, i alle tunge klasser. Disse omtales derfor under ett.

Grunnkurs tunge kjøretøy
Det reelle innholdet i grunnkurs tunge kjøretøy, er ikke endret. Som følge av gjennomgangen av målverbene, som det er gjort rede for tidligere, er målene for kurset gjort tydeligere. I tillegg er grunnkurset delt opp rammer og kursmål i henholdsvis § 16-1 og ny § 16-2. I Ny § 16-2 første ledd går hovedmålet for kurset fram. Dette leddet beskriver også at læringen er ment å skje *gjennom demonstrasjon, drøfting med medelever og lærer, og gjennom refleksjon og oppsummering.* Andre ledd sier hva eleven skal *erfare og drøfte* gjennom kurset og *vite* når det er fullført.

Trinn 2 og 3
Innholdet i disse trinnene er ikke endret, men målene slik de står i forskriften, har fått en annen form, jf. forslag til endret § 17-3 og 17-4, 18-3 og 18-4, 19-3 og 19-4, 20-3 og 20-4, 21-3 og 21-4, 22-3 og 22-4, 23-3 og 23-4, og 24-3 og 24-4. I stor grad er det temamålene, som tidligere bare stod i læreplanteksten, som nå er gjort om til forskrift. Dette mener vi bl.a. vil være til god støtte for trafikkskoler som allerede gir god opplæring og være til hjelp ved tilsyn.

Trinn 4
Av paragrafene som regulerer trinn 4 i de respektive klassene, går det fram hvilke sikkerhetskurs som tilhører klassen og i hvilket annet trinn disse eventuelt kan gjennomføres. Her åpnes det for at kurs i ulykkesberedskap også kan gjennomføres i trinn 2, jf. forslag til endret fjerde ledd i § 17-5, 19-5, 21-5 og 23-5. Det samme gjelder lastsikringskurset, men da på vilkår av at den grunnleggende opplæringen i lastsikring som er beskrevet i trinn 3, er gjennomført først, jf. forslag til endret andre ledd i § 17-5, 19-5, 22-5 og 24-5.

§ 5-10
Det produseres ikke lenger store busser med annet enn hekkmotor, og det er vanlig at busser har to eller tre aksler. Derfor har vi foreslått å endre kravet til utstyr i sikkerhetskurs på bane for klassene C, D og CE, i tråd med utviklingen.

3.2 Andre endringer

§ 4-5
For at faglig leder skal ha mulighet til å gjennomføre sin veiledningsplikt i klasse C1, C, C1E og CE, må kjøretøyet i disse klassene være registrert for minst 3 personer. For å unngå misforståelser og diskusjoner rundt faglig leders plikter, samt at tilsyn også skal ha muligheter for å gjennomføre tilsyn med den praktiske opplæringen i disse klassene foreslås det å innføre et krav om 3 sitteplasser i § 4-5 nytt andre ledd.

§ 5-8 og § 27-1
I § 5-8 i dag står det at vi, blant annet, krever at det benyttes en storsekk på 500 kg som utstyr ved kurs i sikring av last for klassene B kode 96, BE, D1E, DE og T. Vi har fått flere tilbakemeldinger på at det er vanskelig å finne en storsekk på 500 kg. Derimot skal det være flere tilgjengelige storsekker på 350 kg i markedet. Vi mener dette gir det samme læringsutbyttet og foreslår derfor å endre kravet til storsekken til 350 kg. Dette medfører at kravet til storsekkens vekt i § 27-1 også må endres til 350 kg.

Kravet om å sikre et kolli tilsvarende en pallkasse på omlag 1 kubikkmeter i § 27-1, foreslås endret til et krav om å sikre ett kolli med minstemål 1x1x1 meter for å få kolli med høyde som gir relevante utfordringer ved sikring. Tilsvarende endring foreslås i § 5-8.

§ 6-1
I dag står det i § 5-1 første ledd at opplæringsinstitusjonen er ansvarlig for at «*opplæringen drives i samsvar med gjeldende regelverk og er av forsvarlig pedagogisk karakter»*. Vi mener at dette også gjelder for undervisningspersonell og foreslår derfor å presisere dette i § 6-1 første ledd. Videre forslår vi å innføre et krav om at undervisningspersonell må ha førerett i den klassen og den koden de skal gi opplæring i. Vi finner det rimelig og nødvendig at undervisningspersonellet selv kan føre det kjøretøyet de skal lære andre å beherske.

§ 7-3
I dagens § 7-3 står det at trafikklærer «*kan»* avvise eleven hvis «*det oppstår tvil om en elev har tilstrekkelige kjøreferdigheter til å gjennomføre den praktiske obligatoriske opplæringen på en meningsfull måte».* Tilsynet har gjentatte ganger avdekket elever med alt for svakt nivå. For eksempel har tilsynet observert at elever som enda ikke har lært seg å gire, og må bruke all sin konsentrasjon og oppmerksomhet om selve giringen, blir tatt med til sikkerhetskurs på bane. Tilsvarende gjelder for sikkerhetskurs på veg. I slike tilfeller får ikke eleven nevneverdig utbytte av kursene og det er åpenbart at de ikke skulle blitt tatt med dit. Lærerne må bli seg sitt ansvar bevisst. Det blir også enklere å følge opp slike saker hvis læreren har en plikt til å avvise. Derfor foreslår vi at eleven «*skal»* avsies «*dersom en elev ikke har tilstrekkelige kjøreferdigheter til å gjennomføre den praktiske obligatoriske opplæringen på en meningsfull måte».* Elevens rettigheter blir ivaretatt av klageordningen som følger av § 7-3 andre og tredje ledd.

§ 15-7
Den 23.mars 2015 ble § 30-14 endret for å imøtekomme bransjens forslag om endring til førerprøvevogn i klasse T. Ved en inkurie ble ikke § 15-7 hørt, og som en følge av dette er ikke § 15-7 nå i samsvar med § 30-14. Dette innebærer at trafikkskolene likevel må kjøpe en større henger for å kunne tilby opplæring i klasse T kode 141/148. For å unngå at bransjen må ut med unødvendige investeringer til traktorhenger forslår vi følgende endring: «*Kurset er på 7 undervisningstimer hvor av minst 2 timer er praktisk kjøring i trafikk med traktor og tilhenger med konstruktiv hastighet 50 km/t. Vekten av lasten må utgjøre minst 50 % av tillatt nyttelast inntil aktuell totalvekt er 7000 kg, likevel være minst 2000 kg. Aktuell totalvekt skal være minst 4000 kg. De øvrige timene av kurset kan gjennomføres med inntil 16 elever*».

§ 29-8
Når det gjelder girsystem for kjøretøy som krever førerkort i klasse C1 og D1, har det vært en tilsvarende utvikling som for de tyngste klassene. De fleste blir utstyrt med automatisk girkasse, salget av kjøretøy med manuelt gir er minkende. For de tyngste klassene er det allerede gjort et unntak i trafikkopplæringsforskriften § 29-8 andre ledd i tråd med endringsdirektiv 2012/36/EU. I lys av intensjonen med tidligere endring i direktivteksten, utvikling i produkttilbud og salg, og praksis i en del andre europeiske land har vi gjort et generelt unntak for klasse C1 og D1 også. Nå foreslår vi å innarbeide dette i § 29-8.

§ 30-1
Trafikkopplæringsforskriften er revidert slik at den delte MC prøven ikke lenger er et alternativ. Paragraf 30-1 åttende ledd har ved en inkurie ikke blitt tilbakeført til tidligere ordlyd og lyder som følgende «*Ferdighetsprøve med sikkerhetskontroll gjennomføres på avsperret område og skal være bestått før trafikal prøve med kontroll før kjøring*». Det er ikke tiltenkt noen realitetsendring på gjennomføringen av praktisk prøve i forhold til tidligere år. Ferdighetsprøven skal være en del av helhetsvurderingen, men prøven skal avbrytes hvis kandidatens ferdigheter er så svake at det synes farlig å gjennomføre trafikal prøve. jf. 29-6 fjerde ledd: «*Prøven kan avbrytes og vurderes som ikke bestått hvis[…….] adferden medfører at det kan oppstå vesentlige ulemper eller fare i trafikken».* For å unngå eventuelle misforståelser så foreslår vi å endre åttende ledd tilbake til opprinnelig ordlyd.

§ 31-1
Godkjent trafikklærer før 1. januar 2017 må ikke ha førerett for aktuelle kode slik det foreslås i § 6-1. Dette innebærer at kravet først og fremt gjelder for nye trafikklærere. Likevel vil kravet gjelde hvis yrkesaktive trafikklærer ønsker å begynne med undervisning i en ny klasse.

Godkjent undervisningspersonell i klasse AM 146 før 1. januar 2017 er unntatt fra kravet om undervisningskompetanse i trafikalt grunnkurs jf. forslag til endret § 6-6.

Godkjent trafikklærer klasse T før 1. januar 2017, gis rett til å fortsette med slik undervisning fram til 1. januar 2020. Vi mener de på den måten gis rimelig tid til å gjennomføre spesialutdanning og avlegge førerprøve i klasse T, som foreslått i § 6-8.

Godkjent trafikklærer klasse T kode 141/148 før 1. januar 2017, gis rett til å fortsette med slik undervisning fram til 1. januar 2020. Vi mener de på den måten gis rimelig tid til å gjennomføre spesialutdanning og avlegge førerprøve i klasse T, som foreslått i § 6-8 jf. § 6-14.

§ 31- 2 Overgangsordninger for obligatorisk opplæring
Obligatorisk opplæring i klasse A1 gjennomført før 1. januar 2017, går til fradrag i den nye opplæring i klasse A1 etter 1. januar 2017. Dette innebærer at den som ikke består førerprøven i 2016 må gjennomføre fem timer mere obligatorisk opplæring i klasse A1 i 2017.

Obligatorisk opplæring i klasse S gjennomført før 1. juli 2017, går til fradrag i den nye opplæring etter 1. juli 2017. Dette innebærer at den som ikke består førerprøven før 1. juli 2017 må ta fire timer mere obligatorisk opplæring i klasse S etter 1. juli 2017.

For øvrig opplæring er endringene underordnet så vi anser det ikke som nødvendig med andre overgangsordninger.

31-3 Andre overgangsordninger
Nytt krav i § 4-5 om at lærevogn i klassene C1, C1E, C og CE skal være registrert med minst 3 sitteplasser vil kunne medføre enkelte nyinvesteringer. For å redusere belastningen gis det en overgangsordning på fem år fram til 1. januar 2022 for de lærevognene som er i bruk før 1. januar 2017.

4 Forslaget

Forslag til endringsforskrift følger som vedlegg til dette høringsnotatet.

5 Økonomiske og administrative konsekvenser

Endringer i kapittel 2 Øvingskjøring

§ 2-3
I § 2-3 begrenses nå antall elver på avsperret område i klasse AM og A.
Begrensningen i antall elever i kjøregård for A klassene og klasse AM 146 vil for de fleste trafikkskoler ikke føre til en endring. Det er unntaksvis at trafikkskoler underviser flere enn 3 elever i A klassene. Etter gjeldende forskrift er også begrensningen i obligatorisk kurs trinn 2 i klasse AM146 6 elever. Vi kan ikke se at det er hensiktsmessig at lærer skal kunne undervise flere elever enn dette samtidig.

Endringer i kapittel 4 Opplæring mot vederlag

§ 4-5
De fleste lærevognene for opplæring for tunge kjøretøy har allerede mer enn tre eller flere sitteplasser. Lastebiler har originalt normalt bare to sitteplasser. Vi antar at ekstra kostnad ved innkjøp av bil med tre eller fire sitteplasser, vil være 20 000-40 000,- kroner. Kostnaden vil dempes noe med den fem år lange overgangsordning som foreslås for kjøretøy som allerede er i bruk før 1. januar 2017.

Tre eller flere sitteplasser kan gi adgang til å ha flere elever i bilen samtidig, slik at de kan lære av hverandre. På sikt vil det også å være en fordel for elevene at det alltid gis mulighet for tilsyn noe som antas å styrke kvaliteten på undervisningen som blir gitt.

§ 4-8
Det er allerede i dag krav til kjøring med lastet slede i opplæringen i klasse S. Endringen med å stille krav til aktuell totalvekt på 150 kg, vil kunne føre til at enkelte kurstilbydere må investere i ny slede, hvis sleden ikke er beregnet for last opptil 150 kg. Det vil være en investering som i liten grad påvirker timeprisen.

Endringene i kapittel 5 Opplæringsinstitusjoner:

§ 5-8
At kravet til vekt på storsekken i § 5-8 er satt ned, vil gjøre det lettere for trafikkskolene å skaffe aktuelt kolli, og er således en besparelse.

§ 5-10
Endringen av kravet i § 5-10 fra buss med og uten hekkmotor til busser 2 akslet og 3 akslet representere i og for seg også en forenkling, og dermed besparelse, for kursarrangøren ettersom det i marked i dag regnes som enklere å få tak i busser med tre aksler enn buss med annen motorplassering enn bak. Likevel mener vi at bransjen må få tid til å omstille seg slik at dette kravet først trer i kraft 1. januar 2018.

Endringene i kapittel 6 Undervisningspersonell:

§ 6-1
Vi kan ikke se at det nye første leddet i § 6-1 som ansvarliggjør alt undervisningspersonell for at opplæringen drives i samsvar med gjeldende regelverk, og er av forsvarlig pedagogisk karakter, får økonomiske eller annet enn ubetydelige administrative konsekvenser for trafikkskolene. For eleven forventes det ingen økte utlegg, men bedre kvalitet i undervisningen som kjøpes.

Kravet om at trafikklærer også må ha førerett for ikke bare klassen, men også den koden vedkommende skal undervise i, vil kunne medføre en mindre utgift for de trafikklærer det gjelder. Likevel velger vi kun å innføre dette kravet overfør nye trafikklærere godkjent etter 1. januar 2017 og for trafikklærere godkjent før 1. januar 2017, som ønsker å undervise i en ny kode.

§ 6-5
Spesialutdanningen på to dager, for å undervise på de obligatoriske kursene ved utvidelse fra klasse A1 til A2, er den samme for å undervise i obligatorisk kurs ved utvidelse fra A2 til A. Dette innebærer at de som underviser i kurset fra A2 til A i dag ikke behøver å ta det på nytt hvis de ønsker å undervise i obligatoriske kursene fra A1 til A2. Hvis en trafikklærer i klasse A ønsker å begynne å undervise i disse utvidelseskursene må han/ hun først gjennom et to dagers kurs.

§ 6-6
Endringen fører til kostnader for trafikklærer med godkjenning for klasse B som ikke har tatt videreutdanning for å undervise i klasse A, men som vil tilby opplæring i klasse AM146.

For nye undervisningspersonell i AM 146 etter 1. januar 2017 blir det nå krav om spesialutdanning for trafikalt grunnkurs også. Dette vil medføre noe økte kostnader for undervisningspersonellets arbeidsgiver.

§ 6-8
Forslaget om at trafikklærer som skal undervise i klasse T må ha spesiell utdanning og førerett på bakgrunn av praktisk prøve i klasse T, vil føre til et økonomisk utlegg for trafikkskolen. Vi mener dette er forsvarlig på bakgrunn av forventet forbedring i opplæringen. For å gi trafikkskolene rimelig til å oppfylle de nye kravene gis en overgangsperiode på tre år.

§ 6-13
Forslaget om at undervisningspersonell i klasse T kode 141/148 må ha spesialutdanning og førerett for traktor etter bestått førerprøve i klasse T som beskrevet i § 6-8, vil føre til et økonomisk utlegg for trafikkskolen. Vi mener dette er forsvarlig på bakgrunn av forventet forbedring i opplæringen. For å gi trafikkskolene rimelige tid til å oppfylle kravene gis det en overgangsperiode på tre år.

Endringene i kapittel 7 Generelt om opplæringens innhold:

§§ 7-1 og 7-2
Endringene i § 7-1 og § 7-2 inneholder presiseringer av hvordan opplæringen skal gjennomføres, i tråd med mandatet for revisjonsprosjektet som bl.a. var å «gjennomgå og tydeliggjøre målformuleringene i læreplanene slik at de i større grad ivaretar elevenes krav til læringsutbytte og samtidig sikrer trafikklæreren et tilstrekkelig didaktisk handlingsrom». Etter vår vurdering har disse endringene ingen økonomiske eller administrative konsekvenser.

§ 7-3
Endringen i § 7-3 fra at opplæringsinstitusjonen *kan* til *skal* avvise eleven kan få mindre administrative konsekvenser for opplæringsinstitusjonen uten at vi kan se annet enn ubetydelige økonomiske konsekvenser av dette. For eleven vil dette både være et vern og et hinder. Elever som eventuelt måtte oppleve en avvisning som et inngrep, blir ivaretatt gjennom klageadgangen til regionvegkontoret m.m.

§ 7-5
Endringen i § 7-5 om trinnvurdering innebærer ingen økonomiske eller administrative konsekvenser.

Endringene i kapittel 8 Trafikalt grunnkurs:

§§ 8-1 og 8-3
Endringene i § 8-1 som fastsetter at det bare kan gjennomføres en samling i trafikalt grunnkurs vil innebære mindre økonomiske og administrative konsekvenser for et mindretall av trafikkskoler som til nå har valgt å gjennomføre trafikalt grunnkurs med færre samlinger enn det som har vært intensjonen. For elever ved disse skolene kan endringen innebære en mindre økonomisk utgift ved at de må møte fram en eller to ganger mer for å få gjennomført kurset. Vi mener dette er ubetydelig sammenliknet med forventet bedring i læringsutbytte. Vi kan ikke se at endringene i § 8-3 som gjelder målene for kurset får økonomiske eller administrative konsekvenser.

Endringene i kapittel 9 Klassene A1, A2 og A:

Endringene gjelder i hovedsak det pedagogiske innholdet og gjennomføringen av undervisningen. De fleste endringene vil etter vår vurdering ikke ha økonomiske eller administrative konsekvenser.

Forslag om flere obligatoriske timer i klasse A1 (5 timer) kan føre til økte kostnader for elever i denne klassen. Trafikkskoler som har hatt gode undervisningsopplegg med vekt på klassens utfordringer i trafikale situasjoner vil ikke nødvendigvis øke det totale antallet timer i opplæringen, men 5 av timene vil bli obligatorisk.

Endringene i kapittel 10 Klasse AM 146:

Endringene gjelder i hovedsak det pedagogiske innholdet og gjennomføringen av undervisningen. De fleste endringene vil etter vår vurdering ikke ha økonomiske eller administrative konsekvenser.

Det vil heller ikke være økte utgifter i forbindelse med at den obligatoriske opplæringen reduseres med en time. Obligatorisk kurs i trinn 2 kan gjennomføres med inntil 16 elever i klasserom mot tidligere 6 elever i kjøregård. Reduksjonen fra tre til to elever samtidig i obligatorisk kurs i trinn 3 utjevnes med muligheten for å kunne undervise inntil 4 elever i trinn 4. Omfanget av opplæring utover den obligatoriske vil fortsatt være avhengig av den enkeltes muligheter for trening i privat regi.

Endringene i kapittel 11 Klasse B:

Endringene gjelder i hovedsak det pedagogiske innholdet og gjennomføringen av undervisningen. De fleste endringene vil etter vår vurdering ikke ha økonomiske eller administrative konsekvenser.

§ 11-8
Endringene i § 11-8 om at bare en del av sikkerhetskurs på veg kan gjennomføres hver dag, vil innebære mindre økonomiske og administrative konsekvenser for et mindretall av trafikkskoler som til nå har valgt å gjennomføre dette kurset med flere deler pr. dag. For elever ved disse skolene kan endringen innebære en mindre økonomisk utgift ved at de må møte fram en eller to ganger mer for å få gjennomført kurset. Vi mener dette er ubetydelig sammenliknet med forventet bedring i læringsutbytte ved at det blir gitt anledning til refleksjon og modning mellom de ulike delene.

Endringene i kapittel 12 Klasse BE, kapittel 16 Grunnkurs for tunge kjøretøy, kapittel 18 Klasse C1E, kapittel 20 Klasse CE og kapittel 26 Sikkerhetskurs på veg - tunge klasser:

Endringene gjelder bare det pedagogiske innholdet og gjennomføringen av undervisningen. Vi kan ikke se at endringene vil ha økonomiske eller administrative konsekvenser.

Endringene i kapittel 13 klasse AM 147

Endringene gjelder bare det pedagogiske innholdet og gjennomføringen av undervisningen. Vi kan ikke se at endringene vil ha økonomiske eller administrative konsekvenser.

Endringene i kapittel 14 Klasse S:

Endringene gjelder i hovedsak det pedagogiske innholdet og gjennomføringen av undervisningen.

De fleste endringene vil etter vår vurdering ikke ha økonomiske eller administrative konsekvenser. Likevel er det i klasse S en økning av de obligatoriske timene med 4 timer. Økningen er i hovedsak gjort på sikkerhetskurs klasse S. Utvidelsen skal ivareta et ytterligere fokus på sikkerhet i fjellet og opptreden hvis uhellet er ute. Økningen i timetall vil medføre en begrenset økning av totalkostnadene. Vi har utvidet med mulighet for å undervise inntil 4 elever på trinn tre, noe som kan være med på å begrense kostnadsøkningen.

Endringene i kapittel 15 Klasse T:

Endringene gjelder i hovedsak det pedagogiske innholdet og gjennomføringen av undervisningen. Vi kan ikke se at endringene vil ha økonomiske eller administrative konsekvenser.

§ 15-7
Denne endringen bringer kravet til nyttelast under opplæring i samsvar med kravet til nyttelast ved førerprøven. Forslaget innebærer ingen ulemper for trafikkskoler eller elever. Avhengig av utstyr som blir brukt, vil det for noen skoler kunne innebære en mindre besparelse.

Endringene i kapittel 17 Klasse C1:

Endringene gjelder i hovedsak det pedagogiske innholdet. Vi kan ikke se at endringene vil ha økonomiske eller administrative konsekvenser utover at den foreslåtte endringen i § 17-5 åpner for at både kurs i lastsikring og ulykkesberedskap også kan tas i trinn 2. Dette gir trafikkskolene både administrative og mulige økonomiske fordeler.

Endringene i kapittel 19 Klasse C:

Endringene gjelder i hovedsak det pedagogiske innholdet. Vi kan ikke se at endringene vil ha økonomiske eller administrative konsekvenser utover at den foreslåtte endringen i § 19-5 åpner for at både kurs i lastsikring og ulykkesberedskap også kan tas også i trinn 2. Dette gir trafikkskolene både administrative og mulige økonomiske fordeler.

Endringene i kapittel 21 Klasse D1:

Endringene gjelder i hovedsak det pedagogiske innholdet. Vi kan ikke se at endringene vil ha økonomiske eller administrative konsekvenser utover at den foreslåtte endringen i § 21-5 åpner for at kurs i ulykkesberedskap også kan tas i trinn 2. Dette gir trafikkskolene både administrative og mulige økonomiske fordeler.

Endringene i kapittel 22 Klasse D1E:

Endringene gjelder i hovedsak det pedagogiske innholdet. Vi kan ikke se at endringene vil ha økonomiske eller administrative konsekvenser utover at den foreslåtte endringen i § 22-5 åpner for at kurs i lastsikring også kan tas i trinn 2. Dette gir trafikkskolene både administrative og mulige økonomiske fordeler.

Endringene i kapittel 23 Klasse D1:

Endringene gjelder i hovedsak det pedagogiske innholdet. Vi kan ikke se at endringene vil ha økonomiske eller administrative konsekvenser utover at den foreslåtte endringen i § 23-5 åpner for at kurs i ulykkesberedskap også kan tas i trinn 2. Dette gir trafikkskolene både administrative og mulige økonomiske fordeler.

Endringene i kapittel 24 Klasse DE:

Endringene gjelder i hovedsak det pedagogiske innholdet. Vi kan ikke se at endringene vil ha økonomiske eller administrative konsekvenser utover at den foreslåtte endringen i § 24-5 åpner for at kurs i lastsikring også kan tas i trinn 2. Dette gir trafikkskolene både administrative og mulige økonomiske fordeler.

Endringene i kapittel 27 Kurs i lastsikring:

Endringen i § 27-1 fjerde ledd pkt. 5c.som gjelder kravet til vekt på rundballe eller storsekk, vil gjøre det lettere for trafikkskolene å skaffe aktuelt kolli, og således være en besparelse. Kravet om at eleven nå skal øve på å plassere ett kolli med minstemål 1x1x1 meter kan for noen trafikkskoler medføre en mindre investering for trafikkskolene.

Endringene i kapittel 29 Generelt om førerprøven:

Endringen i § 29-8 vil gjøre det enklere for trafikkskolene å skaffe aktuelt kjøretøy til opplæringen og således trolig medføre en besparelse.

Endringene i kapittel 31 Overgangsbestemmelser, unntak og ikrafttredelse:

Disse endringene er gjort for å avhjelpe eventuelle økonomiske utlegg eller praktiske utfordring med innføring av nye krav til undervisningspersonell, opplæring eller lærevogn i bestemte klasser.

Disse forskriftendringene vil ikke kreve stor endringer i våre datasystemer. Endringene som må gjøres dekkes av Trafikant- og kjøretøy avdelingens budsjetter.

6 Høringsfrist

Vi ber om at eventuelle høringsinnspill sendes per post til Statens vegvesen, Vegdirektoratet, Trafikant- og kjøretøyavdelingen, postboks 8142 Dep, 0033 Oslo eller ved hjelp av linken «Send inn høringsinnspill» under høringen på vegvesen.no innen 3. August 2016.

VEDLEGG 2

Forslag til endringsforskrift av forskrift 1. oktober 2004 nr. 1339 om trafikkopplæring og førerprøve m.m.

Hjemmel: fastsatt av Vegdirektoratet 1. oktober 2004 med hjemmel i vegtrafikklov 18. juni 1965 nr. 4 § 24 § 26 § 27 § 28 jf. delegeringsvedtak 29. september 2003 nr. 1196.

I forskrift 1. oktober 2004 nr. 1339 og trafikkopplæring og førerprøve m. m. gjøres følgende endringer:

I

§ 2-3 nytt andre ledd skal lyde:

Øvingskjøring på øvingsbane eller annet avsperret område kan gjennomføres med inntil 3 elever per lærer i klasse A1, A2 og A og inntil 6 elever i klasse AM146.

§ 4-5 nytt andre ledd skal lyde:

Lærevogn i klassene C1, C1E, C og CE skal være registrert med minst 3 sitteplasser.

§ 4-8 femte ledd nytt sjette punktum skal lyde:

Ved øving med opplastet slede i trinn 3 og 4 i klasse S må sleden ha aktuell totalvekt på minimum 150 kg jf. § §14-4 og § 14-5.

§ 5-8 skal lyde: *Krav til utstyr - kurs i sikring av last for klassene B kode 96, BE, D1E, DE og T*

Kursarrangør skal minst disponere:
- tilhenger med totalvekt minst 1950 kg
- lang last på minst 4 meter
- kolli tilsvarende pallekasse, *med minstemål 1x1x1 meter*
- last tilsvarende storsekk, vekt minst *350* kg
- sikringsutstyr som er nødvendig for å sikre lasten i punktene ovenfor.

§ 6-1 første, andre, tredje, fjerde, femte og nytt sjette ledd skal lyde:

Undervisningspersonell er ansvarlig for at opplæringen drives i samsvar med gjeldende regelverk og er av forsvarlig pedagogisk karakter.

Undervisningspersonell må ha førerett for den klassen og den koden som det skal gis undervisning i.

Undervisningspersonell må følge med i den faglige utviklingen og kan pålegges å delta i offentlig godkjente kurs. Fortsatt godkjenning kan gjøres betinget av at læreren består eventuelle prøver i samband med slike kurs.

Undervisningspersonell må ha tilstrekkelige norskkunnskaper til å kunne utføre yrket sitt på en tilfredsstillende og forsvarlig måte.

Trafikklærer som ikke lenger fyller kravene til helse eller vandel plikter å melde fra om dette til regionvegkontoret.

Undervisning i førstehjelp kan bare gis av personer med instruktørgodkjenning fra Norsk Førstehjelpsråd. Kravene til undervisningspersonell i andre, tredje og femte ledd behøver ikke være oppfylt for å kunne undervise i førstehjelp.

§ 6-5 andre ledd skal lyde:

For å kunne undervise *i obligatoriske kurs ved utvidelse fra klasse A1 til A2 jf. § 9-21* og *obligatorisk kurs* ved utvidelse i klasse A2 til A *jf. § 9-24* må vedkommende trafikklærer delta på et to dagers kurs godkjent av Vegdirektoratet.

§ 6-6 første ledd og nytt tredje ledd skal lyde:

Undervisningspersonell på tohjuls moped skal enten være godkjent *trafikklærer*, *eller* ha pedagogisk utdanning som tilsvarer kravene til lærere i det offentlige skoleverk. *Trafikklærer skal i tillegg ha spesialutdanning for klasse AM 146 godkjent av Vegdirektoratet. Undervisningspersonell som ikke er trafikklærer skal ha spesialutdanning for klasse AM 146 og spesialutdanning for trafikalt grunnkurs godkjent av Vegdirektoratet jf. § 6-4.*

Godkjent trafikklærer i klasse A1, A2 og A kan undervise i klasse AM 146.

§ 6-8 nytt andre ledd skal lyde: *Spesielle krav til trafikklærer – tunge klasser og klasse T*

For å kunne undervise i klasse T kreves godkjenning som trafikklærer, førerett for traktor etter bestått førerprøve i klasse T og spesialutdanning godkjent av Vegdirektoratet.

§ 6-13 skal lyde: *Krav til undervisningspersonell - Sikkerhetskurs klasse T 141 og klasse T 148*

Undervisningspersonell på sikkerhetskurs klasse T kode 141 og klasse T kode 148 skal, *i tillegg til å oppfylle kravene i § 6-8 andre ledd*, ha spesialutdanning godkjent av Vegdirektoratet.

§ 7-1 sjette ledd skal lyde:

Når det av pedagogiske eller praktiske grunner er hensiktsmessig for eleven, kan likevel deler av den ikke-obligatoriske opplæringen i neste trinn gjennomføres sammen med opplæringen i det trinnet eleven befinner seg på, før dette fullføres. Obligatorisk opplæring skal alltid gjennomføres i det trinnet det tilhører, når ikke annet er fastsatt for det enkelte kurset.

§ 7-2 andre ledd skal lyde:

Innenfor hvert trinn og innenfor deler av kurs kan det arbeides med å nå flere mål samtidig eller i en annen rekkefølge enn den som er fastsatt i forskriften for vedkommende trinn eller del av kurs.

Gjeldende andre ledd blir henholdsvis tredje ledd.

§ 7-3 første ledd første punktum skal lyde:

Dersom en elev *ikke* har tilstrekkelige kjøreferdigheter til å gjennomføre den praktiske obligatoriske opplæringen på en meningsfull måte, *skal* opplæringsinstitusjonen avvise eleven.

§ 7-5 skal lyde: *Trinnvurdering*

Eleven skal, med utgangspunkt i sine prestasjoner, ta stilling til i hvilken grad målet for trinnet er nådd og om grunnlaget for videre opplæring er tilstrekkelig. Læreren skal gi eleven en tilråding i spørsmålet om eleven har den kompetansen som er nødvendig for å få et *godt utbytte* av opplæringen i neste trinn.

Trinnvurderingen skal vare 45 minutter og inneholde før- og ettersamtale, i tillegg til praktisk kjøring. For klasse AM 147 og klasse S gjennomføres trinnvurderingen som en del av den øvrige obligatoriske opplæringen med en eller flere elever.

§ 8-1 tredje, fjerde, femte, sjette og nytt syvende ledd skal lyde:

Kurset er på 17 undervisningstimer og kan gjennomføres med inntil 16 elever *fordelt over minst 5 samlinger*. Det er adgang til å ta med inntil 2 elever i tillegg på deler av kurset, dersom disse har hatt forfall ved deler av tidligere kurs. Alternativt kan 2 elever som faller inn under unntakene i § 8-2 første ledd bokstavene b), c) eller d) tas i tillegg til de 16 elevene *under opplæring i plikter ved trafikkuhell.*

Det skal være *4 timer undervisning om plikter ved trafikkuhell* hvorav 1 time brukes til praktisk øving i forbindelse med en arrangert ulykke.

Det skal være *3 timer undervisning om å være trafikant i mørket.* Minst 1 av timene skal være *utedemonstrasjon på et område* med liten eller ingen *trafikk der* både gåendes og kjørendes perspektiv kan erfares. Denne delen kan gjennomføres med inntil 6 elever per lærer. Minst *1 time skal* være demonstrasjon i bil på veg i reelle trafikksituasjoner med elevene som passasjerer. Denne delen kan gjennomføres med inntil 2 elever i bilen. Resterende tid disponeres til forventninger, mål, oppsummering og refleksjon med medelever og lærere i klasserom.

Øvrig undervisning, jf. § 8-3 andre ledd *nr.1-4,* skal være på 10 timer og *fordeles jevnt over 3 samlinger.*

Det kan gjennomføres bare en samling i trafikalt grunnkurs per dag.

§ 8- 3 andre ledd skal lyde*:*

Eleven skal

1. kjenne til formelle begrunnelser for at vi har trafikkopplæring, vilkår for å få førerkort og at det finnes læreplaner for trafikkopplæring
2. ha grunnleggende forståelse for trafikk *og førerrollen ved å*
    a. *bli bevisst hvordan regler om plassering, fart, vikeplikt, skilt og vegoppmerking bidrar til sikrere og mer effektiv trafikkavvikling*
    b. *drøfte samfunnets behov og miljømessige konsekvenser av vegtrafikken*
    c. *bli bevisst ansvaret føreren har for å velge andre måter å reise på enn ved eget kjøretøy, eller å la være å reise, om dette er det beste for en selv, eventuelle passasjerer, miljø m.m.*
3. *videreutvikle sin* kunnskap om mennesket i trafikken ved å
    a. *drøfte ulike trafikantgruppers forutsetninger, behov og perspektiv*
    b. *beskrive vesentlige elementer i kjøreprosessen og bli bevisst betydningen av motivasjon og følelser*
    c. *forstå betydningen av kommunikasjon og samhandling*
    d. *bli bevisst hvilken betydning ansvarsforståelse, selvinnsikt og vilje har for hvordan vi handler i trafikken.*
4. *ha kunnskap om betydningen av trafikkopplæring ved å*
    a. kjenne til reglene for øvingskjøring
    b. *drøfte sammenhengen mellom* kjøreerfaring og *trafikkulykker*
    c. forstå betydningen av automatisering av grunnleggende handlinger og handlingsmønstre
    d. *drøfte føreropplæringsmodellen, herunder hvordan opplæring ved trafikkskole og privat øving er nyttig og nødvendig for å nå målet for opplæringen*
5. beherske grunnleggende ferdigheter i forbindelse med trafikkulykker ved å

a. ha kunnskap om plikter ved trafikkuhell
b. kjenne til rutiner for sikring av og opptreden på skadested
c. kunne vurdere skadeomfang og øve på praktisk førstehjelp

6. delta i redningsarbeidet ved en arrangert ulykke og gjennom denne
    a. oppleve å komme først til skadestedet, forstå viktigheten av å kjenne skadeomfanget før ulykken varsles og hvordan varsling gjøres
    b. øve på grunnleggende rutiner på skadestedet
    c. videreutvikle den praktiske ferdigheten i grunnleggende livreddende førstehjelp ved trafikkulykker.
7. *bli bevisst* gjennom demonstrasjon ute og i bil hvordan trafikkulykker i mørket kan unngås ved å
    a. oppleve og erfare årsaksforhold ved typiske ulykker som skjer i mørket og ha grunnlag for å vurdere risiko ved kjøring i mørket
    b. *drøfte hvordan vi som trafikanter kan opptre for å redusere risikoen, herunder* hva som er riktig lysbruk og atferd ellers ved kjøring, parkering og nødstopp i mørket.

§ 9-2 første ledd skal lyde:

Etter å ha gjennomført trinn 1 skal eleven ha *den kompetansen* som er nødvendig for å ha godt utbytte av videre opplæring.

§ 9-3 første, andre, tredje, fjerde og nytt femte og nytt sjette ledd skal lyde:

Etter å ha gjennomført trinn 2 skal eleven ha *den kompetansen* som er nødvendig for å ha godt utbytte av trafikal opplæring i *trinn 3.*

Eleven skal ha så *god grunnleggende kjøreteknisk ferdighet* at oppmerksomheten kan flyttes fra eget kjøretøy til trafikkbildet og samhandlingen med andre *trafikanter.*

Eleven skal gjennom hele trinnet drøfte sin egen motivasjon og vilje til å anvende kunnskaper og ferdigheter som tilegnes gjennom trinnet. Eleven skal i aktuelle deler av trinnet vurdere sin egen ferdighet i å bruke, og oppdage mangler ved, motorsykkelen.

Eleven skal

1. *gjøre rede for motorsykkelens oppbygning med tanke på sikkerhet og miljø*
2. *gjøre rede for eiers og brukers ansvar for kjøretøyets stand og bruk, økonomisk ansvar, offentlige reaksjoner og plikter ved trafikkuhell*
3. *gjøre rede for menneskets kapasitet og trafikkens krav*
4. *gjøre seg klar for kjøring*
5. *utføre igangsetting og stans, giring, styring og bremsing i variert terreng*
6. *beherske grunnleggende kjøretøybehandling i områder med liten trafikk*
7. *utføre aktuell sikkerhetskontroll av motorsykkelen.*

En elev som skal erverve førerett for en motorsykkelklasse for første gang skal innledningsvis i trinn 2 gjennomføre grunnkurs klasse A1, A2 og A i samsvar med § 9-6 og § 9-7.

Eleven skal mot slutten av trinn 2 gjennomføre trinnvurdering i samsvar med § 7-5.

§ 9-4 første, andre, tredje, fjerde, femte, nytt sjette, nytt syvende og nytt åttende ledd skal lyde:

Etter å ha gjennomført trinn 3 skal eleven ha *den kompetansen som er nødvendig for* å ha godt utbytte av den avsluttende opplæringen i trinn 4.

Eleven skal kunne kjøre tydelig, sikkert og selvstendig i variert *trafikk.*

Eleven skal gjennom hele trinnet drøfte sin egen motivasjon og vilje til å anvende kunnskaper og ferdigheter som tilegnes gjennom trinnet. Eleven skal i aktuelle deler av trinnet vurdere sin egen ferdighet til å kjøre i god samhandling med andre.

Eleven skal ha tilstrekkelig øving i kjøring med læreren som passasjer, hvis det kan skje lovlig, eller med last som utnytter minimum 80 prosent av tillatt nyttelast.

Eleven skal

1. *gjøre rede for trafikksystemet, trafikantgrupper og interessemotsetninger*
2. *gjøre rede for veg, vegoppmerking, skilt og annen trafikkregulering*
3. *gjøre rede for tydelig, sikker og effektiv atferd i trafikken, herunder kjøring i tunnel og de regler som gjelder for motorsykkelkjøring*
4. *anvende systematisk og automatisert informasjonsinnhenting*
5. *mestre å kjøre tydelig og bestemt i bolig, tettsted og bymiljø*
6. *mestre å kjøre sikkert og effektivt i landevegsmiljø*
7. *mestre å kjøre sikkert og effektivt i forbindelse med kø, i tunnel og i mørket*
8. *mestre å kjøre effektivt og behagelig, miljøvennlig og økonomisk i variert trafikkmiljø i god samhandling med andre trafikanter, herunder å forutse, oppfatte og motvirke risiko for møteulykker, å bli forbikjørt og å kjøre forbi.*

Eleven skal mot slutten av trinn 3 gjennomføre trinnvurdering i samsvar med § 7-5.

Elever som skal erverve førerett i klasse A1 skal gjennomføre sikkerhetskurs i trafikk i trinn 3 jf. § 9-8 og § 9-9.

Elever som skal erverve førerett i klasse A2 og A skal gjennomføre sikkerhetskurs i presis kjøreteknikk for klasse A2 og A i trinn 3 jf. § 9-10 og § 9-11.

§ 9-5 skal lyde: *Trinn 4: Avsluttende opplæring – klasse A1, A2 og A*

Etter å ha gjennomført trinn 4 skal eleven ha tilegnet seg den kompetansen som er nødvendig for å kunne kjøre motorsykkel i samsvar med hovedmålet. *Eleven skal ha utviklet vilje til å ta ansvar, forholdsregler og til å samarbeide i trafikken.*

Eleven skal gjennomføre sikkerhetskurs på veg for den aktuelle klassen jf. *§ 9-12, § 9-14 og § 9-16. Eleven skal i tillegg ha tilstrekkelig øving.*

§ 9-6 skal lyde: *Grunnkurs klasse A1, A2 og A*

Grunnkurset består av 3 undervisningstimer. Kurset kan gjennomføres med inntil 16 elever.

§ 9-7 skal lyde**:** *Kursmål for grunnkurs klasse A1, A2 og A*

Eleven skal gjennom drøfting med medelever og lærer, og gjennom refleksjon og oppsummering, utvikle grunnleggende forståelse for hva kjøring med motorsykkel innebærer.

Eleven skal:

1. *gjøre rede for reglene for førerkort og trafikkopplæring, og grunntankene i opplæringen i klasse A1, A2 og A*
2. *drøfte eget ønske og behov for å kjøre motorsykkel og samfunnets behov*
3. *analysere mulige konflikter mellom motorsyklister og andre trafikantgrupper*
4. *drøfte begrepet førerdyktighet, motorsykkelens kraftressurser og sammenhengen mellom disse og de krav trafikkmiljøet stiller til motorsykkelførere*
5. *drøfte og ta stilling til sikkerhet ved motorsykkelkjøring, årsakene til de vanligste og alvorligste motorsykkelulykkene og effektive tiltak for å motvirke disse*
6. *gjøre rede for bruk av riktig motorsykkelbekledning og påbudt sikkerhetsutstyr*
7. *sette ord på egne meninger om utfordringene ved å kjøre motorsykkel.*

§ 9-8 skal lyde**:** *Sikkerhetskurs i trafikk – klasse A1*

Sikkerhetskurset er på 4 undervisningstimer hvor minst 3 timer er praktisk kjøring, resterende tid fordeles til planlegging, refleksjonspauser og oppsummering.

§ 9-9 skal lyde: *Kursmål for sikkerhetskurs i trafikk – klasse A1*

Eleven skal gjennom opplevelse, aktiviteter og drøftinger videreutvikle sin kompetanse i å kjøre sikkert i trafikale situasjoner i samsvar med målet for trinn 3.

Eleven skal

1. *gjøre rede for begrepet kjørestrategi og hva som kan kjennetegne en sikker kjørestrategi*
2. *videreutvikle sin kjørestrategi i ulike trafikale miljø*
3. *videreutvikle en sikker, taktisk og strategisk kjøring*
4. *forstå og videreutvikle sikker samhandling og kommunikasjon med andre trafikanter*
5. *reflektere over sine erfaringer og opplevelser*

§ 9-10 første og nytt andre og nytt tredje ledd skal lyde: *Sikkerhetskurs i presis kjøreteknikk - klasse A2 og A*

Kurset er på 4 undervisningstimer. Av dette gjennomføres 3 timer som en sammenhengende praktisk øving på bane eller lukket område, resterende tid fordeles til planlegging, refleksjonspauser og oppsummering.

Eleven kan kjøre på egen motorsykkel i dette kurset.

Lærer kan undervise inntil 3 elever samtidig på dette kurset.

§ 9-11 første og nytt andre og nytt tredje ledd skal lyde: *Kursmål for sikkerhetskurs i presis kjøreteknikk - klasse A2 og A*

Eleven skal gjennom praktiske øvelser, drøftinger og refleksjoner videreutvikle sin kjøretekniske kompetanse i motorsykkelkjøring. Gode arbeidsvaner og teknikker for bremsing og styring av motorsykkelen skal være etablert før kurset gjennomføres.

Eleven skal

1. *kjenne til kursets mål og organisering, og bli bevisst sine egne forventninger til kurset*
2. *utvikle forståelse for at en presis kjøreteknikk er basis for all kontroll med motorsykkelen under kjøring*
3. *kjenne til de fysiske og psykiske begrensninger hos mennesket som har betydning for motorsykkelførere og kunne forklare hvordan føreren kan ta hensyn til dette i praktiske situasjoner*
4. *bli bevisst på at motorsykkelkjøring er krevende og at gjentatt øving er nødvendig for å motvirke instinktive feilhandlinger*
5. *videreutvikle sin kjørekompetanse ved å*
   a. *øve på å bremse effektivt fra 80 km/t ved angitt bremsepunkt på rettstrekning med stabil kurs ved hjelp av god forankring, sittestilling og blikkbruk*
   b. *øve på å bremse fra omlag 50 km/t ved angitt bremsepunkt til gangfart og mestre slik bremsing i både høyre- og venstresving*
   c. *øve på styring og endring av kurs i svinger som består av en markert halvsirkel med kurveradius minst 10 meter, en hel sirkel med radius på minst 10 meter eller i en tilsvarende naturlig kurve, og mestre å styre motorsykkelen presist med god forankring, riktig blikkbruk og styrekommando med nødvendig gasskontroll*
   d. *øve på styring og endring av kurs ved hastighet om lag 40 km/t og mestre dette med høy grad av presisjon.*

§ 9-12 skal lyde: *Sikkerhetskurs på veg klasse A1*

Kurset er på 5 undervisningstimer, hvorav minst 4 timer skal være praksis bestående av kjøring med refleksjonspauser og resterende tid fordeles til planlegging og oppsummering.

§ 9-13 skal lyde: *Kursmål for sikkerhetskurs på veg klasse A1*

Eleven skal gjennom opplevelse og erfaring videreutvikle sin kompetanse i å opptre slik at ulykker unngås.

Eleven skal videreutvikle evne til refleksjon, til å ta andres perspektiv og til å velge kjøremåter med lav risiko.

Eleven skal

1. *planlegge en sammenhengende kjøretur og ta hensyn til særlige forhold knyttet til kjøreturen*
2. *kjøre selvstendig, sikkert og effektivt over lengre strekninger i krevende og variert miljø*
3. *beskrive og begrunne sin kjøring i tillegg til taktiske og strategiske valg*
4. *reflektere over og vurdere egen kompetanse som motorsyklist.*

Ny § 9-14 skal lyde: *Sikkerhetskurs på veg klasse A2*

Kurset er på 5 undervisningstimer, hvorav minst 4 timer skal være praksis bestående av kjøring med refleksjonspauser og resterende tid fordeles til planlegging og oppsummering.

Lærer kan undervise 2 elever om gangen når begge elevene gjennomfører sikkerhetskurs på veg klasse A2 som en del av obligatoriske kurs for utvidelse fra klasse A1 til A2 jf. § 9-21. Den praktiske øvingen gjennomføres ved at eleven kjører alene på motorsykkelen.

Ny § 9-15 skal lyde: *Kursmål for sikkerhetskurs på veg klasse A2*

Eleven skal gjennom opplevelse og erfaring videreutvikle sin kompetanse i å opptre slik at ulykker unngås.

Eleven skal videreutvikle evne til refleksjon, til å ta andres perspektiv og til å velge kjøremåter med lav risiko.

Eleven skal

1. *planlegge en sammenhengende kjøretur og ta hensyn til særlige forhold knyttet til kjøreturen*
2. *kjøre selvstendig, sikkert og effektivt over lengre strekninger i krevende og variert miljø*
3. *beskrive og begrunne sin kjøring i tillegg til taktiske og strategiske valg*
4. *oppleve og beskrive sammenhengen mellom godt utviklede ferdigheter og kjøreglede*
5. *oppleve og drøfte trafikksituasjoner hvor motorsyklister er spesielt ulykkesutsatt*
6. *reflektere over og vurdere egen kompetanse som motorsyklist.*

Ny § 9-16 skal lyde: *Sikkerhetskurs på veg klasse A*

Kurset er på 8 undervisningstimer.

Det skal være minst 1 time innledende teori og klargjøring. Minst 5 timer skal være kjøring der lærer og elev kan benytte noe av denne tiden til refleksjonspauser. Minst 1 time skal benyttes til oppsummering i etterkant av kjøringen. Oppsummeringen kan gjennomføres med inntil 16 elever. Øvrig tid disponeres ut i fra elevens behov.

Ny § 9-17 skal lyde: Kursmål for s*ikkerhetskurs på veg klasse A*

Eleven skal gjennom opplevelse og erfaring videreutvikle sin kompetanse i å opptre slik at ulykker unngås.

Eleven skal videreutvikle evne til refleksjon, til å ta andres perspektiv og til å velge kjøremåter med lav risiko.

Eleven skal

1. *drøfte og ta stilling til begrepene risiko, sikkerhet, strategisk og taktisk i forbindelse med motorsykkelkjøring og hvilke påvirkningsmuligheter eleven har*
2. *kjøre selvstendig, sikkert og effektivt over lengre strekninger i krevende og variert miljø, og beskrive og begrunne sin kjørestrategi*
3. *oppfatte og vurdere trafikksituasjoner hvor motorsyklister er spesielt ulykkesutsatt*
4. *anvende en presis kjøreteknikk*
5. *vurdere egne sterke og svake sider som motorsyklist og velge ut områder med utviklingsmuligheter.*

Ny § 9-18 skal lyde**:** *Utvidelse fra klasse A1 til A2*

Ved utvidelse fra klasse A1 til A2 skal eleven gjennomføre trinnvurdering og obligatoriske kurs for klasse A2 på trinn 3 og 4.

Ny § 9-19 skal lyde**:** *Utvidelse fra klasse A1 til A*

Ved utvidelse fra klasse A1 til A skal eleven gjennomføre trinnvurdering og obligatoriske kurs for klasse A på trinn 3 og 4.

Ny § 9-20 skal lyde: *Utvidelse fra klasse B til klasse A1*

Eleven med førerett i klasse B er ved erverv av klasse A1 unntatt fra å gjennomføre sikkerhetskurs i trafikk klasse A1 jf. § 9-8.

Ny § 9-21 skal lyde: *Obligatoriske kurs ved utvidelse fra klasse A1 til A2*

Ved utvidelse fra A1 til A2 skal eleven gjennomføre obligatorisk kurs ved utvidelse fra A1 til A2. Dette kurset er på 2 timer hvor minst 1 time er praktisk kjøring jf. § 9-22. Den praktiske øvingen gjennomføres ved at eleven kjører alene på motorsykkelen. Lærer kan maksimalt undervise 2 elever om gangen. Dette kurset gjennomføres innledningsvis.

I tillegg skal eleven ved utvidelse fra A1 til A2 gjennomføre sikkerhetskurs i presis kjøreteknikk – klasse A2 og A jf. §9-10 og § 9-11 og sikkerhetskurs på veg klasse A2 jf. § 9-14 og § 9-15.

Dokumentert fullført obligatoriske kurs ved utvidelse av førerrett i klasse A1 til A2 gir rett til førerett i klasse A2.

Førerett i klasse A2, på bakgrunn av dokumentert fullført obligatoriske kurs ved utvidelse fra A1 til A2, forutsetter to års førerett i klasse A1. Kurset kan tidligst påbegynnes når eleven har ett års førerrett i klasse A1.

Ny § 9-22 skal lyde*: Kursmål for obligatorisk kurs ved utvidelse fra A1 til A2*

Etter å ha gjennomført opplæringen skal eleven ha den kompetansen som er nødvendig for å kunne kjøre mellomtung motorsykkel i samsvar med hovedmålet. Eleven skal ha videreutviklet vilje til å ta ansvar, forholdsregler og til å samarbeide i trafikken.

Eleven skal med bakgrunn i egen erfaring som fører at lett motorsykkel sette seg mål for opplæringen. Eleven skal gjennom samtaler og aktiviteter bli bevisst på hvilken kompetanse som kreves for en fører av mellomtung motorsykkel.

Eleven skal

1. *beskrive egen kjøredyktighet*
2. *drøfte begrepet sikkerhet i sammenheng med motorsykkelkjøring*

3. *drøfte kjøring med tyngre motorsykkel og egen utvikling som motorsykkelfører*
4. *vise tilstrekkelige tekniske kjøreferdigheter for å ha godt utbytte av de øvrige obligatoriske kursene.*

Ny § 9-23 skal lyde: *Utvidelse fra klasse A2 til A*

Ved utvidelse fra klasse A2 til klasse A skal eleven gjennomføre obligatorisk kurs ved utvidelse fra A2 til A jf. § 9-24 og § 9-25.

Elever fylt tjuefire år med mindre enn to års førerett i klasse A2, kan erverve førerett i klasse A ved å gjennomføre minst 7 timers obligatorisk kurs og praktisk prøve. Dette kurset kan også gjennomføres av elever fylt tjuetre år med mindre enn ett års førerett i klasse A2.

Ny § 9-24 skal lyde: *Obligatorisk kurs ved utvidelse fra klasse A2 til A*

Kurset er på minst 7 undervisningstimer hvorav minst 4 timer er praktisk øving. Minst 2 timer benyttes til bevisstgjøring og planlegging, refleksjon og oppsummering. Undervisningen skal så langt det er mulig organiseres slik at kurset fremstår som en helhet for eleven.

De praktiske øvingene gjennomføres ved at eleven kjører alene på motorsykkelen.

Lærer kan maksimalt undervise 3 elever om gangen på de praktiske øvingene.

Dokumentert fullført obligatorisk kurs ved utvidelse fra klasse A2 til A jf. § 9-25, gir rett til førerett i klasse A.

Førerett i klasse A, på bakgrunn av dokumentert fullført obligatorisk kurs ved utvidelse fra A2 til A, forutsetter to års førerett i klasse A2. Kurset kan tidligst påbegynnes når eleven har ett års førerrett i klasse A2.

Ny § 9-25 skal lyde: *Kursmål for obligatorisk kurs ved utvidelse fra klasse A2 til A*

Etter å ha gjennomført opplæringen skal eleven ha den kompetansen som er nødvendig for å kunne kjøre tung motorsykkel i samsvar med hovedmålet. Eleven skal ha videreutviklet vilje til å ta ansvar, forholdsregler og til å samarbeide i trafikken.

Eleven skal med bakgrunn i egen erfaring som fører av mellomtung motorsykkel sette seg mål for opplæringen. Eleven skal gjennom samtale og aktiviteter bli bevisst på hvilken kompetanse som kreves for en fører av tung motorsykkel.

Eleven skal

1. *kjenne til motorsyklisters ulykkesutsatthet*
2. *drøfte erfaringer med vekt på egen kjørestrategi*
3. *planlegge en sammenhengende kjøretur med vekt på egne utviklingsmuligheter*
4. *vise tilstrekkelige tekniske kjøreferdigheter til å ha utbytte av kurset*
5. *kjøre selvstendig, sikkert og effektivt over lengre strekninger i krevende og variert miljø, og beskrive og begrunne egen kjørestrategi*
6. *under kjøringen oppfatte og vurdere trafikksituasjoner hvor motorsyklister er spesielt ulykkesutsatt*
7. *reflektere over og vurdere egen kompetanse som motorsyklist og vise evne og vilje til ettertanke og selvkritisk vurdering.*

§ 10-2 første ledd skal lyde:

Etter å ha gjennomført trinn 1 skal eleven ha *den kompetansen* som er nødvendig for å ha godt utbytte av videre opplæring.

§ 10-3 skal lyde:

Etter å ha gjennomført trinn 2 skal eleven ha *den kompetansen* som er nødvendig for å ha godt utbytte av trafikal opplæring i trinn 3.

Eleven skal ha så god *grunnleggende kjøreteknisk ferdighet* at oppmerksomheten kan flyttes fra eget kjøretøy til trafikkbildet og samhandlingen med andre trafikanter.

Eleven skal gjennom hele trinnet drøfte sin egen motivasjon og vilje til å anvende kunnskaper og ferdigheter som tilegnes gjennom trinnet. Eleven skal i aktuelle deler av trinnet vurdere sin egen ferdighet i å bruke, og oppdage mangler ved, mopeden.

Eleven skal

1. *gjøre seg klar for kjøring*
2. *utføre igangsetting og stans, giring, styring og bremsing i variert terreng*
3. *beherske grunnleggende kjøretøybehandling i områder med liten trafikk*
4. *utføre aktuell sikkerhetskontroll av mopeden.*

Eleven skal gjennomføre grunnkurs klasse AM 146 i samsvar med § 10-6 og § 10-7. Kurset gjennomføres som innledning til opplæringen i klasse AM 146.

Eleven skal mot slutten av trinn 2 gjennomføre trinnvurdering i samsvar med § 7-5.

§10-4 første, andre, tredje, fjerde, femte og nytt sjette ledd skal lyde:

Etter å ha gjennomført trinn 3 skal eleven ha den *kompetansen* som er nødvendig for å *ha godt utbytte av den* avsluttende opplæringen i trinn 4.

Eleven skal kjøre sikkert og selvstendig i variert trafikk.

Eleven skal gjennom hele trinnet drøfte sin egen motivasjon og vilje til å anvende kunnskaper og ferdigheter som tilegnes gjennom trinnet. Eleven skal i aktuelle deler av trinnet vurdere sin egen ferdighet til å kjøre i god samhandling med andre.

Eleven skal

1. *gjøre rede for trafikksystemet, trafikantgrupper og interessemotsetninger*
2. *gjøre rede for veg, vegoppmerking, skilt og annen trafikkregulering*
3. *gjøre rede for tydelig, sikker og effektiv atferd i trafikken, i ulike vegmiljø og de regler som gjelder for mopedkjøring*
4. *anvende systematisk og automatisert informasjonsinnhenting og presis kjøreteknikk*
5. *mestre å kjøre tydelig og bestemt i bolig, tettsted og bymiljø*
6. *mestre å kjøre sikkert og effektivt i landevegsmiljø*
7. *mestre å kjøre sikkert og effektivt i forbindelse med kø, i tunnel og i mørket*

Eleven skal gjennomføre sikkerhetskurs i trafikk klasse AM 146 i samsvar med § 10-8 og § 10-9. Kurset gjennomføres mot slutten av opplæringen i trinn 3.

Eleven skal mot slutten av trinn 3 gjennomføre trinnvurdering i samsvar med § 7-5.

§ 10-5 skal lyde:

Etter å ha gjennomført trinn 4 skal eleven ha den kompetansen som er nødvendig for å kunne kjøre *moped i* samsvar med *hovedmålet.*

Eleven skal *ha utviklet vilje til å ta ansvar, til å ta forholdsregler og til å samarbeide i trafikken.*

Eleven skal *gjennomføre sikkerhetskurs på veg i klasse AM146 i samsvar med § 10-10 og § 10-11. Eleven skal i tillegg ha tilstrekkelig øving.*

§ 10-6 skal lyde: *Grunnkurs klasse AM146*

Kurset er på 3 undervisningstimer.

Kurset kan gjennomføres med inntil 16 elever.

Ny § 10-7 skal lyde*: Kursmål for grunnkurs klasse AM146*

Eleven skal gjennom drøfting med medelever og lærer, og gjennom refleksjon og oppsummering, utvikle grunnleggende forståelse for hva kjøring med moped innebærer.

Eleven skal

1. *gjøre rede for reglene for førerkort og trafikkopplæring, og grunntankene i opplæringen i klasse AM146*
2. *gjøre rede for mopedførerens kapasitet og trafikkens krav*
3. *gjøre rede for mopedens oppbygning med tanke på sikkerhet og miljø*
4. *gjøre rede for mopedførerens bekledning med tanke på sikkerhet*
5. *gjøre rede for eiers og brukers ansvar for kjøretøyets stand og bruk, økonomisk ansvar, offentlige reaksjoner og plikter ved trafikkuhell*
6. *gjøre rede for begrepene sikker, strategisk og taktisk kjøring.*

Ny § 10-8 skal lyde: *Sikkerhetskurs i trafikk – klasse AM 146*

Sikkerhetskurset er på 4 undervisningstimer der minst 3 timer er praktisk kjøring, resterende tid fordeles til innledning, refleksjonspauser og oppsummering.

Dette kurset kan gjennomføres med inntil 2 elever per lærer.

Ny § 10-9 skal lyde: *Kursmål for sikkerhetskurs i trafikk - klasse AM 146*

Eleven skal gjennom opplevelse og erfaring videreutvikle sin kompetanse i å opptre slik at ulykker unngås.

Eleven skal utvikle evne til refleksjon, til å samhandle med andre trafikanter og til å velge kjøremåter med lav risiko.

Eleven skal

1. *mestre å kjøre effektivt og behagelig, miljøvennlig og økonomisk i variert trafikkmiljø i god samhandling med andre trafikanter, herunder å forutse, oppfatte og motvirke risiko for møteulykker, å bli forbikjørt og å kjøre forbi*
2. *vurdere sin egen ferdighet til å kjøre i god samhandling med andre*

Ny § 10-10 skal lyde: *Sikkerhetskurs på veg – klasse AM 146*

Sikkerhetskurset består av 4 undervisningstimer der minst 3 timer er praktisk kjøring resterende tid fordeles til innledning, refleksjonspauser og oppsummering.

Dette kurset kan gjennomføres med inntil 4 elever per lærer.

Ny § 10-11 skal lyde: *Kursmål for sikkerhetskurs på veg – klasse AM146*

Eleven skal gjennom opplevelse og erfaring videreutvikle sin kompetanse i å opptre slik at ulykker unngås.

Eleven skal utvikle evne til refleksjon, til å ta andres perspektiv og til å velge kjøremåter med lav risiko.

Eleven skal

1. *øve på å kjøre mopeden på en sikker, tydelig og bestemt måte i tettbygd strøk og landevegsmiljø ved bruk av systematisk informasjonsinnhenting og presis kjøre-teknikk*
2. *erfare og velge kjørerute som gir størst mulig trygghet og minst mulig ulempe for annen trafikk*
3. *reflektere over egne opplevelser og mopedens muligheter for sikker transport.*

Ny § 10-12 skal lyde: *Unntak for elever som har gjennomført opplæring i klasse A, A2 eller A1*

Elev som har gjennomført all obligatorisk opplæring i klasse A, A2 eller A1, men som ikke har ervervet førerett, kan avlegge førerprøven i klasse AM 146 etter å ha gjennomført obligatorisk opplæring på trinn 4 for AM 146, jf. § 10-5.

§ 11-2 første ledd skal lyde:

Etter å ha gjennomført trinn 1 skal eleven ha *den kompetansen* som er nødvendig for å ha godt utbytte av videre opplæring.

§ 11-3 andre, tredje, fjerde og nytt femte ledd skal lyde:

Etter å ha gjennomført trinn 2 skal eleven ha *den kompetansen* som er nødvendig for å ha godt utbytte av trafikal opplæring i trinn 3.

Eleven skal ha så god *grunnleggende kjøreteknisk ferdighet* at oppmerksomheten kan flyttes fra eget kjøretøy til trafikkbildet og samhandlingen med andre *trafikanter.*

Eleven skal gjennom hele trinnet drøfte sin egen motivasjon og vilje til å anvende kunnskaper og ferdigheter som tilegnes gjennom trinnet. Eleven skal i aktuelle deler av trinnet vurdere sin egen ferdighet i å bruke, og oppdage mangler ved, bilen.

Eleven skal

1. *gjøre rede for reglene for førerkort og trafikkopplæring, og grunntankene i opplæringen i klasse B*
2. *gjøre rede for bilens oppbygning med tanke på sikkerhet og miljø*
3. *gjøre rede for eiers og brukers ansvar for kjøretøyets stand og bruk, rus og bilkjøring, krav til fører, økonomisk ansvar, offentlige reaksjoner og plikter ved trafikkuhell*
4. *gjøre rede for kjøring med tilhenger*
5. *gjøre rede for menneskets kapasitet og trafikkens krav*
6. *gjøre seg klar for kjøring*
7. *utføre igangsetting og stans, giring, styring, bremsing og rygging i variert terreng*
8. *beherske grunnleggende kjøretøybehandling i områder med liten trafikk*
9. *utføre aktuell sikkerhetskontroll av bilen.*

Eleven skal mot slutten av trinn 2 gjennomføre trinnvurdering i samsvar med § 7-5.

§ 11-4 første, andre, tredje, fjerde, femte og nytt sjette ledd skal lyde:

Etter å ha gjennomført trinn 3 skal eleven ha *den kompetansen* som er nødvendig for å ha godt utbytte av avsluttende opplæring i trinn 4.

Eleven skal kjøre sikkert og selvstendig i variert *trafikk.*

Eleven skal gjennom hele trinnet drøfte sin egen motivasjon og vilje til å anvende kunnskaper og ferdigheter som tilegnes gjennom trinnet. Eleven skal i aktuelle deler av trinnet vurdere sin egen ferdighet til å kjøre i god samhandling med andre.

Eleven skal

1. *gjøre rede for trafikksystemet, trafikantgrupper og interessemotsetninger*
2. *gjøre rede for veg, vegoppmerking, skilt og annen trafikkregulering*
3. *gjøre rede for tydelig, sikker og effektiv atferd i trafikken i ulike vegmiljø, herunder kjøring i tunnel, og de regler som gjelder for bilkjøring*
4. *anvende systematisk og automatisert informasjonsinnhenting*
5. *mestre å kjøre tydelig og bestemt i bolig, tettsted og bymiljø*
6. *mestre å kjøre sikkert og effektivt i landevegsmiljø*
7. *mestre å kjøre sikkert og effektivt i forbindelse med kø, i tunnel og i mørket*
8. *mestre å kjøre effektivt og behagelig, miljøvennlig og økonomisk i variert trafikkmiljø i god samhandling med andre trafikanter, herunder å forutse, oppfatte og motvirke risiko for møteulykker, å bli forbikjørt og å kjøre forbi.*

Eleven skal gjennomføre sikkerhetskurs på øvingsbane i samsvar med §§ 11-6 og 11-7. Kurset gjennomføres mot slutten av opplæringen i trinn 3. Unntaksvis kan kurset gjennomføres i tilknytning til kjøring i landevegsmiljø eller til kjøring i variert trafikkmiljø i sikkerhetskurs på veg, jf. § 11-8 tredje og fjerde ledd, når dette kan være fordelaktig for

eleven. Det skal særlig tas hensyn til den totale undervisningsbelastningen og elevens læringsutbytte når undervisningen organiseres på denne måten.

Eleven skal mot slutten av trinn 3 gjennomføre trinnvurdering i samsvar med § 7-5.

§ 11- 6 andre, tredje og nytt fjerde ledd skal lyde:

Ved kjøring på bane kan det være inntil to elever i hver bil. *Det skal være en trafikklærer i hver bil. Øvrig undervisning kan gjennomføres med inntil 16 elever*.

Øvingsbanens størrelse, kjøremønster, kapasitet og sikkerhetssoner bestemmer hvor mange biler som det er forsvarlig å ha på banen samtidig.

Banen, baneleien og hvor mange biler som kan øve på banen samtidig, godkjennes av Vegdirektoratet.

§ 11-7 første, andre og nytt tredje ledd skal lyde:

Eleven skal gjennom opplevelse og erfaring videreutvikle sin kompetanse i å opptre slik at ulykker *unngås.*

Eleven skal lære å sikre personer og gods i bil og forstå hvordan bilens bremse- og styremuligheter påvirkes av førerens kjøremåte og bilens utrustning.

Eleven skal

1. *kjenne kursets mål og organisering, og bli bevisst egne forventninger og mål*
2. *forstå betydningen av å sikre personer og last i bil ved å*
    a. *oppleve hvordan løse gjenstander påvirkes og tilegne seg kunnskap om hvilke krefter en person utsettes for ved bråstopp*
    b. *tilegne seg kunnskap om og øve på å sikre barn, voksne, last og gjenstander i bil*
3. *videreutvikle sin kompetanse til å ha kontroll over bilen ved å*
    a. *oppleve hvordan fart, kjøremåte, førerstøttesystem, dekk og tilgjengelig veggrep virker inn på bilen bremse- og styremuligheter*
    b. *oppleve krisesituasjoner og bli bevisst egne reaksjoner*
4. *reflektere over sine erfaringer og opplevelser ved å*
    a. *dele disse med medelever og lærere*
    b. *vurdere egne sterke og svake sider som bilførere og velge ut områder med utviklingsmuligheter.*

§ 11-8 tredje, fjerde, femte, sjette, syvende og nytt åttende ledd skal lyde:

Andre del er minst 4 timer praktisk øving i landevegskjøring.

Tredje del er minst 4 timer *opplæring* i kjøring i variert *trafikkmiljø. I tillegg til planlegging, skal minst 3 timer være selvstendig kjøring i variert trafikkmiljø.*

Hver elev skal til sammen ha minst 8 timer praktisk øving bak rattet i andre og tredje del. Den resterende timen praktisk øving legges til den av delene ovenfor som vurderes mest hensiktsmessig ut fra elevens læringsutbytte.

Kurset avsluttes med 2 timer refleksjon og oppsummering i klasserom

Praktisk øving gjennomføres med inntil 2 elever. Kjøring i variert miljø gjennomføres som hovedregel med 2 elever som arbeider sammen. Øvrig undervisning kan gjennomføres med inntil 16 elever.

Hver del av kurset gjennomføres samlet og i fastsatt rekkefølge. Bare en del kan gjennomføres per dag.

§ 11-9 første, andre og nytt tredje ledd skal lyde:

Eleven skal gjennom opplevelse og erfaring videreutvikle sin kompetanse i å opptre slik at ulykker *unngås.*

Eleven skal utvikle evne til refleksjon, til å ta andres perspektiv og til å velge kjøremåter med lav risiko.

Eleven skal

1. *ha forståelse for bilkjøringens risiko ved å*
    a. *bli bevisst på kursmålet og sette ord på egne forventninger til kurset*
    b. *drøfte begrepet kjøredyktighet*
    c. *kjenne til fordelingen av de alvorligste ulykkene i forhold til alder, kjønn og tidspunkt*
    d. *drøfte årsakene til de vanligste og alvorligste ungdomsulykkene og foreslå, argumentere for og ta stilling til effektive tiltak for å motvirke disse*
    e. *identifisere og beskrive mulige risikofaktorer i en gitt trafikksituasjon, forklare hva risikoen består i og velge ut, beskrive og argumentere for en ønsket atferd*
    f. *drøfte hvordan de selv påvirker og påvirkes av andre og være bevisst på sin personlige kjørestil med tanke på risiko og miljø*
2. *videreutvikle sin kjørekompetanse i landevegsmiljø ved å*
    a. *øve på kjøring på landeveg med varierende standard*
    b. *identifisere og beskrive trafikkmiljøet, forutse og påpeke mulige risikomomenter og angi en hensiktsmessig strategi fremover i tid*
    c. *anvende presis kjøreteknikk og videreutvikle en miljøvennlig og økonomisk kjøremåte*
    d. *oppleve og erfare situasjoner med særlig stor risiko ved inn- og/eller avkjøring fra større veg og vurdere og utvise hensiktsmessig atferd i slike situasjoner*
    e. *oppleve og erfare møtesituasjoner og å bli forbikjørt, og vurdere og utvise hensiktsmessig atferd og vilje til å ivareta egen og andres sikkerhet i slike situasjoner og ved vurdering av om egen forbikjøring kan gjennomføres eller ikke*
    f. *skrive logg*
    g. *gjøre rede for erfaringene fra denne delen av opplæringen i ettertid.*
3. *planlegge og gjennomføre en kjøretur i variert trafikkmiljø ved å*
    a. *anvende hensiktsmessige hjelpemidler for å kunne beskrive, forklare og begrunne ulike forhold en må vente og ta hensyn til i løpet av kjøreturen*
    b. *kjøre selvstendig over lengre strekninger i et skiftende miljø som varierer i vegstandard og mellom typisk landeveg, by- og tettstedsmiljø*
    c. *skrive logg*
    d. *begrunne handlingsvalg og kjøremåter i ettertid.*
4. *reflektere over sine erfaringer og opplevelser ved å*
    a. *dele disse med medelever og lærere*
    b. *beskrive og begrunne egne valg og kjøremåter*
    c. *vurdere egne sterke og svake sider som bilførere og velge ut områder med utviklingsmuligheter*
    d. *vurdere og ta stilling til ulike løsninger i en gitt problemstilling, gjøre rede for sitt syn og kunne argumentere for dette.*

§ 12-3 første, andre, tredje, fjerde og nytt femte ledd skal lyde:

Etter å ha gjennomført trinn 2 skal eleven skal ha *den kompetansen* som er nødvendig for å ha godt utbytte av trafikal opplæring i trinn 3.

Eleven skal ha så god grunnleggende kjøreteknisk ferdighet at oppmerksomheten kan flyttes fra eget kjøretøy til trafikkbildet og samhandlingen med andre trafikanter. Eleven skal forstå behovet for sikkerhetskontroll og *lastsikring.*

Eleven skal gjennom hele trinnet drøfte sin egen motivasjon og vilje til å anvende kunnskaper og ferdigheter som tilegnes gjennom trinnet. Eleven skal i aktuelle deler av trinnet vurdere sin egen ferdighet i å bruke, og oppdage mangler ved, bil og tilhenger.

Eleven skal

1. *ha kunnskap om risiko i tilknytning til å kjøre bil med tilhenger*
2. *ha grunnleggende kunnskap om lastsikring*
3. *kunne kople til og fra tilhengeren og utføre aktuell sikkerhetskontroll*
4. *kunne vurdere plassbehov ved kjøring rett fram og i sving, og kjøre vogntoget i mot- og utforbakke*
5. *kunne rygge rett bakover og i sving, og kjenne førerens ansvar og plikter i forbindelse med rygging.*

Eleven skal mot slutten av trinn 2 gjennomføre trinnvurdering i samsvar med § 7-5.

§12-4 første, andre, tredje, fjerde og nytt femte ledd skal lyde:

Etter å ha gjennomført trinn 3 skal eleven ha *den kompetansen* som er nødvendig for å ha godt utbytte av den avsluttende opplæringen i trinn 4.

Eleven skal kunne kjøre sikkert og selvstendig i variert *trafikk.*

Eleven skal gjennom hele trinnet drøfte sin egen motivasjon og vilje til å anvende kunnskaper og ferdigheter som tilegnes gjennom trinnet. Eleven skal i aktuelle deler av trinnet vurdere sin egen ferdighet til å kjøre bil med tilhenger i god samhandling med andre.

Eleven skal

1. *ha systematisk og automatisert informasjonsinnhenting*
2. *kunne kjøre tydelig, effektivt og sikkert i variert terreng*
3. *kunne vurdere snuplasser, snumåter og bruk av medhjelper*
4. *kunne kjøre selvstendig i variert trafikkmiljø på en måte som gir god samhandling med andre trafikanter og samtidig er økonomisk og miljøvennlig.*

Eleven skal mot slutten av trinn 3 gjennomføre trinnvurdering i samsvar med § 7-5.

§ 12-5 tredje ledd skal lyde:

Eleven skal gjennomføre kurs i sikring og merking av last - klassene B kode 96, BE, D1E, DE og T i samsvar med § 27-1 og sikkerhetskurs på veg - klassene B kode 96 og BE i samsvar med § 12-6 og § 12-7. Sikkerhetskurs på veg - klassene B kode 96 og BE er på 3 timer. *Kurs i sikring av last kan også gjennomføres i trinn 2 eller 3 når grunnleggende opplæring i lastsikring som beskrevet i trinn 3 er gjennomført.*

§ 13-3 tredje, fjerde, femte og nytt sjette ledd skal lyde:

Eleven skal gjennom hele trinnet drøfte sin egen motivasjon og vilje til å anvende kunnskaper og ferdigheter som tilegnes gjennom trinnet.

Eleven skal

1. *ha kunnskap om førerkort og trafikkopplæring*
2. *ha kunnskap om mopedens konstruksjon i forhold til sikkerhet og miljø*
3. *ha kunnskap om eierens og førerens ansvar for kjøretøyets stand og bruk, økonomisk ansvar, offentlige reaksjoner og plikter ved trafikkuhell*
4. *ha kunnskap om menneskets kapasitet og informasjonsbearbeiding.*

Eleven skal gjennomføre obligatorisk kurs i grunnleggende kjøretøybehandling i samsvar med § 13-6. Kurset er på 4 undervisningstimer.

Eleven skal mot slutten av det obligatoriske kurset i trinn 2 gjennomføre trinnvurdering i samsvar med § 7-5.

§ 13-4 tredje, fjerde, femte og nytt sjette ledd skal lyde:

Eleven skal gjennom hele trinnet drøfte sin egen motivasjon og vilje til å anvende kunnskaper og ferdigheter som tilegnes gjennom trinnet.

Eleven skal

1. *kunne gjøre rede for trafikksystemet, trafikantgrupper og interessemotsetninger*
2. *ha kunnskap om veg, vegoppmerking, skilt og annen trafikkregulering*
3. *ha kunnskap om de regler som gjelder for kjøring med moped i trafikken.*

Eleven skal gjennomføre obligatorisk kurs i kjøring i trafikk i samsvar med § 13-7. Kurset er på 6 undervisningstimer.

Eleven skal mot slutten av det obligatoriske kurset i trinn 3 gjennomføre trinnvurdering i samsvar med § 7-5.

§ 15-2 første ledd skal lyde:

Etter å ha gjennomført trinn 1 skal eleven ha *den kompetansen* som er nødvendig for å ha godt utbytte av videre opplæring.

§ 15-3 første, andre, tredje, fjerde og nytt femte ledd skal lyde:

Etter å ha gjennomført trinn 2 skal eleven ha *den kompetansen* som er nødvendig for å ha godt utbytte av trafikal opplæring i trinn 3.

Eleven skal ha så god grunnleggende *kjøreteknisk ferdighet* at oppmerksomheten kan flyttes fra eget kjøretøy til trafikkbildet *og samhandlingen med andre trafikanter.*

Eleven skal gjennom hele trinnet drøfte sin egen motivasjon og vilje til å anvende kunnskaper og ferdigheter som tilegnes gjennom trinnet. Eleven skal i aktuelle deler av trinnet vurdere sin egen ferdighet til å bruke, og oppdage mangler ved, traktor med tilhenger.

Eleven skal:

1. *gjøre rede for* reglene for førerkort og trafikkopplæring, *og grunntankene i opplæringen i klasse T*
2. *kjenne til at det finnes regler om motorferdsel i utmark og Arbeidstilsynets regler om bruk av traktor*
3. *gjøre rede for traktorens og tilhengerens konstruksjon med tanke på sikkerhet og miljø, og grunnleggende lastsikring*
4. *gjøre rede for eiers og brukers ansvar for kjøretøyets stand og bruk, økonomisk ansvar, offentlige reaksjoner og plikter ved trafikkuhell.*
5. *gjøre rede for menneskets kapasitet og trafikkens krav*
6. *gjøre seg klar for kjøring*
7. *utføre igangsetting og stans i variert terreng*
8. *utføre riktig bruk av girsystem i variert terreng*
9. *utføre bremsing i variert terreng*
10. *utføre styring og svinging i kryss*
11. *utføre rygging med og uten tilhenger, og til- og frakobling av tilhenger*
12. *utføre aktuell sikkerhetskontroll av traktor og tilhenger, herunder legge på kjetting.*

Eleven skal mot slutten av trinn 2 gjennomføre trinnvurdering i samsvar med § 7-5.

§ 15-4 første, andre, tredje, fjerde og nytt femte ledd skal lyde:

Etter å ha gjennomført trinn 3 skal elevene ha *den kompetansen* som er nødvendig for å ha godt utbytte av den avsluttende opplæringen i trinn 4.

Eleven skal kjøre i variert *trafikk.*

Eleven skal gjennom hele trinnet drøfte sin egen motivasjon og vilje til å anvende kunnskaper og ferdigheter som tilegnes gjennom trinnet. Eleven skal i aktuelle deler av trinnet vurdere sin egen ferdighet til å kjøre i god samhandling med andre.

Eleven skal:

1. *gjøre rede for trafikksystemet, trafikantgrupper og interessemotsetninger*
2. *gjøre rede for veg, vegoppmerking, skilt og annen trafikkregulering*
3. *gjøre rede for tydelig, sikker og effektiv atferd i trafikken i ulike vegmiljø, herunder kjøring i tunnel, og de regler som gjelder for traktor med tilhenger*
4. *gjøre rede for kjøring på glatt føre*
5. *anvende systematisk og automatisert informasjonsbearbeiding*
6. *utføre å kjøre tydelig inn mot, gjennom og mellom kryss*
7. *utføre å tilpasse kjøremåten til boligmiljø, tettsteds- og bymiljø*
8. *utføre å tilpasse kjøremåten for kryssing av jernbaneplanovergang og til lokale kjøreforhold*
9. *utføre vending og parkering*
10. *utføre å kjøre med lav risiko på landeveg*
11. *utføre å bruke traktor med tilhenger riktig i variert terreng og trafikkmiljø*
12. *utføre å kjøre på glatt føre.*

Eleven skal mot slutten av trinn 3 gjennomføre trinnvurdering i samsvar med § 7-5.

§ 15-5 tredje og nytt fjerde ledd skal lyde:

Eleven skal

1. *mestre å forutse og vurdere risikoforhold riktig og i god tid*
2. *mestre tydelig tegngiving, fartstilpassing og plassering*
3. *mestre å ha handlingsberedskap når det er nødvendig*
4. *mestre å ta hensyn til egne og kjøretøyets begrensninger, slik at kjøringen hele tiden er under kontroll*
5. *reflektere over hvordan trafikkbildet kan endre seg, legge planer ut i fra det og kunne begrunne handlingsvalg i ettertid.*

Eleven skal gjennomføre kurs i sikring og merking av last for klassene B kode 96, BE, D1E, DE, og T, jf. § 27-1.

§ 15-7 skal lyde: *Sikkerhetskurs klasse T kode 141 og klasse T kode 148*

Kurset er på 7 undervisningstimer hvor av minst 2 timer er praktisk kjøring i trafikk med traktor og tilhenger med konstruktiv hastighet 50 km/t. *Vekten av lasten må utgjøre minst 50 % av tillatt nyttelast inntil aktuell totalvekt er 7000 kg, likevel være minst 2000 kg. Aktuell totalvekt skal være minst 4000 kg. De øvrige timene av kurset kan gjennomføres med inntil 16 elever.*

16-1 skal lyde:

Personer som skal erverve førerett i tung klasse for første gang, skal i opplæringens trinn 1 gjennomføre grunnkurs for tunge kjøretøy, jf. kapitlene 17 til og med 24.

Kurset er på *3 undervisningstimer.*

Kurset kan gjennomføres med inntil 16 elever.

Ny § 16-2 skal lyde:

Eleven skal gjennom demonstrasjon, drøfting med medelever og lærer, og gjennom refleksjon og oppsummering, utvikle grunnleggende forståelse for hva kjøring med tyngre kjøretøy innebærer.

Eleven skal

1. *erfare hvordan kjøring og samhandling med tunge kjøretøy skiller seg fra kjøring med personbil*
2. *drøfte hvordan tungbilføreren kan skape et positivt forhold til andre trafikantgrupper*
3. *drøfte hvordan andre trafikantgrupper kan overvurdere tungbilførerens muligheter til å manøvrere kjøretøyet i vanskelige situasjoner, og at dette kan medføre at andre misforstår, eller ikke samarbeider slik tungbilføreren forventer*
4. *drøfte hvordan interessekonflikter mellom trafikantgrupper kan reduseres og hvordan tungbilføreren kan skape et positivt forhold til andre trafikanter*
5. *drøfte at trafikkulykker nesten uten unntak skyldes menneskelige feilhandlinger*
6. *vite at tungbilføreren må sette seg inn i et omfattende regelverk når det gjelder*
    a. *helsekrav, alderskrav og andre regler om førerkort som gjelder generelt for alle tungbilklasser*
    b. *kjøre- og hviletid, kjøring i utlandet, pliktmessig avhold og yrkestransport.*

§ 17-2 første, andre og nytt tredje ledd skal lyde:

Etter å ha gjennomført trinn 1 skal *eleven ha den kompetansen som er nødvendig for å ha godt utbytte av videre opplæring.*

Eleven skal *ha en grunnleggende forståelse for hvordan tunge kjøretøy skiller seg fra personbiler når det gjelder kjøring og samhandling.*

Eleven skal *gjennomføre grunnkurs tunge kjøretøy jf. kapittel 16.*

§ 17-3 første, andre, tredje, fjerde og nytt femte ledd skal lyde:

Etter å ha gjennomført trinn 2 skal eleven ha *den kompetansen som er nødvendig for* å ha godt utbytte av trafikal opplæring i trinn 3.

Eleven skal ha så god kjøreteknisk ferdighet at oppmerksomheten kan flyttes fra eget kjøretøy til trafikkbildet og samhandlingen med andre trafikanter.

Eleven skal gjennom hele trinnet drøfte sin egen motivasjon og vilje til å anvende kunnskaper og ferdigheter som tilegnes gjennom trinnet. Eleven skal i aktuelle deler av trinnet vurdere sin egen ferdighet i å bruke, og oppdage mangler ved, lastebilen.

Eleven skal

1. *beskrive lastebilens oppbygning*
2. *forklare styringens funksjon og kunne utføre kontroll av denne*
3. *forklare egenskaper og utføre kontroll av hjul og dekk, risiko ved varmgang i hjullager og hvordan en kan identifisere dette.*
4. *forklare bestemmelsene for bruk av kjetting, egenskaper ulike kjettinger har, metoder for pålegging, utføre pålegging og kunne vurdere risiko knyttet til pålegging og kjøring med kjetting*
5. *forklare grunnleggende oppbygging og bruk av kjøretøyets bremser, alarmfunksjoner og kontrollpunkter, og kunne utføre nødvendig ettersyn og kontroll*
6. *beskrive hvordan motoren i en lett lastebil fungerer, og forklare konsekvenser av manglende ettersyn av smøre- og kjølesystem*
7. *beskrive lastebilens drivverk og forklare hvordan en skal kjøre for å unngå unødig slitasje på drivverkets hoveddeler; kopling, girkasse, mellomaksel, differensial og drivaksler*
8. *beskrive kjøretøyets elektriske anlegg og utføre ettersyn av påbudte og nødvendige komponenter i det elektriske anlegget*
9. *avgjøre nødvendig daglig ettersyn og vurdere hva som må utbedres før kjøring finner sted*

10. *forklare riktig bruk av, og bruke, lastebilens betjeningsorganer*
11. *forklare bruken av, og bruke, aktuelle girsystemer med tanke på best mulig driftsøkonomi, framdrift og sikkerhet*
12. *sette i gang, stanse og kjøre rett fram og i sving med observasjon, tegngiving og plassering som gir god kommunikasjon og tilstrekkelig sikkerhetsmargin*
13. *forklare hvordan føreren må opptre for å redusere områdene rundt kjøretøyet hvor andre trafikanter kan være skjult og tilpasse atferden etter dette*
14. *forklare risiko for tap av veggrep og velt ved kjøring i sving, og tilpasse observasjon, fart og plassering i tråd med dette*
15. *forklare riktig kjøring i utforbakker og tilpasse kjøringen etter sikt, føret, last, bremsinnretninger, girsystem, motorbremsekraft og økonomi*
16. *forklare riktig kjøring i motbakker og tilpasse kjøringen etter sikt, føret, last, bremsinnretninger, girsystem, motorkraft og økonomi*
17. *forklare og utføre forsvarlig rygging, vurdere bruk av medhjelper og forklare hvordan denne skal instrueres.*

Eleven skal mot slutten av trinn 2 gjennomføre trinnvurdering i samsvar med § 7-5.

§ 17- 4 første, andre, tredje, nytt fjerde og nytt femte ledd skal lyde:

Etter å ha gjennomført trinn 3 skal eleven ha *den kompetansen* som er nødvendig for å ha godt utbytte av *den* avsluttende opplæringen i trinn 4.

Eleven skal ha kunnskap om aktuelle bestemmelser i vegtrafikklovgivningen og kunne kjøre sikkert og selvstendig i variert trafikk.

Eleven skal gjennom hele trinnet drøfte sin egen motivasjon og vilje til å anvende kunnskaper og ferdigheter som tilegnes gjennom trinnet. Eleven skal i aktuelle deler av trinnet vurdere sin egen ferdighet til å kjøre i god samhandling med andre.

Eleven skal

1. *kjenne til reglene i førerkortforskriften om førerett, helsekrav, alderskrav og gyldighetstid, og i yrkessjåførforskriften og yrkestransportloven om yrkesrett*
2. *forklare reglene i skiltforskriften som gjelder kjøring med gjeldende kjøretøy*
3. *beskrive hvordan en kan beregne tillatt totalvekt og aksellast på kjøretøyet ved hjelp av vognkort og veglister*
4. *forstå hvordan last må være plassert og sikret både med tanke på sikkerhet og best mulig utnyttelse av kjøretøy og last, vurdere riktig bruk av sikringsutstyr og uttrykke egne meninger om samfunnets holdninger og bransjens kultur når det gjelder sikringsutstyr*
5. *forklare faremoment ved bruk av tipp, kran, løftelem og annet arbeidsutstyr påmontert lastebilen, og forstå at slikt utstyr kan komme inn under andre opplæringsforskrifter*
6. *kjenne til at transport av farlig gods og spesialtransport er underlagt egne regelverk og beskrive hvilken kompetanse som kreves for å transportere farlig gods*
7. *kjenne til aktuelle bestemmelser i vegtrafikklovgivningen om øvingskjøring, pliktmessig avhold, fraktavtaler og forsikring for lastebil og gods*
8. *kjenne til kjøre- og hviletidsbestemmelsene og kunne anvende digital og analog fartsskriver*
9. *forstå hvordan hjernen bearbeider informasjon, og kjenne til hvordan hjernens funksjoner påvirkes av emosjoner, stress, personlighet, søvn, ernæring og generell helse.*

10. *forstå hvordan en kan planlegge kjøringen i forhold til vilkår for bruk, forventete veg- og føreforhold og forklare miljømessige konsekvenser ut fra valg av kjørerute og kjøremåte*
11. *uttrykke egne meninger om samfunnets holdninger og bransjens kultur når det gjelder bruk av rusmidler i forbindelse med vegtrafikk*
12. *forstå hvordan kultur i bransjen, og blant kollegaer, påvirker atferd og oppførsel*
13. *mestre å oppfatte trafikkbildet fullstendig ved å ha god observasjonsteknikk, ha kontroll over kjøretøyets blindsoner, kunne forutsi risikofulle situasjoner og handle på en måte som bidrar til sikkerhet*
14. *mestre å kjøre presist og behagelig, økonomisk og miljøvennlig, herunder ved kjøring i mot- og utforbakke, og på smal og svingete veg*
15. *mestre å kjøre sikkert og effektivt i forbindelse med kø, i tunnel og i mørket*
16. *mestre samhandling med andre trafikanter, bidra til god trafikkflyt og ha evne til å tilpasse seg andre trafikanters behov.*

Eleven skal mot slutten av trinn 3 gjennomføre trinnvurdering i samsvar med § 7-5.

§ 17-5 første, andre, nytt tredje og nytt fjerde ledd skal lyde:

Etter å ha gjennomført trinn 4 skal eleven ha den kompetansen som er nødvendig for å kunne kjøre lastebil i samsvar med *hovedmålet.*

Eleven skal *ha utviklet vilje til å ta ansvar, til å ta forholdsregler og til å samarbeide i trafikken.*

Eleven skal gjennomføre obligatorisk kurs i ulykkesberedskap jf. kapittel 25, sikkerhetskurs på veg jf. kapittel 26, kurs i sikring av last jf. § 27- 2, og i tillegg ha tilstrekkelig øving.

Når det er hensiktsmessig kan kurs i ulykkesberedskap gjennomføres i trinn 2 eller trinn 3. Kurs i sikring av last kan også gjennomføres i trinn 2 eller 3 når grunnleggende opplæring i lastsikring som beskrevet i trinn 3 er gjennomført.

§ 18-3 første, andre, tredje, fjerde og nytt femte ledd skal lyde:

*E*tter å ha gjennomført trinn 2 skal eleven ha *den kompetansen som er nødvendig for* å ha godt utbytte av trafikal opplæring i trinn 3.

Eleven skal ha så god kjøreteknisk ferdighet at oppmerksomheten kan flyttes fra eget kjøretøy til trafikkbildet og samhandlingen med andre trafikanter.

Eleven skal *gjennom hele trinnet drøfte sin egen motivasjon og vilje til å anvende kunnskaper og ferdigheter som tilegnes gjennom trinnet. Eleven skal i aktuelle deler av trinnet vurdere sin egen ferdighet i å bruke, og oppdage mangler ved, vogntoget.*

Eleven skal

1. *beskrive hvordan ulike tilhengere for lastebil er bygd opp*
2. *beskrive ulike tilhengerkoplinger, betjene disse og forklare og utføre nødvendig kontroll og vedlikehold*
3. *kontrollere kraftforbindelsen mellom lastebil og tilhenger*
4. *beskrive grunnleggende oppbygging av bremser på tilhengere, forklare kontrollpunkter og alarmfunksjoner og kunne utføre nødvendig ettersyn og kontroll*
5. *gjengi krav til lysutstyr og refleks på tilhenger, beskrive vanlige feil og kontrollere utstyret*
6. *avgjøre hva som er nødvendig daglig ettersyn og vurdere hva som må utbedres før kjøring finner sted*
7. *kople til og fra ulike slag tilhengere*

8. *kjøre vogntog rett fram og i sving med observasjon, tegngiving og plassering som gir god kommunikasjon og tilstrekkelig sikkerhetsmargin*
9. *forklare hvordan føreren må opptre for å redusere områdene rundt kjøretøyet hvor andre trafikanter kan være skjult og tilpasse atferden etter dette*
10. *forklare risiko for tap av veggrep og velt ved kjøring i sving med ulike slag tilhengere, og tilpasse observasjon, fart og plassering i tråd med dette*
11. *forklare riktig kjøring i utforbakker og tilpasse kjøringen etter sikt, føret, last, bremsinnretninger, girsystem, motorbremsekraft og økonomi*
12. *forklare riktig kjøring i motbakker og tilpasse kjøringen etter sikt, føret, last, bremsinnretninger, girsystem, motorkraft og økonomi*
13. *forklare og utføre forsvarlig rygging mot angitte mål med minst mulig påkjenning på kjøretøyene, vurdere bruk av medhjelper og forklare hvordan denne skal instrueres.*

Eleven skal mot slutten av trinn 2 gjennomføre trinnvurdering i samsvar med § 7-5.

§ 18-4 første, andre, tredje, fjerde og nytt femte ledd skal lyde:

Etter å ha gjennomført trinn 3 skal eleven ha *den kompetansen* som er nødvendig for å ha godt utbytte av den avsluttende opplæringen i trinn 4.

Eleven skal *ha kunnskap om aktuelle bestemmelser i vegtrafikklovgivningen og kunne kjøre sikkert og selvstendig i variert trafikk.*

Eleven skal gjennom hele trinnet drøfte sin egen motivasjon og vilje til å anvende kunnskaper og ferdigheter som tilegnes gjennom trinnet. Eleven skal i aktuelle deler av trinnet vurdere sin egen ferdighet til å kjøre i god samhandling med andre.

Eleven skal

1. *beskrive hvordan en kan beregne tillatt totalvekt og nyttelast for lastebil, tilhenger og vogntoget ved hjelp av vognkort, veglister og andre aktuelle hjelpemidler*
2. *forstå hvordan last må være plassert og sikret både med tanke på sikkerhet og best mulig utnyttelse av kjøretøy og last, vurdere riktig bruk av sikringsutstyr og uttrykke egne meninger om samfunnets holdninger og bransjens kultur når det gjelder sikringsutstyr*
3. *forstå hvordan en kan planlegge kjøringen i forhold til vilkår for bruk, forventete veg- og føreforhold og forklare miljømessige konsekvenser ut fra valg av kjørerute og kjøremåte*
4. *mestre å oppfatte trafikkbildet fullstendig ved å ha god observasjonsteknikk, ha kontroll over kjøretøyets blindsoner, kunne forutsi risikofulle situasjoner og handle på en måte som bidrar til sikkerhet*
5. *mestre tilhengerens innvirkning på kjøringen*
6. *mestre å kjøre presist og behagelig, sikkert, økonomisk og miljøvennlig, herunder ved kjøring i mot- og utforbakke og på smal svingete veg*
7. *mestre samhandling med andre trafikanter, bidra til god trafikkflyt og ha evne til å tilpasse seg andre trafikanters behov.*

Eleven skal mot slutten av trinn 3 gjennomføre trinnvurdering i samsvar med § 7-5. Eleven kan velge hvilken vogntogtype som skal brukes ved trinnvurderingen.

§ 18-5 første ledd, andre og nytt tredje ledd skal lyd:

Etter å ha gjennomført trinn 4 skal eleven ha den kompetansen som er nødvendig for å kunne kjøre vogntog i samsvar med *hovedmålet.*

Eleven skal *utvikle vilje til å ta ansvar, til å ta forholdsregler og til å samarbeide i trafikken.*

Eleven skal gjennomføre sikkerhetskurs på veg, jf. kapittel 26, og i tillegg ha tilstrekkelig øving.

§ 19-2 første, andre og nytt tredje ledd skal lyde:

Etter å ha gjennomført trinn 1 skal eleven *ha den kompetansen som er nødvendig for å ha godt utbytte av videre opplæring.*

Eleven skal ha en grunnleggende forståelse for hvordan tunge kjøretøy skiller seg fra personbiler når det gjelder kjøring og samhandling.

Eleven skal gjennomføre grunnkurs for tunge kjøretøy, jf. kapittel. 16.

§ 19-3 første, andre, tredje, fjerde og nytt femte ledd skal lyde:

Etter å ha gjennomført trinn 2 skal eleven *ha den kompetansen som er nødvendig for* å ha godt utbytte av trafikal opplæring i trinn 3.

Eleven skal ha så god *kjøreteknisk ferdighet* at oppmerksomheten kan flyttes fra eget kjøretøy til trafikkbildet og samhandlingen med andre trafikanter.

Eleven skal *gjennom hele trinnet drøfte sin egen motivasjon og vilje til å anvende kunnskaper og ferdigheter som tilegnes gjennom trinnet. Eleven skal i aktuelle deler av trinnet vurdere sin egen ferdighet i å bruke, og oppdage mangler ved, lastebilen.*

Eleven skal

1. *beskrive lastebilens oppbygning*
2. *forklare styringens funksjon og kunne utføre kontroll av denne*
3. *forklare egenskaper og utføre kontroll av hjul og dekk, risiko ved varmgang i hjullager og hvordan en kan identifisere dette.*
4. *forklare bestemmelsene for bruk av kjetting, egenskaper ulike kjettinger har, metoder for pålegging, utføre pålegging og kunne vurdere risiko knyttet til pålegging og kjøring med kjetting*
5. *forklare grunnleggende oppbygging og bruk av kjøretøyets bremser, alarmfunksjoner og kontrollpunkter, og kunne utføre nødvendig ettersyn og kontroll*
6. *beskrive hvordan motoren i en lastebil fungerer, og forklare konsekvenser av manglende ettersyn av smøre- og kjølesystem*
7. *beskrive lastebilens drivverk og forklare hvordan en skal kjøre for å unngå unødig slitasje på drivverkets hoveddeler; kopling, girkasse, mellomaksel, differensial og drivaksler*
8. *beskrive kjøretøyets elektriske anlegg og utføre ettersyn av påbudte og nødvendige komponenter i det elektriske anlegget*
9. *avgjøre nødvendig daglig ettersyn og vurdere hva som må utbedres før kjøring finner sted*
10. *forklare riktig bruk av, og bruke, lastebilens betjeningsorganer*
11. *forklare bruken av, og bruke, aktuelle girsystemer med tanke på, best mulig driftsøkonomi, framdrift og sikkerhet*
12. *sette i gang, stanse og kjøre rett fram og i sving med observasjon, tegngiving og plassering som gir god kommunikasjon og tilstrekkelig sikkerhetsmargin*
13. *forklare hvordan føreren må opptre for å redusere områdene rundt kjøretøyet hvor andre trafikanter kan være skjult og tilpasse atferden etter dette*
14. *forklare risiko for tap av veggrep og velt ved kjøring i sving, og tilpasse observasjon, fart og plassering i tråd med dette*
15. *forklare riktig kjøring i utforbakker og tilpasse kjøringen etter sikt, føret, last, bremsinnretninger, girsystem, motorbremsekraft og økonomi*
16. *forklare riktig kjøring i motbakker og tilpasse kjøringen etter sikt, føret, last, bremsinnretninger, girsystem, motorkraft og økonomi*

17. *forklare og utføre forsvarlig rygging, vurdere bruk av medhjelper og forklare hvordan denne skal instrueres.*

Eleven skal mot slutten av trinn 2 gjennomføre trinnvurdering i samsvar med § 7-5.

§ 19-4 første, andre, tredje og nytt fjerde og nytt femte ledd skal lyde:

Etter å ha gjennomført trinn 3 skal eleven ha *den kompetansen* som er nødvendig for å ha godt utbytte av den avsluttende opplæringen i trinn 4.

Eleven skal *ha kunnskap om aktuelle bestemmelser i vegtrafikklovgivningen og kunne kjøre sikkert og selvstendig i variert trafikk.*

Eleven skal *gjennom hele trinnet drøfte sin egen motivasjon og vilje til å anvende kunnskaper og ferdigheter som tilegnes gjennom trinnet. Eleven skal i aktuelle deler av trinnet vurdere sin egen ferdighet til å kjøre i god samhandling med andre.*

Eleven skal

1. *kjenne til reglene i førerkortforskriften om førerett, helsekrav, alderskrav og gyldighetstid, og i yrkessjåførforskriften og yrkestransportloven om yrkesrett*
2. *forklare reglene i skiltforskriften som gjelder kjøring med gjeldende kjøretøy*
3. *beskrive hvordan en kan beregne tillatt totalvekt og aksellast på kjøretøyet ved hjelp av vognkort og veglister*
4. *forstå hvordan last må være plassert og sikret med tanke på sikkerhet og best mulig utnyttelse av kjøretøy og last, vurdere riktig bruk av sikringsutstyr og uttrykke egne meninger om samfunnets holdninger og bransjens kultur når det gjelder sikringsutstyr*
5. *forklare faremoment ved bruk av tipp, kran, løftelem og annet arbeidsutstyr påmontert lastebilen, og forstå at slikt utstyr kan komme inn under andre opplæringsforskrifter*
6. *kjenne til at transport av farlig gods og spesialtransport er underlagt egne regelverk og beskrive hvilken kompetanse som kreves for å transportere farlig gods*
7. *kjenne til aktuelle bestemmelser i vegtrafikklovgivningen om øvingskjøring, pliktmessig avhold, fraktavtaler og forsikring for lastebil og gods*
8. *kjenne til kjøre- og hviletidsbestemmelsene og kunne anvende digital og analog fartsskriver*
9. *forstå hvordan hjernen bearbeider informasjon, og kjenne til hvordan hjernens funksjoner påvirkes av emosjoner, stress, personlighet, søvn, ernæring og generell helse*
10. *forstå hvordan en kan planlegge kjøringen i forhold til vilkår for bruk, forventete veg- og føreforhold og forklare miljømessige konsekvenser ut fra valg av kjørerute og kjøremåte*
11. *uttrykke egne meninger om samfunnets holdninger og bransjens kultur når det gjelder bruk av rusmidler i forbindelse med vegtrafikk*
12. *forstå hvordan kultur i bransjen og blant kollegaer påvirker atferd og oppførsel*
13. *mestre å oppfatte trafikkbildet fullstendig ved å ha god observasjonsteknikk, ha kontroll over kjøretøyets blindsoner, kunne forutsi risikofulle situasjoner og handle på en måte som bidrar til sikkerhet*
14. *mestre å kjøre presist og behagelig, økonomisk og miljøvennlig, herunder ved kjøring i mot- og utforbakke, og på smal og svingete veg*
15. *mestre å kjøre sikkert og effektivt i forbindelse med kø, i tunnel og i mørket*
16. *mestre samhandling med andre trafikanter, bidra til god trafikkflyt og ha evne til å tilpasse seg andre trafikanters behov.*

Eleven skal mot slutten av trinn 3 gjennomføre trinnvurdering i samsvar med § 7-5.

§ 19-5 første, andre og nytt tredje og nytt fjerde ledd skal lyde:

Etter å ha gjennomført trinn 4 skal eleven ha den kompetansen som er nødvendig for å kunne kjøre lastebil i samsvar med *hovedmålet.*

Eleven skal *ha utviklet vilje til å ta ansvar, til å ta forholdsregler og til å samarbeide i* trafikken.

Eleven skal gjennomføre obligatorisk kurs i ulykkesberedskap jf. kapittel 25, sikkerhetskurs på veg jf. kapittel 26, kurs i sikring av last jf. § 27-2 og sikkerhetskurs på øvingsbane jf. kapittel 28 og i tillegg ha tilstrekkelig øving.

Når det er hensiktsmessig kan kurs i ulykkesberedskap og gjennomføres i trinn 2 eller trinn 3. Kurs i sikring av last kan også gjennomføres i trinn 2 eller 3 når grunnleggende opplæring i lastsikring som beskrevet i trinn 3 er gjennomført.

20-1 først ledd skal lyde:

Etter å ha gjennomført opplæringen for klasse CE skal eleven ha den kompetansen som er nødvendig for *å kunne kjøre vogntog forsvarlig*, og for å kunne ivareta de oppgaver som er f*ørerens ansvar.*

§ 20-3 første, andre, tredje, fjerde og nytt femte ledd skal lyde:

Etter å ha gjennomført trinn 2 skal eleven ha *den kompetansen som er nødvendig* for å ha godt utbytte av trafikal opplæring i trinn 3.

Eleven skal ha så god *kjøreteknisk* ferdighet at oppmerksomheten kan flyttes fra eget kjøretøy til trafikkbildet og samhandlingen med andre trafikanter.

Eleven skal gjennom hele trinnet drøfte sin egen motivasjon og vilje til å anvende kunnskaper og ferdigheter som tilegnes gjennom trinnet. Eleven skal i aktuelle deler av trinnet vurdere sin egen ferdighet i å bruke, og oppdage mangler ved, vogntoget.

Eleven skal

1. *beskrive hvordan ulike tilhengere for lastebil er bygd opp*
2. *beskrive ulike tilhengerkoplinger, betjene disse og forklare og utføre nødvendig kontroll og vedlikehold*
3. *kontrollere kraftforbindelsen mellom lastebil og tilhenger*
4. *beskrive grunnleggende oppbygging av bremser på aktuelle tilhengere, forklare kontrollpunkter og alarmfunksjoner og kunne utføre nødvendig ettersyn og kontroll*
5. *gjengi krav til lysutstyr og refleks på tilhenger, beskrive vanlige feil og kontrollere utstyret*
6. *avgjøre hva som er nødvendig daglig ettersyn og vurdere hva som må utbedres før kjøring finner sted*
7. *kople til og fra ulike slag tilhengere*
8. *kjøre vogntog rett fram og i sving med observasjon, tegngiving og plassering som gir god kommunikasjon og tilstrekkelig sikkerhetsmargin*
9. *forklare hvordan føreren må opptre for å redusere områdene rundt kjøretøyet hvor andre trafikanter kan være skjult og tilpasse atferden etter dette*
10. *forklare risiko for tap av veggrep og velt ved kjøring i sving med ulike slag tilhengere, og tilpasse observasjon, fart og plassering i tråd med dette*
11. *forklare riktig kjøring i utforbakker og tilpasse kjøringen etter sikt, føre, last, bremsinnretninger, girsystem, motorbremsekraft og økonomi*
12. *forklare riktig kjøring i motbakker og tilpasse kjøringen etter sikt, føre, last, bremsinnretninger, girsystem, motorkraft og økonomi*

13. *forklare og utføre forsvarlig rygging mot angitte mål med minst mulig påkjenning på kjøretøyene, vurdere bruk av medhjelper og forklare hvordan denne skal instrueres.*

Eleven skal mot slutten av trinn 2 gjennomføre trinnvurdering i samsvar med § 7-5.

§ 20-4 første, andre, tredje, nytt fjerde og nytt femte ledd skal lyde:

Etter å ha gjennomført trinn 3 skal eleven ha *den kompetansen* som er nødvendig for å ha godt utbytte av avsluttende opplæring i trinn 4.

Eleven skal *ha kunnskap om aktuelle bestemmelser i vegtrafikklovgivningen og kunne kjøre sikkert og selvstendig i variert trafikk.*

Eleven skal *gjennom hele trinnet drøfte sin egen motivasjon og vilje til å anvende kunnskaper og ferdigheter som tilegnes gjennom trinnet. Eleven skal i aktuelle deler av trinnet vurdere sin egen ferdighet til å kjøre i god samhandling med andre.*

Eleven skal

1. *beskrive hvordan en kan beregne tillatt totalvekt og nyttelast for lastebil, tilhenger og vogntoget ved hjelp av vognkort, veglister og andre aktuelle hjelpemidler*
2. *forstå hvordan last må være plassert og sikret med tanke på sikkerhet og best mulig utnyttelse av kjøretøy og last, vurdere riktig bruk av sikringsutstyr og uttrykke egne meninger om samfunnets holdninger og bransjens kultur når det gjelder sikringsutstyr*
3. *forstå hvordan en kan planlegge kjøringen i forhold til vilkår for bruk, forventete veg- og føreforhold og forklare miljømessige konsekvenser ut fra valg av kjørerute og kjøremåte*
4. *mestre å oppfatte trafikkbildet fullstendig ved å ha god observasjonsteknikk, ha kontroll over kjøretøyets blindsoner, kunne forutsi risikofulle situasjoner og handle på en måte som bidrar til sikkerhet*
5. *mestre tilhengerens innvirkning på kjøringen*
6. *mestre å kjøre presist og behagelig, sikkert, økonomisk og miljøvennlig, herunder ved kjøring i mot- og utforbakke og på smal svingete veg*
7. *mestre samhandling med andre trafikanter, bidra til god trafikkflyt og ha evne til å tilpasse seg andre trafikanters behov.*

Eleven skal mot slutten av trinn 3 gjennomføre trinnvurdering i samsvar med § 7-5. Eleven kan velge hvilken vogntogtype som skal brukes ved trinnvurderingen.

§ 20-5 første, andre og nytt tredje ledd skal lyde:

Etter å ha gjennomført trinn 4 skal eleven ha den kompetansen som er nødvendig for å kunne kjøre vogntog i samsvar med *hovedmålet.*

Eleven skal *ha utviklet vilje til å ta ansvar, til å ta forholdsregler og til å samarbeide i trafikken.*

Eleven skal gjennomføre sikkerhetskurs på veg, jf. kapittel 26 og sikkerhetskurs på øvingsbane, jf. kapittel 28, og i tillegg ha tilstrekkelig øving.

§ 21-2 første, andre og nytt tredje ledd skal lyde:

Etter å ha gjennomført trinn 1 skal eleven *ha den kompetansen som er nødvendig for å ha godt utbytte av videre opplæring.*

Eleven skal *ha en grunnleggende forståelse for hvordan tunge kjøretøy skiller seg fra personbiler når det gjelder kjøring og samhandling.*

Eleven skal gjennomføre grunnkurs tunge kjøretøy i samsvar med kapittel. 16.

§ 21-3 første, andre, tredje, fjerde og nytt femte ledd skal lyde:

Etter å ha gjennomført trinn 2 skal eleven ha *den kompetansen som er nødvendig for* å ha godt utbytte av trafikal opplæring i trinn 3.

Eleven skal ha så god kjøreteknisk ferdighet at oppmerksomheten kan flyttes fra eget kjøretøy til trafikkbildet og samhandlingen med andre trafikanter.

Eleven skal *gjennom hele trinnet drøfte sin egen motivasjon og vilje til å anvende kunnskaper og ferdigheter som tilegnes gjennom trinnet. Eleven skal i aktuelle deler av trinnet vurdere sin egen ferdighet i å bruke, og oppdage mangler ved, minibussen.*

Eleven skal

1. *beskrive minibussenes oppbygning*
2. *forklare styringens funksjon og kunne utføre kontroll av denne*
3. *forklare egenskaper og utføre kontroll av hjul og dekk, risiko ved varmgang i hjullager og hvordan en kan identifisere dette.*
4. *forklare bestemmelsene for bruk av kjetting, egenskaper ulike kjettinger har, metoder for pålegging, utføre pålegging og kunne vurdere risiko knyttet til pålegging og kjøring med kjetting*
5. *forklare grunnleggende oppbygging og bruk av kjøretøyets bremser, alarmfunksjoner og kontrollpunkter, og kunne utføre nødvendig ettersyn og kontroll*
6. *beskrive hvordan motoren i en minibuss fungerer, og forklare konsekvenser av manglende ettersyn av smøre- og kjølesystem*
7. *beskrive minibussens drivverk og forklare hvordan en skal kjøre for å unngå unødig slitasje på drivverkets hoveddeler; kopling, girkasse, mellomaksel, differensial og drivaksler*
8. *beskrive kjøretøyets elektriske anlegg og utføre ettersyn av påbudte og nødvendige komponenter i det elektriske anlegget*
9. *avgjøre nødvendig daglig ettersyn og vurdere hva som må utbedres før kjøring finner sted*
10. *forklare riktig bruk av, og bruke, minibussens betjeningsorganer*
11. *forklare riktig bruk av minibussens nødutstyr*
12. *forklare bruken av, og bruke, aktuelle girsystemer med tanke på best mulig driftsøkonomi, framdrift og sikkerhet*
13. *sette i gang, stanse og kjøre rett fram og i sving med observasjon, tegngiving og plassering som gir god kommunikasjon og tilstrekkelig sikkerhetsmargin*
14. *forklare hvordan føreren må opptre for å redusere områdene rundt kjøretøyet hvor andre trafikanter kan være skjult og tilpasse atferden etter dette*
15. *forklare risiko for tap av veggrep og velt ved kjøring i sving, og tilpasse observasjon, fart og plassering i tråd med dette*
16. *forklare riktig kjøring i utforbakker og tilpasse kjøringen etter sikt, føret, last, bremsinnretninger, girsystem, motorbremsekraft og økonomi*
17. *forklare riktig kjøring i motbakker og tilpasse kjøringen etter sikt, føret, last, bremsinnretninger, girsystem, motorkraft og økonomi*
18. *forklare og utføre forsvarlig rygging, vurdere bruk av medhjelper og forklare hvordan denne skal instrueres.*

Eleven skal mot slutten av trinn 2 gjennomføre trinnvurdering i samsvar med § 7-5.

§ 21-4 første, andre, tredje, nytt fjerde og nytt femte ledd skal lyde:

Etter å ha gjennomført trinn 3 skal eleven ha *den kompetansen* som er nødvendig for å ha godt utbytte av den avsluttende opplæringen i trinn 4.

Eleven skal *ha kunnskap om aktuelle bestemmelser i vegtrafikklovgivningen og kunne kjøre sikkert og selvstendig i variert trafikk.*

Eleven skal *gjennom hele trinnet drøfte sin egen motivasjon og vilje til å anvende kunnskaper og ferdigheter som tilegnes gjennom trinnet. Eleven skal i aktuelle deler av trinnet vurdere sin egen ferdighet til å kjøre i god samhandling med andre.*

Eleven skal

1. *kjenne til reglene i førerkortforskriften om førerett, helsekrav, alderskrav og gyldighetstid, og i yrkessjåførforskriften og yrkestransportloven om yrkesrett*
2. *forklare reglene i skiltforskriften som gjelder kjøring med gjeldende kjøretøy*
3. *beskrive hvordan en kan beregne tillatt totalvekt og aksellast på kjøretøyet ved hjelp av vognkort og veglister*
4. *forstå hvordan last må være plassert og sikret med tanke på sikkerhet og best mulig utnyttelse av kjøretøy og last, vurdere riktig bruk av sikringsutstyr og uttrykke egne meninger om samfunnets holdninger og bransjens kultur når det gjelder sikringsutstyr*
5. *forklare faremoment ved bruk av arbeidsutstyr påmontert minibussen, og forstå at slikt utstyr kan komme inn under andre opplæringsforskrifter*
6. *kjenne til at transport av farlig gods og spesialtransport er underlagt egne regelverk og beskrive hvilken kompetanse som kreves for å transportere farlig gods*
7. *kjenne til aktuelle bestemmelser i vegtrafikklovgivningen om øvingskjøring, pliktmessig avhold, fraktavtaler og forsikring*
8. *kjenne til kjøre- og hviletidsbestemmelsene og kunne anvende digital og analog fartsskriver*
9. *forstå hvordan hjernen bearbeider informasjon, og kjenne til hvordan hjernens funksjoner påvirkes av emosjoner, stress, personlighet, søvn, ernæring og generell helse.*
10. *forstå hvordan en kan planlegge kjøringen i forhold til vilkår for bruk, forventete veg- og føreforhold og forklare miljømessige konsekvenser ut fra valg av kjørerute og kjøremåte*
11. *uttrykke egne meninger om samfunnets holdninger og bransjens kultur når det gjelder bruk av rusmidler i forbindelse med vegtrafikk*
12. *forstå hvordan kultur i bransjen og blant kolleger påvirker atferd og oppførsel*
13. *mestre å oppfatte trafikkbildet fullstendig ved å ha god observasjonsteknikk, ha kontroll over kjøretøyets blindsoner, kunne forutsi risikofulle situasjoner og handle på en måte som bidrar til sikkerhet*
14. *mestre å kjøre presist og behagelig, økonomisk og miljøvennlig, herunder ved kjøring i mot- og utforbakke, og på smal og svingete veg*
15. *mestre å kjøre sikkert og effektivt i forbindelse med kø, i tunnel og i mørket*
16. *mestre samhandling med andre trafikanter, bidra til god trafikkflyt og ha evne til å tilpasse seg andre trafikanters behov.*

Eleven skal mot slutten av trinn 3 gjennomføre trinnvurdering i samsvar med § 7-5.

§ 21-5 første, andre, nytt tredje og nytt fjerde ledd skal lyde:

Etter å ha gjennomført trinn 4 skal eleven ha den kompetansen som er nødvendig for å kunne kjøre minibuss i samsvar med *hovedmålet.*

Eleven skal *ha utviklet vilje til å ta ansvar, til å ta forholdsregler og til å samarbeide i trafikken.*

Eleven skal gjennomføre obligatorisk kurs i ulykkesberedskap, jf. kapittel 25, og sikkerhetskurs på veg, jf. kapittel 26 og i tillegg ha tilstrekkelig øving.

Når det er hensiktsmessig kan kurs i ulykkesberedskap gjennomføres i trinn 2 eller trinn 3.

§ 22-3 første, andre, tredje, fjerde og nytt femte ledd skal lyde:

Etter å ha gjennomført trinn 2 skal eleven ha *den kompetansen som er nødvendig for* å ha godt utbytte av trafikal opplæring i trinn 3.

Eleven skal ha så god kjøreteknisk ferdighet at oppmerksomheten kan flyttes fra eget kjøretøy til trafikkbildet og samhandlingen med andre trafikanter.

Eleven skal *gjennom hele trinnet drøfte sin egen motivasjon og vilje til å anvende kunnskaper og ferdigheter som tilegnes gjennom trinnet. Eleven skal i aktuelle deler av trinnet vurdere sin egen ferdighet i å bruke, og oppdage mangler ved, vogntoget.*

Eleven skal

1. *beskrive hvordan ulike tilhengere for minibuss er bygd opp*
2. *beskrive ulike tilhengerkoplinger, betjene disse og forklare og utføre nødvendig kontroll og vedlikehold*
3. *kontrollere kraftforbindelsen mellom minibuss og tilhenger*
4. *beskrive grunnleggende oppbygging av bremser på aktuelle tilhengere, forklare kontrollpunkter og alarmfunksjoner og kunne utføre nødvendig ettersyn og kontroll*
5. *gjengi krav til lysutstyr og refleks på tilhenger, beskrive vanlige feil og kontrollere utstyret*
6. *avgjøre hva som er nødvendig daglig ettersyn og vurdere hva som må utbedres før kjøring finner sted*
7. *kople til og fra ulike slag tilhengere*
8. *kjøre vogntog rett fram og i sving med observasjon, tegngiving og plassering som gir god kommunikasjon og tilstrekkelig sikkerhetsmargin*
9. *forklare hvordan føreren må opptre for å redusere områdene rundt kjøretøyet hvor andre trafikanter kan være skjult og tilpasse atferden etter dette*
10. *forklare risiko for tap av veggrep og velt ved kjøring i sving med ulike slag tilhengere, og tilpasse observasjon, fart og plassering i tråd med dette*
11. *forklare riktig kjøring i utforbakker og tilpasse kjøringen etter sikt, føre, last, bremsinnretninger, girsystem, motorbremsekraft og økonomi*
12. *forklare riktig kjøring i motbakker og tilpasse kjøringen etter sikt, føre, last, bremsinnretninger, girsystem, motorkraft og økonomi*
13. *forklare og utføre forsvarlig rygging mot angitte mål med minst mulig påkjenning på kjøretøyene, vurdere bruk av medhjelper og forklare hvordan denne skal instrueres*

Eleven skal mot slutten av trinn 2 gjennomføre trinnvurdering i samsvar med § 7-5.

§ 22-4 første, andre, tredje, nytt fjerde og nytt femte ledd skal lyde:

Etter å ha gjennomført trinn 3 skal eleven ha *den kompetansen* som er nødvendig for å ha godt utbytte av den avsluttende opplæringen i trinn 4.

Eleven skal *ha kunnskap om aktuelle bestemmelser i vegtrafikklovgivningen og kunne kjøre sikkert og selvstendig i variert trafikk.*

Eleven skal *gjennom hele trinnet drøfte sin egen motivasjon og vilje til å anvende kunnskaper og ferdigheter som tilegnes gjennom trinnet. Eleven skal i aktuelle deler av trinnet vurdere sin egen ferdighet til å kjøre i god samhandling med andre.*

Eleven skal

1. *beskrive hvordan en kan beregne tillatt totalvekt og nyttelast for minibuss, tilhenger og vogntoget ved hjelp av vognkort og veglister og andre aktuelle hjelpemidler*

2. *forstå hvordan last må være plassert og sikret med tanke på sikkerhet og best mulig utnyttelse av kjøretøy og last, vurdere riktig bruk av sikringsutstyr og uttrykke egne meninger om samfunnets holdninger og bransjens kultur når det gjelder sikringsutstyr*
3. *forstå hvordan en kan planlegge kjøringen i forhold til vilkår for bruk, forventete veg- og føreforhold og forklare miljømessige konsekvenser ut fra valg av kjørerute og kjøremåte*
4. *mestre å oppfatte trafikkbildet fullstendig ved å ha god observasjonsteknikk, ha kontroll over kjøretøyets blindsoner, kunne forutsi risikofulle situasjoner og handle på en måte som bidrar til sikkerhet*
5. *mestre tilhengerens innvirkning på kjøringen*
6. *mestre å kjøre presist og behagelig, sikkert, økonomisk og miljøvennlig, herunder ved kjøring i mot- og utforbakke og på smal svingete veg*
7. *mestre samhandling med andre trafikanter, bidra til god trafikkflyt og ha evne til å tilpasse seg andre trafikanters behov.*

Eleven skal mot slutten av trinn 3 gjennomføre trinnvurdering i samsvar med § 7-5. Eleven kan velge hvilken vogntogtype som skal brukes ved trinnvurderingen.

§ 22-5 første, andre og nytt tredje og nytt fjerde ledd skal lyde**:**

Etter å ha gjennomført trinn 4 skal eleven ha den kompetansen som er nødvendig for å kunne kjøre vogntog i samsvar med *hovedmålet.*

Eleven skal ha utviklet vilje til å ta ansvar, til å ta forholdsregler og til å samarbeide i trafikken.

Eleven skal gjennomføre sikkerhetskurs på veg, jf. kapittel 26, kurs i sikring og merking av last for klassene B kode 96, BE, D1E, DE og T, jf. § 27-1og i tillegg ha tilstrekkelig øving.

Kurs i sikring av last kan også gjennomføres i trinn 2 eller 3 når grunnleggende opplæring i lastsikring som beskrevet i trinn 3 er gjennomført.

§ 23-2 første, andre og nytt tredje ledd skal lyde:

Etter å ha gjennomført trinn 1 skal eleven *ha den kompetansen som er nødvendig for å ha godt utbytte av videre opplæring.*

Eleven skal *ha en grunnleggende forståelse for hvordan tunge kjøretøy skiller seg fra personbiler når det gjelder kjøring og samhandling.*

Eleven skal gjennomføre grunnkurs tunge kjøretøy i samsvar med kapittel. 16.

§ 23-3 første, andre, tredje, fjerde og nytt femte skal lyde:

Etter å ha gjennomført trinn 2 skal eleven *ha den kompetansen som er nødvendig* for å ha godt utbytte av trafikal opplæring i trinn 3.

Eleven skal ha så god kjøreteknisk ferdighet at oppmerksomheten kan flyttes fra eget kjøretøy til trafikkbildet og samhandlingen med andre trafikanter.

Eleven skal *gjennom hele trinnet drøfte sin egen motivasjon og vilje til å anvende kunnskaper og ferdigheter som tilegnes gjennom trinnet. Eleven skal i aktuelle deler av trinnet vurdere sin egen ferdighet i å bruke, og oppdage mangler ved, bussen.*

Eleven skal

1. *beskrive kjøretøyets oppbygning*
2. *forklare styringens funksjon og kunne utføre kontroll av denne*
3. *forklare egenskaper og utføre kontroll av hjul og dekk, risiko ved varmgang i hjullager og hvordan en kan identifisere dette.*

4. *forklare bestemmelsene for bruk av kjetting, egenskaper ulike kjettinger har, metoder for pålegging, utføre pålegging og kunne vurdere risiko knyttet til pålegging og kjøring med kjetting*
5. *forklare grunnleggende oppbygging og bruk av kjøretøyets bremser, alarmfunksjoner og kontrollpunkter, og kunne utføre nødvendig ettersyn og kontroll*
6. *beskrive hvordan motoren i en buss fungerer, og forklare konsekvenser av manglende ettersyn av smøre- og kjølesystem*
7. *beskrive bussens drivverk og forklare hvordan en skal kjøre for å unngå unødig slitasje på drivverkets-hoveddeler; kopling, girkasse, mellomaksel, differensial og drivaksler*
8. *beskrive kjøretøyets elektriske anlegg og utføre ettersyn av påbudte og nødvendige komponenter i det elektriske anlegget*
9. *avgjøre nødvendig daglig ettersyn og vurdere hva som må utbedres før kjøring finner sted*
10. *forklare riktig bruk av, og bruke, bussens betjeningsorganer*
11. *forklare riktig bruk av bussens nødutstyr*
12. *forklare bruken av, og bruke, aktuelle girsystemer med tanke på, best mulig driftsøkonomi, framdrift og sikkerhet*
13. *sette i gang, stanse og kjøre rett fram og i sving med observasjon, tegngiving og plassering som gir god kommunikasjon og tilstrekkelig sikkerhetsmargin*
14. *forklare hvordan føreren må opptre for å redusere områdene rundt kjøretøyet hvor andre trafikanter kan være skjult og tilpasse atferden etter dette*
15. *forklare risiko for tap av veggrep og velt ved kjøring i sving, og tilpasse observasjon, fart og plassering i tråd med dette*
16. *forklare riktig kjøring i utforbakker og tilpasse kjøringen etter sikt, føret, last, bremsinnretninger, girsystem, motorbremsekraft og økonomi*
17. *forklare riktig kjøring i motbakker og tilpasse kjøringen etter sikt, føret, last, bremsinnretninger, girsystem, motorkraft og økonomi*
18. *forklare og utføre forsvarlig rygging, vurdere bruk av medhjelper og forklare hvordan denne skal instrueres.*

Eleven skal mot slutten av trinn 2 gjennomføre trinnvurdering i samsvar med § 7-5.

§ 23-4 første, andre, tredje, nytt fjerde ledd og nytt femte ledd skal lyde:

Etter å ha gjennomført trinn 3 skal eleven ha *den kompetansen* som er nødvendig for å ha godt utbytte av den avsluttende opplæringen i trinn 4.

Eleven skal *ha kunnskap om aktuelle bestemmelser i vegtrafikklovgivningen og kunne kjøre sikkert og selvstendig i variert trafikk.*

Eleven skal *gjennom hele trinnet drøfte sin egen motivasjon og vilje til å anvende kunnskaper og ferdigheter som tilegnes gjennom trinnet. Eleven skal i aktuelle deler av trinnet vurdere sin egen ferdighet til å kjøre i god samhandling med andre.*

Eleven skal

1. *kjenne til reglene i førerkortforskriften om førerett, helsekrav, alderskrav og gyldighetstid, og i yrkessjåførforskriften og yrkestransportloven om yrkesrett*
2. *forklare reglene i skiltforskriften som gjelder for kjøring med gjeldende kjøretøy*
3. *beskrive hvordan en kan beregne tillatt totalvekt og aksellast på kjøretøyet ved hjelp av vognkort og veglister*
4. *forstå hvordan last må være plassert og sikret med tanke på sikkerhet og best mulig utnyttelse av kjøretøy og last, vurdere riktig bruk av sikringsutstyr og*

uttrykke egne meninger om samfunnets holdninger og bransjens kultur når det gjelder sikringsutstyr

5. *forklare faremoment ved bruk av arbeidsutstyr påmontert bussen, og forstå at slikt utstyr kan komme inn under andre opplæringsforskrifter*
6. *kjenne til at transport av farlig gods og spesialtransport er underlagt egne regelverk og beskrive hvilken kompetanse som kreves for å transportere farlig gods*
7. *kjenne til aktuelle bestemmelser i vegtrafikklovgivningen om øvingskjøring, pliktmessig avhold, fraktavtaler og forsikring for lastebil og gods*
8. *kjenne til kjøre- og hviletidsbestemmelsene og kunne anvende digital og analog fartsskriver*
9. *forstå hvordan hjernen bearbeider informasjon, og kjenne til hvordan hjernens funksjoner påvirkes av emosjoner, stress, personlighet, søvn, ernæring og generell helse.*
10. *forstå hvordan en kan planlegge kjøringen i forhold til vilkår for bruk, forventete veg- og føreforhold og forklare miljømessige konsekvenser ut fra valg av kjørerute og kjøremåte*
11. *uttrykke egne meninger om samfunnets holdninger og bransjens kultur når det gjelder bruk av rusmidler i forbindelse med vegtrafikk*
12. *forstå hvordan kultur i bransjen og blant kolleger påvirker atferd og oppførsel*
13. *mestre å oppfatte trafikkbildet fullstendig ved å ha god observasjonsteknikk, ha kontroll over kjøretøyets blindsoner, kunne forutsi risikofulle situasjoner og handle på en måte som bidrar til sikkerhet*
14. *mestre å kjøre presist og behagelig, økonomisk og miljøvennlig, herunder ved kjøring i mot- og utforbakke, og på smal og svingete veg*
15. *mestre å kjøre sikkert og effektivt i forbindelse med kø, i tunnel og i mørket*
16. *mestre samhandling med andre trafikanter, bidra til god trafikkflyt og ha evne til å tilpasse seg andre trafikanters behov.*

Eleven skal mot slutten av trinn 3 gjennomføre trinnvurdering i samsvar med § 7-5.

§ 23-5 første, andre og nytt tredje og nytt fjerde ledd skal lyde:

Etter å ha gjennomført trinn 4 skal eleven ha den kompetansen som er nødvendig for å kunne kjøre buss i samsvar med *hovedmålet.*

Eleven skal *ha utviklet vilje til å ta ansvar, til å ta forholdsregler og til å samarbeide i trafikken.*

Eleven skal gjennomføre obligatorisk kurs i ulykkesberedskap, jf. kapittel 25. og sikkerhetskurs på veg jf. kapittel 26, sikkerhetskurs på bane, jf. kapittel 28 og i tillegg ha tilstrekkelig øving.

Når det er hensiktsmessig kan kurs i ulykkesberedskap gjennomføres i trinn 2 eller trinn 3.

§ 24-3 første, andre, tredje, fjerde og nytte femte ledd skal lyde:

Etter å ha gjennomført trinn 2 skal eleven ha *den kompetansen som er nødvendig for å* ha godt utbytte av trafikal opplæring i trinn 3.

Eleven skal ha så god kjøreteknisk ferdighet at oppmerksomheten kan flyttes fra eget kjøretøy til trafikkbildet og samhandlingen med andre trafikanter.

Eleven skal *gjennom hele trinnet drøfte sin egen motivasjon og vilje til å anvende kunnskaper og ferdigheter som tilegnes gjennom trinnet. Eleven skal i aktuelle deler av trinnet vurdere sin egen ferdighet i å bruke, og oppdage mangler ved, vogntoget.*

Eleven skal

1. *beskrive hvordan ulike tilhengere for buss er bygd opp*
2. *beskrive ulike tilhengerkoplinger, betjene disse og forklare og utføre nødvendig kontroll og vedlikehold*
3. *kontrollere kraftforbindelsen mellom buss og tilhenger*
4. *beskrive grunnleggende oppbygging av bremser på aktuelle tilhengere, forklare kontrollpunkter og alarmfunksjoner og kunne utføre nødvendig ettersyn og kontroll*
5. *gjengi krav til lysutstyr og refleks på tilhenger, beskrive vanlige feil og kontrollere utstyret*
6. *avgjøre hva som er nødvendig daglig ettersyn og vurdere hva som må utbedres før kjøring finner sted*
7. *kople til og fra ulike slag tilhengere*
8. *kjøre vogntog rett fram og i sving med observasjon, tegngiving og plassering som gir god kommunikasjon og tilstrekkelig sikkerhetsmargin*
9. *forklare hvordan føreren må opptre for å redusere områdene rundt kjøretøyet hvor andre trafikanter kan være skjult og tilpasse atferden etter dette*
10. *forklare risiko for tap av veggrep og velt ved kjøring i sving med ulike slag tilhengere, og tilpasse observasjon, fart og plassering i tråd med dette*
11. *forklare riktig kjøring i utforbakker og tilpasse kjøringen etter sikt, føre, last, bremsinnretninger, girsystem, motorbremsekraft og økonomi*
12. *forklare riktig kjøring i motbakker og tilpasse kjøringen etter sikt, føre, last, bremsinnretninger, girsystem, motorkraft og økonomi*
13. *forklare og utføre forsvarlig rygging mot angitte mål med minst mulig påkjenning på kjøretøyene, vurdere bruk av medhjelper og forklare hvordan denne skal instrueres.*

Eleven skal mot slutten av trinn 2 gjennomføre trinnvurdering i samsvar med § 7-5.

§ 24-4 første, andre, tredje, nytt fjerde og nytt femte skal lyde:

Etter å ha gjennomført trinn 3 skal eleven ha *den kompetansen* som er nødvendig for å ha godt utbytte av den avsluttende opplæringen i trinn 4.

Eleven skal *ha kunnskap om aktuelle bestemmelser i vegtrafikklovgivningen og kunne kjøre sikkert og selvstendig i variert trafikk.*

Eleven skal *gjennom hele trinnet drøfte sin egen motivasjon og vilje til å anvende kunnskaper og ferdigheter som tilegnes gjennom trinnet. Eleven skal i aktuelle deler av trinnet vurdere sin egen ferdighet til å kjøre i god samhandling med andre.*

Eleven skal

1. *beskrive hvordan en kan beregne tillatt totalvekt og nyttelast for buss, tilhenger og vogntoget ved hjelp av vognkort, veglister og andre aktuelle hjelpemidler*
2. *forstå hvordan last må være plassert og sikret med tanke på sikkerhet og best mulig utnyttelse av kjøretøy og last, vurdere riktig bruk av sikringsutstyr og uttrykke egne meninger om samfunnets holdninger og bransjens kultur når det gjelder sikringsutstyr*
3. *forstå hvordan en kan planlegge kjøringen i forhold til vilkår for bruk, forventete veg- og føreforhold og forklare miljømessige konsekvenser ut fra valg av kjørerute og kjøremåte*
4. *mestre å oppfatte trafikkbildet fullstendig ved å ha god observasjonsteknikk, ha kontroll over kjøretøyets blindsoner, kunne forutsi risikofulle situasjoner og handle på en måte som bidrar til sikkerhet*
5. *mestre tilhengerens innvirkning på kjøringen*

6. *mestre å kjøre presist og behagelig, sikkert, økonomisk og miljøvennlig, herunder ved kjøring i mot- og utforbakke og på smal svingete veg*
7. *mestre samhandling med andre trafikanter, bidra til god trafikkflyt og ha evne til å tilpasse seg andre trafikanters behov.*

Eleven skal mot slutten av trinn 3 gjennomføre trinnvurdering i samsvar med § 7-5. Eleven kan velge hvilken vogntogtype som skal brukes ved trinnvurderingen.

§ 24-5 første, andre, nytt tredje og nytt fjerde ledd skal lyde:

Etter å ha gjennomført trinn 4 skal eleven ha den kompetansen som er nødvendig for å kunne kjøre vogntog i samsvar med *hovedmålet.*

Eleven skal *ha utviklet vilje til å ta ansvar, til å ta forholdsregler og til å samarbeide i trafikken.*

Eleven skal gjennomføre kurs i sikring og merking av last for klassene B kode 96, BE, D1E, DE og T, jf. § 27-1og i tillegg ha tilstrekkelig øving.

Kurs i sikring av last kan også gjennomføres i trinn 2 eller 3 når grunnleggende opplæring i lastsikring som beskrevet i trinn 3 er gjennomført.

§ 26- 3 andre, nytt tredje, nytt fjerde og nytt femte ledd skal lyde:

Eleven skal *gjennom opplevelse og erfaring videreutvikle sin kompetanse til å opptre slik at ulykker unngås.*

Eleven skal videreutvikle evne til refleksjon, til å ta andres perspektiv og til å velge kjøremåter med lav risiko

Eleven skal kunne foreta de kjøreforberedelser som er førerens ansvar og kjøre forsvarlig i lengre sammenhengende tid.

Eleven skal

1. *planlegge en lengre sammenhengende kjøretur ved å*
    a. *bli klar over og anvende hjelpemidler som er vanlig å bruke for vedkommende kjøretøygruppe*
    b. *videreutvikle forståelse for hvordan hjernen bearbeider informasjon, og hvordan hjernens funksjoner påvirkes av emosjoner, personlighet, stress, søvn, ernæring og generell helse, samt hvordan kultur i bransjen, og blant kolleger, påvirker atferd og oppførsel og drøfte hvordan dette kan tas hensyn til før og under kjøring, for at kjøringen skal bli mest mulig sikker*
    c. *utvikle forståelse for at kjøringen er en del av et sosialt samspill hvor det stilles spesielle krav til tungbilførerens vurdering av trafikksituasjonene*
    d. *utvikle forståelse for at føreren ved feilhandling, og utilstrekkelig sikring av last og passasjerer, kan forårsake alvorlige ulykker, og at konsekvensene etter en tungbilulykke ofte blir dramatiske*
2. *gjennomføre kjøreturen og*
    a. *kontrollere kjøretøy, dekk, bremser og nav med tanke på eventuell varmgang, sikkerhetsutstyr, lastsikring og plassering av bagasje før, under, og etter kjøring*
    b. *videreutvikle sin evne til å* oppfatte trafikkbildet fullstendig og iverksette nødvendige handlinger *ved å vurdere vegens videre forløp og planlegge møtesituasjoner, vurdere trafikken bak og eventuelt finne steder hvor andre kan slippes forbi, og kjøre riktig til og fra stoppested*
    c. *videreutvikle sin evne til å oppfatte risiko ved å vurdere mulighet for forbikjøring kontinuerlig, tilpasse kjøringen ut fra at møtende som foretar forbikjøring kan feilvurdere, ta spesielle hensyn ved kjøring på smal og svingete veg, og under vanskelige kjøreforhold, ivareta*

informasjonsbehovet ved vending og rygging, vurdere eventuelle tiltak med bakgrunn i føreforholdene, ha nødvendig sikkerhetsmargin på begge sider slik at oppmerksomheten hovedsakelig kan rettes mot trafikale forhold, ta hensyn til møtende trafikk, hindringer, vegbredde, vegoppmerking m.m., vurdere om andre kan misforstå hvordan videre kjøring er planlagt, holde riktig avstand til andre trafikanter, foreta riktig sporvalg og begrunne sine handlingsvalg og –tendenser

d. videreutvikle sin evne til å kjøre på en måte som gir god trafikkavvikling og lav risiko, god driftsøkonomi og minst mulig miljøbelastning

3. reflektere over sine erfaringer og opplevelser ved å

a. drøfte disse med sine medelever og lærere
b. beskrive og begrunne egne valg og kjøremåter
c. vurdere egne sterke og svake sider som tungbilfører og velge ut områder med utviklingsmuligheter
d. lytte til og forstå lærerens vurdering av elevens kjørekompetanse.

§ 27-1 fjerde ledd skal lyde:**.**

Eleven skal

1. vite at mangelfull sikring har årsak i menneskelig svikt, kan forårsake tragedier og få store konsekvenser
2. kjenne til regelverket som gjelder for sikring av last på kjøretøy og for transport av farlig gods når føreren ikke har særskilt kompetansebevis
3. gjennom demonstrasjon oppleve kreftene som virker inn på lasten under kjøring, friksjonens betydning og bli kjent med ulike metoder for sikring av last som stenging, surring, låsing og dekking
4. gjøre rede for spesielle faremoment ved last som er feil plassert, last med høyt tyngdepunkt, hengende last, flytende last, levende dyr og persontransport
5. øve på å
    a. plassere, sikre og merke lang last tilsvarende en tømmerstokk
    b. plassere og sikre ett kolli *med minstemål 1x1x1 meter*
    c. plassere og sikre annen last som rundballe eller *storsekk, vekt minst 350 kg*
6. forstå behovet for vedlikehold og avgjøre om lastsikringsutstyret er i forsvarlig stand.

§ 29-8 andre ledd skal lyde:

Føreretten i klasse *C1, C1E*, C, CE, *D1, D1E*, D og DE begrenses allikevel ikke til automatgiret kjøretøy hvis kandidaten allerede har ervervet førerett i en eller flere av klassene B, BE, C1, C1E, C, CE, D, DE, D1 eller D1E med manuelt gir ved praktisk prøve, prøvekjøretøyet gir mulighet for å velge gir manuelt og kandidaten benytter denne muligheten når det er nødvendig for å gjøre kjøringen sikrere eller redusere drivstofforbruket ved fartsøkning, fartsreduksjon og kjøring i mot- eller utforbakke.

§ 30-1 åttende ledd skal lyde:

Sikkerhetskontroll, kontroll før kjøring og ferdighetsprøve på avsperret område skal være gjennomført før kjøring i trafikk. Dersom ferdighetene ved prøving på avsperret område er slik at det synes farlig for sensor å gjennomføre kjøring i trafikk, skal prøven avbrytes og vurderes til ikke bestått.

§ 31- 1 nytt andre, nytt tredje, nytt fjerde og nytt femte ledd skal lyde:

Kravet § 6-1 om førerett for den koden trafikklærer underviser i, gjelder ikke for trafikklærer som er godkjent og registrert for vedkommende klasse og kode før 1. januar 2017.

Kravet i § 6-6 om spesialutdanning i trafikalt grunnkurs gjelder ikke for undervisningspersonell for klasse AM 146 godkjent før 1. januar 2017.

Godkjent trafikklærer i klasse T før 1. januar 2017, har rett til å undervise i klassen fram til 1. januar 2020, uten å oppfylle kravene i § 6-8 om førerett for traktor etter bestått førerprøve i klasse T og spesialutdanning.

Godkjent undervisningspersonell for sikkerhetskurs klasse T kode 141 og klasse T kode 148 før 1. januar 2017, har rett til å undervise i sikkerhetskurset fram til 1. januar 2020, uten å oppfylle kravet i § 6-8 om førerett for traktor etter bestått førerprøve i klasse T og spesialutdanning i klasse T jf.§ 6-14.

§ 31-2 andre, tredje og nytt fjerde ledd skal lyde:

Fullført obligatorisk opplæring i klasse A før 19. januar 2013 anses som fullført obligatorisk opplæring i klasse A2. Deler av obligatorisk opplæring i klasse A, gjennomført før 19. januar 2013, gir rett til fradrag i deler av obligatorisk opplæring ved klasse A2.

Obligatorisk opplæring i klasse A1, gjennomført før 1. januar 2017, gir rett til fradrag i tilsvarende obligatorisk opplæring i klasse A1 etter 1. januar 2017.

Obligatorisk opplæring i klasse S, gjennomført før 1. juli 2017, gir rett fradrag i tilsvarende obligatorisk opplæring i klasse S etter 1. juli 2017.

§ 31-3 første ledd, andre, tredje, fjerde og femte ledd skal lyde**:**

Kravet i § 4-7 andre ledd e) og § 30-14 tredje ledd e) gjelder ikke for kjøretøy godkjent før 1. juli 2006.

Kravet i § 6-14 andre ledd om at faglig leder skal utarbeide en årlig plan, kravet i § 7-6 om at innmeldingen skal skje elektronisk, kravet i § 7-6 om at opplæring må være innmeldt senest 3 virkedager før praktisk prøve kan avlegges og kravet i § 29-1 om godkjenning av tolk, trer i kraft 1. januar 2010.

Bestått teoretisk prøve i klasse A før 19. januar 2013 anses som bestått teoretisk prøve i klasse A og A2 etter 19. januar 2013.

Den praktiske prøven til klasse A avlegges på motorsykkel uten sidevogn. Motorsykkelen skal ha et slagvolum på minst 595 cm³, en effekt på minst 40 kW og en konstruktiv hastighet på minst 100 km/t. Denne overgangsregelen gjelder fram til 31. desember 2018.

Godkjent lærevogn før 1. januar 2017 i klasse C1, C1E, C og CE registrert med mindre enn 3 sitteplasser kan likevel benyttes som lærevogn fram til 1. januar 2022 jf. § 4-5.

II

§ 14-1 skal lyde:

Etter å ha gjennomført opplæringen i klasse S skal *eleven* ha den kompetansen som er nødvendig for å kjøre beltemotorsykkel på en ansvarlig måte.

Eleven skal ha de kunnskaper og ferdigheter, den selvinnsikt og risikoforståelse som er nødvendig for å kjøre på en måte som:

1. *ivaretar egen og andres sikkerhet*
2. gir god samhandling *med andre brukere av naturen*
3. tar hensyn til helse og trivsel
4. tar hensyn til natur og miljø
5. er i samsvar med gjeldende regelverk.

§ 14-2 første ledd skal lyde:

Etter å ha gjennomført trinn 1 skal eleven ha *den kompetansen* som er nødvendig for å ha godt utbytte av videre opplæring.

§ 14-3 første, andre, tredje, fjerde, femte og nytt sjette, nytt syvende ledd skal lyde: *Trinn 2 - grunnleggende kjøretøy og kjørekompetanse klasse S*

Etter å ha gjennomført trinn 2 skal eleven ha den kompetansen som er nødvendig for å ha godt utbytte av trening i variert terreng i trinn *3.*

Eleven skal tilegne seg så god kjøreteknisk ferdighet at eleven kan flytte oppmerksomheten fra eget kjøretøy til naturen, terrenget og samhandling med annen ferdsel.

Eleven skal gjennom hele trinnet drøfte sin egen motivasjon og vilje til å anvende kunnskaper og ferdigheter som tilegnes gjennom trinnet. Eleven skal i aktuelle deler av trinnet vurdere sin egen ferdighet i å bruke, og oppdage mangler ved, beltemotorsykkelen.

Eleven skal

1. *utføre aktuell sikkerhetskontroll*
2. *utføre start og stopp av motor*
3. *benytte korrekt sittestilling og styreteknikk*
4. *utføre igangsetting, fartsøkning og bremsing på en sikker og behagelig måte.*

Eleven skal innledningsvis i trinn 2 gjennomføre grunnkurs i klasse S jf. § 14-6 og § 14-7.

Eleven skal, i tillegg til grunnkurs klasse S, ha 3 undervisningstimer i praktisk opplæring.

På avgrenset område kan undervisningen gjennomføres med inntil 4 elever per lærer.

Eleven skal mot slutten av trinn 2 gjennomføre trinnvurdering i samsvar med § 7-5.

§ 14-4 første, andre, tredje, fjerde, femte, sjette og nytt syvende og nytt åttende skal lyde*: Trinn 3 – kjøring i variert terreng – klasse S*

Etter å ha gjennomført trinn 3 skal eleven ha *den kompetansen* som er nødvendig for å ha godt utbytte av avsluttende opplæring i trinn 4.

Eleven skal kunne kjøre trygt, miljøbevisst og selvstendig under varierte forhold.

Eleven skal gjennom hele trinnet drøfte sin egen motivasjon og vilje til å anvende kunnskaper og ferdigheter som tilegnes gjennom trinnet. Eleven skal i aktuelle deler av trinnet vurdere sin egen ferdighet til å kjøre selvstendig, sikkert, miljøbevisst og i god samhandling med andre brukere av naturen.

Eleven skal:

1. *øve på kontroll før kjøring og skifte av variatorrem*
2. *tilpasse sin kjøring i forhold til terreng, føreforholdene og egne ferdigheter*
3. *velge kjøreadferd som er tilpasset andre brukere av naturen, dyreliv, natur og miljø, herunder lokale restriksjoner*
4. *utføre kontroll av slede og lasting av slede med rett plassering og sikring av last*
5. *oppleve utfordringene ved, og få øving i, kjøring med passasjer og med opplastet tilhengerslede.*
6. *forstå veltefaren og gjøre sikre vegvalg i ulendt terreng og løssnø, med og uten passasjer, slede og last*
7. *kjenne til faremomentene ved, og få øving på kryssing av veg, kjøring på veg og glatt underlag med og uten slede.*
8. *øve på observasjon og kommunikasjon, i den hensikt å ta ansvar for andre førere i et følge*

9. *øve på å orientere seg ved hjelp av kart og kompass og GPS relaterte hjelpemidler.*

Eleven skal ha 4 undervisningstimer hvorav minst 3 timer skal være egenkjøring i variert terreng.

I trinn 3 kan undervisningen gjennomføres med inntil 4 elever samtidig.

Læreren skal benytte egen beltemotorsykkel. Læreren kan likevel sitte på med eleven på kortere strekninger.

Eleven skal mot slutten av trinn 3 gjennomføre trinnvurdering i samsvar med § 7-5.

§14-5 skal lyde: *Trinn 4 – Avsluttende opplæring klasse S*

Etter å ha gjennomført trinn 4 skal eleven ha den kompetansen som er nødvendig for å kunne kjøre beltemotorsykkel i samsvar med *hovedmålet*.

Eleven skal ha utviklet vilje til å ta ansvar og til å ta forholdsregler.

Eleven skal gjennomføre sikkerhetskurs i naturen – klasse S, jf. § 14-8 og 14-9.

Ny § 14-6 skal lyde: Grunnkurs klasse S

Grunnkurset er på 3 undervisningstimer.

Undervisningen gjennomføres i klasserom med inntil 16 elever.

Ny § 14-7 skal lyde: *Kursmål for grunnkurs klasse S*

Eleven skal gjennom drøftinger og aktiviteter, refleksjon og oppsummering utvikle grunnleggende forståelse for hva kjøring med beltemotorsykkel, ferdsel med motorvogn i naturen og sikkerhet i fjellet innebærer.

Eleven skal

1. *gjøre rede for regler om førerkort og føreropplæring, og grunntankene i opplæringen i klasse S*
2. *gjøre rede for eiers og brukers ansvar for kjøretøyets stand og bruk, økonomisk ansvar, offentlige reaksjoner og plikter ved uhell*
3. *drøfte førers ansvar for natur, miljø og andre brukere av naturen*
4. *drøfte rett bekledning og nødvendig sikkerhetsutstyr*
5. *drøfte GPS baserte hjelpemidler til bruk ved orientering*
6. *gjøre rede for kjøretøyets konstruksjon og virkemåte*
7. *gjøre rede for sikkerhetskontroll av beltemotorsykkel*

Ny § 14- 8 skal lyde: *Sikkerhetskurs i naturen klasse S*

Kurset er på 7 undervisningstimer.

Kurset begynner med 2 timer innledning i klasserom med inntil 16 elever.

Andre del er på 5 timer, hvorav minst 3 timer skal være selvstendig sammenhengende kjøring i og utenfor løype, med refleksjonspauser. Halvparten av den selvstendige kjøringen skal gjennomføres med opplastet slede. Kurset avsluttes med felles oppsummering.

Den praktisk øvingen kan gjennomføres med inntil 4 elever per lærer.

Læreren skal benytte egen beltemotorsykkel. Læreren kan likevel sitte på med eleven på kortere strekninger.

Ny § 14-9 skal lyde*: Kursmål for sikkerhetskurs i naturen – klasse S*

Eleven skal gjennom opplevelse og erfaring videreutvikle sin kompetanse i å opptre slik at ulykker unngås og ha rett opptreden hvis ulykke oppstår.

Eleven skal lære å gjøre gode forberedelser før kjøring, gode valg under kjøring, og aktuelle nødtiltak og førstehjelp ved ulykke.

Eleven skal

1. *lære å gjøre gode forberedelser før kjøring ved å kunne:*
    a. *gjøre rede for fjellvettreglene*
    b. *finne frem på og anvende varsom.no, andre nettsteder og kilder til planlegging av sikker ferdsel i mulig skredterreng og på islagt vann*
    c. *vurdere isforhold, og andre utfordringer i løyper*
    d. *gjøre rede for bruk av smarttelefoner for navigasjon, skredvarsling og ulykkesvarsling*
    e. *gjøre rede for bruk av nødpeilesender til ulykkesvarsling*
    f. *gjøre rede for værtegn og utfordringer ved vind og dårlige siktforhold*
    g. *gjøre rede for symptomer på lokal og generell nedkjøling og hvordan forebygge nedkjøling*
    h. *velge rett bekledning og nødvendig sikkerhetsutstyr*
2. *videreutvikle sin kjørekompetanse på beltemotorsykkel ved å:*
    a. *gjennomføre selvstendig sammenhengende kjøring med og uten last, herunder selv velge sikre ruter tilpasset skredfare, miljø, dyreliv og natur*
    b. *orientere seg ved hjelp av kart, kompass og GPS baserte hjelpemidler*
    c. *benytte rett observasjon og kommunikasjon, i den hensikt å ta ansvar for andre førere i et følge*
    d. *videreutvikle sin forståelse for de farer og ulemper kjøring med beltemotorsykkel medfører for miljø, dyreliv, natur, fører, passasjer og andre brukere av naturen*
3. *lære å utføre aktuelle nødtiltak, kameratredning og førstehjelp ved å:*
    a. *etablere nødbivuakk i snøen og bruke vindsekk*
    b. *utføre søk med skredsøker (sender/mottaker) og søkestang mot nedgravd person eller simulert person ved f.eks. ryggsekk*
    c. *utføre førstehjelp og kameratredning ved simulert ulykke med beltemotorsykkel i naturen.*
4. *reflektere over sine erfaringer og opplevelser ved å*
    a. *drøfte disse med sine medelever og lærer*
    b. *vurdere egne sterke og svake sider som fører av beltemotorsykkel og velge ut områder med utviklingsmuligheter.*

III

§ 5-10 første ledd skal lyde:

Kursarrangør skal minst disponere følgende kjøretøy:

- lastebil med slepvogn
- lastebil med 2 akslet eller 3 akslet påhengsvogn
- lastebil med tilhengerkobling for semitrailer, 2 akslet og 3 akslet
- semitrailer 2 eller 3 akslet
- semitrailer 3 akslet med selvsporende aksel med og uten låsing
- busser *2 akslet og 3 akslet*
- personbil
- 1 lastebil uten last

IV

Endringer under romertall I trer i kraft 1. januar 2017.

Endringer under romertall II trer i kraft 1. juli 2017.

Endringer under romertall III trer i kraft 1. januar 2018.

VEDLEGG 3

Følgjebrev til reviderte læreplanar:

Framlegg til reviderte læreplanar

Bakgrunnen for revisjonen av føraropplæringa går fram av høyringsnotatet.

Dei reviderte læreplanane har i stor grad same struktur som tidlegare. Det er gjort ein del endringar i innhaldet som følgje av evalueringa av trafikkopplæringa, framlegga til endringar i trafikkopplæringsforskrifta og andre innspel, fyrst og fremst frå dei arbeidsgruppene som høyringsnotatet nemner under avsnitt 2. Bakgrunn.

Nytt er kort om dei funksjonane læreplanane er meint å ha, i innleiinga. Læreplanane skal

- gje informasjon til trafikklærarar og andre fagfolk, men også til elevane og deira føresette om kva opplæringa omfattar og skal tene til
- gje rettleiing til lærarane og fungere som fagleg og pedagogisk inspirasjon
- vere eit styringsverktøy saman med trafikkopplæringsforskrifta.

Kommentar til Kapittel 1:

Kapittel 1 Generell del

Som tidlegare, er dette felles for alle klasser.

Her står grunngjevinga for innhald og progresjon i opplæringa. Det er teke inn eit avsnitt om fortolking av ein læreplan. Den kan vere svært ulik frå ideen bak fyrst kjem opp, til den erfaringa dei som skal lære, får. Det er viktig at alle involverte er bevisst på dei fasane planen gjennomlever. Nytt er også ein omtale av GDE-matrisa og korleis forståinga av den har utvikla seg noko, bl.a. ved at det for nokre år sidan vart lagt til eit femte nivå.

Som før gjer generell del greie for utvikling av førarkompetanse, individuell tilpassing, gjennomgåande tema og hovudprinsippa med trinnvis opplæring, modular og ein kombinasjon av obligatorisk og ikkje-obligatorisk opplæring.

Det har vore peikt på at skiljet mellom obligatorisk og ikkje-obligatorisk opplæring burde vore tydelegare. I samband med dette, er det no eit avsnitt om mål og bruk av verb.

«Veiledningstimen» og gjennomføring av denne har det vore mykje diskusjon om. I rapporten *Evaluering av norsk føreropplæring etter 2005* blir det nemnt at funn viser at timen «ikke blir gjennomført etter intensjonen, og at elevene dermed starter på neste trinn uten nødvendigvis å ha den rette kompetansen». Kva som opphavleg var intensjonen med timen, er det også ulike meininger om.

I *Forslag til ny føreropplæring*, dokumentet som låg til grunn for opplæringa som vart innført i 2005, går det bl.a. fram at «Delmålene definerer den kompetansen som anses nødvendig

for å ha et godt utbytte av opplæringen i påfølgende trinn». Vidare heiter det at «Vi vil, der det er mulig, at det gjennomføres en vurdering for å kontrollere kompetansen til elevene på de ulike trinnene. Skal disse vurderingene bli valide og reliable, må de som foretar vurderingen vite nokså nøye hva de skal se etter.» Som det går fram av desse sitata, er ikkje tanken om *veiledning*/*rettleiing* i samband med timen særlig framme her, heller eit ynskje om kontroll.

Ved utarbeiding av læreplanar og forskrift vart dette vurdert litt annleis, sjølv om ynsket om å styre opplæringa framleis var der. Omgrepet veiledningstime vart teke i bruk, mykje for å unngå rein vurdering. Av gjeldande § 7-5 i trafikkopplæringsforskriften går det, som kjent, fram at *Med utgangspunkt i elevens prestasjoner, skal eleven og læreren sammen ta stilling til i hvilken grad målene for trinnet er nådd. Læreren skal gi eleven en tilrådning i spørsmålet om eleven har den kompetansen som er nødvendig for å få et godt utbytte av opplæringen i neste trinn.* I læreplanane er det bl.a. nemnt at læraren «…skal foreta en helhetsvurdering». Av forskrifta går det også fram at veiledningstimen skal gjennomføres ved avslutningen av trinnet.

For bl.a. å styrke forståinga av kor viktig rett progresjon i opplæringa er og å gjere den trinnvise oppbygninga tydelegere, gjer vi no framlegg om «trinnvurdering» i staden for «veiledningstime». Framlegg til ny forskriftstekst er: *Eleven skal, med utgangspunkt i sine prestasjoner, ta stilling til i hvilken grad målet for trinnet er nådd og om grunnlaget for videre opplæring er tilstrekkelig. Læreren skal gi eleven en tilråding i spørsmålet om eleven har den kompetansen som er nødvendig for å få et godt utbytte av opplæringen i neste trinn. Trinnvurderingen skal vare 45 minutter og inneholde før- og ettersamtale, i tillegg til praktisk kjøring.*

Med den nye formuleringa går det fram at det fyrst er eleven som skal vurdere om målet for trinnet er nådd slik at han eller ho opplever å ha godt nok grunnlag for vidare opplæring. Eleven må sjølvsagt få leggje til grunn all kompetansen han eller ho har utvikla så langt, ikkje berre prestasjonen i denne eine timen.

Læraren har framleis ei klar plikt til å gje tilråding med referanse til om det er mogleg å ha «godt utbytte av opplæringa i neste trinn». Læraren kan også byggje på opplevingar han eller ho har hatt med eleven tidlegere. Det går fram at trinnvurderinga skal innehalde praktisk kjøring, og begynne og slutte med ein samtale.

Vi gjer framlegg om at timen blir gjennomført *«mot slutten av trinnet».* Dette er meint som ei presisering av at opplæring i same trinn kan halde fram dersom det trengst. Trinnvurderinga treng ikkje avslutte opplæringa i eit trinn.

Kommentar til kapittel 2:

Kapittel 2 Opplæringen i klasse X

Dette kapittelet gjev, som tidlegare, ei kort oversikt over innhaldet og progresjonen i opplæringa i klassen. Det er gjort berre mindre justeringar i tråd med endringane i forskrifta.

Kommentar til kapittel 3:

Kapittel 3 Trinnmål, kursmål, delmål og aktuelt innhold i klasse X

Tidlegare heitte dette kapittelet «Trinnmål, kursmål, tema og hovedmomenter». Vi har valt å gå bort frå eigne temamål, bl.a. for å unngå å ta opp att tekst som står i forskrifta. Kurs som Sikkerhetskurs på bane og Sikkerhetskurs på veg har fleire delar. Det er viktig å vere tydeleg både når det gjeld måla for slike kurs, og måla for dei enkelte delane av desse. Delmål er derfor teke med i overskrifta for trinnet.

Opplæringa er, som før, omtala trinn for trinn.

Alle trinn har til å begynne med ei kort oversikt over innhaldet i trinnet. Her blir det vist til aktuelle paragrafar i trafikkopplæringsforskrifta som blant anna set rammer for opplæringa. Det er viktig å slå opp i forskrifta for å få eit fullstendig bilete av krava som gjeld.

Deretter følgjer læringsmåla slik desse går fram av forskrifta, inklusive kravet om trinnvurdering. Denne teksten er gjeve att på grå bakgrunn for å gjere det tydelig at desse utsnitta er fullstendig forskriftstekst.

Så følgjer ein tekst som poengterer at undervisninga skal legge til rette for at elevane når måla og kort om handlingsrommet for dette.

Aktuelt innhald i undervisninga er framleis ordna tematisk i samsvar med (forskrifts)måla utan at dette alltid låser læraren til å ta opp stoffet i den rekkefølgja som er sett. Avhengig av klasse er temanamn og nummer endra noko. I klasse B er, som eksempel, banekurset no sett opp etter trinnvurderinga, utan at det bestemmer kva som skal gjennomførast fyrst av desse.

Klasse B har som tidlegare temaet *4.1 Sikkerhetskurs på veg*, men har i tillegg fått temaet *4.2 Tilstrekkelig øving*. Tanken er å gjere det tydelegare at opplæring i trinn 4 ikkje er synonymt med det obligatoriske kurset, men at det så godt som alltid trengst å supplere med øving både på trafikkskulen og/eller privat for å nå målet for opplæringa. Dette siste temaet er også teke med i andre klasser, men då med anna nummer.

I tungbilplanane har alle hovudtema i trinn 4 no fått felles nummer, for eksempel gjeld 4.3 lastsikring i alle klasser.

Som i tidlegare planer er det gjeve ein del kommentarar til trinn og kurs. Målet med kommentarane er å gjere intensjonar tydelegare, og å gje læraren råd om korleis undervisninga kan leggjast best mogleg til rette.

Vedlagt følgjer utkast til læreplan

- Klasse B og BE
- Klasse C1 og C1E
- Klasse C og CE
- Klasse D1 og DE
- Klasse D og DE

For dei andre klassane er ikkje læreplanane ferdige enno, men dei ser sett opp på same måten som desse.

Heller ikkje dei planane som ligg ved, er heilt ferdige når det gjeld korrektur, figurar m.m. Dette, og moglege justeringar av innhaldet, blir gjort etter at kommentarar i samband med høyringa av forskriftsendringane er komne inn.

Kommentarar til læreplanutkasta er velkomne, spesielt ber vi om synspunkt på kommentarane planane har til trinn og kurs, eventuelt innspel til slike kommentarar.

2016

Læreplan klasse B og BE

UTKAST 2. MAI 2016

Innhold

Bakgrunn og formål 5
Lovgrunnlaget for føreropplæringen 5
Læreplanens funksjoner 5
Informasjon 5
Veiledning 5
Styringsverktøy 5
Læreplanens oppbygning 6
Kapittel 1 Generell del 7
Læreplanens ulike nivåer – fra idé til praksis 7
Den skjulte læreplanen 8
Utvikling av førerkompetanse 8
Kompetanse 8
Førerkompetanse 8
Innhenting og bearbeiding av informasjon 9
Førerkompetanse i et hierarkisk perspektiv 10
Gjennomgående temaer 12
Lover, regler og trafikken som system 12
Kjøreteknisk ferdighet 12
Trafikal ferdighet 12
Økonomisk og miljøvennlig kjøring 12
Planlegging og forberedelse før kjøring 12
Selvinnsikt 13
Opplæringen 13
Trinnvis opplæring 13
Moduler 13
Obligatoriske kurs 13
Arbeidsmåter 14
Mål i føreropplæringen 15
Kapittel 2 Opplæringen i klasse B 16
Hovedmål for opplæringen jf. § 11-1 16
Trinnvis opplæring 16
Kapittel 3 Trinnmål, kursmål, delmål og aktuelt innhold i klasse B 18
Trinn 1 Trafikalt grunnkurs 18

1.1 Trafikkopplæringen 20
1.2 Grunnleggende forståelse for trafikk og førerrollen 21
1.3 Mennesket i trafikken 21
1.4 Øvingskjøring og kjøreerfaring 21
1.5 Plikter ved trafikkuhell 21
1.6 Tiltak ved trafikkulykke 21
1.7 Trafikant i mørket 22
Trinn 2 Grunnleggende kjøretøy- og kjørekompetanse 25
2.1 Førerkort og føreropplæring 26
2.2 Bilens oppbygning med tanke på sikkerhet og miljø 26
2.3 Eiers og brukers ansvar 26
2.4 Kjøring med tilhenger 27
2.5 Menneskets kapasitet og trafikkens krav 27
2.6 Gjøre klar for kjøring 27
2.7 Grunnleggende bruk av bilen i variert terreng 27
2.8 Grunnleggende kjøretøybehandling i områder med liten trafikk 28
2.9 Sikkerhetskontroll 28
2.10 Trinnvurdering jf. § 7.5 28
Trinn 3 Trafikal del 30
3.1 Trafikksystemet, trafikantgrupper og interessemotsetninger 31
3.2 Veg, vegoppmerking, skilt og annen regulering 31
3.3 Atferd i trafikken 31
3.4 Informasjonsinnhenting 32
3.5: Kjøring i tettsteds- og bymiljø 32
3.6 Kjøring i landevegsmiljø 32
3.7 Kjøring i kø, i tunnel og i mørket 33
3.8 Sikker samhandling 33
3.9 Trinnvurdering 33
3.10 Sikkerhetskurs på øvingsbane 35
3.10.1 Mål, organisering og forventninger 36
3.10.2 Sikring av personer og last 36
3.10.3 Førerens grad av kontroll over kjøretøyet 36
3.10.4 Refleksjon og oppsummering 36
Trinn 4 Avsluttende opplæring 38

4.1 Sikkerhetskurs på veg 38
4.1.1 Bilkjøringens risiko 40
4.1.2 Kjøring i landevegsmiljø 40
4.1.3 Planlegging og kjøring i variert miljø 41
4.1.4 Refleksjon og oppsummering 41
4.2 Tilstrekkelig øving 41
Kapittel 4 Opplæringen i klasse B kode 96 og BE 45
Hovedmål for opplæring klasse B kode 96 og BE 45
Kapittel 5 Trinnmål, kursmål, delmål og aktuelt innhold i klasse BE 47
Trinn 2 Grunnleggende kjøretøy- og kjørekompetanse 47
2.1 Grunnleggende kunnskap om risiko i tilknytning til å kjøre bil med tilhenger 48
2.2 Grunnleggende kunnskap om lastsikring 48
2.3 Til- og frakopling av tilhenger og sikkerhetskontroll 48
2.4 Plassbehov ved kjøring rett fram og i sving, og kjøring i mot- og utforbakke 48
2.5 Rygging 48
2.6 Trinnvurdering 49
Trinn 3 Trafikal del 50
3.1 Systematisk og automatisert informasjonsinnhenting 50
3.2 Tydelig, effektiv og sikker kjøring i variert terreng 51
3.3 Snuing og bruk av medhjelper 51
3.4 Selvstendig kjøring i variert trafikkmiljø på en måte som gir god samhandling og er økonomisk og miljøvennlig 51
3.5 Trinnvurdering 51
Trinn 4 Avsluttende opplæring 52
4.1 Kurs i sikring og merking av last - klassene B kode 96, BE, D1E, DE og T 52
4.1.1 Årsaker til og konsekvenser av mangelfull sikring av last 53
4.1.2 Regelverkets krav 53
4.1.3 Behov for sikring og valg av sikringsmetode og -utstyr 53
4.1.4 Spesielle faremomenter 53
4.1.5 Øving i lastsikring 54
4.1.6 Vedlikehold og vurdering av utstyr 54
4.2 Sikkerhetskurs på veg – klassene B kode 96 og BE 54
4.2.1 Planlegging av kjøreruta 55
4.2.2 Risiko ved å kjøre personbil med tilhenger i ulike trafikkmiljø 55

4.2.3 Oppfatting av risikosituasjoner 55
4.2.4 Egne erfaringer, vurdering av egen dyktighet og muligheter for forbedring 55
4.3 Tilstrekkelig øving 56

Bakgrunn og formål

Lovgrunnlaget for føreropplæringen

Vegtrafikkloven av 18. juni 1965 gir grunnlag for det som er fastsatt om trafikkopplæringen. Med hjemmel i loven har Samferdselsdepartementet fullmakt til å gi bestemmelser om teoretisk og praktisk opplæring av personer som vil ta førerkort, kompetansebevis eller bevis for å ha gjennomgått annen bestemt trafikkopplæring. Mål for trafikkopplæringen og krav til undervisningen er fastsatt av Vegdirektoratet gjennom forskrift av 1. oktober 2004 om trafikkopplæring og førerprøve m.m. Av forskrifta går det blant annet fram at undervisningen skal legge til rette for at eleven kan nå målene for opplæringen.

Vegdirektoratet fastsetter læreplaner for trafikkopplæringen i hver klasse. Læreplanene tar utgangspunkt i forskriftas krav til mål og undervisning. En læreplan er ikke en forskrift etter forvaltningsloven.

Læreplanens funksjoner

Læreplanen skal ivareta behovet for informasjon, veiledning og, sammen med forskrifta, styring av føreropplæringen.

Informasjon

Ved å beskrive mål og innhold i opplæringen gir læreplanen informasjon til trafikklærere og andre fagfolk, men også til elevene selv og deres foresatte, om hva opplæringen omfatter og hva den skal tjene til.

Veiledning

Først og fremst er læreplanen en veiledning for trafikklærerne. Den gir informasjon om hva det skal gis opplæring i, og føringer for hvordan. Den skal fungere både som rettesnor og som faglig og pedagogisk inspirasjon. Trafikklærerne har relativt stor metodefrihet; dvs. frihet til å legge til rette fagstoffet slik de selv mener det er best for eleven, bare de holder seg til de rammene som læreplanen setter. Behovet for veiledning gjennom sentrale læreplaner må ses i sammenheng med den profesjonelle kompetansen lærerne har.

Styringsverktøy

Trafikklæreren skal ivareta viktige oppgaver for samfunnet når det gjelder trafikksikkerhet, og legge til rette for at eleven utvikler den førerkompetansen som er nødvendig for å kunne medvirke i nullvisjonsarbeidet.

Læreplanens oppbygning

Læreplanen er for hver førerkortklasse i hovedsak delt inn i en generell og en klassespesifikk del.

Begrunnelsene for valgene som er gjort når det gjelder innhold og progresjon i trafikkopplæringen er samlet i kapittel 1. Dette er gjort av praktiske årsaker. Det er viktig at læreplanens øvrige kapitler leses i sammenheng med dette kapittelet. For den som skal planlegge undervisningen, er det også helt nødvendig å kjenne forutsetningene for trinnmålene, kursmålene og delmålene i læreplanen.

Kapittel 2 gir en kort oversikt over innholdet og progresjonen i opplæringen i klassen.

I kapittel 3 beskrives opplæringen trinn for trinn. Alle trinn har en innledende tekst som er ment å gi en oversikt over opplæringen i trinnet. I tillegg henvises det til aktuelle bestemmelser i trafikkopplæringsforskrifta som blant annet setter rammer for opplæringen. Deretter følger læringsmålene slik disse framgår av forskrifta, inklusive kravet om trinnvurdering. Denne teksten er gjengitt på grå bakgrunn for å gjøre det tydelig at det(te) er forskrifta som er gjengitt. Så følger en tekst som poengterer at undervisningen skal legge til rette for at elevene når målene og kort om handlingsrommet for dette. Aktuelt innhold i undervisningen er ordnet etter tema i samsvar med målene uten at dette låser læreren til å ta opp stoffet i den rekkefølgen som er satt. Avslutningsvis gis kommentarer til trinnet og eventuelle obligatoriske kurs. Hensikten med kommentarene er å utdype intensjoner og å gi læreren råd om hvordan undervisningen kan tilrettelegges best mulig.

Kapittel 1 Generell del

Læreplanens ulike nivåer – fra idé til praksis

Den kanadiske skoleforskeren og læreplanteoretikeren John I. Goodlad opererer med fem ulike læreplan- og fortolkningsnivåer som beskriver prosessen fra læreplanens idéer til praksis (elevenes erfaringer). Hovedbudskapet er at tolkninger og beslutninger på et nivå er avhengig av, og påvirker, beslutninger på et annet nivå.

Idéenes læreplan reflekterer ideer som fremmes i samfunnsdebatten før utformingen av selve læreplandokumentet. Slike idéer kan ha sitt utspring i fag, forskning, pedagogikk og tidligere erfaringer.

Når det gjelder norsk føreropplæring kommer idéene, eller det faglige grunnlaget som læreplandokumentet hviler på, fra blant annet Nasjonal Transportplan og rapporten *Førerkompetanse i et hierarkisk perspektiv; konsekvenser for føreropplæringen* (2004).

Den formelle læreplanen er det offisielle, vedtatte og skrevne læreplandokumentet. dvs. dette dokumentet.

Den oppfattede læreplan er lærerens tolkning og forståelse av den formelle læreplanen. Dette kan sies å være en kritisk fase i prosessen der lærerens profesjonelle kompetanse er avgjørende. Som en følge av at den formelle læreplanen ofte er et produkt av ulike interesser og kan inneholde mange kompromisser, vil den også kunne gi rom for ulike tolkninger.

Det er viktig at trafikkskolen setter av tilstrekkelig tid til å analysere det formelle læreplandokumentet og sette seg inn i grunnlagsmaterialet, idéenes læreplan. Lærernes tolkning av den formelle læreplanen vil blant annet være avhengig av deres erfaring som lærere, egne og skolenes holdninger, verdier og kompetanse, og hvordan de vurderer muligheten til å kunne gjennomføre læreplanen i praksis. Den oppfattede læreplan vil aldri være helt lik for alle lærere.

Innenfor rammene av klare, forpliktede mål og krav som er satt, har faglig leder og lærere et felles ansvar for å utarbeide undervisningsplaner. Undervisningsplanene vil vise hvordan skolen har oppfattet læreplanen.

Den gjennomførte læreplanen beskriver hvordan læreplanen kommer til uttrykk i praktisk opplæring. Denne læreplanen gjenspeiler dels lærernes forståelse av planen og den lokale tolkningen ved den enkelte skole. I tillegg vil andre forhold som for eksempel tilgjengelige læremidler og lærerens kompetanse spille inn. På bakgrunn av dette vil gjennomføringen av læreplanen ved ulike skoler kunne variere mye selv om utgangspunktet er den samme formelle planen. Opplæringsprosessen er dessuten uforutsigbar. Det er ikke nødvendigvis alltid samsvar mellom det en lærer planlegger ut fra gjeldende læreplan, og det som faktisk skjer i opplæringen. Læreren må mange ganger ty til improvisasjon og ad hoc løsninger når undervisningen ikke går som planlagt.

Den erfarte læreplanen er elevenes opplevelser og erfaringer i opplæringen. Det kan være forskjell mellom det lærerne tror de gjør og det elevene faktisk opplever. Den erfarte

læreplanen vil variere ut fra hvordan læreren underviser og de forutsetninger og den bakgrunn elevene møter opplæringen med. I og med at elevene er forskjellige, med hensyn til blant annet erfaringer og motivasjon, vil de kunne sitte igjen med ulikt læringsutbytte. Imidlertid vil det også være likheter i deres erfaringer fordi lærerens undervisning har en struktur og et innhold som setter rammer for hva de opplever.

Den skjulte læreplanen

Den erfarte læreplanen vil ikke bare omfatte de sider ved den formelle læreplanen som er gjennomført i praksis, men også det som ikke er planlagt. Dette kan ha karakter av mer «utilsiktede budskap» til elevene, og blir av mange omtalt som den skjulte læreplanen. For eksempel kan trafikklærernes valg av arbeidsmåte eller presentasjon av et tema medføre at andre verdier enn de læreren har planlagt, formidles til elevene.

Elevene kan da komme til å lære noe som ikke er uttrykt som mål i læreplanen. Den skjulte læreplan er først et problem når denne læringen går på tvers av det som egentlig er målet for opplæringen.

Læreren kan ikke hindre utilsiktet læring, men må ta hensyn til at den skjer.

Utvikling av førerkompetanse

Kompetanse

Kompetanse kan betraktes som de kunnskaper, ferdigheter og andre egenskaper som en person må ha for å kunne løse oppgaver. Hva som er tilfredsstillende kompetanse vil variere med hvilke oppgaver som skal løses. I en vurdering av hva som er nødvendig kompetanse, må en derfor ta utgangspunkt i de oppgavene som skal løses.

Førerkompetanse

Den som skal føre et kjøretøy på en sikker måte, må ha en omfattende kompetanse. Det er en forutsetning at føreren behersker kjøretøyet rent teknisk. Føreren må også kunne samhandle med andre trafikanter, forutse hvordan disse vil handle og hvordan trafikksituasjoner kan utvikle seg. For å kjøre sikkert må føreren forstå hva som kan være, eller utvikle seg til, farlige situasjoner. Føreren må også forstå hvordan egen atferd innvirker på sikkerheten, og ha vilje til å handle slik at kjøringen blir sikker. Førerkompetanse kan betraktes som et samlebegrep for den kompetansen som kreves for å løse alle disse oppgavene.

Førerkompetanse kan altså sees på som de kunnskaper, ferdigheter, holdninger og den motivasjon føreren trenger for å mestre trafikkmiljøet på en sikker måte. Kompetansen omfatter mer enn observerbare ferdigheter. Føreren må ha ferdigheter i å tolke ulike trafikksituasjoner, og vurdere hvilken atferd som er passende. Det kreves også at føreren kan leve seg inn i andres situasjon; føreren må ha empati. Samtidig må føreren ha tilstrekkelig selvkontroll til å handle i tråd med egne vurderinger basert på hensiktsmessighet og sikkerhet.

En godt utviklet førerkompetanse er en forutsetning for å lykkes i trafikken. Føreren må ha kontroll over plutselige innskytelser, aggresjon og andre " forstyrrende" emosjoner. Det stilles krav om at føreren kan samarbeide med og ta hensyn til andre trafikanter. Førerkompetanse er ikke medfødt. Kompetansen læres gjennom imitasjon, forståelse, praktisering og forsterkning. Viljen til å kjøre sikkert kan skapes gjennom å gi føreren kunnskap om konsekvenser av å velge en sikker kjøreatferd. Å utvikle førerkompetanse er en prosess som skjer over tid. Vi må gå ut fra at alle, når de begynner på føreropplæringen sin, allerede har en betydelig trafikal kompetanse. Utviklingen vedvarer gjennom alle trinn i opplæringen og vil fortsetter livet ut.

Innhenting og bearbeiding av informasjon

Førere har ulike mål med eller motiver for sin kjøring, for eksempel transport, opplevelse av spenning, se seg om og vise seg fram. Uansett mål stilles føreren overfor oppgaver som skal løses under kjøringen. Føreren må holde kjøretøyet på vegen, unngå å kjøre på andre trafikanter og lignende. Disse oppgavene løser føreren i hovedsak ved å innhente og bearbeide informasjon. Informasjon fra omgivelsene som føreren oppfatter som relevant for situasjonen, velges ut og koples til den kunnskapen som føreren allerede har i sitt kunnskapslager. Kunnskapen forteller føreren hva som bør gjøres, og det fattes en beslutning som så fører til en handling. Hvor hensiktsmessig en valgt handling er, vil i stor grad avhenge av kunnskapen (inkludert erfaringsgrunnlaget) føreren har fra før.

Kunnskap har altså sterk innflytelse på hvilken informasjon fra omgivelsene som velges ut for videre bearbeiding. Med liten kunnskap kan føreren velge ut uvesentlig informasjon som utgangspunkt for bearbeidingen. Vesentlig informasjon kan bli oversett. Omfanget av, kvaliteten på og relevansen til kunnskapen har også en direkte innflytelse på hvor hensiktsmessige de valgte handlingene vil være. Mangelfull kunnskap gir dårlige løsninger, og dermed uheldige valg av handlinger.

Bevisst bearbeiding av informasjon kan være en svært ressurskrevende prosess. Menneskets kapasitet til bevisst bearbeiding av informasjon er begrenset. Når en stor mengde informasjon skal bearbeides, kan det lett føre til overbelastning. Informasjonen bearbeides da dårlig og fører ofte til feilhandlinger.

Antallet oppgaver som skal løses under kjøring er så stort at om alle oppgavene skulle løses gjennom bevisst bearbeiding av informasjon, ville det skape store problemer. Føreren ville gjøre mange feil og sannsynligheten for en ulykke ville øke. En forutsetning for kjøring i dagens trafikk er at det meste av kjøringen foregår automatisk.

Handlinger som utføres ofte, vil gradvis bli automatisert. Dette gjør at trafikale situasjoner utløser handlinger direkte uten at informasjonen først bearbeides bevisst.

Dermed frigjøres kapasitet. Føreren kan da løse noen oppgaver gjennom automatiske handlinger, mens han samtidig løser andre oppgaver gjennom bevisst bearbeiding av informasjon. Erfarne førere vil løse de enkle oppgavene som girskifte, bruk av blinklys, holde kjøretøyet på vegen, stoppe for rødt lys, holde avstand til forankjørende og liknende gjennom automatiserte handlinger. Bevisst bearbeiding brukes til mer komplekse problemer

som for eksempel å vurdere hvordan andre trafikanter vil bevege seg, hvor glatt vegen er, om den frie strekningen er lang nok til forbikjøring, hvilken veg som skal velges og liknende.

Læring skjer i hovedsak gjennom bevisst bearbeiding av informasjon. Selv om læring skjer som en kontinuerlig prosess, vil det være hensiktsmessig at den som skal tilrettelegge for læring, tenker ut fra en trinnvis modell. I trafikkopplæringen er det viktig at de kjøretekniske ferdighetene er automatisert i en rimelig grad før eleven starter treningen med å løse mer komplekse oppgaver i trafikken. Elever med mangelfull trening må tenke bevisst på girskifte, på å holde kjøretøyet på vegen og andre tekniske oppgaver. Elevene vil da ha dårlige forutsetninger for samtidig å lære hvordan de skal forholde seg til andre trafikanter, siden kapasiteten til bevisst bearbeiding av informasjon alltid er begrenset. Hvis elevene håndterer de enkle problemene gjennom automatiserte handlinger, frigjøres kapasitet til bevisst bearbeiding av nye oppgaver, og eleven kan lære hvordan mer komplekse oppgaver kan løses. Føreren kan da løse noen oppgaver gjennom automatiske handlinger, mens han samtidig løser andre oppgaver gjennom bevisst bearbeiding av informasjon. Føreren kan altså arbeide med flere oppgaver samtidig.

Førerkompetanse i et hierarkisk perspektiv

Føreropplæringen bygger i stor grad på GDE- rammeverket. GDE-matrisen er en teoretisk modell som framstiller oppgavene en bilfører står overfor, og hva som må læres, i ulike nivåer. Nivåene representerer et hierarkisk perspektiv på føreropplæringen og gir en oversikt over hva opplæringen bør omfatte. Fra lavt til høyt var nivåene til å begynne med:

1) Manøvreringsnivå (manøvrering av kjøretøyet)
2) Taktisk nivå (handlingsvalg i trafikale situasjoner)
3) Strategisk nivå (valg ved reiser/ turer og forhold knyttet til reiser/ turer)
4) Overordnet nivå (generelle handlings- og vurderingstendenser og måter å se verden på)

I 2010 ble matrisen utvidet med et femte nivå som inkluderer faktorer i førerens sosiale miljø. Disse faktorene består blant annet av kultur, normer og verdier som igjen reflekteres i trafikklovgivning og -overvåkning. Matrisen framstilles nå slik:

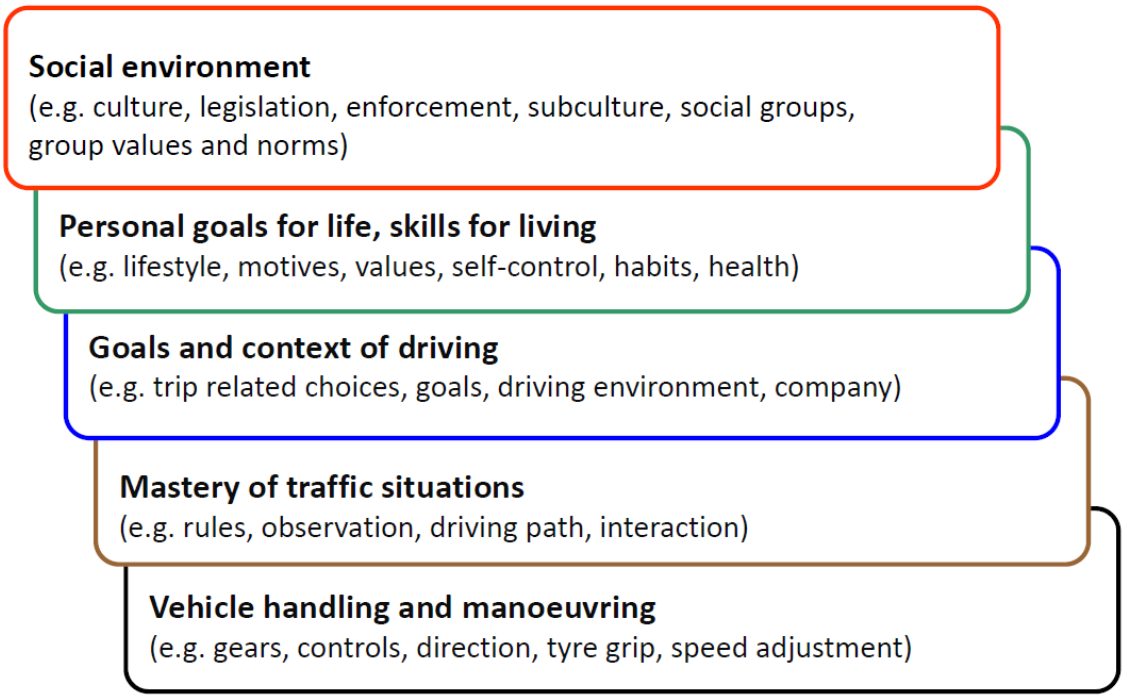

Selv om nivåene er kvalitativt forskjellige og holdes atskilt i matrisen, er de ikke uavhengige av hverandre. Alle nivåene er til stede når det foreligger en situasjon under kjøringen, og en fører trenger kunnskaper og ferdigheter innen hvert av de fem nivåene.

De kognitive strukturene som utgjør fjerde nivå, det personlige nivået, gir grunnlaget for hvordan personen generelt forholder seg i livet, så vel som i trafikken spesielt. Disse er derfor mer stabile og grunnleggende enn de tre underleggende nivåene, som på sin side er mer områdespesifikke og underordnet.

Utgangspunktet i matrisen er at høyere nivå kontrollerer og leder atferden på lavere nivå. Denne kontrollen er likevel ikke en enkel prosess ovenfra og ned, fordi den hele tiden blir avveid mot tilbakemeldingene fra selve handlingen.

Nivåene er til en viss grad gjensidig avhengige, slik at endringer på ett nivå fører til endringer i de andre nivåene. Gjensidig avhengighet er imidlertid ikke det samme som likhet. Ikke minst er det viktig å være bevisst på forholdet mellom det personlige fjerde nivået og det femte sosiale. Individet har sine personlige mål og søker blant annet etter bekreftelser, samtidig som det sosiale påvirker og former. Når læreren skal tilrettelegge for at eleven skal kunne utvikle seg til å bli en ansvarlig fører, er det derfor viktig å se på mulighetene for tilbakemelding på tanker og atferd. Tilbakemeldinger kan komme på ulike måter fra lærer, foreldre, jevnaldrende, vegen, politiet og, ikke minst, eleven selv. Det er derfor viktig å legge til rette for at eleven utvikler evne til selvvurdering.

Ferdigheter som tas i bruk, og valg som tas på lavere nivå, påvirkes av egenskapene på høyere nivå. Dette er essensen av skillet mellom det føreren kan gjøre, og det vedkommende er villig til å gjøre. Uansett hvor mye sikkerhetsrelatert kunnskap føreren har, er resultatene av denne kunnskapen i siste omgang avhengig av om og hvordan kunnskapen blir brukt.

Gjennomgående temaer

Føreropplæringen i alle klasser har sju gjennomgående temaer.

Lover, regler og trafikken som system

Elevene må helt fra starten av opplæringen reflektere over det sammensatte system kjøring i trafikk er, og hvilket ansvar den enkelte fører har.

Før elevene begynner å kjøre i trafikken, må de tilegne seg forståelse for

- lover og regler som styrer samhandlingen mellom trafikanter
- trafikken som system
- førerens rolle i dette systemet

Elevene skal bruke denne forståelsen til å ordne og tolke inntrykkene de får under den trafikale treningen.

Kjøreteknisk ferdighet

En annen forutsetning for effektiv læring under kjøring i trafikk, er at eleven har gode kjøretekniske ferdigheter. En elev som må konsentrere seg om giring, bremsing og styring under den trafikale treningen, vil oppfatte lite av atferden til andre trafikanter. Det er derfor viktig at elevene har fått så mye kjøreteknisk trening at grunnleggende handlinger er tilstrekkelig automatisert før den trafikale treningen begynner.

Trafikal ferdighet

Trafikal ferdighetstrening utgjør vanligvis den mest omfattende delen av opplæringen. Elevene skal gradvis lære seg å samhandle med andre trafikanter. Kunnskap om lover og regler og god kjøreteknisk ferdighet er en forutsetning for effektiv trafikal trening. De erfaringene kjøretreningen gir, er viktige for at eleven skal få innsikt i egne handlinger og vurderinger.

Økonomisk og miljøvennlig kjøring

For å kjøre økonomisk og miljøvennlig, må elevene vite hva som kjennetegner slik kjøring, og ha utviklet ferdigheter og vilje til å praktisere slik kjøring. I opplæringen må elevene tilføres kunnskap og ferdigheter, og få anledning til å utvikle gode holdninger til miljøet og til miljøvennlig kjøring. Temaet bør tas opp tidlig i opplæringen. Det må knyttes til den praktiske kjøringen, og særlig til den kjøretekniske og trafikale treningen. Temaet vil derfor være aktuelt gjennom størstedelen av opplæringen.

Planlegging og forberedelse før kjøring

Temaet omhandler valg føreren må ta før kjøreturen (for eksempel neste dag). Føreren må ha gode rutiner med hensyn til ernæring, søvn, alkohol, valg av reiserute og planlegging av reisetidspunkt.

Temaet passer best til teoretisk opplæring og diskusjon, og bør vektlegges mest i den avsluttende delen av opplæringen. Det er også mulig å praktisere deler av dette temaet under den trafikale treningen, og da særlig når elevene skal kjøre selvstendig. Handlings- og vurderingstendenser

Kunnskap om hvordan handlings- og vurderingstendenser hos føreren kan virke inn på kjøreatferden, hører med til føreropplæringen. Elevene må gjennom hele opplæringen, men særlig i den trafikale ferdighetstreningen, få øving i å reflektere over egne handlings- og vurderingstendenser for å få en dypere forståelse av det å ferdes i trafikken. Temaet bør særlig legges vekt på i starten og i avslutningen av opplæringen.

Selvinnsikt

Eleven skal gjennom opplæringen utfordres til å reflektere over egen kompetanse, egne handlings- og vurderingstendenser og hvordan disse virker inn på handlingsvalg/ kjøreatferden. I begynnelsen av opplæringen hører denne kunnskapen med til det bakteppet elevene bør se opplæringen mot. Mot slutten av opplæringen, når eleven har fått en mer variert kjøreerfaring og en dypere forståelse av det å kjøre, har eleven fått et annet grunnlag for å reflektere over betydningen av egne handlings- og vurderingstendenser. Denne innsikten er en viktig ballast når eleven skal kjøre på egen hånd.

Opplæringen

Trinnvis opplæring

Føreropplæringen har fire trinn. Målene for trinn 1- 3 angir forutsetningene for å ha et godt utbytte av opplæringen på det neste trinnet, og det er derfor viktig at eleven har nådd målene i et trinn før opplæringen i neste trinn påbegynnes. Det er kjøreferdigheten som avgjør hvilket trinn eleven befinner seg på.

Målene for trinn 1-4 angir samlet den kompetansen som er nødvendig for å nå hovedmålet. Innholdet i hvert trinn forutsettes videreført og videreutviklet i neste trinn. For å sikre en hensiktsmessig progresjon må de sju temaene vektlegges på ulike tidspunkt i opplæringen.

Moduler

For å unngå at en elev som ønsker førerkort i flere klasser må gå gjennom det samme lærestoffet flere ganger, er opplæringssystemet modulbasert. I de lette klassene viser dette seg først og fremst gjennom at trafikalt grunnkurs er en felles modul for alle klasser. For de tunge klassene er de fleste obligatoriske kursene felles for flere klasser.

Obligatoriske kurs

Føreropplæringen skal bidra til at elevene får førerkompetanse. Etter endt opplæring skal eleven ha de kunnskaper, ferdigheter, holdninger og den motivasjon som er nødvendig for å kjøre i samsvar med hovedmålet.

Noen av opplæringsmålene som skal bidra til denne kompetansen, er vanskelig eller svært tidkrevende å vurdere ved en førerprøve. For å sikre at disse emnene likevel får plass i opplæringen, er det fastsatt obligatoriske kurs. Eleven må da følge undervisningen i et bestemt antall timer. I kursene vektlegges øvelser som av sikkerhetsmessige, praktiske eller økonomiske årsaker er vanskelige å gjennomføre på egenhånd, tema som risikoforståelse, systemforståelse og andre emner som i stor grad har med holdninger til trafikksikkerhet å gjøre.

Obligatorisk trinnvurdering

Når kunnskaper og ferdigheter kan måles uten for store problemer, vil det som oftest være hensiktsmessig å fastsette krav om en vurdering, framfor et krav om at eleven skal ha deltatt i et bestemt antall undervisningstimer. Vurderingen skjer først og fremst ved førerprøven. Selv om elevene på denne måten har stor frihet til å velge et eget opplæringsløp fram til førerprøven, er det ønskelig at opplæringen har en god struktur og progresjon. For å bidra til dette, er det fastsatt at eleven skal gjennomføre to obligatoriske trinnvurderinger i løpet av opplæringen.

Eleven skal da, med utgangspunkt i sine prestasjoner, ta stilling til i hvilken grad målet for trinnet er nådd og om grunnlaget for videre opplæring er tilstrekkelig. Læreren skal gi eleven en tilråding i spørsmålet om eleven har den kompetansen som er nødvendig for å få et godt utbytte av opplæringen i neste trinn. Trinnvurderingen skal vare 45 minutter og inneholde før- og ettersamtale, i tillegg til praktisk kjøring.

Hensikten med før- og ettersamtalen er å veilede eleven i forhold til faglig ståsted og videre læreprosess. Samtidig skal vurderingen bidra til å utvikle elevens selvinnsikt og evne til å vurdere egne sterke og svake sider.

Eleven kan selv velge om lærerens tilrådning skal følges. Hvis læreren anbefaler at eleven skal øve mer i trinn 2 eller 3, stilles det ikke krav om ny trinnvurdering når denne øvingen er gjennomført. Først ved gjennomføring av den praktiske obligatoriske opplæringen kan en elev avvises. Forskrifta fastsetter at opplæringsinstitusjonen kan avvise eleven hvis det oppstår tvil om en elev har tilstrekkelige kjøreferdigheter til å gjennomføre den praktiske obligatoriske opplæringen på en meningsfull måte.

Arbeidsmåter

Undervisningen skal legges opp på en slik måte at elevene utvikler evne til refleksjon, til å ta andres perspektiv og til å samarbeide i trafikken. Den skal påvirke elevenes bevissthet, oppfatning og holdning til risiko, vilje til å ta ansvar og forholdsregler og til å velge kjøremåter som reduserer risikoen for uhell og ulykker. Det har mindre betydning hvor langt læreren er kommet i sitt undervisningsopplegg, hvis eleven ikke har kommet like langt i sin læring. Det skal legges vekt på å benytte arbeidsmåter som gjør elevene til aktive deltakere.

Læreplanen legger føringer for at opplæringen skal være preget av aktiv elevmedvirkning gjennom erfaringsutveksling og dialog. Ofte vil det være hensiktsmessig at læreren legger opp til en problemorientert undervisning. Dette innebærer at læreren forbereder konkrete problemstillinger som elevene skal drøfte og ta stilling til. Oppgavene skal utformes fra

hovedmålene for det enkelte tema, og læreren må ha lagt en plan for tema, aktiviteter og oppsummering. Aktivitetene må være relativt tydelig lærerstyrt, ved at læreren hele tiden vurderer elevenes evne til å nå målet med dem.

Individuell tilpasning av undervisningen

Behovet for opplæring vil variere. Noen elever har allerede førerkort og kjøreerfaring i en annen førerkortklasse. Muligheten for privat øvingskjøring vil også variere. Ved planlegging av opplæringsforløpet må læreren ta hensyn til den enkelte elevs erfaringsbakgrunn og måte å tilegne seg lærestoffet på. Organisering, valg av aktiviteter og spørsmålsstilling skal i alle delene av opplæringen tilpasses elevenes ulike behov og forutsetninger slik at de får et godt læringsutbytte.

Mål i føreropplæringen

Målene indikerer hvilken retning en ønsker eleven skal utvikle seg i. Hvordan målene formuleres legger rammer for lærerens undervisning og elevens læring. |

Skillet mellom ikke- obligatorisk og obligatorisk opplæring er forsøkt tydeliggjort gjennom bruken av verb.

For de ikke- obligatoriske delene er det i hovedsak brukt produktmål som beskriver kunnskaper og ferdigheter eleven skal sitte igjen med når undervisningen er over. Måloppnåelsen kan i stor grad vurderes på førerprøven. Eksempler på verb som blir brukt er beskrive, gjøre rede for, mestre og beherske.

Verbene som blir brukt for de obligatoriske delene er i hovedsak utformet som prosessmål. Disse er knyttet til emnene som ikke er så lett å vurdere utbyttet av. Verbene gir føringer for hva eleven skal gjøre eller delta på i undervisningen, for eksempel oppleve, erfare og videreutvikle.

Skillet mellom ikke-obligatorisk og obligatorisk opplæring er ikke alltid skarpt. Det kan også være en forventning om et målbart utbytte når det gjelder obligatoriske deler. I visse sammenhenger er derfor verb som for eksempel vite og beherske brukt også i målene for disse.

Kapittel 2 Opplæringen i klasse B

Hovedmål for opplæringen jf. § 11-1

Etter å ha gjennomført trafikkopplæringen i klasse B skal eleven ha den kompetansen som er nødvendig for å kjøre bil på en ansvarlig måte.

Eleven skal ha de kunnskaper og ferdigheter, den selvinnsikt og risikoforståelse, som er nødvendig for å kjøre på en måte som

- er trafikksikker
- gir god samhandling
- fører til god trafikkavvikling
- tar hensyn til helse, miljø og andres behov
- er i samsvar med gjeldende regelverk

Trinnvis opplæring

Opplæringen i klasse B har 4 trinn. Målene i ett trinn angir forutsetningene for å ha et godt utbytte av undervisningen i det neste trinnet. Læringsmomentene i hvert trinn forutsettes videreført i neste trinn. Målene for trinn 1-4 angir samlet den kompetansen som kreves for å få førerett i klasse B.

Trinn 1
I trinn 1 er målene hovedsakelig rettet mot elevens risikoforståelse og trafikksystemet. Opplæringen består av trafikalt grunnkurs. Kurset er felles for alle de lette klassene. Det skal bidra til at eleven får en grunnleggende forståelse for hva førerrollen og førerdyktighet innebærer. Kurset omfatter blant annet førstehjelp og å være trafikant i mørket.

Trinn 2
I trinn 2 skal eleven lære å mestre bilen rent kjøreteknisk, uten å måtte rette oppmerksomheten mot andre trafikanter. God kjøreteknisk ferdighet er nødvendig for å få utbytte av treningen i trinn 3, og vil også innebære at kjøringen er økonomisk og mest mulig miljøvennlig. Eleven skal tilegne seg kunnskap om kjøretøyet og bilføreransvaret i tillegg til grunnleggende kunnskap om mennesket og vegen. Det er ikke fastsatt minste timetall for opplæringen på dette trinnet. Omfanget av undervisningen må tilpasses elevens forutsetninger og muligheter for øvingskjøring.

Mot slutten av trinnet skal eleven gjennomføre en trinnvurdering i samsvar med § 7-5. Eleven skal, med utgangspunkt i sine prestasjoner, ta stilling til i hvilken grad målet for trinnet er nådd og om grunnlaget for videre opplæring er tilstrekkelig. Læreren skal gi eleven en tilråding i spørsmålet om eleven har den kompetansen som er nødvendig for å få et godt utbytte av opplæringen i neste trinn.

Trinn 3
I trinn 3 er målene rettet mot elevens læring av trafikale ferdigheter i varierte veg- og trafikkmiljø. Kunnskap om aktuelle bestemmelser i vegtrafikklovgivningen inngår. Ved avslutningen av trinn 3 skal eleven kjøre selvstendig og ha et prestasjonsnivå nær kravene til å bestå førerprøven. Det er ikke fastsatt minste timetall for opplæringen på dette trinnet. Undervisningen må tilpasses elevens erfaringsbakgrunn og muligheter for øvingskjøring.

Mot slutten av trinnet skal eleven gjennomføre en trinnvurdering i samsvar med § 7-5. Eleven skal, med utgangspunkt i sine prestasjoner, ta stilling til i hvilken grad målet for trinnet er nådd og om grunnlaget for videre opplæring er tilstrekkelig. Læreren skal gi eleven en tilråding i spørsmålet om eleven har den kompetansen som er nødvendig for å få et godt utbytte av opplæringen i neste trinn.

Sikkerhetskurs på bane er obligatorisk for alle som skal ha førerett i klasse B. Kurset skal bidra til at eleven videreutvikler kompetanse til å unngå ulykker, bl.a. gjennom øving som ikke kan gjennomføres på veg. Kurset gjennomføres mot slutten av trinn 3, unntaksvis i tilknytning til sikkerhetskurs på veg i trinn 4.

Trinn 4
Målene i trinn 4 er hovedsakelig rettet mot elevens risikoforståelse og selvinnsikt, slik som i trinn 1. En viktig forutsetning er at emnene risikoforståelse, kunnskap om regler og trafikken som system utdypes gjennom hele opplæringen, selv om disse temaene vektlegges spesielt i starten og slutten av opplæringen.

Sikkerhetskurs på veg er obligatorisk for alle som skal ha førerett i klasse B. Kurset skal bidra til at eleven videreutvikler kompetanse til å unngå ulykker, bl.a. gjennom selvstendig øving på veg.

Den obligatoriske opplæringen alene er vanligvis ikke nok til å nå fram til hovedmålet for opplæring til førerkort klasse B. I tillegg må det suppleres med tilstrekkelig øving gjennom opplæring ved trafikkskole, øvingskjøring eller begge deler.

Kapittel 3 Trinnmål, kursmål, delmål og aktuelt innhold i klasse B

Trinn 1 Trafikalt grunnkurs

Gjennom opplæringen i trinn 1 skal eleven utvikle en grunnleggende forståelse for hva bilkjøring innebærer.

Mål for trinn 1 jf. § 11-2
Etter å ha gjennomført trinn 1 skal eleven ha den kompetansen som er nødvendig for å ha godt utbytte av videre opplæring.

Eleven skal ha så god forståelse for trafikk og trafikkopplæring at eleven kan begynne å øvingskjøre.

Opplæringen i trinn 1 er obligatorisk og består av trafikalt grunnkurs, jf. trafikkopplæringsforskriften kap 8. Kurset er felles for alle førerkortklasser og er grunnlaget for videre opplæring og vilkår for å kunne øvingskjøre. Målene er hovedsakelig rettet mot elevens risikoforståelse og trafikksystemet.

Kurset har følgende deler:
Del 1 Trafikkopplæringen
Del 2 Grunnleggende forståelse for trafikk og førerrollen
Del 3 Mennesket i trafikken
Del 4 Øvingskjøring og kjøreerfaring
Del 5 Plikter ved trafikkuhell
Del 6 Tiltak ved trafikkulykke
Del 7 Trafikant i mørket

Delene har fastsatte mål. Aktuelt innhold som er oppført under hver del, viser hva undervisningen minst bør omfatte.

Kurset er på i alt 17 undervisningstimer og kan gjennomføres med inntil 16 elever, jf. § 8-1 tredje ledd. Det er adgang til å ta med inntil 2 elever i tillegg på deler av kurset dersom disse har hatt forfall ved deler av tidligere kurs. Alternativt kan 2 elever som faller inn under unntakene i § 8-2 første ledd bokstavene b), c) eller d) tas i tillegg til de 16 elevene under opplæring i plikter ved trafikkuhell.

Det skal være en samling med 4 timer undervisning om plikter ved trafikkuhell og tiltak ved trafikkulykke, jf. § 8-1 fjerde ledd. Av dette skal 1 time brukes til praktisk øving i forbindelse med en arrangert ulykke.

Det skal være en samling med 3 timer undervisning om å være trafikant i mørket, jf. § 8-1 femte ledd. Minst 1 time skal være utedemonstrasjon på et område med liten eller ingen trafikk. Denne delen kan gjennomføres med inntil 6 elever per lærer. Minst 1 time skal være demonstrasjon i bil på veg i reelle trafikksituasjoner med elevene som passasjerer. Denne delen kan gjennomføres med inntil 2 elever i bilen. Resterende tid disponeres til forventninger, mål, oppsummering og refleksjon med medelever og lærere i klasserom.

Øvrig undervisning skal være 10 timer og fordeles jevnt over 3 samlinger. Det kan gjennomføres bare en samling i trafikalt grunnkurs per dag, jf. § 8-1 sjette ledd.

Eventuell ren transport til og fra demonstrasjonssteder kommer i tillegg til de nevnte timetallene.

Undervisningen i førstehjelp skal gjennomføres av kvalifisert personell godkjent av Norsk Førstehjelpsråd.

For å få godkjent trafikalt grunnkurs, må eleven ha deltatt i alle timene som hører med til kurset. Hvis en elev har forfall fra deler av det, må det legges til rette for at timene kan tas igjen på tilsvarende kurs senere.

Før øvingskjøring kan begynne, må trafikalt grunnkurs være fullført. Trafikalt grunnkurs avsluttet i perioden 16. mars – 31. oktober gir likevel rett til å øvingskjøre 16. mars – 31. oktober, jf. § 2-1 andre ledd.

Mål for trafikalt grunnkurs jf. § 8-3

Eleven skal gjennom opplevelser, aktiviteter og drøftinger bli bevisst på hva som menes med at enhver skal ferdes hensynsfullt, og være aktpågivende og varsom så det ikke kan oppstå fare eller voldes skade, og slik at annen trafikk ikke unødig blir hindret eller forstyrret, jf. vegtrafikkloven § 3.

Eleven skal

1. kjenne til formelle begrunnelser for at vi har trafikkopplæring, vilkår for å få førerkort og at det finnes læreplaner for trafikkopplæring
2. ha grunnleggende forståelse for trafikk og førerrollen ved å
    a. bli bevisst hvordan regler om plassering, fart, vikeplikt, skilt og vegoppmerking bidrar til sikrere og mer effektiv trafikkavvikling,
    b. drøfte samfunnets behov og miljømessige konsekvenser av vegtrafikken
    c. bli bevisst ansvaret føreren har for å velge andre måter å reise på enn ved eget kjøretøy, eller å la være å reise, om dette er det beste for en selv, eventuelle passasjerer, miljø m.m.
3. videreutvikle sin kunnskap om mennesket i trafikken ved å
    a. drøfte ulike trafikantgruppers forutsetninger, behov og perspektiv
    b. beskrive vesentlige elementer i kjøreprosessen og bli bevisst betydningen av motivasjon og følelser
    c. forstå betydningen av kommunikasjon og samhandling
    d. bli bevisst hvilken betydning ansvarsforståelse, selvinnsikt og vilje har for hvordan vi handler i trafikken.
4. ha kunnskap om betydningen av trafikkopplæring ved å
    a. kjenne til reglene for øvingskjøring
    b. drøfte sammenhengen mellom kjøreerfaring og trafikkulykker
    c. forstå betydningen av automatisering av grunnleggende handlinger og handlingsmønstre

   d. drøfte føreropplæringsmodellen, herunder hvordan opplæring ved trafikkskole og privat øving er nyttig og nødvendig for å nå målet for opplæringen
5. beherske grunnleggende ferdigheter i forbindelse med trafikkulykker ved å
   a. ha kunnskap om plikter ved trafikkuhell
   b. kjenne til rutiner for sikring av og opptreden på skadested
   c. kunne vurdere skadeomfang og øve på praktisk førstehjelp
6. delta i redningsarbeidet ved en arrangert ulykke og gjennom denne
   a. oppleve å komme først til skadestedet, forstå viktigheten av å kjenne skadeomfanget før ulykken varsles og hvordan varsling gjøres
   b. øve på grunnleggende rutiner på skadestedet
   c. videreutvikle den praktiske ferdigheten i grunnleggende livreddende førstehjelp ved trafikkulykker.
7. bli bevisst gjennom demonstrasjon ute og i bil hvordan trafikkulykker i mørket kan unngås ved å
   a. oppleve og erfare årsaksforhold ved typiske ulykker som skjer i mørket og ha grunnlag for å vurdere risiko ved kjøring i mørket
   b. drøfte hvordan vi som trafikanter kan opptre for å redusere risikoen, herunder hva som er riktig lysbruk og atferd ellers ved kjøring, parkering og nødstopp i mørket.

Eleven skal vurdere sin egen kompetanse til å begynne videre opplæring. Eleven skal ha god nok forståelse for trafikk og trafikkopplæring til å kunne begynne å øvingskjøre.

Undervisningen skal legge til rette for at eleven når de målene som er fastsatt i forskrifta. Med tanke på å nå disse kan det, innenfor hver av de sju delene av trafikalt grunnkurs, arbeides med å nå flere mål samtidig eller i annen rekkefølge enn den som er fastsatt i forskrifta for vedkommende del, jf. §§ 7-1 og 7-2.

Aktuelt innhold

I oversikten nedenfor er aktuelt innhold i undervisningen ordnet i tema i samsvar med målene. Oversikten er ikke uttømmende, men illustrerer hva undervisningen minst bør omfatte. Innenfor forskriftas rammer velger læreren selv, med utgangspunkt i elevens behov og tilgjengelige ressurser, øvingsområde m.m., metoder og rekkefølge i behandlingen av lærestoffet med tanke på å legge best mulig til rette for elevens læring.

1.1 Trafikkopplæringen

Aktuelt innhold

- Presentasjon og introduksjon til kurset
- Begrunnelser for trafikkopplæring
- Vilkår for å få førerkort
- Hovedmål for trafikkopplæringen i lette klasser
- Læreplaner

1.2 Grunnleggende forståelse for trafikk og førerrollen

Aktuelt innhold

- Sentrale regler og reguleringer
- Samfunnets behov
- Konsekvenser for miljøet
- Ansvaret føreren har for å vurdere om det er forsvarlig å kjøre
- La være å kjøre eller velge andre reisemåter
- Hensynet til en selv, passasjerer, miljø m.m.
- Fysisk og emosjonell tilstand
- Vær-, føre- trafikk- og andre forhold
- Alternative reisemåter

1.3 Mennesket i trafikken

Aktuelt innhold

- Kjøreprosessen
- Betydningen av motivasjon og følelser for atferd og læring
- Kommunikasjon og samhandling mellom trafikanter
- Tolking av trafikksituasjoner
- Ansvarsforståelse og vilje til å overholde regler
- Ulykker, menneskelig svikt og føreres feilvurdering
- Eget forhold til risiko
- Selvinnsikt

1.4 Øvingskjøring og kjøreerfaring

Aktuelt innhold

- Regler for øvingskjøring
- Intensjonene i føreropplæringa
- Kjøreerfaring og ulykkesrisiko
- Automatisering av handlinger og handlingsmønstre
- Sammenheng mellom opplæring, øvingskjøring og mengdetrening

1.5 Plikter ved trafikkuhell

Aktuelt innhold

- Plikter etter vegtrafikkloven
- Rutiner for sikring av og opptreden på skadested
- Vurdere skadeomfang
- Grunnleggende førstehjelp og praktiske øvinger

1.6 Tiltak ved trafikkulykke

Aktuelt innhold

- Sikring
- Vurdere skadeomfang
- Varsling

- Opptreden på skadested
- Redningsarbeid
- Grunnleggende førstehjelp

1.7 Trafikant i mørket

Aktuelt innhold

- Mørkeulykker
- Siktstrekninger
- Risikofaktorer ved å ferdes i mørket
- Sikt klær og refleksutstyr
- Hensiktsmessig lysbruk
- Hensiktsmessig tilpassing av fart og plassering
- Hensiktsmessig atferd ellers ved ferdsel i mørket

Kommentarer til trafikalt grunnkurs:

Vegen er en viktig samfunnsarena for mange mennesker. Arbeidet med sosiale ferdigheter må derfor videreføres i trafikkopplæringen. Det trafikale grunnkurset skal bidra til å bygge opp om førerkortkandidatene som ansvarlige førere. Målene for kurset har generell gyldighet og de befinner seg ofte på et mer overordnet nivå. Kurset skal i liten grad inneholde lærestoff som kan leses på egen hånd. Fokus skal rettes mot forståelsen av trafikken som system, med aktører som har ulike forutsetninger, mot forhold som påvirker risikoen, mot førerens ansvar og betydningen av selvinnsikt og selvkritisk vurdering.

Det er flere grunner til å ha et trafikalt grunnkurs

- Det er viktig at en tidlig i opplæringen fokuserer på forhold som påvirker risikoen og betydningen av selvinnsikt og selvkritisk vurdering.
- Det er hensiktsmessig å samle en del lærestoff som er felles for alle lette klasser slik at personer som skal ta førerkort for flere klasser, slipper å gå gjennom samme lærestoff flere ganger.
- Det er viktig å gi elevene grunnleggende forståelse av trafikk før de begynner å øvingskjøre, slik at de har et riktigere perspektiv på det å kjøre og har et grunnlag som letter innlæringen senere.

Mange av emnene som tas opp i det trafikale grunnkurset, forutsettes å bli videreført i den enkelte førerkortklassen. Dette gjelder blant annet emner som grensesetting, selvinnsikt, empati, forhold til risiko mv.

Tidsperspektivet

Utvikling og læring av sosial kompetanse er en omfattende prosess som skjer over lang tid. Læreren må bygge på den sosiale kompetansen elevene har, og legge til rette for at elevene forstår at det i trafikken er behov for regler om fartstilpassing, vikeplikt, plassering, tegngivning osv. Enkelte trafikkregler, skilt mv kan brukes som illustrasjon i forbindelse med et emne som tas opp.

Innhold

Ved fastsettelse av hvilket lærestoff som skal være obligatorisk, er det særlig tatt to hensyn. Det første er om opplæringen av praktiske grunner er vanskelig å gjennomføre på egen hånd. Det andre er om måloppnåelsen er vanskelig å vurdere ved førerprøven. For mer grundig gjennomgang av regelverket hvor faktastoffet vektlegges i større grad, skal trafikklæreren henvise til lærebøker, klassespesifikk teoriundervisning mv. Faktastoff er viktig, og elevene skal motiveres for å oppsøke kunnskapen. Likevel er det en kjensgjerning av fartsovertredelser, risikofylte forbikjøringer, ulykker mv. oftere er forårsaket av manglende forståelse for regelverket enn manglende kunnskap om reglene.

Undervisningen kan også legges til reelle situasjoner i trafikken, for eksempel i form av demonstrasjoner, praktiske observasjoner, praktisk kjøring med elevene som passasjerer e.l.

Skolene står fritt til å utvide kurset. Det må da presiseres overfor elevene at den obligatoriske delen består av 17 timer.

I tilknytning til Del 4 Øvingskjøring og kjøreerfaring oppfordres skolene til å invitere personer som skal bistå elevene ved øvingskjøring. Gjennom denne delen skal elevene og foreldre/ledsagere skaffe seg kunnskap om regler for og betydningen av øvingskjøring, og forstå sammenhengen mellom kjøreerfaring og ulykkesrisiko. Skolene kan også samarbeide med andre ressurspersoner (f. eks. fra Statens vegvesen). Temaet øvingskjøring gjennomgås når læreren er blitt kjent med elevene. Det frivillige tilbudet kan da lettere tilpasses elevenes behov.

Det er viktig å skape en forståelse for betydningen av omfattende øving, mengdetrening, tidlig i opplæringen, og vektlegge betydningen av slik øving både utover i læringsprosessen og etter endt formell opplæring. Begrepet mengdetrening blir brukt om å trene mye på noe som det allerede er gitt opplæring i, og er øvd på.

Undervisningen

Problemorientert undervisning

Læreren bør legge til rette for problemorientert undervisning. Dette innebærer at læreren må forberede konkrete problemstillinger slik at diskusjonene fører fram til bestemte resultater. Oppgavene utformes ut fra hovedmålene i leksjonene og lærer må ha lagt en plan for tema, aktiviteter og oppsummering. Elevene har allerede en del trafikal kompetanse ved å være fotgjengere, passasjerer og syklister. Mange har gode kunnskaper om trafikkregler, skilter, vegoppmerking, årsaker til ulykker, risikoforhold mv. Selv om noen har et mer likegyldig forhold til disse kunnskapene, skal oppgavene bygge på at elevene allerede har mye erfaring fra trafikken. Gode regler ved oppgaveutforming er å gå fra det kjente til det ukjente, fra det konkrete til det abstrakte.

Problemorienterte arbeidsmåter med gruppearbeid og dialog anbefales, spesielt når det er tale om undervisning der arbeid med holdninger og motivasjon inngår. Når læreren skal velge metode, bør han blant annet avveie følgende: I hvilken grad kan elevene på egen hånd komme fram til målet for emnet? I hvilken grad kan jeg gi en tydelig oppgave som elevene kan arbeide med selvstendig? I hvilken grad er denne oppgaven aktiviserende for alle, og vil gruppene trenge omtrent samme tid til å løse oppgaven?

Det er viktig at elevene blir presentert for og opplever at de deltar på et helhetlig kurs med et gitt hovedinnhold. Kurset inneholder til dels lærestoff som er vanskelig for elevene, og det er viktig at de gis anledning til ettertanke og modning.

Organisering
I klasserommet bør elevene sitte slik at alle ser hverandre, noe som gjør det enklere å kommunisere med hverandre.

Trinn 2 Grunnleggende kjøretøy- og kjørekompetanse

Gjennom opplæringen i trinn 2 skal eleven lære å mestre bilen rent kjøreteknisk, uten å måtte rette oppmerksomheten mot andre trafikanter. God kjøreteknisk ferdighet er nødvendig for å få utbytte i treningen på trinn 3, og vil også innebære at kjøringen er økonomisk og mest mulig miljøvennlig. Eleven skal tilegne seg kunnskap om føreropplæringen, bilen, ansvar i tilknytning til bilkjøring og mennesket som trafikant. Kunnskapsstoffet skal bidra til at eleven lærer de kjøretekniske ferdighetene raskere og med mer forståelse, og til at eleven skal kunne ivareta førerens ansvar for kontroll og tilsyn med kjøretøyet.

Det er ikke fastsatt minste timetall for opplæring på dette trinnet. Omfanget av undervisningen må tilpasses elevens forutsetninger og muligheter for øvingskjøring.

Eleven skal gjennomføre en obligatorisk trinnvurdering mot slutten av trinn 2, jf. § 7-5.

Innholdet i undervisningen forutsettes å bli videreført i trinn 3 og 4, samtidig som det er en del av grunnlaget for oppgavene som blir gitt ved førerprøven.

Mål for trinn 2 jf. § 11-3
Etter å ha gjennomført trinn 2 skal eleven ha den kompetansen som er nødvendig for å ha godt utbytte av trafikal opplæring i trinn 3.

Eleven skal ha så god grunnleggende kjøreteknisk ferdighet at oppmerksomheten kan flyttes fra eget kjøretøy til trafikkbildet og samhandlingen med andre trafikanter.

Eleven skal gjennom hele trinnet drøfte sin egen motivasjon og vilje til å anvende kunnskaper og ferdigheter som tilegnes gjennom trinnet. Eleven skal i aktuelle deler av trinnet vurdere sin egen ferdighet i å bruke, og oppdage mangler ved, bilen.

Eleven skal

1. gjøre rede for reglene for førerkort og trafikkopplæring, og grunntankene i opplæringen i klasse B
2. gjøre rede for bilens oppbygning med tanke på sikkerhet og miljø
3. gjøre rede for eiers og brukers ansvar for kjøretøyets stand og bruk, rus og bilkjøring, krav til fører, økonomisk ansvar, offentlige reaksjoner og plikter ved trafikkuhell
4. gjøre rede for kjøring med tilhenger
5. gjøre rede for menneskets kapasitet og trafikkens krav
6. gjøre seg klar for kjøring
7. utføre igangsetting og stans, giring, styring, bremsing og rygging i variert terreng
8. beherske grunnleggende kjøretøybehandling i områder med liten trafikk
9. utføre aktuell sikkerhetskontroll av bilen.

Undervisningen skal legge til rette for at eleven når de målene som er fastsatt i forskrifta. Med tanke på å nå disse kan det arbeides med å nå flere mål samtidig, eller i annen rekkefølge, enn den som er fastsatt i forskrifta for vedkommende trinn eller del av kurs, jf. §§ 7-1 og 7-2.

Aktuelt innhold i undervisningen
I oversikten nedenfor er aktuelt innhold i undervisningen ordnet i tema i samsvar med målene. Oversikten er ikke uttømmende, men illustrerer hva undervisningen minst bør omfatte. Innenfor forskriftas rammer velger læreren selv, med utgangspunkt i elevens behov og tilgjengelige ressurser, øvingsområde m.m., metoder og rekkefølge i behandlingen av lærestoffet med tanke på å legge best mulig til rette for elevens læring.

2.1 Førerkort og føreropplæring

Aktuelt innhold

- Grunnregler for atferd i trafikken
- Oversikt over opplæringen klasse B, som grunntanker, progresjon, måloppnåelse, risikoforståelse og selvvurdering
- Førerkortklasser og vilkår for å få førerkort
- Vilkår for å kunne øvingskjøre

2.2 Bilens oppbygning med tanke på sikkerhet og miljø

Aktuelt innhold

- Kjøretøyets aktive og passive sikkerhet
- Forsvarlig og forskriftsmessig stand
- Sikkerhetskontroll
- Bil og miljø
- Økonomisk og miljøvennlig kjøring
- Påbudt og tillatt lysutstyr

2.3 Eiers og brukers ansvar

Aktuelt innhold

- Føreransvaret
- Andre måter å reise
- La være å reise, om dette er det beste for en selv, eventuelle passasjerer, miljø m.m.
- Fysisk eller emosjonell tilstand, vær-, føre-, trafikk og andre forhold
- Eiers ansvar
- Registrering og eierforhold
- Lasting og sikring av personer og last
- Tauing av kjøretøy
- Dokumenter
- Rusmidler, tretthet, sykdom og bilkjøring
- Forsikring og økonomisk ansvar
- Offentlige reaksjoner
- Plikter og tiltak ved trafikkuhell

2.4 Kjøring med tilhenger

Aktuelt innhold

- Regler
- Ansvar
- Bremser
- Sikring av last
- Kjøreegenskaper, betydningen av sikkerhetskontroll

2.5 Menneskets kapasitet og trafikkens krav

Aktuelt innhold

- Forholdet mellom trafikkens krav og menneskets kapasitet
- Faktorer som virker inn på bilføreren
- Kjøreprosessen, bearbeiding av informasjon og automatisering

2.6 Gjøre klar for kjøring

Aktuelt innhold

- Sittestilling
- Sikt
- Bilbelte og hodestøtte
- Start og stopp av motoren
- Bruk av pedaler, gir, parkeringsbrems og andre betjeningsinnretninger

2.7 Grunnleggende bruk av bilen i variert terreng

Aktuelt innhold

- Rattgrep og bruk av rattet
- Observasjon og tegn ved igangsetting og stans
- Kontrollert og behagelig igangsetting og stans, på flat veg, i med- og motbakke med og uten parkeringsbrems
- Krypekjøring
- Sikring av bil
- Kort stans ny start på flat veg og i bakke
- Behagelig opp- og nedgiring på flat veg, i med- og motbakke
- Normalakselerasjon opp til 60 km/t
- Normalbremsing (1,5 – 2 m/s^2) fra minst 60 km/t
- Stans ved angitt sted fra forskjellige hastigheter
- Hard nedbremsing for å kunne stanse foran en hindring
- Valg av riktig gir i forhold til fart
- Sving til høyre og venstre i vegkryss
- Sittestilling og sikt ved rygging
- Rygging rett bakover og i sving
- Snuing og parkering, ulike metoder, i enkelt miljø

2.8 Grunnleggende kjøretøybehandling i områder med liten trafikk

Aktuelt innhold

- Funksjonell øving ved sammenhengende kjøring i områder med liten trafikk
- Økonomisk og miljøvennlig kjøring

2.9 Sikkerhetskontroll

Aktuelt innhold

- Lasteevne og kjøring med tilhenger
- Bremser
- Hjul og dekk
- Styring
- Lys
- Sikt.
- Driftssikkerhet
- Sikkerhetsutstyr
- Varselinnretninger

2.10 Trinnvurdering jf. § 7.5

Trinnvurderingen gjennomføres mot slutten av trinn 2.

Kommentarer til trinn 2:

Den praktiske opplæringen bør begynne i et område med liten eller ingen trafikk. I starten vil eleven ha behov for å bruke mye oppmerksomhet på de tekniske ferdighetene og annen trafikk vil kunne forsinke læringen av disse. Det har også stor betydning for at privat øvingskjøring skal være så sikker som mulig, at eleven har gode nok grunnleggende tekniske ferdigheter før øving i trafikk blir påbegynt.

Læreplanen legger opp til at eleven under hele opplæringen skal vurdere sin egen kompetanse etter hvert som denne utvikles.

Den obligatoriske trinnvurderingen gjennomføres mot slutten av trinnet. Hensikten med trinnvurderingen er å gi eleven anledning til selv å ta stilling til om målene for trinnet er nådd tilstrekkelig godt til at det er grunnlag for å ha utbytte av opplæringen i neste trinn. Læreren skal dessuten gi sin tilråding i spørsmålet om eleven har den kompetansen som er nødvendig for å ha godt utbytte av videre opplæring. Det er viktig at eleven før gjennomføringen er forberedt og godt kjent med hensikten med trinnvurderingen og hvordan denne bli gjennomført. Eventuelle oppgaver og klargjøringer i forhold til gjennomføringen kan med fordel gis allerede ved innledningen til trinnet.

Læreren skal legge til rette for at målene nås og velge undervisningsform tilpasset den enkelte elev og opplæringsinnholdet. Enkelte elever forstår lett hvordan en øvelse skal utføres gjennom forklaring, i andre tilfeller kan det være vel så effektivt at læreren demonstrerer. Ikke minst kan det siste være aktuelt i undervisning av fremmedspråklige.

Det er viktig at både grunntankene i føreropplæringen, miljøkonsekvensene av bilbruk og prinsippet om delt ansvar som en av bæresøylene i 0-visjonsarbeidet, blir gjort tydelig for elevene.

Førerkort klasse B gir innenfor visse rammer rett til å kjøre med tilhenger. Føreren må kjenne til hvordan tilhengeren påvirker bilens kjøreegenskaper, og bl.a. kunne gjennomføre nødvendig sikkerhetskontroll og sikring av last for å redusere risikoen for uhell i forbindelse med slik kjøring.

Med kravet om at eleven skal beherske grunnleggende kjøretøybehandling menes at nivået skal være godt nok til at oppmerksomheten kan rettes mot trafikkbildet. Dette er en forutsetning for å ha godt utbytte av undervisningen i trinn 3. Dette betyr ikke at ferdighetene skal være så gode at det ikke er behov for videre utvikling av disse. Med videre øving vil nivået gradvis forbedres og automatiseres, noe det også blir stilt krav om i trinn 3 gjennom blant annet mål om «å kjøre presist, sikkert, selvstendig, effektivt, behagelig og miljøriktig og økonomisk i variert trafikkmiljø i god samhandling med andre trafikanter».

Med funksjonell øving menes at de ulike delferdighetene trinnet består av, settes sammen i større helheter og anvendes i faktiske situasjoner i trafikken.

Med aktuell sikkerhetskontroll menes at eleven skal kunne utføre sikkerhetskontroller som det er aktuelt for bilføreren å gjøre ut fra det ansvaret føreren er pålagt i regelverket. Målet vil være grunnlag for oppgaver ved førerprøven. Oppgavene vil så godt som alltid inneholde et praktisk element og et oppfølgingsspørsmål. Kandidaten må kunne kontrollere om et forhold er i orden eller ikke, og kunne si noe om årsaken til, eller konsekvensen av, en feil. Et eksempel kan være å avgjøre om bilen har riktige dekk i forhold til vognkortet, å kontrollere dekkene for skader, om mønsterdybden er tilstrekkelig, om luftrykket er riktig, kommentere slitasjen og årsaker til denne. Målet gir ikke grunnlag for å kreve omfattende kunnskap om dekktyper og dekkmerking som det ikke er rimelig at føreren vanligvis har. Det er viktig å bruke instruksjonsboka for bilen, blant annet for å være sikker på hvordan en kontrollerer funksjonen på for eksempel kollisjonspute og ABS-bremser, og hvordan en skal handle ved varsel om feil ved slikt sikkerhetsutstyr. "Driftssikkerhet" bør først og fremst omfatte kontroll av motorolje og drivstoff (mangel på olje og drivstoff vil kunne føre til ufrivillig stans på steder der det er farlig, for eksempel i tunneler).

Det er ikke fastsatt timetall for opplæringen i trinn 2. En kombinasjon av opplæring ved trafikkskole og privat øving og mengdetrening vil både være økonomisk og gi et godt læringsutbytte.

Private ledsagere bør bli veiledet av trafikklæreren i hvordan målene skal forstås. Ledsageren bør også inviteres til å være tilstede i kjøretimer for å forstå hvordan opplæringen blir gjennomført. På den måten vil ledsageren bedre forstå betydning av å etablere riktige arbeidsvaner og hvorfor moment som for eksempel økonomisk og miljøvennlig kjøring er lagt inn allerede i starten av den praktiske opplæringen. Slik vil ledsageren kunne bidra til at øvingskjøringen blir et effektivt og godt supplement til opplæring ved trafikkskole. Et godt samarbeid mellom elev, trafikklærer og ledsager vil stimulere til mengdetrening med god kvalitet.

Trinn 3 Trafikal del

Gjennom opplæringen i trinn 3 skal eleven lære å beherske kjøring i variert trafikk. Eleven skal også tilegne seg kunnskap om aktuelle bestemmelser i vegtrafikklovgivningen. Ved avslutningen av trinnet skal elevens ferdighet være slik at kjøringen er tilnærmet selvstendig

Det er ikke fastsatt minste timetall for opplæringen på dette trinnet. Undervisningen må tilpasses elevens erfaringsbakgrunn og muligheter for øvingskjøring.

Sikkerhetskurs på bane er obligatorisk for alle som skal ha førerett i klasse B, og gjennomføres i samsvar med § 11-4 mot slutten av opplæringen på trinn 3, før eller etter trinnvurderingen.

Eleven skal gjennomføre obligatorisk trinnvurdering mot slutten av trinn 3, jf. § 7-5 .

Innholdet i trinn 3 forutsettes å bli videreført i trinn 4, samtidig som det vil være en del av grunnlaget for oppgavene som blir gitt ved førerprøven.

Mål for trinn 3 jf. § 11-4
Etter å ha gjennomført trinn 3 skal eleven ha den kompetansen som er nødvendig for å ha godt utbytte av avsluttende opplæring i trinn 4.

Eleven skal kjøre sikkert og selvstendig i variert trafikk.

Eleven skal gjennom hele trinnet drøfte sin egen motivasjon og vilje til å anvende kunnskaper og ferdigheter som tilegnes gjennom trinnet. Eleven skal i aktuelle deler av trinnet vurdere sin egen ferdighet til å kjøre i god samhandling med andre.

Eleven skal

1. gjøre rede for trafikksystemet, trafikantgrupper og interessemotsetninger
2. gjøre rede for veg, vegoppmerking, skilt og annen trafikkregulering
3. gjøre rede for tydelig, sikker og effektiv atferd i trafikken i ulike vegmiljø, herunder kjøring i tunnel, og de regler som gjelder for bilkjøring
4. anvende systematisk og automatisert informasjonsinnhenting
5. mestre å kjøre tydelig og bestemt i bolig, tettsted og bymiljø
6. mestre å kjøre sikkert og effektivt i landevegsmiljø
7. mestre å kjøre sikkert og effektivt i forbindelse med kø, i tunnel og i mørket
8. mestre å kjøre effektivt og behagelig, miljøvennlig og økonomisk i variert trafikkmiljø i god samhandling med andre trafikanter, herunder å forutse, oppfatte og motvirke risiko for møteulykker, å bli forbikjørt og å kjøre forbi.

Eleven skal gjennomføre sikkerhetskurs på øvingsbane i samsvar med §§ 11-6 og 11-7. Kurset gjennomføres mot slutten av opplæringen i trinn 3. Unntaksvis kan kurset gjennomføres i tilknytning til kjøring i landevegsmiljø eller til kjøring i variert trafikkmiljø i sikkerhetskurs på veg, jf. § 11-8 tredje og fjerde ledd, når dette kan være fordelaktig for

eleven. Det skal særlig tas hensyn til den totale undervisningsbelastningen og elevens læringsutbytte når undervisningen organiseres på denne måten.

Eleven skal mot slutten av trinn 3 gjennomføre trinnvurdering i samsvar med § 7-5.

Undervisningen skal legge til rette for at eleven når de målene som er fastsatt i forskrifta. Med tanke på å nå disse kan det arbeides med å nå flere mål samtidig, eller i annen rekkefølge, enn den som er fastsatt i forskrifta for vedkommende trinn eller del av kurs, jf. §§ 7-1 og 7-2.

Aktuelt innhold i undervisningen
I oversikten nedenfor er aktuelt innhold i undervisningen ordnet i tema i samsvar med målene. Oversikten er ikke uttømmende, men illustrerer hva undervisningen minst bør omfatte. Innenfor forskriftas rammer velger læreren selv, med utgangspunkt i elevens behov og tilgjengelige ressurser, øvingsområde m.m., metoder og rekkefølge i behandlingen av lærestoffet med tanke på å legge best mulig til rette for elevens læring.

3.1 Trafikksystemet, trafikantgrupper og interessemotsetninger

Aktuelt innhold

- Trafikksystemet
- Trafikantgrupper og interessemotsetninger
- Miljøkonsekvenser av privatbilismen
- Miljøvennlige transportløsninger

3.2 Veg, vegoppmerking, skilt og annen regulering

Aktuelt innhold

- Definisjoner
- Anlegg i vegen
- Vegoppmerking (også i våre naboland)
- Skilt
- Lysregulering
- Anvisninger

3.3 Atferd i trafikken

Aktuelt innhold

- Vegtrafikklovgivningen
- Grunnregler
- Kommunikasjon og samhandling
- Signal og tegn
- Fartsavpassing
- Veggrep og aktuelle fysiske lover
- Plassering på vegen
- Vikeplikt
- Rygging og vending

- Stans og parkering
- Planovergang
- Motorveg
- Møting
- Tunnelsikkerhet og kjøring i tunnel
- Kjøring i kø og ved flaskehalser
- Forbikjøring
- Mørkekjøring
- Bruk av sikringsutstyr og sikring av personer i bil

3.4 Informasjonsinnhenting

Aktuelt innhold

- Grunnleggende se-teknikk
- Oppdage og oppfatte vegkryss, myke trafikanter, hindringer, skilt og oppmerking i god tid
- Kjøring inn mot og gjennom kryss med ulik utforming, sikt og regulering
- Kjøring mellom kryss
- Tilpassing av fart og valg av plassering i forhold til sikt- og trafikkforhold

3.5: Kjøring i tettsteds- og bymiljø

Aktuelt innhold

- Helhetlig overblikk
- Tydelig og presis kjøremåte
- Ulike slag kryss
- Regler, skilt og vegoppmerking
- Envegsregulering
- Flere kjørefelt
- Forutse og oppfatte andres atferd og særlig risikoforhold
- Handlingsberedskap
- Samhandling

3.6 Kjøring i landevegsmiljø

Aktuelt linnhold

- Kjøring i områder med fartsgrense 70 km/t eller mer
- Sittestilling, forankringspunkter, rattgrep og ratt-kontroll
- Blikkbruk og informasjonsinnhenting
- Kurs- og fartsstabilitet
- Presis kjøreteknikk
- Kjøreteknikk i kurver
- Normal og rask akselerasjon og retardasjon til og fra ca. 80 km/t
- Kryss, kjøring inn på og ut av større veg
- Særlige risikoforhold
- Møting
- Å bli forbikjørt

- Forbikjøring

3.7 Kjøring i kø, i tunnel og i mørket

Aktuelt innhold

- Se-teknikk
- Sikt
- Riktig bruk av påbudt og tillatt lysutstyr
- Forutse og oppfatte andres atferd og særlig risikoforhold
- Plassering og fartstilpassing
- Forholdsregler ved stans og parkering

3.8 Sikker samhandling

Aktuelt innhold

- Selvstendig kjøring
- Tidlig og fullstendig overblikk
- Tydelig og forutsigbar kjøremåte
- Tempo, flyt, avvikling
- Handlingsberedskap
- Økonomisk og miljøvennlig kjøring

3.9 Trinnvurdering jf. § 7.5

Trinnvurderingen gjennomføres mot slutten av trinn 3, før eller etter at sikkerhetskurs på bane er gjennomført.

Kommentarer til trinn 3

Når opplæringen i trinn 3 er fullført skal kompetansen være nær det nivået hvor eleven kan kjøre selvstendig og oppfylle kravene til førerprøven. Eleven skal kunne kjøre effektivt og behagelig, miljøriktig og økonomisk i variert trafikkmiljø i god samhandling med andre trafikanter.

Heller ikke i trinn 3 er det fastsatt minste timetall for opplæringen. Undervisningen må tilpasses elevens erfaringsbakgrunn og muligheter for øvingskjøring, jf. kommentarer til trinn 2. Selv om eleven tar opplæring ved trafikkskole, bør privat øvingskjøring og mengdetrening ha stor plass i dette trinnet, bl.a. for å gi godt grunnlag for sikkerhetskurs på veg i trinn 4.

Det er viktig at opptakten som er gjort i trafikalt grunnkurs når det gjelder å legge til rette for at eleven utvikler forståelse for hva å kjøre bil i tråd med vegtrafikklovgivningen innebærer og lærer seg til å ta tilstrekkelig hensyn til andre, blir videreført. Spesiell oppmerksomhet må vies til sårbare trafikanter og å søke å ta deres perspektiv. Ved kjøring i landevegsmiljø er det bl.a. nødvendig å arbeide med fartstilpassing til sikt, føre, eventuelt vegarbeid o.a.

Risikoen for møteulykker kan reduseres bl.a. ved valg av møtepunkt og plassering. Det er viktig å samarbeide med andre kjørende som vil foreta forbikjøring, enten disse kommer i

møte eller bakfra. Utfordringer vil for eksempel være knyttet til kjøretøy som er lett å overse, som mopeder og motorsykler, og til store kjøretøy som lastebiler, busser og vogntog som krever ekstra vegbredde og siktstrekning for å kunne kjøre forbi. Trening i vurdering i forbindelse med møting og å bli forbikjørt, vil danne et godt grunnlag for bl.a. å vurdere behov for fri veg ved egen forbikjøring.

Kjøring i kø, i tunnel og i mørket er vektlagt med et eget mål. Ved å tilpasse avstanden til forankjørende riktig kan vegaviklingskapasiteten utnyttes optimalt samtidig som sikkerheten opprettholdes. Kjøring i tunnel kan innebære særlige utfordringer som bl.a. brått skiftende sikt og veggrep ved inn- og utkjøring. Grunnlaget for sikker atferd i mørket blir lagt gjennom demonstrasjonene i trafikalt grunnkurs. Gjennom tilstrekkelig øving i dette trinnet opparbeides nødvendig kompetanse bl.a. når det gjelder å bruke lyset og tilpasse fart og plassering til aktuelle kjøresituasjoner i mørket. Det er viktig at elevene motiveres for å fordele opplæringen slik at alle får anledning til å øve på å kjøre i mørket, selv om førerprøven avlegges i den lyse årstiden.

Det er en fotutsetning for å lykkes med den praktiske opplæringen at eleven tilegner seg tilstrekkelig kunnskapsgrunnlag før eller parallelt med øvingen.

3.10 Sikkerhetskurs på øvingsbane

Sikkerhetskurs på øvingsbane er obligatorisk. Som hovedregel skal kurset gjennomføres mot slutten av trinn 3, før eller etter trinnvurderingen. Unntaksvis kan kurset gjennomføres i tilknytning til Sikkerhetskurs på veg, del 4.1.2 Kjøring i landevegsmiljø eller 4.1.3, kjøring i variert trafikkmiljø når dette kan være fordelaktig for eleven, jf. § 11-4. Det skal særlig tas hensyn til den totale undervisningsbelastningen og elevens læringsutbytte når undervisningen organiseres på denne måten.

Kurset har følgende deler
Del 1 Mål, organisering og forventninger
Del 2 Sikring av personer og last
Del 3 Førerens grad av kontroll over kjøretøyet
Del 4 Refleksjon og oppsummering

Kurset er på 4 timer og gjennomføres i sin helhet på øvingsbanen, jf. § 11-6. 1 time brukes til mål, forventninger, refleksjon og oppsummering med medelever og lærere i klasserom. 1 time brukes til sikring av personer og last. I tillegg skal hver elev ha 2 timer praktisk øving med tanke på bevisstgjøring av faktorer som påvirker førerens muligheter til å ha kontroll over bilen. Kurset innledes med del 1 og avsluttes med del 4. Banens størrelse, kjøremønster, kapasitet og sikkerhetssoner bestemmer hvor mange biler som kan være på banen samtidig. Det skal være en trafikklærer i hver bil. Ved øving på banen kan det være inntil 2 elever i hver bil. Øvrig undervisning kan gjennomføres med inntil 16 elever.

Mål for sikkerhetskurs på øvingsbane, jf. § 11-7
Eleven skal gjennom opplevelse og erfaring videreutvikle sin kompetanse i å opptre slik at ulykker unngås.

Eleven skal lære å sikre personer og gods i bil og forstå hvordan bilens bremse- og styremuligheter påvirkes av førerens kjøremåte og bilens utrustning.

Eleven skal

1. kjenne til kursets mål og organisering, og bli bevisst egne forventninger og mål
2. forstå betydningen av å sikre personer og last i bil ved å
    a) oppleve hvordan løse gjenstander påvirkes og tilegne seg kunnskap om hvilke krefter en person utsettes for ved bråstopp
    b) tilegne seg kunnskap om og øve på å sikre barn, voksne, last og gjenstander i bil
3. videreutvikle sin kompetanse til å ha kontroll over bilen ved å
    a) oppleve hvordan fart, kjøremåte, førerstøttesystem, dekk og tilgjengelig veggrep virker inn på bilens bremse- og styremuligheter
    b) oppleve krisesituasjoner og bli bevisst egne reaksjoner
4. reflektere over sine erfaringer og opplevelser ved å
    a) dele disse med medelever og lærer(e)
    b) vurdere egne sterke og svake sider som bilfører og velge ut områder med utviklingsmuligheter

Undervisningen skal legge til rette for at eleven når de målene som er fastsatt i forskrifta. Med tanke på å nå disse kan det, innenfor hver av de fire delene av sikkerhetskurs på bane, arbeides med å nå flere mål samtidig, eller i annen rekkefølge, enn den som er fastsatt i forskrifta for vedkommende del, jf. §§ 7-1 og 7-2.

I oversikten nedenfor er aktuelt innhold i undervisningen ordnet i tema i samsvar med målene. Oversikten er ikke uttømmende, men illustrerer hva undervisningen minst bør omfatte. Innenfor forskriftas rammer velger læreren selv, med utgangspunkt i elevens behov og tilgjengelige ressurser, øvingsområde m.m., metoder og rekkefølge i behandlingen av lærestoffet med tanke på å legge best mulig til rette for elevens læring.

3.10.1 Mål, organisering og forventninger

Aktuelt innhold

- Introduksjon og organisering
- Elevenes forventninger og mål
- Kursmål og arbeidsoppgaver

3.10.2 Sikring av personer og last

Aktuelt innhold

- Utløste krefter ved bråstopp og fartens betydning for skadeomfanget
- Bilens passive sikkerhet
- Riktig bruk av bilbelte og hodestøtte
- Sikring av barn i egnet sikringsutstyr
- Plassering og sikring av last og gjenstander
- Taklast og skiboks
- Sykkelstativ

3.10.3 Førerens grad av kontroll over kjøretøyet

Aktuelt innhold

- Utforsking av øvingsområdet og arbeid med elevoppgavene
- Bremsestrekninger ved ulik fart og med ulik friksjon
- Førerstøttesystem
- Bevegelige hinder for å skape situasjoner og opplevelser
- Bevisstgjøring av elevenes handlings- og reaksjonsmønster
- Kjøreprosessen

3.10.4 Refleksjon og oppsummering

Aktuelt innhold

- Refleksjon og erfaringsdeling
- Vurdering av kjørekompetanse
- Egne mål og forventninger
- Kursmålet

Kommentarer til sikkerhetskurs på øvingsbane

Kurset skal gi elevene kunnskaper, ferdigheter og innsikt som er nødvendig for å kunne utvikle en form for handlingsberedskap mot ulykker. Det skal legges særlig vekt på momenter knyttet til sikring av personer i bil og møte- og utforkjøringsulykker. Undervisningen legges opp slik at elevaktiviteten er stor i alle deler av kurset. Kurset gjennomføres i sin helhet på øvingsbanen. Kurset må ses i sammenheng med «sikkerhetskurs på veg», og knyttes nært sammen med reelle situasjoner ved kjøring på veg.

Innledningen gjennomføres i klasserom med en gruppe elever. Eleven skal få kjennskap til helheten i kurset, hvordan det er organisert og hvem som er ansvarlige for gjennomføringen.

Elevene skal arbeide sammen om egne forventninger og mål, som skal være grunnlag for de praktiske øvingene. Sekvensen skal ikke være en teoretisk gjennomgang av kurset. Elevene bør føre logg eller på annen måte ta notater underveis gjennom hele kurset. Det er en fordel om disse notatene følger elevene også gjennom «sikkerhetskurs på veg» i trinn 4.

I sekvensen om sikring av personer og last må det legges mest vekt på å forstå behovet for sikring og at alle får forståelse av betydningen av å bruke bilbelte riktig. Uten at det er tenkt å ta stor plass i undervisningen, er momentet sykkelstativ tatt med for å illustrere hvordan plassering av last kan hindre kommunikasjon med andre trafikanter, hemme samhandling og øke risiko.

Elevene gis konkrete arbeidsoppgaver som de skal løse eller finne svar på i løpet av kurset. Elevene bør utfordres til å forutse mulige hendelser. De bevegelige hindrene benyttes for å skape aktuelle situasjoner.

Elevene bør erfare tapt kontroll. Dette anses å være viktig med tanke på å oppfatte og forstå risiko.

Kjøringen på øvingsbanen bør gjennomføres med et åpent kjøremønster. Utfordringer og situasjoner bør skapes mest mulig naturlig, enten ved bruk av bevegelig hindre eller ved at bilen mister veggrep på grunn av for høy fart eller andre faktorer.

Avsluttende oppsummering i klasserom gjennomføres umiddelbart etter den praktiske baneøvingen. Det er en fordel at alle lærerne er til stede i klasserommet. Undervisningen kan organiseres ved at en eller to lærere leder undervisningssekvensen. Det er elevenes opplevelser, erfaringer og synspunkter som skal være i fokus.

Unntaksvis kan kurset gjennomføres i tilknytning til 4.1.2 eller 4.1.3 når dette kan være fordelaktig for elevene, jf. § 11-4. Det skal særlig tas hensyn til den totale undervisningsbelastningen og elevenes læringsutbytte når undervisningen organiseres på denne måten. 4.1.2 og 4.1.3 må ikke gjennomføres samme dag.

Trinn 4 Avsluttende opplæring

Opplæringen i trinn 4 skal bringe eleven fram til hovedmålet.

Eleven skal gjennomføre obligatorisk sikkerhetskurs på veg i samsvar med §§ 11-8 og 11-9, og i tillegg ha tilstrekkelig øving, jf. § 11-5. Øvingen kan skje gjennom opplæring ved trafikkskole, som privat øvingskjøring eller en kombinasjon av disse.

Mål for trinn 4, jf. § 11-5:
Etter å ha gjennomført trinn 4 skal eleven ha den kompetansen som er nødvendig for å kunne kjøre bil i samsvar med hovedmålet.

Eleven skal ha utviklet vilje til å ta ansvar, til å ta forholdsregler og til å samarbeide i trafikken.

4.1 Sikkerhetskurs på veg

Sikkerhetskurs på veg er obligatorisk i trinn 4.

Som hovedregel skal obligatorisk sikkerhetskurs på bane være gjennomført og målet for trinn 3 være nådd før undervisning i trinn 4 påbegynnes.

Målene for kurset er hovedsakelig rettet mot elevens risikoforståelse og trafikksystemet, slik som i trinn 1. En viktig forutsetning er at emnene risikoforståelse, kunnskap om regler og trafikken som system utdypes gjennom hele opplæringen, selv om disse temaene vektlegges spesielt i starten og ved slutten.

Kurset har følgende deler
Del 1 Bilkjøringens risiko
Del 2 Kjøring i landevegsmiljø
Del 3 Planlegging og kjøring i variert trafikkmiljø
Del 4 Refleksjon og oppsummering

De ulike delene av sikkerhetskurs på veg må gjennomføres i fastsatt rekkefølge. Alle delene må gjennomføres hver sin dag. Kurset omfatter i alt 13 undervisningstimer, jf. § 11-8.

Kurset begynner med 2 timer undervisning i klasserom om bilkjøringens risiko, og avsluttes med 2 timer refleksjon og oppsummering i klasserom. Disse delene kan gjennomføres med inntil 16 elever.

Hver elev skal ha minst 8 timer praktisk øving bak rattet. Ved praktisk øving kan det være inntil 2 elever i bilen. Minst 4 timer skal være kjøring i landevegsmiljø (Del 2). Det skal være 4 timer opplæring i kjøring i variert trafikkmiljø (Del 3). Av dette skal minst 3 timer være selvstendig kjøring i variert miljø. Den resterende timen praktisk øving legges til del 2 eller del 3 avhengig av hva som vurderes mest hensiktsmessig ut fra elevens behov. Del 3 gjennomføres som hovedregel med 2 elever som arbeider sammen.

Mål for sikkerhetskurs på veg, jf. § 11-9:

Eleven skal gjennom opplevelse og erfaring videreutvikle sin kompetanse i å opptre slik at ulykker unngås.

Eleven skal utvikle evne til refleksjon, til å ta andres perspektiv og til å velge kjøremåter med lav risiko.

Eleven skal

1. ha forståelse for bilkjøringens risiko ved å
    a. bli bevisst på kursmålet og sette ord på egne forventninger til kurset
    b. drøfte begrepet kjøredyktighet
    c. kjenne til fordelingen av de alvorligste ulykkene i forhold til alder, kjønn og tidspunkt
    d. drøfte årsakene til de vanligste og alvorligste ungdomsulykkene og foreslå, argumentere for og ta stilling til effektive tiltak for å motvirke disse
    e. identifisere og beskrive mulige risikofaktorer i en gitt trafikksituasjon, forklare hva risikoen består i og velge ut, beskrive og argumentere for en ønsket atferd
    f. drøfte hvordan de selv påvirker og påvirkes av andre og være bevisst på sin personlige kjørestil med tanke på risiko og miljø
2. videreutvikle sin kjørekompetanse i landevegsmiljø ved å
    a. øve på kjøring på landeveg med varierende standard
    b. identifisere og beskrive trafikkmiljøet, forutse og påpeke mulige risikomomenter og angi en hensiktsmessig strategi fremover i tid
    c. anvende presis kjøreteknikk og videreutvikle en miljøvennlig og økonomisk kjøremåte
    d. oppleve og erfare situasjoner med særlig stor risiko ved inn- og/eller avkjøring fra større veg og vurdere og utvise hensiktsmessig atferd i slike situasjoner
    e. oppleve og erfare møtesituasjoner og å bli forbikjørt, og vurdere og utvise hensiktsmessig atferd og vilje til å ivareta egen og andres sikkerhet i slike situasjoner og ved vurdering av om egen forbikjøring kan gjennomføres eller ikke
    f. skrive logg
    g. gjøre rede for erfaringene fra denne delen av opplæringen i ettertid.
3. planlegge og gjennomføre en kjøretur i variert trafikkmiljø ved å
    a. anvende hensiktsmessige hjelpemidler for å kunne beskrive, forklare og begrunne ulike forhold en må forvente og ta hensyn til i løpet av kjøreturen
    b. kjøre selvstendig over lengre strekninger i et skiftende miljø som varierer i vegstandard og mellom typisk landeveg, by- og tettstedsmiljø
    c. skrive logg
    d. begrunne handlingsvalg og kjøremåter i ettertid.
4. reflektere over sine erfaringer og opplevelser ved å
    a. dele disse med medelever og lærere

b. beskrive og begrunne egne valg og kjøremåter
c. vurdere egne sterke og svake sider som bilfører og velge ut områder med utviklingsmuligheter
d. vurdere og ta stilling til ulike løsninger i en gitt problemstilling, gjøre rede for sitt syn og kunne argumentere for dette.

Undervisningen skal legge til rette for at eleven når de målene som er fastsatt i forskrifta. Med tanke på å nå disse kan det innenfor hver av de fire delene av sikkerhetskurs på veg, arbeides med å nå flere mål samtidig, eller i annen rekkefølge, enn den som er fastsatt i forskrifta for vedkommende del, jf. §§ 7-1 og 7-2.

Aktuelt innhold i undervisningen
I oversikten nedenfor er aktuelt innhold i undervisningen ordnet i tema i samsvar med målene. Oversikten er ikke uttømmende, men illustrerer hva undervisningen minst bør omfatte. Innenfor forskriftas rammer velger læreren selv, med utgangspunkt i elevens behov og tilgjengelige ressurser, øvingsområde m.m., metoder og rekkefølge i behandlingen av lærestoffet med tanke på å legge best mulig til rette for elevens læring.

4.1.1 Bilkjøringens risiko

Aktuelt innhold

- Presentasjon og introduksjon av kurset
- Kjøredyktighet, refleksjon og selvvurdering
- Trafikkulykker, ulykkestyper, årsaker og tiltak
- Sikringsutstyr i bil
- Vurdering av risikomomenter i gitte trafikksituasjoner
- Problemstillinger knyttet til normer, verdier, ansvar, gruppepress, selvstendighet og egne valg
- Refleksjon og vurdering av egen kjøreatferd
- Starte arbeid med planlegging av 4.1.3

4.1.2 Kjøring i landevegsmiljø

Aktuelt innhold

- Lengre, sammenhengende kjøring på landeveg med varierende standard
- Kommenterende kjøring, beskrive det statiske og dynamiske veg- og trafikkmiljøet
- Presis kjøreteknikk
- Miljøvennlig og økonomisk kjøremåte
- Inn/utkjøring større veg med særlige risikomomenter som stiller krav til risikovurderingen
- Møtesituasjoner, planlegging av møtepunkt og reduksjon av risiko
- Ta hensyn til trafikk som kommer bakfra, medvirkning ved forbikjøring
- Vurderinger knyttet til mulig forbikjøring imot, å bli forbikjørt og til selv å skulle kjøre forbi
- Skrive logg med opplevelser og erfaringer både underveis og ved avslutningen av

økta som basis for avsluttende refleksjon og oppsummering av kurset samt neste del

4.1.3 Planlegging og kjøring i variert miljø

Aktuelt innhold

- Planlegging av kjøretur og -rute ved hjelp av en planleggingsoppgave som eleven har forberedt seg på
- Drøfting av løsningsforslag før kjøreturen med medelever og lærer
- Nødvendige forberedelser før kjøring
- Selvstendig kjøring over lengre strekninger i et skiftende miljø
- Kommenterende kjøring
- Begrunne egne handlingsvalg i etterkant av en situasjon
- Påvirke oppmerksomheten ved *bevisst* bruk av ulike distraksjoner
- Føring av loggbok underveis og ved avslutning av økta

4.1.4 Refleksjon og oppsummering

Aktuelt innhold

- Erfaringsdeling og meningsutveksling
- Refleksjon over egne erfaringer og opplevelser – loggbok
- Kjørekompetanse/kjøredyktighet
- Verdier, normer og holdninger
- Handlings- og vurderingstendenser og mulige konsekvenser av disse i trafikal sammenheng
- Egne sterke og svake sider som bilførere og utviklingsmuligheter

4.2 Tilstrekkelig øving

Eleven skal i tillegg til sikkerhetskurs på veg ha tilstrekkelig øving til å kunne kjøre i samsvar med hovedmålet.

Aktuelt innhold

- Supplerende øving ved trafikkskole
- Privat øving/mengdetrening

Kommentarer til trinn 4

Opplæringen i trinn 4 skal bidra til å bringe elevene fram til hovedmålet. Hovedmålet blir ikke uten videre nådd ved å gjennomføre sikkerhetskurs på veg. I tillegg til sikkerhetskurs på veg må det suppleres med tilstrekkelig øving gjennom opplæring ved trafikkskole og annen øvingskjøring, for å nå trinnmålet. Det er viktig at målet for trinn 3 er nådd før opplæringen i trinn 4 påbegynnes.

Eleven og eventuell privat ledsager må motiveres til omfattende øving før den obligatoriske opplæringen i trinn 4 gjennomføres, slik at eleven har kompetanse nok til å ha godt utbytte av kurset. Det anbefales å gjennomføre sikkerhetskurs på veg så tidlig i forhold til planlagt førerprøvetidspunkt at det er rom for mye mengdetrening etter kurset. Kurset vil være et vesentlig grunnlag for at mengdetreningen skal kunne skje på en sikker og selvstendig måte

og kunne være allsidig og realistisk. Slik kan mengdetreningen få tilstrekkelig omfang og kvalitet til å medvirke til redusert ulykkesutsatthet i den første tiden som førerkortinnehaver.

Kommentarer til sikkerhetskurs på veg:

Generelt
Alle mål i trinn 3 bør være nådd før sikkerhetskurs på veg påbegynnes. Kurset er siste ledd i den formelle delen av opplæringen som startet med trafikalt grunnkurs og blir videreført i påfølgende trinn. Trafikale holdninger og risikoforståelse som ble bevisstgjort i begynnelsen av opplæringen, videreutvikles i de praktiske delene av kurset og sammenfattes til en helhet i den avsluttende oppsummeringen. Undervisningen skal legge grunnlaget for at denne sammenfatningen blir meningsfull. Dette krever at trafikklæreren eller ledsageren på alle trinn i opplæringen er bevisst på et slikt fokus, uavhengig av trinnets hovedtema.

Timefordelingen i 4.1.2 og 4.1.3 er gjort noe fleksibel ved at en undervisningstime kan benyttes enten i 4.1.2 eller 4.1.3 alt ettersom det passer i skolens opplegg. Den totale undervisningstiden i de to delene er på 9 timer.

Problemorientert undervisning gjøres realistisk ved å ta utgangspunkt i de erfaringene og situasjonene som eleven møter i den praktiske kjøretreningen. Utvelgelsen av situasjoner og opplevelser som eleven selv synes gav nyttige erfaringer og loggføringen av disse i de to praktiske delene av kurset, er ment å skulle danne grunnlaget for samtale og refleksjon. For at eleven skal nå målene for kurset, må læreren legge til rette for at eleven møter aktuelle og utfordrende situasjoner. Samtale og refleksjon kan skje både underveis og i etterkant av den praktiske kjøringen. Mest mulig av kunnskapsstoffet bør formidles underveis eller i etterkant av praksis. Det bør legges stor vekt på å gjøre eleven til en aktiv deltaker.

Hver av de ulike delene av kurset gjennomføres samlet. Så langt det er praktisk mulig, bør kurset gjennomføres med en gruppe elever som starter og avslutter kurset sammen. Undervisningen må tilpasses den enkelte elev også i dette kurset. Forhold knyttet til utforkjøring og møteulykker vektlegges gjennom alle delene av kurset.

Bilkjøringens risiko
I denne delen bør elevene gjøres kjent med innholdet i hele kurset. Det anbefales å bruke logg som et hjelpemiddel gjennom alle delene av kurset. Det er ikke ønskelig med for mye teoretisering i denne delen. Det meste av kunnskapsstoffet er ment bearbeidet underveis og i oppsummeringsdelen. Den innledende delen bør derfor gi eksempler på de utfordringer og arbeidsoppgaver elevene kan vente seg videre i kurset. Det er en fordel å la elevene få kjennskap til eller starte planleggingsoppgaven til 4.1.3 allerede i denne delen.

Kjøring i landevegsmiljø
I denne delen vil vegens standard, kurvatur, siktforhold og trafikkmengde variere. Elevenes evne til å tolke informasjon, beskrive miljøet, anvende en presis kjøreteknikk og velge sikre, trafikale løsninger skal utfordres. Erfaringer og loggføring fra denne delen danner grunnlaget for opplæringen i 4.1.3.

Elevene skal gradvis videreutvikle evnen til å kjøre selvstendig og samtidig sette ord på forventninger og kommentere kjøringen. Det anbefales å bruke bilens kjørecomputer eller andre hjelpemidler for å frambringe informasjon om tids- og drivstofforbruk, gjennomsnittsfart mm. Denne delen gjennomføres som en sammenhengende undervisningssekvens. Det bør legges inn refleksjonspauser underveis for samtale og føring av logg.

For å arbeide med vurderinger i forbindelse med møting og forbikjøring, er det ikke påkrevd at flere lærevogner samarbeider. Det forutsettes at eleven har høyt nok ferdighetsnivå fra trinn 3 til å kunne følge annen trafikk og arbeide med møte- og forbikjøringssituasjoner som naturlig oppstår. I den grad to eller flere lærevogner samarbeider, må dette skje på en måte som ikke forstyrrer øvrig trafikk unødig. Det er ikke ønskelig at det øves konsentrert på å kjøre forbi. Å kjøre forbi er en situasjon som de fleste opplever som relativt risikofull, og det er viktig å ikke «ufarliggjøre» den gjennom mengdeøving. Som det står uttrykt i «Føreropplæring i et hierarkisk perspektiv»: En «farlig» øvelse bør ikke gjennomføres mer enn to ganger, ellers kan den bli «morsom» og sikkerhetsbudskapet går tapt.

Denne delen bør som et minimum inneholde følgende:

- Sammenhengende kjøring i landevegsmiljø hvor vegens standard, kurvatur, siktforhold og trafikkmengde varierer.
- Inn og/eller utkjøring større veg i kryss som på grunn av utforming og/eller siktforhold er spesielt krevende og som stiller store krav til risikoforståelse og evne til å velge sikre løsninger
  Elevene bør utfordres når det gjelder
  - å tolke informasjon,
  - å beskrive veg- og trafikkmiljø, forventninger og kjøremåter framover
  - presis kjøreteknikk, miljøvennlig og økonomisk kjøring, og vurdering av møte- og forbikjøringssituasjoner.

Planlegging og kjøring i variert miljø
Denne delen er ment å være en oppsummerende og sammenfattende del hvor elevene i tillegg til kjøreoppgaver først skal planlegge kjøreturen. Planleggingsdelen henger nøye sammen med det gjennomgående temaet *Planlegging og forberedelse før kjøring*, jf. Kapittel 1, som det forutsettes er gjennomgått i tidligere deler av opplæringen.
Planleggingsoppgaven er dels tenkt som et hjemmearbeid hvor elevene skal forberede seg. Løsningsforslagene drøftes med medelever og lærer når de møter på kjøredagen. Planleggingsoppgaven bør inneholde elementer som angår både føreren, veg- og trafikkmiljø og kjøretøyet. Forventet tids- og drivstofforbruk, behov for pauser og referanser til bruk for å finne fram i kjøreruta bør inngå. Elevene bør ideelt sett gjøres kjent med planleggingsoppgaven allerede i 4.1.1 og senest ved avslutningen av 4.1.2. Det er viktig at elevene får tilstrekkelig tid til planleggingen. Det bør derfor gå noe tid (minst 1 dag) mellom gjennomføring av 4.1.2 og 4.1.3. Notater fra loggbok brukes i planleggingen.

Kjøringen i 4.1.3 skal sammenfatte alle deler av opplæringen. Det er derfor viktig at elevene har nådd et godt nok nivå før denne delen gjennomføres. De som det viser seg har behov for

det, må derfor tilbys supplerende kjøretimer etter 4.1.2. for å utvikle best mulig grunnlag for å få et godt læringsutbytte i 4.1.3.

Elevene bør utfordres til å kommentere kjøringen og begrunne sine valg og kjøremåter.

Øvingsområder og innhold
Denne delen bør som et minimum inneholde følgende utfordringer:

- Områder hvor miljøet skifter mellom typisk landevegsmiljø og by/tettstedsmiljø (mer komplekse trafikksituasjoner i kombinasjon med landevegsmiljø) der elevene på selvstendig grunnlag utfordres til å ta selvstendige beslutninger
- Sammenhengende, selvstendig kjøring som krever konsentrasjon over lengre tid
- Elevene bør utfordres når det gjelder
  - evne og vilje til å velge sikre løsninger
  - å kommenterende kjøringen og begrunnelser for valg og kjøremåter i ettertid

Refleksjon og oppsummering
I denne delen skal elevene reflektere over og dele sine erfaringer både fra sikkerhetskurs på veg og de øvrige delene av opplæringen. Det kan være utfordrende å huske hendelser og opplevelser, det er derfor viktig at det er ført logg og at det ikke går for lang tid mellom 4.1.3 og 4.1.4. Elevene bør utfordres når det gjelder begreper som førerkompetanse og risikovillighet, og vurdering av egen førerkompetanse.

Kapittel 4 Opplæringen i klasse B kode 96 og BE

Hovedmål for opplæring klasse B kode 96 og BE jf. § 12-1

Etter å ha gjennomført trafikkopplæringen i klasse BE, skal eleven ha den kompetansen som er nødvendig for å kjøre bil med tilhenger på en ansvarlig måte.

Eleven skal ha de kunnskaper, ferdigheter, den selvinnsikt og risikoforståelse som er nødvendig for å kjøre på en måte som

- er trafikksikker
- gir god samhandling
- fører til god trafikkavvikling
- tar hensyn til helse og miljø og andres behov
- er i samsvar med gjeldende lovgivning og regelverk

Trinnvis opplæring

I klasse B kode 96 og BE anses trinn 1 som dekket gjennom opplæringen for førerkort klasse B. Målene for trinn 2 og 3 angir forutsetningene for å ha et godt utbytte av undervisningen på det neste trinnet. Læringsmomentene i hvert trinn forutsettes å bli videreført i neste trinn. Målene for trinn 2-4 angir samlet den kompetansen som kreves for å få førerett i klasse B kode 96 eller klasse BE.

Trinn 2

I trinn 2 skal eleven lære å mestre kjøretøyene rent kjøreteknisk, i hovedsak uten å måtte rette oppmerksomheten mot andre trafikanter. God kjøreteknisk ferdighet er nødvendig for å få utbytte av opplæringen på trinn 3, og vil også innebære at kjøringen er økonomisk og mest mulig miljøvennlig. Eleven skal tilegne seg kunnskap om risiko ved å kjøre med tilhenger, lastsikring og sikkerhetskontroll. Kunnskapen skal bl.a. gi eleven grunnlag for å kunne ivareta førerens ansvar for kontroll og tilsyn med kjøretøyene. Det er ikke fastsatt minste timetall for undervisningen på dette trinnet. Omfanget av undervisningen må tilpasses elevens forutsetninger.

Mot slutten av trinnet skal eleven gjennomføre en trinnvurdering i samsvar med § 7-5. Eleven skal, med utgangspunkt i sine prestasjoner, ta stilling til i hvilken grad målet for trinnet er nådd og om grunnlaget for videre opplæring er tilstrekkelig. Læreren skal gi eleven en tilråding i spørsmålet om eleven har den kompetansen som er nødvendig for å få et godt utbytte av opplæringen i neste trinn.

Trinn 3

I trinn 3 er målene rettet mot elevens læring av trafikale ferdigheter i varierte veg- og trafikkmiljø. Eleven skal beherske kjøring med bil og tilhenger i variert trafikk og terreng. Det er ikke fastsatt minste timetall for opplæringen på dette trinnet. Undervisningen må tilpasses elevens erfaringsbakgrunn og muligheter for øvingskjøring.

Mot slutten av trinnet skal eleven gjennomføre en trinnvurdering i samsvar med § 7-5. Eleven skal, med utgangspunkt i sine prestasjoner, ta stilling til i hvilken grad målet for

trinnet er nådd og om grunnlaget for videre opplæring er tilstrekkelig. Læreren skal gi eleven en tilråding i spørsmålet om eleven har den kompetansen som er nødvendig for å få et godt utbytte av opplæringen i neste trinn.

Trinn 4

Målene på trinn 4 er i hovedsak rettet mot elevens samhandling med andre trafikanter, risikoforståelse og selvinnsikt. Eleven skal gjennomføre kurs i sikring og merking av last – klassene B kode 96, BE, D1E, DE og T og sikkerhetskurs på veg – personbil med tilhenger. Kurset i sikring og merking av last kan også tas på trinn 2 eller 3 når dette er mest hensiktsmessig og grunnleggende opplæring i lastsikring som beskrevet i trinn 3 er gjennomført.

Før det gis førerett i klasse B kode 96 må all obligatorisk opplæring være innmeldt til Statens vegvesen. Den obligatoriske opplæringen utgjør til sammen 7 undervisningstimer. Mange elever vil ha behov for flere timer for å nå målene for opplæringen. I klasse BE må eleven ha tilstrekkelig øving til å bestå førerprøven.

Kapittel 5 Trinnmål, kursmål, delmål og aktuelt innhold i klasse BE

Trinn 2 Grunnleggende kjøretøy- og kjørekompetanse

Gjennom opplæringen i trinn 2 skal eleven lære å mestre bil med tilhenger rent kjøreteknisk, i hovedsak uten å måtte rette oppmerksomheten mot andre trafikanter. God kjøreteknisk ferdighet er nødvendig for å få utbytte av opplæringen i trinn 3, og vil også innebære at kjøringen er økonomisk og mest mulig miljøvennlig. Eleven skal tilegne seg kunnskap om risiko ved å kjøre med tilhenger, lastsikring og sikkerhetskontroll. Kunnskapen skal bl.a. gi eleven grunnlag for å kunne ivareta førerens ansvar for kontroll og tilsyn med kjøretøyene.

Det er ikke fastsatt minste timetall for opplæringen i trinn 2 bortsett fra at alle må gjennomføre en obligatorisk trinnvurdering. Det er viktig at elevene får nok øving til å ha godt utbytte av opplæringen i trinn 3.

Eleven skal gjennomføre en obligatorisk trinnvurdering mot slutten av trinn 2, jf. § 7-5.

Innholdet i undervisningen forutsettes å bli videreført i trinn 3 og 4, samtidig som det er en del av grunnlaget for oppgavene som blir gitt ved førerprøven i klasse BE.

Mål for trinn 2 jf. § 12-3
Etter å ha gjennomført trinn 2 skal eleven skal ha den kompetansen som er nødvendig for å ha godt utbytte av trafikal opplæring i trinn 3.

Eleven skal ha så god grunnleggende kjøreteknisk ferdighet at oppmerksomheten kan flyttes fra eget kjøretøy til trafikkbildet og samhandlingen med andre trafikanter. Eleven skal forstå behovet for sikkerhetskontroll og lastsikring.

Eleven skal gjennom hele trinnet drøfte sin egen motivasjon og vilje til å anvende kunnskaper og ferdigheter som tilegnes gjennom trinnet. Eleven skal i aktuelle deler av trinnet vurdere sin egen ferdighet i å bruke, og oppdage mangler ved, bil og tilhenger.

Eleven skal

1. ha kunnskap om risiko i tilknytning til å kjøre bil med tilhenger
2. ha grunnleggende kunnskap om lastsikring
3. kunne kople til og fra tilhengeren og utføre aktuell sikkerhetskontroll
4. kunne vurdere plassbehov ved kjøring rett fram og i sving, og kjøre vogntoget i mot- og utforbakke
5. kunne rygge rett bakover og i sving, og kjenne førerens ansvar og plikter i forbindelse med rygging

Undervisningen skal legge til rette for at eleven når de målene som er fastsatt i forskrifta. Med tanke på å nå disse kan det arbeides med å nå flere mål samtidig, eller i annen rekkefølge, enn den som er fastsatt i forskrifta for vedkommende trinn eller del av kurs, jf. §§ 7-1 og 7-2.

Aktuelt innhold i undervisningen

I oversikten nedenfor er aktuelt innhold i undervisningen ordnet i tema i samsvar med målene. Oversikten er ikke uttømmende, men illustrerer hva undervisningen minst bør omfatte. Innenfor forskriftas rammer velger læreren selv, med utgangspunkt i elevens behov og tilgjengelige ressurser, øvingsområde m.m., metoder og rekkefølge i behandlingen av lærestoffet med tanke på å legge best mulig til rette for elevens læring.

2.1 Grunnleggende kunnskap om risiko i tilknytning til å kjøre bil med tilhenger

Aktuelt innhold

- Uhellstyper
- Risiko ved passering av myke trafikanter og to-hjuls kjøretøy
- Risiko ved bremsing
- Risiko ved dårlig lastsikring

2.2 Grunnleggende kunnskap om lastsikring

Aktuelt innhold

- Fysiske krefter
- Grunnleggende krav til lastsikring
- Påbygg og sikringsutstyr

2.3 Til- og frakopling av tilhenger og sikkerhetskontroll

Aktuelt innhold

- Tilkopling
- Frakopling
- Sikring av tilhenger ved parkering og av- og pålasting
- Kontroll av kopling, bremser, hjul og dekk, lys og påbygg
- Kontroll av speil og siktvinkler
- Kontroll av last og lastsikring
- Kontroll før kjøring (daglig kontroll)

2.4 Plassbehov ved kjøring rett fram og i sving, og kjøring i mot- og utforbakke

Aktuelt innhold

- Plassbehov ved kjøring rett fram
- Plassbehov i sving
- Kjøring i mot- og utforbakke
- Framkommelighet
- Økonomisk kjøring
- Sporvalg

2.5 Rygging

Aktuelt innhold

- Rygging rett bakover og i sving.
- Føreransvaret.

- Bruk av medhjelper

2.6 Trinnvurdering jf. § 7.5

Trinnvurderingen gjennomføres mot slutten av trinn 2.

Kommentarer til trinn 2:

Det er viktig at eleven utvikler forståelse for behovet for sikkerhetskontroll og lastsikring tidlig i opplæringen. Med utgangspunkt bl.a. i kjøretøyene som skal brukes i opplæringen og lasten tilhengeren har, kan det legges til rette for slik utvikling gjennom for eksempel oppgaver og gruppediskusjoner. Den grunnleggende forståelsen for både sikkerhetskontroll og lastsikring skal bl.a. være grunnlag for det obligatoriske kurset om lastsikring i trinn 4. Konsekvensene av mangelfull sikkerhetskontroll og lastsikring kan lett bli større ved kjøring med tilhenger. Derfor tillegges kandidatens prestasjoner når det gjelder sikkerhetskontroll større vekt ved førerprøve i klasse BE enn i B.

Trinn 3 Trafikal del

Gjennom opplæringen i trinn 3 skal eleven lære seg å kjøre i variert trafikk.

Det er ikke fastsatt minste timetall for undervisningen i dette trinnet.

Eleven skal gjennomføre en obligatorisk trinnvurdering mot slutten av trinn 3, jf. § 7-5.

Tema og hovedmomenter på trinn 3 forutsettes å bli videreført i trinn 4, samtidig vil de være en del av grunnlaget for oppgavene som blir gitt ved førerprøven i klasse BE.

Mål for trinn 3, jf. § 12-4
Etter å ha gjennomført trinn 3 skal eleven ha den kompetansen som er nødvendig for å ha godt utbytte av den avsluttende opplæringen i trinn 4.

Elevene skal kunne kjøre sikkert og selvstendig i variert trafikk.

Eleven skal gjennom hele trinnet drøfte sin egen motivasjon og vilje til å anvende kunnskaper og ferdigheter som tilegnes gjennom trinnet. Eleven skal i aktuelle deler av trinnet vurdere sin egen ferdighet til å kjøre bil med tilhenger i god samhandling med andre.

Eleven skal

1. ha systematisk og automatisert informasjonsinnhenting
2. kunne kjøre tydelig, effektivt og sikkert i variert terreng
3. kunne vurdere snuplasser, snumåter og bruk av medhjelper
4. kunne kjøre selvstendig i variert trafikkmiljø på en måte som gir god samhandling med andre trafikanter og samtidig er økonomisk og miljøvennlig

Undervisningen skal legge til rette for at eleven når de målene som er fastsatt i forskrifta. Med tanke på å nå disse kan det arbeides med å nå flere mål samtidig, eller i annen rekkefølge, enn den som er fastsatt i forskrifta for vedkommende trinn eller del av kurs, jf. §§ 7-1 og 7-2.

Aktuelt innhold i undervisningen
I oversikten nedenfor er aktuelt innhold i undervisningen ordnet i tema i samsvar med målene. Oversikten er ikke uttømmende, men illustrerer hva undervisningen minst bør omfatte. Innenfor forskriftas rammer velger læreren selv, med utgangspunkt i elevens behov og tilgjengelige ressurser, øvingsområde m.m., metoder og rekkefølge i behandlingen av lærestoffet med tanke på å legge best mulig til rette for elevens læring.

3.1 Systematisk og automatisert informasjonsinnhenting

Aktuelt innhold

- Bruk av speil
- Utnytte siktsoner ved utgangen av svinger
- Etterkontroll etter å ha passert hindringer, myke trafikanter og to-hjuls kjøretøy
- Trafikk like bak som er vanskelig å se i speil

3.2 Tydelig, effektiv og sikker kjøring i variert terreng

Aktuelt innhold

- Tydelig fartstilpassing, plassering og tegngiving
- Effektiv bruk av motorkraft og gir og utnytting av bevegelsesenergi
- Utnytte terrenget

3.3 Snuing og bruk av medhjelper

Aktuelt innhold

- Vurdere snuplass
- Tilkjøring for rygging
- Plassering av og kommunikasjon med medhjelper

3.4 Selvstendig kjøring i variert trafikkmiljø på en måte som gir god samhandling og er økonomisk og miljøvennlig

Aktuelt innhold

- Ikke virke truende på andre trafikanter
- Ikke unødig hindre eller forstyrre annen trafikk
- Unngå unødig stans
- Utnytte bevegelsesenergi
- Drivstoff-forbruk

3.5 Trinnvurdering jf. § 7.5

Trinnvurderingen gjennomføres mot slutten av trinn 3.

Kommentarer til trinn 3:

Når opplæringen i trinn 3 er fullført skal eleven ha grunnlag for å få godt utbytte av opplæringen i trinn 4.

Eleven skal kunne kjøre på en måte som gir god samhandling med andre trafikanter og samtidig er økonomisk og miljøvennlig. Øvingsområdet bør velges slik at eleven bl.a. får trening i å utnytte bilens motorkraft og kjøretøyenes bevegelsesenergi, og i å få til godt samarbeid med de som vil kjøre forbi.

Trinn 4 Avsluttende opplæring

Målene i trinn 4 er i hovedsak rettet mot elevens samhandling med andre trafikanter, risikoforståelse og selvinnsikt. Eleven skal gjennomføre Kurs i merking og sikring av last – klasse B 96, BE, D1E, DE og T, og Sikkerhetskurs på veg – klasse B kode 96 og BE. Kurset i lastsikring kan også tas på trinn 2 eller 3 når eleven har grunnlag for det, og det er mest hensiktsmessig.

Mål for trinn 4, jf. § 12-5
Etter å ha gjennomført trinn 4 skal eleven ha den kompetansen som er nødvendig for å kunne kjøre bil med tilhenger i samsvar med hovedmålet.

Eleven skal ha utviklet vilje til å ta ansvar, til å ta forholdsregler og til å samarbeide i trafikken.

Eleven skal gjennomføre kurs i sikring og merking av last – klassene B 96, BE, D1E, DE og T i samsvar med § 27-1, og sikkerhetskurs på veg – klassene B kode 96 og BE i samsvar med § 12-6, og i tillegg ha tilstrekkelig øving.

Kurset i lastsikring kan også tas på trinn 2 eller 3 når dette er mest hensiktsmessig og grunnleggende opplæring i lastsikring som beskrevet i trinn 2 er gjennomført.

4.1 Kurs i sikring og merking av last – klassene B kode 96, BE, D1E, DE og T

Før det gis førerett i klasse B kode 96, og før førerprøve i klassene BE, D1E, DE og T, skal eleven ha gjennomført obligatorisk kurs i sikring og merking av last for klasse B kode 96, BE, D1E, DE og T dersom de ikke har gjennomgått dette tidligere. Kurset omhandler sikring og merking av last på tilhenger, og har et omfang på 2 undervisningstimer. Av dette skal 1 time være praktisk øving i merking og sikring av last på tilhenger. Denne øvingen kan gjennomføres med maksimalt 4 elever i gruppen.

Mål for kurs i sikring og merking av last – klassene B kode 96, BE, D1E, DE og T, jf. § 27-1**.**

Eleven skal forstå behovet for å sikre og merke last, og få nødvendig øving i å sikre last på tilhenger.

Eleven skal

1. vite at mangelfull sikring har årsak i menneskelig svikt, kan forårsake tragedier og få store konsekvenser
2. kjenne til regelverket som gjelder for sikring av last på kjøretøy og for transport av farlig gods når føreren ikke har særskilt kompetansebevis
3. gjennom demonstrasjon oppleve kreftene som virker inn på lasten under kjøring, friksjonens betydning og bli kjent med ulike metoder for sikring av last som stempling, surring, låsing og dekking
4. gjøre rede for spesielle faremoment ved last som er feil plassert, last med høyt tyngdepunkt, hengende last, flytende last, levende dyr og persontransport
5. øve på å
    a) plassere, sikre og merke lang last tilsvarende en tømmerstokk

b) plassere og sikre et kolli med minstemål 1x1x1 meter
c) plassere og sikre annen last som rundballe eller storsekk, vekt minst 350 kg

6. forstå behovet for vedlikehold og avgjøre om lastsikringsutstyret er i forsvarlig stand

Undervisningen skal legge til rette for at eleven når de målene som er fastsatt i forskrifta. Med tanke på å nå disse kan det arbeides med å nå flere mål samtidig, eller i annen rekkefølge, enn den som er fastsatt i forskrifta for vedkommende del, jf. §§ 7-1 og 7-2.

Aktuelt innhold i undervisningen
I oversikten nedenfor er aktuelt innhold i undervisningen ordnet i tema i samsvar med målene. Oversikten er ikke uttømmende, men illustrerer hva undervisningen minst bør omfatte. Innenfor forskriftas rammer velger læreren selv, med utgangspunkt i elevens behov og tilgjengelige ressurser, øvingsområde m.m., metoder og rekkefølge i behandlingen av lærestoffet med tanke på å legge best mulig til rette for elevens læring.

4.1.1 Årsaker til og konsekvenser av mangelfull sikring av last

Aktuelt innhold

- Risikoforhold ved mangelfull sikring av las
- Årsaker til mangelfull sikring
- Ulykker og menneskelige tragedier som følge av mangelfull sikring

4.1.2 Regelverkets krav

Aktuelt innhold

- Hovedkravene som stilles til sikring av last og til sikringsutstyr
- Sikring av spesiell last krever spesiell kunnskap
- Regler for transport av personer og av dyr
- Regler for transport av farlig gods i landbruk og skogbruk for førere som ikke har særskilt kompetansebevis

4.1.3 Behov for sikring og valg av sikringsmetode og -utstyr

Aktuelt innhold

- Bråbrems med usikret kolli
- Kjøring i sving med usikret kolli
- Akselerasjon med usikret kolli
- Størrelse og retning og friksjonens innvirkning på de krefter som virker inn på last under kjøring
- Ulike metoder for sikring av last som stempling, surring, låsing og dekking
- Sikringsutstyr (fiberbånd, kjetting, nett, presenning)

4.1.4 Spesielle faremomenter

Aktuelt innhold

- Spesielle faremomenter ved last som er feil plassert, last med høyt tyngdepunkt, hengende last og flytende last
- Faremoment ved transport av levende dyr og persontransport

4.1.5 Øving i lastsikring

Aktuelt innhold

- Riktig plassering med tanke på fordeling av vekten mellom krok og akslinger
- Sikring av lasten ved hjelp av stempling og surring
- Antall stropper som må benyttes i tillegg til stempling
- Hvordan og hvor stroppene festes
- Merking av utstikkende gods i samsvar med forskriftskrav
- Kontroll og vedlikehold av lastsikringsutstyr

4.1.6 Vedlikehold og vurdering av utstyr

Aktuelt innhold

- Behov for vedlikehold
- Vurdering av om utstyret er forsvarlig å bruke

4.2 Sikkerhetskurs på veg – klassene B kode 96 og BE

Før det gis førerett i klasse B kode 96, og før førerprøve i klasse BE, skal eleven ha gjennomført obligatorisk sikkerhetskurs på veg – klasse B kode 96 og BE, dersom de ikke har gjennomgått dette tidligere. Kurset omhandler kjøring med tilhenger med lav risiko og i god samhandling med andre trafikanter, og vurdering av egen kjøredyktighet, og har et omfang på 3 undervisningstimer. Det kan være inntil 2 elever i bilen samtidig.

Mål for sikkerhetskurs på veg – klasse B kode 96 og BE, jf. § 12-7
Eleven skal gjennom opplevelse og erfaring videreutvikle sin kompetanse i å opptre slik at ulykker unngås.

Eleven skal

1. planlegge kjøreruta
2. forstå risikoen ved å kjøre personbil med tilhenger i ulike trafikkmiljø
3. utvikle sin kjørekompetanse, spesielt med tanke på oppfatning av risikosituasjoner, planlegging av møting, å bli forbikjørt, vurdering av snuplass og måte å snu på, og økonomisk kjøring
4. kunne sette ord på egne erfaringer og med bakgrunn i disse, kunne vurdere sin egen kjøredyktighet til å kjøre bil med tilhenger, og muligheter for forbedring

Undervisningen skal legge til rette for at elevene når de målene som er fastsatt i forskrifta. Med tanke på å nå disse kan det arbeides med å nå flere mål samtidig, eller i annen rekkefølge, enn den som er fastsatt i forskrifta for vedkommende del, jf. §§ 7-1 og 7-2.

Aktuelt innhold i undervisningen

I oversikten nedenfor er aktuelt innhold i undervisningen ordnet i tema i samsvar med målene. Oversikten er ikke uttømmende, men illustrerer hva undervisningen minst bør omfatte. Innenfor forskriftas rammer velger læreren selv, med utgangspunkt i elevens behov og tilgjengelige ressurser, øvingsområde m.m., metoder og rekkefølge i behandlingen av lærestoffet med tanke på å legge best mulig til rette for elevens læring.

4.2.1 Planlegging av kjøreruta

Aktuelt innhold

- Risiko for hindringer eller interessekonflikter med andre trafikanter
- Framkommelighet

4.2.2 Risiko ved å kjøre personbil med tilhenger i ulike trafikkmiljø

Aktuelt innhold

- Uhellstyper
- Risiko ved passering av myke trafikanter og to-hjuls kjøretøy
- Risiko ved bremsing
- Risiko ved dårlig lastsikring

4.2.3 Oppfatting av risikosituasjoner

Aktuelt innhold

- Systematisk og effektiv observasjon
- Vurdering av konflikter og risiko
- Begrunnelse for valg

4.2.4 Egne erfaringer, vurdering av egen dyktighet og muligheter for forbedring

Aktuelt innhold

- Erfaringer
- Kjøredyktighet
- Utviklingsmuligheter

Kommentarer til trinn 4

Undervisningen i trinn 4 skal bringe eleven fram til hovedmålet. Opplæringen er i stor grad rettet mot elevens risikoforståelse og selvinnsikt. Det er viktig å unngå at det blir oppfattet slik at målene uten videre er nådd ved å gjennomføre den obligatoriske opplæringen. Mange vil ha behov for mer øving, på trafikkskolen eller privat. Ikke minst gjelder dette de som går opp til førerprøve i klasse BE.

Kommentarer til sikkerhetskurs på veg

Grunnlaget for kurset er den erfaringen eleven har fra før med førerkort i klasse B og opplæringen i trinn 2 og 3.

For å nå målene i kurset, må læreren tilrettelegge undervisningen slik at elevene er aktive deltakere. Elevene må få møte aktuelle og utfordrende situasjoner som er egnet for samtale

og refleksjon. Tilsvarende sikkerhetskurs på veg for klasse B, skal kurset fokusere bl.a. på å unngå møteulykker og samarbeide når møtende eller bakenforkjørende kjøretøy foretar forbikjøring.

4.3 Tilstrekkelig øving

Eleven skal i tillegg til sikkerhetskurs på veg ha tilstrekkelig øving til å kunne kjøre i samsvar med hovedmålet.

Aktuelt innhold

- Supplerende øving ved trafikkskole
- Privat øving

Kommentarer:

Det er viktig at eleven skaffer seg nok øving til å kunne kjøre i samsvar med hovedmålet før han eller hun går opp til førerprøven.

2016

Læreplan klasse C1 og C1E

UTKAST 2. MAI 2016

Innhold

Bakgrunn og formål 5
Lovgrunnlaget for føreropplæringen 5
Læreplanens funksjoner 5
Informasjon 5
Veiledning 5
Styringsverktøy 5
Læreplanens oppbygning 6
Kapittel 1 Generell del 7
Læreplanens ulike nivåer – fra idé til praksis 7
Den skjulte læreplanen 8
Utvikling av førerkompetanse 8
Kompetanse 8
Førerkompetanse 8
Innhenting og bearbeiding av informasjon 9
Førerkompetanse i et hierarkisk perspektiv 10
Gjennomgående temaer 12
Lover, regler og trafikken som system 12
Kjøreteknisk ferdighet 12
Trafikal ferdighet 12
Økonomisk og miljøvennlig kjøring 12
Planlegging og forberedelse før kjøring 12
Selvinnsikt 13
Opplæringen 13
Trinnvis opplæring 13
Moduler 13
Obligatoriske kurs 13
Arbeidsmåter 14
Mål i føreropplæringen 15
Kapittel 2 Opplæring i klasse C1 16
Trinnvis opplæring 16
Kapittel 3 Trinnmål, kursmål, delmål og aktuelt innhold klasse C1 18
Trinn 1 Grunnkurs tunge kjøretøy 18
1.1 Kjøring og samhandling med store kjøretøy 19

1.2 Tungbilførerens forhold til andre trafikanter 19
1.3 Kommunikasjon og muligheter for misforståelser 19
1.4 Interessekonflikter 19
1.5 Ulykker og menneskelige feilhandlinger 19
1.6 Omfattende regelverk 19
Trinn 2 Grunnleggende kjøretøy- og kjørekompetanse klasse C1 21
2.1 Kjøretøyets oppbygning 22
2.2 Styring 22
2.3 Hjul og dekk 22
2.4 Kjetting 23
2.5 Bremser 23
2.6 Motor 23
2.7 Drivverk 23
2.8 Elektrisk anlegg 23
2.9 Daglig tilsyn og kontroll før kjøring 24
2.10 Betjeningsorganer 24
2.11 Girsystem 24
2.12 Igangsetting og stans, kjøring rett fram og i sving 24
2.13 Blindsoner og tilpassing av atferd 24
2.14 Fare for tap av veggrep eller velt ved kjøring i sving 24
2.15 Kjøring i utforbakker 25
2.16 Kjøring i motbakker 25
2.17 Rygging 25
2.18 Trinnvurdering 25
Trinn 3 Trafikal del klasse C1 26
3.1 Krav til fører i førerkortforskrift og annet regelverk 27
3.2 Skilt og tunge kjøretøy 27
3.3 Totalvekt og nyttelast 28
3. 4 Plassering og sikring av last 28
3.5 Arbeidsutstyr 28
3.6 Transport av farlig gods 28
3.7 Øvingskjøring, pliktmessig avhold, fraktavtaler og forsikring 28
3.8 Kjøre- og hviletid 28
3.9 Hjernen 29

3.10 Planlegging av kjøring 29
3.11 Rusmidler, samfunn og bransje 29
3.12 Atferd og oppførsel, kollegaer og bransje 29
3.13 Kjøreprosessen 29
3.14 Presis kjøring 30
3.15 Kø, tunnel og mørke 30
3.16 Kjørerytme og optimal kjøring 30
3.17 Trinnvurdering 30
Trinn 4 Avsluttende opplæring klasse C1 31
4.1 Kurs i ulykkesberedskap 31
4.1.1 Varsling og sikring av skadested 32
4.1.2 Livreddende førstehjelp 32
4.1.3 Farlig gods 33
4.1.4 Brann og røykutvikling 33
4.1.5 Psykiske reaksjoner 33
4.2 Sikkerhetskurs på veg klasse C1 34
4.2.1 Planlegging av kjøretur 36
4.2.2 Sammenhengende kjøring 36
4.2.3 Refleksjon og oppsummering 36
4.3 Kurs i lastsikring 37
4.3.1 Krav 38
4.3.2 Konsekvenser av for dårlig sikring 38
4.3.3 Beregning og valg av lastsikringsutstyr 39
4.3.4 Sikring av last 39
4.3.5 Prøving av lastsikring 39
4.3.6 Vedlikehold og verneutstyr 39
4.4 Sikkerhetskurs på øvingsbane 40
4.5 Tilstrekkelig øving 40
Kapittel 4 Opplæring i klasse C1E 41
Trinnvis opplæring 41
Kapittel 5 Trinnmål, kursmål, delmål og aktuelt innhold klasse C1E 43
Trinn 1 klasse C1E 43
Trinn 2 Grunnleggende kjøretøy- og kjørekompetanse klasse C1E 43
2.1 Tilhengerens oppbygning 44

2.2 Tilhengerkoplinger 44
2.3 Kraftforbindelsen mellom lastebil og tilhenger 44
2.4 Tilhengerbremser 45
2.5 Lys og refleks 45
2.6 Daglig ettersyn 45
2.7 Til og frakopling av tilhenger 45
2.8 Kjøring rett fram og i sving 45
2.9 Sikt, blindsoner og tilpassing av atferd 45
2.10 Fare for tap av veggrep, fare for velt og tilpassing av kjøringa 46
2.11 Kjøring i utforbakke 46
2.12 Kjøring i motbakke 46
2.13 Rygging 46
2.14 Trinnvurdering 46
Trinn 3 Trafikal del klasse C1E 47
3.1 Beregning av nyttelast 48
3.2 Plassering og sikring av last 48
3.3 Planlegging av kjøring 48
3.4 Overblikk og sikker kjøring 48
3.5 Tilhengerens innvirkning på kjøringa 48
3.6 Presis, sikker og behagelig kjøring 49
3.7 Samhandling 49
3.8 Trinnvurdering 49
Trinn 4 Avsluttende opplæring klasse C1E 50
4.2 Sikkerhetskurs på veg 50
4.2.1 Planlegging av kjøretur 51
4.2.2 Sammenhengende kjøring 52
4.2.3 Refleksjon og oppsummering 52
4.3 Kurs i sikring av last 53
4.4 Sikkerhetskurs på bane 53
4.5 Tilstrekkelig øving 53

Bakgrunn og formål

Lovgrunnlaget for føreropplæringen

Vegtrafikkloven av 18. juni 1965 gir grunnlag for det som er fastsatt om trafikkopplæringen. Med hjemmel i loven har Samferdselsdepartementet fullmakt til å gi bestemmelser om teoretisk og praktisk opplæring av personer som vil ta førerkort, kompetansebevis eller bevis for å ha gjennomgått annen bestemt trafikkopplæring. Mål for trafikkopplæringen og krav til undervisningen er fastsatt av Vegdirektoratet gjennom forskrift av 1. oktober 2004 om trafikkopplæring og førerprøve m.m. Av forskrifta går det blant annet fram at undervisningen skal legge til rette for at eleven kan nå målene for opplæringen.

Vegdirektoratet fastsetter læreplaner for trafikkopplæringen i hver klasse. Læreplanene tar utgangspunkt i forskriftas krav til mål og undervisning. En læreplan er ikke en forskrift etter forvaltningsloven.

Læreplanens funksjoner

Læreplanen skal ivareta behovet for informasjon, veiledning og, sammen med forskrifta, styring av føreropplæringen.

Informasjon

Ved å beskrive mål og innhold i opplæringen gir læreplanen informasjon til trafikklærere og andre fagfolk, men også til elevene selv og deres foresatte, om hva opplæringen omfatter og hva den skal tjene til.

Veiledning

Først og fremst er læreplanen en veiledning for trafikklærerne. Den gir informasjon om hva det skal gis opplæring i, og føringer for hvordan. Den skal fungere både som rettesnor og som faglig og pedagogisk inspirasjon. Trafikklærerne har relativt stor metodefrihet; dvs. frihet til å legge til rette fagstoffet slik de selv mener det er best for eleven, bare de holder seg til de rammene som læreplanen setter. Behovet for veiledning gjennom sentrale læreplaner må ses i sammenheng med den profesjonelle kompetansen lærerne har.

Styringsverktøy

Trafikklæreren skal ivareta viktige oppgaver for samfunnet når det gjelder trafikksikkerhet, og legge til rette for at eleven utvikler den førerkompetansen som er nødvendig for å kunne medvirke i nullvisjonsarbeidet.

Læreplanens oppbygning

Læreplanen er for hver førerkortklasse i hovedsak delt inn i en generell og en klassespesifikk del.

Begrunnelsene for valgene som er gjort når det gjelder innhold og progresjon i trafikkopplæringen er samlet i kapittel 1. Dette er gjort av praktiske årsaker. Det er viktig at læreplanens øvrige kapitler leses i sammenheng med dette kapittelet. For den som skal planlegge undervisningen, er det også helt nødvendig å kjenne forutsetningene for trinnmålene, kursmålene og delmålene i læreplanen.

Kapittel 2 gir en kort oversikt over innholdet og progresjonen i opplæringen i klassen.

I kapittel 3 beskrives opplæringen trinn for trinn. Alle trinn har en innledende tekst som er ment å gi en oversikt over opplæringen i trinnet. I tillegg henvises det til aktuelle bestemmelser i trafikkopplæringsforskrifta som blant annet setter rammer for opplæringen. Deretter følger læringsmålene slik disse framgår av forskrifta, inklusive kravet om trinnvurdering. Denne teksten er gjengitt på grå bakgrunn for å gjøre det tydelig at det(te) er forskrifta som er gjengitt. Så følger en tekst som poengterer at undervisningen skal legge til rette for at elevene når målene og kort om handlingsrommet for dette. Aktuelt innhold i undervisningen er ordnet etter tema i samsvar med målene uten at dette låser læreren til å ta opp stoffet i den rekkefølgen som er satt. Avslutningsvis gis kommentarer til trinnet og eventuelle obligatoriske kurs. Hensikten med kommentarene er å utdype intensjoner og å gi læreren råd om hvordan undervisningen kan tilrettelegges best mulig.

Kapittel 1 Generell del

Læreplanens ulike nivåer – fra idé til praksis

Den kanadiske skoleforskeren og læreplanteoretikeren John I. Goodlad opererer med fem ulike læreplan- og fortolkningsnivåer som beskriver prosessen fra læreplanens idéer til praksis (elevenes erfaringer). Hovedbudskapet er at tolkninger og beslutninger på et nivå er avhengig av, og påvirker, beslutninger på et annet nivå.

Idéenes læreplan reflekterer ideer som fremmes i samfunnsdebatten før utformingen av selve læreplandokumentet. Slike idéer kan ha sitt utspring i fag, forskning, pedagogikk og tidligere erfaringer.

Når det gjelder norsk føreropplæring kommer idéene, eller det faglige grunnlaget som læreplandokumentet hviler på, fra blant annet Nasjonal Transportplan og rapporten *Førerkompetanse i et hierarkisk perspektiv; konsekvenser for føreropplæringen* (2004).

Den formelle læreplanen er det offisielle, vedtatte og skrevne læreplandokumentet. dvs. dette dokumentet.

Den oppfattede læreplan er lærerens tolkning og forståelse av den formelle læreplanen. Dette kan sies å være en kritisk fase i prosessen der lærerens profesjonelle kompetanse er avgjørende. Som en følge av at den formelle læreplanen ofte er et produkt av ulike interesser og kan inneholde mange kompromisser, vil den også kunne gi rom for ulike tolkninger.

Det er viktig at trafikkskolen setter av tilstrekkelig tid til å analysere det formelle læreplandokumentet og sette seg inn i grunnlagsmaterialet, idéenes læreplan. Lærernes tolkning av den formelle læreplanen vil blant annet være avhengig av deres erfaring som lærere, egne og skolenes holdninger, verdier og kompetanse, og hvordan de vurderer muligheten til å kunne gjennomføre læreplanen i praksis. Den oppfattede læreplan vil aldri være helt lik for alle lærere.

Innenfor rammene av klare, forpliktede mål og krav som er satt, har faglig leder og lærere et felles ansvar for å utarbeide undervisningsplaner. Undervisningsplanene vil vise hvordan skolen har oppfattet læreplanen.

Den gjennomførte læreplanen beskriver hvordan læreplanen kommer til uttrykk i praktisk opplæring. Denne læreplanen gjenspeiler dels lærernes forståelse av planen og den lokale tolkningen ved den enkelte skole. I tillegg vil andre forhold som for eksempel tilgjengelige læremidler og lærerens kompetanse spille inn. På bakgrunn av dette vil gjennomføringen av læreplanen ved ulike skoler kunne variere mye selv om utgangspunktet er den samme formelle planen. Opplæringsprosessen er dessuten uforutsigbar. Det er ikke nødvendigvis alltid samsvar mellom det en lærer planlegger ut fra gjeldende læreplan, og det som faktisk skjer i opplæringen. Læreren må mange ganger ty til improvisasjon og ad hoc løsninger når undervisningen ikke går som planlagt.

Den erfarte læreplanen er elevenes opplevelser og erfaringer i opplæringen. Det kan være forskjell mellom det lærerne tror de gjør og det elevene faktisk opplever. Den erfarte

læreplanen vil variere ut fra hvordan læreren underviser og de forutsetninger og den bakgrunn elevene møter opplæringen med. I og med at elevene er forskjellige, med hensyn til blant annet erfaringer og motivasjon, vil de kunne sitte igjen med ulikt læringsutbytte. Imidlertid vil det også være likheter i deres erfaringer fordi lærerens undervisning har en struktur og et innhold som setter rammer for hva de opplever.

Den skjulte læreplanen

Den erfarte læreplanen vil ikke bare omfatte de sider ved den formelle læreplanen som er gjennomført i praksis, men også det som ikke er planlagt. Dette kan ha karakter av mer «utilsiktede budskap» til elevene, og blir av mange omtalt som den skjulte læreplanen. For eksempel kan trafikklærernes valg av arbeidsmåte eller presentasjon av et tema medføre at andre verdier enn de læreren har planlagt, formidles til elevene.

Elevene kan da komme til å lære noe som ikke er uttrykt som mål i læreplanen. Den skjulte læreplan er først et problem når denne læringen går på tvers av det som egentlig er målet for opplæringen.

Læreren kan ikke hindre utilsiktet læring, men må ta hensyn til at den skjer.

Utvikling av førerkompetanse

Kompetanse

Kompetanse kan betraktes som de kunnskaper, ferdigheter og andre egenskaper som en person må ha for å kunne løse oppgaver. Hva som er tilfredsstillende kompetanse vil variere med hvilke oppgaver som skal løses. I en vurdering av hva som er nødvendig kompetanse, må en derfor ta utgangspunkt i de oppgavene som skal løses.

Førerkompetanse

Den som skal føre et kjøretøy på en sikker måte, må ha en omfattende kompetanse. Det er en forutsetning at føreren behersker kjøretøyet rent teknisk. Føreren må også kunne samhandle med andre trafikanter, forutse hvordan disse vil handle og hvordan trafikksituasjoner kan utvikle seg. For å kjøre sikkert må føreren forstå hva som kan være, eller utvikle seg til, farlige situasjoner. Føreren må også forstå hvordan egen atferd innvirker på sikkerheten, og ha vilje til å handle slik at kjøringen blir sikker. Førerkompetanse kan betraktes som et samlebegrep for den kompetansen som kreves for å løse alle disse oppgavene.

Førerkompetanse kan altså sees på som de kunnskaper, ferdigheter, holdninger og den motivasjon føreren trenger for å mestre trafikkmiljøet på en sikker måte. Kompetansen omfatter mer enn observerbare ferdigheter. Føreren må ha ferdigheter i å tolke ulike trafikksituasjoner, og vurdere hvilken atferd som er passende. Det kreves også at føreren kan leve seg inn i andres situasjon; føreren må ha empati. Samtidig må føreren ha tilstrekkelig selvkontroll til å handle i tråd med egne vurderinger basert på hensiktsmessighet og sikkerhet.

En godt utviklet førerkompetanse er en forutsetning for å lykkes i trafikken. Føreren må ha kontroll over plutselige innskytelser, aggresjon og andre " forstyrrende" emosjoner. Det stilles krav om at føreren kan samarbeide med og ta hensyn til andre trafikanter. Førerkompetanse er ikke medfødt. Kompetansen læres gjennom imitasjon, forståelse, praktisering og forsterkning. Viljen til å kjøre sikkert kan skapes gjennom å gi føreren kunnskap om konsekvenser av å velge en sikker kjøreatferd. Å utvikle førerkompetanse er en prosess som skjer over tid. Vi må gå ut fra at alle, når de begynner på føreropplæringen sin, allerede har en betydelig trafikal kompetanse. Utviklingen vedvarer gjennom alle trinn i opplæringen og vil fortsetter livet ut.

Innhenting og bearbeiding av informasjon

Førere har ulike mål med eller motiver for sin kjøring, for eksempel transport, opplevelse av spenning, se seg om og vise seg fram. Uansett mål stilles føreren overfor oppgaver som skal løses under kjøringen. Føreren må holde kjøretøyet på vegen, unngå å kjøre på andre trafikanter og lignende. Disse oppgavene løser føreren i hovedsak ved å innhente og bearbeide informasjon. Informasjon fra omgivelsene som føreren oppfatter som relevant for situasjonen, velges ut og koples til den kunnskapen som føreren allerede har i sitt kunnskapslager. Kunnskapen forteller føreren hva som bør gjøres, og det fattes en beslutning som så fører til en handling. Hvor hensiktsmessig en valgt handling er, vil i stor grad avhenge av kunnskapen (inkludert erfaringsgrunnlaget) føreren har fra før.

Kunnskap har altså sterk innflytelse på hvilken informasjon fra omgivelsene som velges ut for videre bearbeiding. Med liten kunnskap kan føreren velge ut uvesentlig informasjon som utgangspunkt for bearbeidingen. Vesentlig informasjon kan bli oversett. Omfanget av, kvaliteten på og relevansen til kunnskapen har også en direkte innflytelse på hvor hensiktsmessige de valgte handlingene vil være. Mangelfull kunnskap gir dårlige løsninger, og dermed uheldige valg av handlinger.

Bevisst bearbeiding av informasjon kan være en svært ressurskrevende prosess. Menneskets kapasitet til bevisst bearbeiding av informasjon er begrenset. Når en stor mengde informasjon skal bearbeides, kan det lett føre til overbelastning. Informasjonen bearbeides da dårlig og fører ofte til feilhandlinger.

Antallet oppgaver som skal løses under kjøring er så stort at om alle oppgavene skulle løses gjennom bevisst bearbeiding av informasjon, ville det skape store problemer. Føreren ville gjøre mange feil og sannsynligheten for en ulykke ville øke. En forutsetning for kjøring i dagens trafikk er at det meste av kjøringen foregår automatisk.

Handlinger som utføres ofte, vil gradvis bli automatisert. Dette gjør at trafikale situasjoner utløser handlinger direkte uten at informasjonen først bearbeides bevisst.

Dermed frigjøres kapasitet. Føreren kan da løse noen oppgaver gjennom automatiske handlinger, mens han samtidig løser andre oppgaver gjennom bevisst bearbeiding av informasjon. Erfarne førere vil løse de enkle oppgavene som girskifte, bruk av blinklys, holde kjøretøyet på vegen, stoppe for rødt lys, holde avstand til forankjørende og liknende gjennom automatiserte handlinger. Bevisst bearbeiding brukes til mer komplekse problemer

som for eksempel å vurdere hvordan andre trafikanter vil bevege seg, hvor glatt vegen er, om den frie strekningen er lang nok til forbikjøring, hvilken veg som skal velges og liknende.

Læring skjer i hovedsak gjennom bevisst bearbeiding av informasjon. Selv om læring skjer som en kontinuerlig prosess, vil det være hensiktsmessig at den som skal tilrettelegge for læring, tenker ut fra en trinnvis modell. I trafikkopplæringen er det viktig at de kjøretekniske ferdighetene er automatisert i en rimelig grad før eleven starter treningen med å løse mer komplekse oppgaver i trafikken. Elever med mangelfull trening må tenke bevisst på girskifte, på å holde kjøretøyet på vegen og andre tekniske oppgaver. Elevene vil da ha dårlige forutsetninger for samtidig å lære hvordan de skal forholde seg til andre trafikanter, siden kapasiteten til bevisst bearbeiding av informasjon alltid er begrenset. Hvis elevene håndterer de enkle problemene gjennom automatiserte handlinger, frigjøres kapasitet til bevisst bearbeiding av nye oppgaver, og eleven kan lære hvordan mer komplekse oppgaver kan løses. Føreren kan da løse noen oppgaver gjennom automatiske handlinger, mens han samtidig løser andre oppgaver gjennom bevisst bearbeiding av informasjon. Føreren kan altså arbeide med flere oppgaver samtidig.

Førerkompetanse i et hierarkisk perspektiv

Føreropplæringen bygger i stor grad på GDE- rammeverket. GDE-matrisen er en teoretisk modell som framstiller oppgavene en bilfører står overfor, og hva som må læres, i ulike nivåer. Nivåene representerer et hierarkisk perspektiv på føreropplæringen og gir en oversikt over hva opplæringen bør omfatte. Fra lavt til høyt var nivåene til å begynne med:

1) Manøvreringsnivå (manøvrering av kjøretøyet)
2) Taktisk nivå (handlingsvalg i trafikale situasjoner)
3) Strategisk nivå (valg ved reiser/ turer og forhold knyttet til reiser/ turer)
4) Overordnet nivå (generelle handlings- og vurderingstendenser og måter å se verden på)

I 2010 ble matrisen utvidet med et femte nivå som inkluderer faktorer i førerens sosiale miljø. Disse faktorene består blant annet av kultur, normer og verdier som igjen reflekteres i trafikklovgivning og -overvåkning. Matrisen framstilles nå slik:

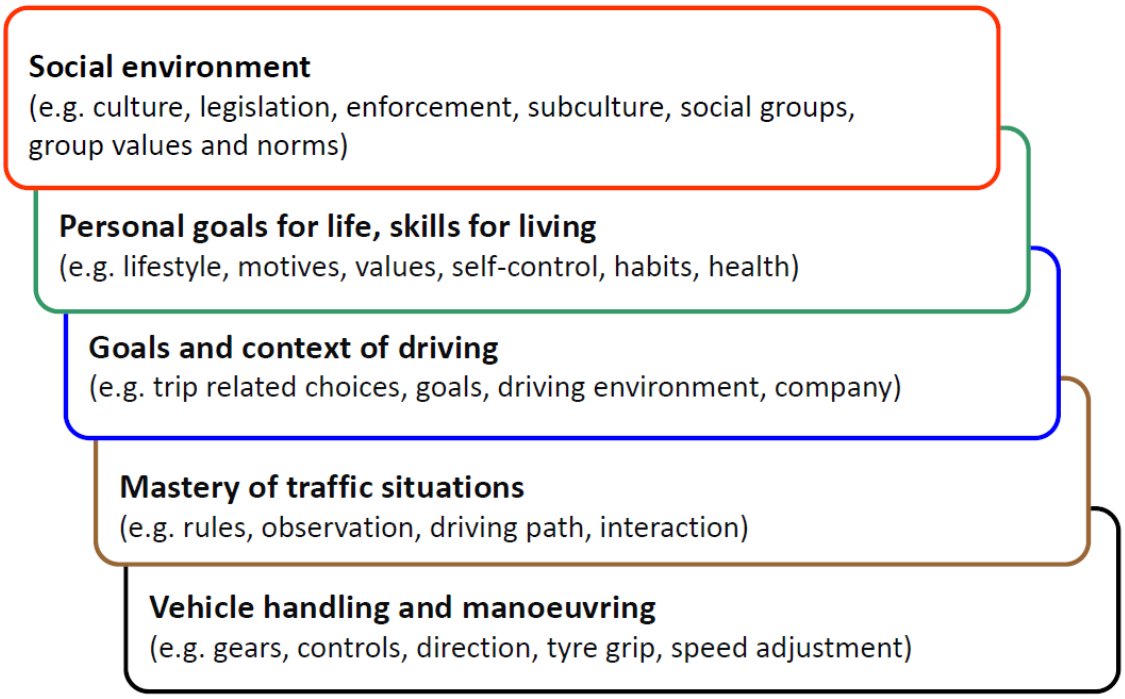

Selv om nivåene er kvalitativt forskjellige og holdes atskilt i matrisen, er de ikke uavhengige av hverandre. Alle nivåene er til stede når det foreligger en situasjon under kjøringen, og en fører trenger kunnskaper og ferdigheter innen hvert av de fem nivåene.

De kognitive strukturene som utgjør fjerde nivå, det personlige nivået, gir grunnlaget for hvordan personen generelt forholder seg i livet, så vel som i trafikken spesielt. Disse er derfor mer stabile og grunnleggende enn de tre underleggende nivåene, som på sin side er mer områdespesifikke og underordnet.

Utgangspunktet i matrisen er at høyere nivå kontrollerer og leder atferden på lavere nivå. Denne kontrollen er likevel ikke en enkel prosess ovenfra og ned, fordi den hele tiden blir avveid mot tilbakemeldingene fra selve handlingen.

Nivåene er til en viss grad gjensidig avhengige, slik at endringer på ett nivå fører til endringer i de andre nivåene. Gjensidig avhengighet er imidlertid ikke det samme som likhet. Ikke minst er det viktig å være bevisst på forholdet mellom det personlige fjerde nivået og det femte sosiale. Individet har sine personlige mål og søker blant annet etter bekreftelser, samtidig som det sosiale påvirker og former. Når læreren skal tilrettelegge for at eleven skal kunne utvikle seg til å bli en ansvarlig fører, er det derfor viktig å se på mulighetene for tilbakemelding på tanker og atferd. Tilbakemeldinger kan komme på ulike måter fra lærer, foreldre, jevnaldrende, vegen, politiet og, ikke minst, eleven selv. Det er derfor viktig å legge til rette for at eleven utvikler evne til selvvurdering.

Ferdigheter som tas i bruk, og valg som tas på lavere nivå, påvirkes av egenskapene på høyere nivå. Dette er essensen av skillet mellom det føreren kan gjøre, og det vedkommende er villig til å gjøre. Uansett hvor mye sikkerhetsrelatert kunnskap føreren har, er resultatene av denne kunnskapen i siste omgang avhengig av om og hvordan kunnskapen blir brukt.

Gjennomgående temaer

Føreropplæringen i alle klasser har sju gjennomgående temaer.

Lover, regler og trafikken som system

Elevene må helt fra starten av opplæringen reflektere over det sammensatte system kjøring i trafikk er, og hvilket ansvar den enkelte fører har.

Før elevene begynner å kjøre i trafikken, må de tilegne seg forståelse for

- lover og regler som styrer samhandlingen mellom trafikanter
- trafikken som system
- førerens rolle i dette systemet

Elevene skal bruke denne forståelsen til å ordne og tolke inntrykkene de får under den trafikale treningen.

Kjøreteknisk ferdighet

En annen forutsetning for effektiv læring under kjøring i trafikk, er at eleven har gode kjøretekniske ferdigheter. En elev som må konsentrere seg om giring, bremsing og styring under den trafikale treningen, vil oppfatte lite av atferden til andre trafikanter. Det er derfor viktig at elevene har fått så mye kjøreteknisk trening at grunnleggende handlinger er tilstrekkelig automatisert før den trafikale treningen begynner.

Trafikal ferdighet

Trafikal ferdighetstrening utgjør vanligvis den mest omfattende delen av opplæringen. Elevene skal gradvis lære seg å samhandle med andre trafikanter. Kunnskap om lover og regler og god kjøreteknisk ferdighet er en forutsetning for effektiv trafikal trening. De erfaringene kjøretreningen gir, er viktige for at eleven skal få innsikt i egne handlinger og vurderinger.

Økonomisk og miljøvennlig kjøring

For å kjøre økonomisk og miljøvennlig, må elevene vite hva som kjennetegner slik kjøring, og ha utviklet ferdigheter og vilje til å praktisere slik kjøring. I opplæringen må elevene tilføres kunnskap og ferdigheter, og få anledning til å utvikle gode holdninger til miljøet og til miljøvennlig kjøring. Temaet bør tas opp tidlig i opplæringen. Det må knyttes til den praktiske kjøringen, og særlig til den kjøretekniske og trafikale treningen. Temaet vil derfor være aktuelt gjennom størstedelen av opplæringen.

Planlegging og forberedelse før kjøring

Temaet omhandler valg føreren må ta før kjøreturen (for eksempel neste dag). Føreren må ha gode rutiner med hensyn til ernæring, søvn, alkohol, valg av reiserute og planlegging av reisetidspunkt.

Temaet passer best til teoretisk opplæring og diskusjon, og bør vektlegges mest i den avsluttende delen av opplæringen. Det er også mulig å praktisere deler av dette temaet under den trafikale treningen, og da særlig når elevene skal kjøre selvstendig. Handlings- og vurderingstendenser

Kunnskap om hvordan handlings- og vurderingstendenser hos føreren kan virke inn på kjøreatferden, hører med til føreropplæringen. Elevene må gjennom hele opplæringen, men særlig i den trafikale ferdighetstreningen, få øving i å reflektere over egne handlings- og vurderingstendenser for å få en dypere forståelse av det å ferdes i trafikken. Temaet bør særlig legges vekt på i starten og i avslutningen av opplæringen.

Selvinnsikt

Eleven skal gjennom opplæringen utfordres til å reflektere over egen kompetanse, egne handlings- og vurderingstendenser og hvordan disse virker inn på handlingsvalg/ kjøreatferden. I begynnelsen av opplæringen hører denne kunnskapen med til det bakteppet elevene bør se opplæringen mot. Mot slutten av opplæringen, når eleven har fått en mer variert kjøreerfaring og en dypere forståelse av det å kjøre, har eleven fått et annet grunnlag for å reflektere over betydningen av egne handlings- og vurderingstendenser. Denne innsikten er en viktig ballast når eleven skal kjøre på egen hånd.

Opplæringen

Trinnvis opplæring

Føreropplæringen har fire trinn. Målene for trinn 1- 3 angir forutsetningene for å ha et godt utbytte av opplæringen på det neste trinnet, og det er derfor viktig at eleven har nådd målene i et trinn før opplæringen i neste trinn påbegynnes. Det er kjøreferdigheten som avgjør hvilket trinn eleven befinner seg på.

Målene for trinn 1-4 angir samlet den kompetansen som er nødvendig for å nå hovedmålet. Innholdet i hvert trinn forutsettes videreført og videreutviklet i neste trinn. For å sikre en hensiktsmessig progresjon må de sju temaene vektlegges på ulike tidspunkt i opplæringen.

Moduler

For å unngå at en elev som ønsker førerkort i flere klasser må gå gjennom det samme lærestoffet flere ganger, er opplæringssystemet modulbasert. I de lette klassene viser dette seg først og fremst gjennom at trafikalt grunnkurs er en felles modul for alle klasser. For de tunge klassene er de fleste obligatoriske kursene felles for flere klasser.

Obligatoriske kurs

Føreropplæringen skal bidra til at elevene får førerkompetanse. Etter endt opplæring skal eleven ha de kunnskaper, ferdigheter, holdninger og den motivasjon som er nødvendig for å kjøre i samsvar med hovedmålet.

Noen av opplæringsmålene som skal bidra til denne kompetansen, er vanskelig eller svært tidkrevende å vurdere ved en førerprøve. For å sikre at disse emnene likevel får plass i opplæringen, er det fastsatt obligatoriske kurs. Eleven må da følge undervisningen i et bestemt antall timer. I kursene vektlegges øvelser som av sikkerhetsmessige, praktiske eller økonomiske årsaker er vanskelige å gjennomføre på egenhånd, tema som risikoforståelse, systemforståelse og andre emner som i stor grad har med holdninger til trafikksikkerhet å gjøre.

Obligatorisk trinnvurdering

Når kunnskaper og ferdigheter kan måles uten for store problemer, vil det som oftest være hensiktsmessig å fastsette krav om en vurdering, framfor et krav om at eleven skal ha deltatt i et bestemt antall undervisningstimer. Vurderingen skjer først og fremst ved førerprøven. Selv om elevene på denne måten har stor frihet til å velge et eget opplæringsløp fram til førerprøven, er det ønskelig at opplæringen har en god struktur og progresjon. For å bidra til dette, er det fastsatt at eleven skal gjennomføre to obligatoriske trinnvurderinger i løpet av opplæringen.

Eleven skal da, med utgangspunkt i sine prestasjoner, ta stilling til i hvilken grad målet for trinnet er nådd og om grunnlaget for videre opplæring er tilstrekkelig. Læreren skal gi eleven en tilråding i spørsmålet om eleven har den kompetansen som er nødvendig for å få et godt utbytte av opplæringen i neste trinn. Trinnvurderingen skal vare 45 minutter og inneholde før- og ettersamtale, i tillegg til praktisk kjøring.

Hensikten med før- og ettersamtalen er å veilede eleven i forhold til faglig ståsted og videre læreprosess. Samtidig skal vurderingen bidra til å utvikle elevens selvinnsikt og evne til å vurdere egne sterke og svake sider.

Eleven kan selv velge om lærerens tilrådning skal følges. Hvis læreren anbefaler at eleven skal øve mer i trinn 2 eller 3, stilles det ikke krav om ny trinnvurdering når denne øvingen er gjennomført. Først ved gjennomføring av den praktiske obligatoriske opplæringen kan en elev avvises. Forskrifta fastsetter at opplæringsinstitusjonen kan avvise eleven hvis det oppstår tvil om en elev har tilstrekkelige kjøreferdigheter til å gjennomføre den praktiske obligatoriske opplæringen på en meningsfull måte.

Arbeidsmåter

Undervisningen skal legges opp på en slik måte at elevene utvikler evne til refleksjon, til å ta andres perspektiv og til å samarbeide i trafikken. Den skal påvirke elevenes bevissthet, oppfatning og holdning til risiko, vilje til å ta ansvar og forholdsregler og til å velge kjøremåter som reduserer risikoen for uhell og ulykker. Det har mindre betydning hvor langt læreren er kommet i sitt undervisningsopplegg, hvis eleven ikke har kommet like langt i sin læring. Det skal legges vekt på å benytte arbeidsmåter som gjør elevene til aktive deltakere.

Læreplanen legger føringer for at opplæringen skal være preget av aktiv elevmedvirkning gjennom erfaringsutveksling og dialog. Ofte vil det være hensiktsmessig at læreren legger opp til en problemorientert undervisning. Dette innebærer at læreren forbereder konkrete problemstillinger som elevene skal drøfte og ta stilling til. Oppgavene skal utformes fra

hovedmålene for det enkelte tema, og læreren må ha lagt en plan for tema, aktiviteter og oppsummering. Aktivitetene må være relativt tydelig lærerstyrt, ved at læreren hele tiden vurderer elevenes evne til å nå målet med dem.

Individuell tilpasning av undervisningen

Behovet for opplæring vil variere. Noen elever har allerede førerkort og kjøreerfaring i en annen førerkortklasse. Muligheten for privat øvingskjøring vil også variere. Ved planlegging av opplæringsforløpet må læreren ta hensyn til den enkelte elevs erfaringsbakgrunn og måte å tilegne seg lærestoffet på. Organisering, valg av aktiviteter og spørsmålsstilling skal i alle delene av opplæringen tilpasses elevenes ulike behov og forutsetninger slik at de får et godt læringsutbytte.

Mål i føreropplæringen

Målene indikerer hvilken retning en ønsker eleven skal utvikle seg i. Hvordan målene formuleres legger rammer for lærerens undervisning og elevens læring. |

Skillet mellom ikke- obligatorisk og obligatorisk opplæring er forsøkt tydeliggjort gjennom bruken av verb.

For de ikke- obligatoriske delene er det i hovedsak brukt produktmål som beskriver kunnskaper og ferdigheter eleven skal sitte igjen med når undervisningen er over. Måloppnåelsen kan i stor grad vurderes på førerprøven. Eksempler på verb som blir brukt er beskrive, gjøre rede for, mestre og beherske.

Verbene som blir brukt for de obligatoriske delene er i hovedsak utformet som prosessmål. Disse er knyttet til emnene som ikke er så lett å vurdere utbyttet av. Verbene gir føringer for hva eleven skal gjøre eller delta på i undervisningen, for eksempel oppleve, erfare og videreutvikle.

Skillet mellom ikke-obligatorisk og obligatorisk opplæring er ikke alltid skarpt. Det kan også være en forventning om et målbart utbytte når det gjelder obligatoriske deler. I visse sammenhenger er derfor verb som for eksempel vite og beherske brukt også i målene for disse.

Kapittel 2 Opplæring i klasse C1

Hovedmål for opplæringen til førerkort klasse C1 jf. § 17-1
Etter å ha gjennomført opplæringen i klasse C1 skal eleven ha den kompetansen som er nødvendig for å kunne kjøre lastebil forsvarlig, og for å kunne ivareta de oppgaver som er lastebilførerens ansvar.

Eleven skal ha de kunnskaper og ferdigheter, den selvinnsikt og risikoforståelse, som er nødvendig for å kjøre på en måte som

- er trafikksikker
- gir god samhandling
- fører til god trafikkavvikling
- er mest mulig økonomisk og ressursvennlig
- gjør at kjøretøy og veg ikke utsettes for unødig slitasje
- tar hensyn til helse, miljø og andres behov
- er i samsvar med gjeldende regelverk

Eleven skal kunne

- utføre kontroll og tilsyn med kjøretøyet som er en førers ansvar
- sikre lasten forsvarlig
- fatte riktige beslutninger om kjøring under vanskelige kjøreforhold
- være en ressursperson i krisesituasjoner på vegen

Trinnvis opplæring

Opplæringen har 4 trinn. Målene i ett trinn angir forutsetningene for å ha et godt utbytte av undervisningen i det neste trinnet. Læringsmomentene i hvert trinn forutsettes videreført i neste trinn. Målene for trinn 1-4 angir samlet den kompetansen som kreves for å få førerett i klasse C1.

Lærestoffet i klasse C1 bygger på at eleven har den kompetansen som læreplanen for klasse B beskriver. Når lærestoff gjentas, er det fordi temaet skal utdypes og tilpasses kjøring med lastebil. Ved planleggingen av opplæringsforløpet må det tas hensyn til elevens erfaringsbakgrunn. Den obligatoriske opplæringen er et minimum alle må gå gjennom. De fleste elever vil ha behov for mer omfattende opplæring og kjøretrening.

Trinn 1
Grunnkurs tunge kjøretøy er obligatorisk. Elever som har førerkort i en annen tung klasse er likevel fritatt for kurset. På trinn 1 er målene hovedsakelig rettet mot elevens risikoforståelse og trafikksystemet. Kurset skal bidra til at eleven får en grunnleggende forståelse for hva kjøring med tunge kjøretøy innebærer.

Trinn 2
På trinn 2 skal eleven lære å mestre kjøretøyet rent kjøreteknisk, uten å måtte rette oppmerksomheten mot andre trafikanter. Det er ikke fastsatt et bestemt timetall for

undervisningen på dette trinnet. Elevens kjøreferdigheter bestemmer omfanget av undervisningen.

Mot slutten av trinnet skal eleven gjennomføre en trinnvurdering i samsvar med § 7-5. Eleven skal, med utgangspunkt i sine prestasjoner, ta stilling til i hvilken grad målet for trinnet er nådd og om grunnlaget for videre opplæring er tilstrekkelig. Læreren skal gi eleven en tilråding i spørsmålet om eleven har den kompetansen som er nødvendig for å få et godt utbytte av opplæringen i neste trinn.

Trinn 3.

I trinn 3 er målene rettet mot elevens læring av trafikale ferdigheter i varierte veg- og trafikkmiljø. Eleven må også ha kunnskap om bestemmelsene i vegtrafikklovgivningen som regulerer kjøringen. Det er ikke fastsatt minste timetall for undervisningen siden elevene har ulik erfaringsbakgrunn.

Mot slutten av trinnet skal eleven gjennomføre en trinnvurdering i samsvar med § 7-5. Eleven skal, med utgangspunkt i sine prestasjoner, ta stilling til i hvilken grad målet for trinnet er nådd og om grunnlaget for videre opplæring er tilstrekkelig. Læreren skal gi eleven en tilråding i spørsmålet om eleven har den kompetansen som er nødvendig for å få et godt utbytte av opplæringen i neste trinn.

Trinn 4
Målene på trinn 4 er hovedsakelig rettet mot elevens risikoforståelse knyttet til det å kjøre lastebil. Eleven skal gjennomføre kurs i ulykkesberedskap, sikkerhetskurs på veg og kurs i sikring av last. Ved utvidelse av førerkort fra annen tungbilklasse vil omfanget av den obligatoriske opplæringen bli redusert etter gitte regler.

Det er gitt generell adgang til å ta kurset i ulykkesberedskap i trinn 2 eller trinn 3, når det er mest hensiktsmessig. Kurset i sikring av last kan også tas på trinn 2 eller 3 når dette er mest hensiktsmessig og grunnleggende opplæring i lastsikring som beskrevet i trinn 3 er gjennomført.

Kapittel 3 Trinnmål, kursmål, delmål og aktuelt innhold klasse C1

Trinn 1 Grunnkurs tunge kjøretøy

Gjennom opplæringen i trinn 1 skal eleven utvikle en grunnleggende forståelse for hva kjøring med tunge kjøretøy innebærer.

Mål for trinn 1 jf. § 17-2:
Etter å ha gjennomført trinn 1 skal eleven ha den kompetansen som er nødvendig for å ha godt utbytte av videre opplæring.

Eleven skal ha en grunnleggende forståelse for hvordan tunge kjøretøy skiller seg fra personbiler når det gjelder kjøring og samhandling.

Opplæringen i trinn 1 er obligatorisk og består av grunnkurs tunge kjøretøy, jf. kap. 16. Kurset er felles for alle tyngre førerkortklasser (klasse C1, C1E, D1, D1E, C, CE, D og DE).

Temaene som tas opp i grunnkurset, forutsettes å bli videreført i trinnene 2-4.

Mål for grunnkurs tunge kjøretøy jf. § 16-2:
Eleven skal gjennom demonstrasjon, drøfting med medelever og lærer, og gjennom refleksjon og oppsummering, utvikle grunnleggende forståelse for kva kjøring med tyngre kjøretøy innebærer.

Eleven skal

1. erfare hvordan kjøring og samhandling med tunge kjøretøy skiller seg fra kjøring med personbil
2. drøfte hvordan tungbilføreren kan skape et positivt forhold til andre trafikantgrupper
3. drøfte hvordan andre trafikantgrupper kan overvurdere tungbilførerens muligheter til å manøvrere kjøretøyet i vanskelige situasjoner, og at dette kan medføre at andre misforstår, eller ikke samarbeider slik tungbilføreren forventer
4. drøfte hvordan interessekonflikter mellom trafikantgrupper kan reduseres og hvordan tungbilføreren kan skape et positivt forhold til andre trafikanter
5. drøfte at trafikkulykker nesten uten unntak skyldes menneskelige feilhandlinger
6. vite at tungbilføreren må sette seg inn i et omfattende regelverk når det gjelder
   a) helsekrav, alderskrav og andre regler om førerkort som gjelder generelt for alle tungbilklasser
   b) kjøre- og hviletid, kjøring i utlandet, pliktmessig avhold og yrkestransport

Undervisningen skal legge til rette for at eleven når de målene som er fastsatt i forskrifta. Med tanke på å nå disse kan det arbeides med å nå flere mål samtidig, eller i annen rekkefølge, enn den som er fastsatt i forskrifta for vedkommende trinn eller del av kurs, jf. §§ 7-1 og 7-2.

Aktuelt innhold
I oversikten nedenfor er aktuelt innhold i undervisningen ordnet i tema i samsvar med målene. Oversikten er ikke uttømmende, men illustrerer hva undervisningen minst bør omfatte. Innenfor forskriftas rammer velger læreren selv, med utgangspunkt i elevens behov

og tilgjengelige ressurser, øvingsområde m.m., metoder og rekkefølge i behandlingen av lærestoffet med tanke på å legge best mulig til rette for elevens læring.

1.1 Kjøring og samhandling med store kjøretøy

Aktuelt innhold

- Behov for overblikk over trafikksituasjoner
- Plassbehov
- Beslutningstidspunkt
- Plassering, fart og fartstilpassing
- Behagelig kjøring

1.2 Tungbilførerens forhold til andre trafikanter

Aktuelt innhold

- Tydelig kjøring, tegn, fart og plassering
- Velterisiko
- Ulykker – nulltoleranse
- Problemer som kan oppstå for tungbilføreren på vegstrekninger med fartsgrense over 80 km/t
- Konflikter som kan oppstå i det praktiske liv mellom krav til sikker kjøring og hurtig transport, og hvordan denne konflikten må løses

1.3 Kommunikasjon og muligheter for misforståelser

Aktuelt innhold

- Tungbilførerens muligheter til å manøvrere kjøretøyet i vanskelige situasjoner
- Hvordan andre kan misforstå, eller ikke samarbeide slik tungbilføreren forventer

1.4 Interessekonflikter

Aktuelt innhold

- Hvordan interessekonflikter kan reduseres ved å ta hensyn til andre trafikantgruppers behov og interesser
- Hvordan yrkesetikk og det å representere en bransje kan virke positivt

1.5 Ulykker og menneskelige feilhandlinger

Aktuelt innhold

- Risiko og ulykker
- Rutiner som ivaretar arbeidstakerens helse, arbeidsmiljø og sikkerhet

1.6 Omfattende regelverk

Aktuelt innhold

- Helsekrav, alderskrav og andre regler om førerkort som gjelder generelt for alle tungbilklasser
- Lover og forskrifter om kjøre- og hviletid, fartsskriver, kjøring i utlandet, pliktmessig avhold, fartsregler, hastighetsbegrenser og yrkestransport

- Ansvaret transportøren har som fraktfører
- Regelverk som spesielt skal ivareta sikkerhets- og konkurranseforhold for kjøring med tunge kjøretøy

Kommentarer til grunnkurs tunge kjøretøy:

På grunnkurset fokuseres det på hva som generelt skille kjøremåten med tyngre kjøretøy fra kjøring med personbil. Det skal skapes forståelse for behovet for opplæring. Gjennom demonstrasjon skal typisk kjøremåte med tyngre kjøretøy synliggjøres. Demonstrasjonen kan også gi modeller for både selve bilbehandlingen og for god samhandling. Samtidig kan den skape forståelse for at demonstrasjoner kan være en effektiv og kostnadsbesparende undervisningsmetode i andre deler av opplæringen ved at den gir grunnlag for oppgaver og refleksjon.

Elevene bør utfordres til selv å slå fast hva som er gode og typisk trekk ved den kjøremåten læreren demonstrerer. Oppgaver og diskusjon skal ha stor plass i kurset, framfor forelesning.

Rent faktastoff er lite vektlagt i kurset. Det skal skapes forståelse for hvorfor det finnes et omfattende regelverk og hvorfor det er nødvendig med kunnskap om dette. Elevene skal vite at de selv har ansvar for å skaffe seg kunnskapen.

Trinn 2 Grunnleggende kjøretøy- og kjørekompetanse klasse C1

Gjennom opplæringen i trinn 2 skal eleven lære å mestre kjøretøyet rent kjøreteknisk, uten å måtte rette oppmerksomheten mot andre trafikanter. God kjøreteknisk ferdighet er nødvendig for å få utbytte av treningen i trinn 3, og vil også innebære at kjøringen er økonomisk og mest mulig miljøvennlig. Kunnskapsstoffet skal bidra til at eleven lærer de kjøretekniske ferdighetene raskere og med mer forståelse, og til at eleven skal kunne ivareta førerens ansvar for kontroll og tilsyn med kjøretøyet.

Det er ikke fastsatt minste timetall for opplæring i dette trinnet. Omfanget av undervisningen må tilpasses elevens forutsetninger.

Eleven skal gjennomføre obligatorisk trinnvurdering mot slutten av trinn 2, jf. § 7-5.

Innholdet i undervisningen forutsettes å bli videreført i trinn 3 og 4, samtidig som det er en del av grunnlaget for oppgavene som blir gitt ved førerprøven.

Mål for trinn 2 jf. § 17-3
Etter å ha gjennomført trinn 2 skal eleven ha den kompetansen som er nødvendig for å ha godt utbytte av trafikal opplæring i trinn 3.

Eleven skal ha så god kjøreteknisk ferdighet at oppmerksomheten kan flyttes fra eget kjøretøy til trafikkbildet og samhandlingen med andre trafikanter.

Eleven skal gjennom hele trinnet drøfte sin egen motivasjon og vilje til å anvende kunnskaper og ferdigheter som tilegnes gjennom trinnet. Eleven skal i aktuelle deler av trinnet vurdere sin egen ferdighet i å bruke, og oppdage mangler ved, lastebilen.

Eleven skal

1. beskrive lastebilens oppbygning
2. forklare styringens funksjon og kunne utføre kontroll av denne
3. forklare egenskaper og utføre kontroll av hjul og dekk, risiko ved varmgang i hjullager og hvordan en kan identifisere dette.
4. forklare bestemmelsene for bruk av kjetting, egenskaper ulike kjettinger har, metoder for pålegging, utføre pålegging og kunne vurdere risiko knyttet til pålegging og kjøring med kjetting
5. forklare grunnleggende oppbygging og bruk av kjøretøyets bremser, alarmfunksjoner og kontrollpunkter, og kunne utføre nødvendig ettersyn og kontroll
6. beskrive hvordan motoren i en lett lastebil fungerer, og forklare konsekvenser av manglende ettersyn av smøre- og kjølesystem
7. beskrive lastebilens drivverk og forklare hvordan en skal kjøre for å unngå unødig slitasje på drivverkets hoveddeler; kopling, girkasse, mellomaksel, differensial og drivaksler
8. beskrive kjøretøyets elektriske anlegg og utføre ettersyn av påbudte og nødvendige komponenter i det elektriske anlegget

9. avgjøre nødvendig daglig ettersyn og vurdere hva som må utbedres før kjøring finner sted
10. forklare riktig bruk av, og bruke, lastebilens betjeningsorganer
11. forklare bruken av, og bruke, aktuelle girsystemer med tanke på, best mulig driftsøkonomi, framdrift og sikkerhet
12. sette i gang, stanse og kjøre rett fram og i sving med observasjon, tegngiving og plassering som gir god kommunikasjon og tilstrekkelig sikkerhetsmargin
13. forklare hvordan føreren må opptre for å redusere områdene rundt kjøretøyet hvor andre trafikanter kan være skjult og tilpasse atferden etter dette
14. forklare risiko for tap av veggrep og velt ved kjøring i sving, og tilpasse observasjon, fart og plassering i tråd med dette
15. forklare riktig kjøring i utforbakker og tilpasse kjøringen etter sikt, føret, last, bremsinnretninger, girsystem, motorbremsekraft og økonomi
16. forklare riktig kjøring i motbakker og tilpasse kjøringen etter sikt, føret, last, bremsinnretninger, girsystem, motorkraft og økonomi
17. forklare og utføre forsvarlig rygging, vurdere bruk av medhjelper og forklare hvordan denne skal instrueres

Undervisningen skal legge til rette for at eleven når de målene som er fastsatt i forskrifta. Med tanke på å nå disse kan det arbeides med å nå flere mål samtidig, eller i annen rekkefølge, enn den som er fastsatt i forskrifta for vedkommende trinn eller del av kurs, jf. §§ 7-1 og 7-2.

Aktuelt innhold
I oversikten nedenfor er aktuelt innhold i undervisningen ordnet i tema i samsvar med målene. Oversikten er ikke uttømmende, men illustrerer hva undervisningen minst bør omfatte. Innenfor forskriftas rammer velger læreren selv, med utgangspunkt i elevens behov og tilgjengelige ressurser, øvingsområde m.m., metoder og rekkefølge i behandlingen av lærestoffet med tanke på å legge best mulig til rette for elevens læring.

2.1 Kjøretøyets oppbygning

Aktuelt innhold

- Lastebilens oppbygning

2.2 Styring

Aktuelt innhold

- Styringens funksjon
- Kontroll av styringen

2.3 Hjul og dekk

Aktuelt innhold

- Felg og dekk
- Merking

- Visuell kontroll av skader og slitasje
- Ettertrekking av muttere
- Kontroll og eventuell justering av lufttrykk
- Krav til mønster
- Dimensjon og bæreevne i samsvar med vognkortet

2.4 Kjetting

Aktuelt innhold

- Krav
- Pålegging
- Faremoment ved pålegging
- Lysbruk ved pålegging langs veg i mørket
- Faremoment ved kjøring med kjetting

2.5 Bremser

Aktuelt innhold

- Oppbygning av bremsesystemet
- Bruk
- Alarmfunksjoner
- Kontroll og vedlikehold
- Glasering av bremsebelegg

2.6 Motor

Aktuelt innhold

- Ulike typer motorer
- Bruk og miljø
- Varselanordninger
- Kontroll olje og kjølevæske
- Start av dieselmotor etter eventuelt å ha kjørt tom for diesel

2.7 Drivverk

Aktuelt innhold

- Kopling
- Girsystemer
- Drivaksler
- Tilpassing av bruk
- Forholdsregler ved sleping

2.8 Elektrisk anlegg

Aktuelt innhold

- Sikringer
- Årsaker til sikringsbrudd
- Skifte av hovedlyspære

- Hjelpestart

2.9 Daglig tilsyn og kontroll før kjøring

Aktuelt innhold

- Daglig tilsyn
- Kontroll før kjøring
- Forskriftsmessig og forsvarlig stand
- Eventuell utbedring før kjøring
- Kontroll under kjøring

2.10 Betjeningsorganer

Aktuelt innhold

- Defroster
- Varme- og ventilasjonsanlegg
- Vinduer, vindusviskere og -spyler
- Pedaler, gir og bremsesystem

2.11 Girsystem

Aktuelt innhold

- Aktuelle girsystem
- Bruk med tanke på driftsøkonomi, framdrift og sikkerhet

2.12 Igangsetting og stans, kjøring rett fram og i sving

Aktuelt innhold

- Innstilling av sete og speil
- Sittestilling, sikt, hodestøtte, bilbelte
- Observasjon
- Tegn
- Plassbehov ved sving
- Bruk av rattet

2.13 Blindsoner og tilpassing av atferd

Aktuelt innhold

- Områder rundt minibussen hvor andre trafikanter kan være skjult
- Betydningen av førerens sittestilling for omfanget av blindsoner
- Hvordan føreren kan skaffe seg bedre sikt
- Tilpassing av atferd

2.14 Fare for tap av veggrep eller velt ved kjøring i sving

Aktuelt innhold

- Veggrep
- Tyngdepunkt

- Tilpassing av fart og plassering foran, gjennom og etter sving
- Rattbevegelser

2.15 Kjøring i utforbakker

Aktuelt innhold

- Lastens betydning
- Fartsnivå før bakken
- Valg av gir
- Bruk av hjelpebrems
- Bremseteknikk
- Fartsreduksjon før bakken
- Parkeringsbrems som nødbrems

2.16 Kjøring i motbakker

Aktuelt innhold

- Lastens betydning
- Fartsnivå før bakken
- Turtall og utnyttelse av motoreffekt
- Tidspunkt for girskifte
- Bruk av parkeringsbrems ved igangsetting i motbakke

2.17 Rygging

Aktuelt innhold

- Rygge, vende og parkere i lav fart med minst mulig påkjenninger for lastebilen
- Rygge mot angitt mål
- Planlegging
- Vurdere behov for og plassering av medhjelper
- Instruere eventuell medhjelper

2.18 Trinnvurdering jf. § 7-5

Trinnvurderingen gjennomføres mot slutten av trinn 2.

Trinn 3 Trafikal del klasse C1

Gjennom opplæringen i trinn 3 skal eleven lære å beherske kjøring i variert trafikk. Eleven skal også tilegne seg kunnskap om aktuelle bestemmelser i vegtrafikklovgivningen. Ved avslutningen av trinnet skal elevens ferdighet være slik at kjøringen er tilnærmet selvstendig.

Det er ikke fastsatt minste timetall for opplæringen i dette trinnet. Undervisningen må tilpasses elevens erfaringsbakgrunn.

Eleven skal gjennomføre obligatorisk trinnvurdering mot slutten av trinn 3, jf. § 7-5.

Innholdet i trinn 3 forutsettes å bli videreført i trinn 4, samtidig som det vil være en del av grunnlaget for oppgavene som blir gitt ved førerprøven.

Mål for trinn jf. 3 § 17-4

Etter å ha gjennomført trinn 3 skal eleven ha den kompetansen som er nødvendig for å ha godt utbytte av den avsluttende opplæringen i trinn 4.

Elevene skal ha kunnskap om aktuelle bestemmelser i vegtrafikklovgivningen og kunne kjøre sikkert og selvstendig i variert trafikk.

Eleven skal gjennom hele trinnet drøfte sin egen motivasjon og vilje til å anvende kunnskaper og ferdigheter som tilegnes gjennom trinnet. Eleven skal i aktuelle deler av trinnet vurdere sin egen ferdighet til å kjøre i god samhandling med andre.

Eleven skal

1. kjenne til reglene i førerkortforskriften om førerett, helsekrav, alderskrav og gyldighetstid, og i yrkessjåførforskriften og yrkestransportloven om yrkesrett
2. forklare reglene i skiltforskriften som gjelder kjøring med gjeldende kjøretøy
3. beskrive hvordan en kan beregne tillatt totalvekt og aksellast på kjøretøyet ved hjelp av vognkort og veglister
4. forstå hvordan last må være plassert og sikret både med tanke på sikkerhet og best mulig utnyttelse av kjøretøy og last, vurdere riktig bruk av sikringsutstyr og uttrykke egne meninger om samfunnets holdninger og bransjens kultur når det gjelder sikringsutstyr
5. forklare faremoment ved bruk av tipp, kran, løftelem og annet arbeidsutstyr påmontert lastebilen, og forstå at slikt utstyr kan komme inn under andre opplæringsforskrifter
6. kjenne til at transport av farlig gods og spesialtransport er underlagt egne regelverk og beskrive hvilken kompetanse som kreves for å transportere farlig gods
7. kjenne til aktuelle bestemmelser i vegtrafikklovgivningen om øvingskjøring, pliktmessig avhold, fraktavtaler og forsikring for budss og gods
8. kjenne til kjøre- og hviletidsbestemmelsene og kunne anvende digital og analog fartsskriver

9. forstå hvordan hjernen bearbeider informasjon, og kjenne til hvordan hjernens funksjoner påvirkes av emosjoner stress, personlighet, søvn, ernæring og generell helse
10. forstå hvordan en kan planlegge kjøringen i forhold til vilkår for bruk, forventete veg- og føreforhold og forklare miljømessige konsekvenser ut fra valg av kjørerute og kjøremåte
11. uttrykke egne meninger om samfunnets holdninger og bransjens kultur når det gjelder bruk av rusmidler i forbindelse med vegtrafikk
12. forstå hvordan kultur i bransjen, og blant kolleger, påvirker atferd og oppførsel
13. mestre å oppfatte trafikkbildet fullstendig ved å ha god observasjonsteknikk, ha kontroll over kjøretøyets blindsoner, kunne forutsi risikofulle situasjoner og handle på en måte som bidrar til sikkerhet
14. mestre å kjøre presist og behagelig, økonomisk og miljøvennlig, herunder ved kjøring i mot- og utforbakke, og på smal og svingete veg
15. mestre å kjøre sikkert og effektivt i forbindelse med kø, i tunnel og i mørket
16. mestre samhandling med andre trafikanter, bidra til god trafikkflyt og ha evne til å tilpasse seg andre trafikanters behov

Undervisningen skal legge til rette for at eleven når de målene som er fastsatt i forskrifta. Med tanke på å nå disse kan det arbeides med å nå flere mål samtidig, eller i annen rekkefølge, enn den som er fastsatt i forskrifta for vedkommende trinn eller del av kurs, jf. §§ 7-1 og 7-2.

Aktuelt innhold

I oversikten nedenfor er aktuelt innhold i undervisningen ordnet i tema i samsvar med målene. Oversikten er ikke uttømmende, men illustrerer hva undervisningen minst bør omfatte. Innenfor forskriftas rammer velger læreren selv, med utgangspunkt i elevens behov og tilgjengelige ressurser, øvingsområde m.m., metoder og rekkefølge i behandlingen av lærestoffet med tanke på å legge best mulig til rette for elevens læring.

3.1 Krav til fører i førerkortforskrift og annet regelverk

Aktuelt innhold

- Førerett
- Helsekrav
- Alderskrav
- Gyldighetstid
- Kjøreseddel
- Løyve
- Persontransport mot vederlag
- Befordringsvedtekter

3.2 Skilt og tunge kjøretøy

Aktuelt innhold

- Aktuelle skilt
- Kollektivfelt

3.3 Totalvekt og nyttelast

Aktuelt innhold

- Vognkort
- Totalvekt, egenvekt og nyttelast
- Aksellast
- Veglister og kart
- Passasjerer og bagasje

3. 4 Plassering og sikring av last

Aktuelt innhold

- Passasjer, bilbelte
- Sikkerhetshensyn ved plassering av bagasje og annen last
- Plassering med tanke på utnytting av kjøretøy og veg
- Sikringsutstyr
- Holdninger og kultur

3.5 Arbeidsutstyr

Aktuelt innhold

- Tipp
- Kran
- Løftelem
- Annet arbeidsutstyr
- Opplæringsforskrifter

3.6 Transport av farlig gods

Aktuelt innhold

- Regler for transport av farlig gods

3.7 Øvingskjøring, pliktmessig avhold, fraktavtaler og forsikring

Aktuelt innhold

- Regler for øvingskjøring
- Lov om pliktmessig avhold
- Fraktavtaler
- Forsikring for minibuss og gods
- Økonomisk ansvar

3.8 Kjøre- og hviletid

Aktuelt innhold

- Betjening av kjøretøyets fartsskriver
- Krav om oppbevaring av skiver

- Hvem forskrift om kjøre- og hviletid gjelder for
- Om lovlig kjøretid, påbudte pauser og hviletid

3.9 Hjernen

Aktuelt innhold

- Informasjonsbearbeiding
- Emosjoner
- Stress
- Søvn
- Ernæring
- Generell helse

3.10 Planlegging av kjøring

Aktuelt innhold

- Planlegge kjøringen ut fra vilkår for bruk av store kjøretøy, kart, veglister mv.
- Kjørelengde, kjøretid, sted og hyppighet av pauser
- Type veg, forventet standard, sikt- og føreforhold
- Forventninger om ulike trafikkmiljø og trafikale utfordringer
- Vurdere miljømessige konsekvenser ved valg mellom forskjellige kjøreruter
- Hvordan finne fram underveis
- Rutinemessig kontroll av kjøretøyet før hver kjøring

3.11 Rusmidler, samfunn og bransje

Aktuelt innhold

- Berusende, bedøvende og oppkvikkende midler
- Samfunnets holdninger
- Bransjens kultur
- Trafikksikkerhet

3.12 Atferd og oppførsel, kollegaer og bransje

Aktuelt innhold

- Atferd og oppførsel
- Påvirkning fra kollegaer og bransje
- Omdømme
- Ansvar

3.13 Kjøreprosessen

Aktuelt innhold

- Se-teknikk
- Blindsoner
- Forutseenhet
- Risiko
- Handlingsvalg

- Sikkerhet

3.14 Presis kjøring

Aktuelt innhold

- Presis kjøreteknikk
- Behagelig kjøring
- Økonomisk og miljøvennlig
- Mot- og utforbakke
- Smal og svingete veg

3.15 Kø, tunnel og mørke

Aktuelt innhold

- Se-teknikk
- Sikt
- Riktig bruk av påbudt og tillatt lysutstyr
- Forutse og oppfatte andres atferd og særlig risikoforhold
- Plassering og fartstilpassing
- Forholdsregler ved stans og parkering, spesielt i mørket
- Forholdsregler ved av- og pålessing, spesielt i mørket

3.16 Kjørerytme og optimal kjøring

Aktuelt innhold

- Samhandling
- Andres behov
- Kjørerytme
- Trafikkflyt

3.17 Trinnvurdering jf. § 7-5

Trinnvurderingen gjennomføres mot slutten av trinn 3.

Trinn 4 Avsluttende opplæring klasse C1

Opplæringen i trinn 4 skal bringe eleven fram til hovedmålet, og er i stor grad rettet mot elevens risikoforståelse.

Mål for trinn 4, jf. § 17-5:
Etter å ha gjennomført trinn 4 skal eleven ha den kompetansen som er nødvendig for å kunne kjøre lastebil i samsvar med hovedmålet.

Eleven skal ha utviklet vilje til å ta ansvar, til å ta forholdsregler og til å samarbeide i trafikken.

Eleven skal gjennomføre obligatorisk kurs i ulykkesberedskap, sikkerhetskurs på veg, kurs i sikring av last og i tillegg ha tilstrekkelig øving for å kunne kjøre i samsvar med hovedmålet, jf. 17-5.

Når det er hensiktsmessig kan kurs i ulykkesberedskap gjennomføres i trinn 2 eller trinn 3. Kurs i sikring av last kan gjennomføres i trinn 2 når grunnleggende opplæring i lastsikring som beskrevet i trinn 3, er gjennomført. Se også § 17-5.

4.1 Kurs i ulykkesberedskap

Kurs i ulykkesberedskap er felles for klassene C1, C, D1 og D. Kurset er på 9 undervisnings-timer, og skal dekke temaene skadestedsledelse, livreddende førstehjelp, opptreden ved brann og røykutvikling, og psykiske reaksjoner. På kurset skal eleven lære å bruke effektivt de hjelpemidler en tungbilfører vanligvis har: mobiltelefon, brannslukningsapparat, tøy som kan brukes til slukkemiddel, varseltrekant, eget kjøretøy til eventuelt å sperre vegen med osv.

Personer som har førerett i en tung klasse fra før, er fritatt fra kurset.

Mål for kurs i ulykkesberedskap jf. § 25-2
Kurset skal bidra til at eleven kan være en ressursperson når en trafikkulykke eller krisesituasjon oppstår, og til at eleven med sin opptreden kan bidra til å redusere skadeomfanget ved trafikkulykker og eventuell brann på et skadested.

Eleven skal
1.gjennom demonstrasjoner og praktiske øvelser lære
   a) hvilke oppgaver som må gjøres ved et skadested før fagpersonell ankommer
   b) å varsle medisinsk nødtelefon og kjenne til dens funksjoner
   c) å sikre et skadested
2. gjennom demonstrasjoner og praktiske øvelser lære å
   a) foreta en rask og overfladisk vurdering av en skadet eller akutt syk person ved å se på, snakke med og ta på pasienten
   b) sikre frie luftveier hos både liggende og sittende pasienter
   c) stanse ytre blødninger
   d) stabilisere hode og nakke ved mistanker om skader i nakke og rygg
   e) utføre hjerte-lungeredning

f) utføre tiltak som forebygger indre blødninger, sirkulasjonssvikt og nedkjøling

3. kjenne til
   a) hvordan kjøretøy som har farlig gods i lasten er merket
   b) aktuelle tiltak på et skadested hvor et kjøretøy som er merket etter ADR- forskriften er involvert
   c) generelle problemer ved røykutvikling og opptreden i røykfylte områder
   d) brann- og røykutvikling i tunneler, herunder evakueringsløsninger
   e) brann- og røykutvikling i kjøretøy, herunder evakueringsteknikk
   f) brannslukkingsapparater (plassering i kjøretøy, klargjøring, bruk og tømmetid
   g) andre slukkemidler
   h) brannårsaker og brannutvikling
   i) hvordan branntilløp kan oppdages tidlig
   j) steder og områder i kjøretøy hvor det erfaringsmessig kan oppstå et branntilløp
4. delta i praktiske øvelser under veiledning og
   a) kunne klargjøre brannslukningsapparater til bruk
   b) slukke brann med pulverapparat og teppe
   c) bruke et egnet slokkemiddel på brann i kjøretøy og andre steder i forbindelse med en ulykke eller krisesituasjon
5. ha kunnskap om
   a) typiske kritiske situasjoner og ulykker i trafikken
   b) vanlige psykiske reaksjoner som kan forekomme hos de berørte
   c) hvordan kriserammede kan hjelpes: forskjellige metoder og modeller for hjelp, herunder selvhjelp og kollegastøtteordninger
   d) hvorfor krisehåndtering er viktig

Undervisningen skal legge til rette for at eleven når de målene som er fastsatt i forskrifta. Med tanke på å nå disse kan det arbeides med å nå flere mål samtidig, eller i annen rekkefølge, enn den som er fastsatt i forskrifta for vedkommende trinn eller del av kurs, jf. §§ 7-1 og 7-2.

Aktuelt innhold

I oversikten nedenfor er aktuelt innhold i undervisningen ordnet i tema i samsvar med målene. Oversikten er ikke uttømmende, men illustrerer hva undervisningen minst bør omfatte. Innenfor forskriftas rammer velger læreren selv, med utgangspunkt i elevens behov og tilgjengelige ressurser, øvingsområde m.m., metoder og rekkefølge i behandlingen av lærestoffet med tanke på å legge best mulig til rette for elevens læring.

4.1.1 Varsling og sikring av skadested

Aktuelt innhold

- Oppgaver som må gjøres ved et skadested før fagpersonell ankommer
- Varsling av medisinsk nødtelefon
- Å sikre et skadested

4.1.2 Livreddende førstehjelp

Aktuelt innhold

- Rask og overfladisk vurdering av en skadet eller akutt syk person ved å se på, snakke med og ta på pasienten
- Frie luftveier hos både liggende og sittende pasienter
- Stanse ytre blødninger
- Stabilisere hode og nakke ved mistanker om skader i nakke og rygg
- Hjerte-lungeredning
- Tiltak som forebygger indre blødninger, sirkulasjonssvikt og nedkjøling

4.1.3 Farlig gods

Aktuelt innhold

- Hvordan kjøretøy som har farlig gods i lasten er merket
- Aktuelle tiltak på et skadested hvor et kjøretøy som er merket etter ADR- forskriften er involvert

4.1.4 Brann og røykutvikling

Aktuelt innhold

- Generelle problemer ved røykutvikling og opptreden i røykfylte områder
- Brann- og røykutvikling i tunneler, herunder evakueringsløsninger
- Brann- og røykutvikling i kjøretøy, herunder evakueringsteknikk
- Brannslukkingsapparater (plassering i kjøretøy, klargjøring, bruk og tømmetid) andre slukkemidler
- Brannårsaker og brannutvikling
- Hvordan branntilløp kan oppdages tidlig
- Steder og områder i kjøretøy hvor det erfaringsmessig kan oppstå et branntilløp
- Kunne klargjøre brannslukningsapparater til bruk
- Slukke brann med pulverapparat og teppe
- Bruke et egnet slokkemiddel på brann i kjøretøy og andre steder i forbindelse med en ulykke eller krisesituasjon

4.1.5 Psykiske reaksjoner

Aktuelt innhold

- Typiske kritiske situasjoner og ulykker i trafikken
- Vanlige psykiske reaksjoner som kan forekomme hos de berørte
- Hvordan kriserammede kan hjelpes: forskjellige metoder og modeller for hjelp, herunder selvhjelp og kollegastøtteordninger
- Hvorfor krisehåndtering er viktig

Kommentarer til kurs i ulykkesberedskap:

Kurset skal bidra til at en tungbilfører kan være ressursperson fra det tidspunkt en trafikk-ulykke eller krisesituasjon oppstår til tidspunktet profesjonelt utrykningspersonell ankom-mer. Tungbilføreren har kjøretøyet og vegen som sin arbeidsplass. Det er stor mulighet for at en tungbilfører er blant de første som kommer til et ulykkessted. Busser er utstyrt med brannslukningsutstyr, og mange tunge kjøretøy har godt kommunikasjonsutstyr. Føreren har ofte bedre oversikt fra førerhuset enn en personbilfører. Ved å beherske førstehjelp, rutiner

for arbeid ved skadested og tiltak ved brann og røykutvikling, vil tungbilføreren kunne være en viktig ressursperson på et skadested. Føreren kan med sin opptreden bidra til å redusere skadeomfanget ved ulykker og eventuell brann på skadested. Kurset skal også forberede yrkessjåførene på den mentale påkjenningen det er å bli innblandet i en alvorlig ulykke.

Det kan være nyttig å trekke grensen mellom det som forventes av tungbilføreren og det som profesjonelle hjelpere skal gjøre. De profesjonelle har utstyr, erfaring og utdanning som kreves på et ulykkessted. I tillegg er de spesialiserte, slik at det oftest er flere hjelpepersoner på stedet. I kurset forutsettes det at tungbilføreren disponerer brannslukningsapparat, et plagg som kan brukes til å kvele branntilløp, et førstehjelpsskrin, varseltrekant og mobiltelefon. Vi forutsetter også at det er minst en person til på ulykkesstedet som kan bistå tungbilføreren. Uansett har tungbilføreren beskjedne hjelpemidler til disposisjon vurdert i forhold til de profesjonelle. Det er de enkle hjelpemidlene tungbilføreren skal lære å bruke. Han skal verken være politi, brannmann eller ambulanseutdannet. Han disponerer ikke utstyr for nakkestøtte, båre mv.

Temaene skal sees i sammenheng. En vesentlig del av kurset skal være praktiske øvelser. En innfallsvinkel kan være at tungbilføreren kommer først til noen simulerte ulykker, f. eks

- møteulykke to personbiler, flere er skadet
- utforkjøringsulykke mc i sving, fører og passasjer er skadet
- bussulykke, bussfører og flere passasjerer er skadet
- lett lastebil/ lastebil med ADR-last har veltet
- brann i tunnel
- branntilløp og røykutvikling i buss

Elevene skal da iverksette tiltakene de mener er nødvendige. For at undervisningen skal bli effektiv, kan det være hensiktsmessig å la elevgrupper sirkulere fra stasjon til stasjon, hvor de utfører ulike oppgaver.

Merk: Elevene skal blant annet kjenne til evakueringsløsninger ved brann i buss og tunneler. I tilfeller hvor det simuleres røykutvikling ved hjelp av ufarlig røyk, skal elevene lære å bevege seg i områder hvor det ikke er røyk. Jamfør avsnittet om skjult læreplan i kapittel 1 Generell del.

4.2 Sikkerhetskurs på veg klasse C1

I sikkerhetskurs på veg skal eleven beherske kjøring over tid under ulike forhold. I klasse C1 er kurset på 4 undervisningstimer. 1 time brukes til innledning og klargjøring, etterarbeid og oppsummering. 3 timer skal være sammenhengende kjøring. Kjøretøyet skal tilsvare kravene ved førerprøven, jf. § 26-1.

Mål for sikkerhetskurs på veg, jf. § 26-3
Eleven skal gjennom opplevelse og erfaring videreutvikle sin kompetanse til å opptre slik at ulykker unngås.

Eleven skal videreutvikle evne til refleksjon, til å ta andres perspektiv og til å velge kjøremåter med lav risiko.

Eleven skal kunne foreta de kjøreforberedelser som er førerens ansvar og kjøre forsvarlig i lengre sammenhengende tid

Eleven skal

1. planlegge en lengre sammenhengende kjøretur ved å
   a) bli klar over og anvende hjelpemidler som er vanlig å bruke for vedkommende kjøretøygruppe
   b) videreutvikle forståelse for hvordan hjernen bearbeider informasjon, og hvordan hjernens funksjoner påvirkes av emosjoner, personlighet, stress, søvn, ernæring og generell helse, samt hvordan kultur i bransjen, og blant kolleger, påvirker atferd og oppførsel og drøfte hvordan dette kan tas hensyn til før og under kjøring, for at kjøringen skal bli mest mulig sikker
   c) utvikle forståelse for at kjøringen er en del av et sosialt samspill hvor det stilles spesielle krav til tungbilførerens vurdering av trafikksituasjonene
   d) utvikle forståelse for at føreren ved feilhandling, og utilstrekkelig sikring av last og passasjerer, kan forårsake alvorlige ulykker, og at konsekvensene etter en tungbilulykke ofte blir dramatiske.
2. gjennomføre kjøreturen og
   a) kontrollere kjøretøy, dekk, bremser og nav med tanke på eventuell varmgang, sikkerhetsutstyr, lastsikring og plassering av bagasje før, under og etter kjøring
   b) videreutvikle sin evne til å oppfatte trafikkbildet fullstendig og iverksette nødvendige handlinger ved å vurdere vegens videre forløp og planlegge møtesituasjoner, vurdere trafikken bak og eventuelt finne steder hvor andre kan slippes forbi, og kjøre riktig til og fra stoppested
   c) videreutvikle sin evne til å oppfatte risiko ved å vurdere mulighet for forbikjøring kontinuerlig, tilpasse kjøringen ut fra at møtende som foretar forbikjøring kan feilvurdere, ta spesielle hensyn ved kjøring på smal og svingete veg, og under vanskelige kjøreforhold, ivareta informasjonsbehovet ved vending og rygging, vurdere eventuelle tiltak med bakgrunn i føreforholdene, ha nødvendig sikkerhetsmargin på begge sider slik at oppmerksomheten hovedsakelig kan rettes mot trafikale forhold, ta hensyn til møtende trafikk, hindringer, vegbredde, vegoppmerking m.m., vurdere om andre kan misforstå hvordan videre kjøring er planlagt, holde riktig avstand til andre trafikanter, foreta riktig sporvalg og begrunne sine handlingsvalg og -tendenser
   d) videreutvikle sin evne til å kjøre på en måte som gir god trafikkavvikling og lav risiko, god driftsøkonomi og minst mulig miljøbelastning
3. reflektere over sine erfaringer og opplevelser ved å
   a) drøfte disse med sine medelever og lærere
   b) beskrive og begrunne egne valg og kjøremåter
   c) vurdere egne sterke og svake sider som bilførere og velge ut områder med utviklingsmuligheter
   d) lytte til og forstå lærerens vurdering av elevens kjørekompetanse.

Undervisningen skal legge til rette for at eleven når de målene som er fastsatt i forskrifta.

Med tanke på å nå disse kan det arbeides med å nå flere mål samtidig, eller i annen rekkefølge, enn den som er fastsatt i forskrifta for vedkommende trinn eller del av kurs, jf. §§ 7-1 og 7-2.

Aktuelt innhold
I oversikten nedenfor er aktuelt innhold i undervisningen ordnet i tema i samsvar med målene. Oversikten er ikke uttømmende, men illustrerer hva undervisningen minst bør omfatte. Innenfor forskriftas rammer velger læreren selv, med utgangspunkt i elevens behov og tilgjengelige ressurser, øvingsområde m.m., metoder og rekkefølge i behandlingen av lærestoffet med tanke på å legge best mulig til rette for elevens læring.

4.2.1 Planlegging av kjøretur

Aktuelt innhold

- Hjelpemidler ved planlegging av kjøring
- Hvordan hjernen bearbeider informasjon
- Emosjoner, personlighet, generell helse
- Rutiner for søvn, hvile, avreisetidspunkt
- Kultur i bransjen og blant kollegaer
- Trafikk er et sosialt samspill
- Spesielle krav

4.2.2 Sammenhengende kjøring

Aktuelt innhold

- Oppfatting av trafikkbildet
- Vegens videre forløp
- Møtende og planlegging av møtesituasjoner
- Trafikk bak
- Bruk av speil ved kjøring ut og inn av holdeplass
- Overheng
- Forbikjøringssituasjoner
- Smal og svingete veg
- Vanskelige føreforhold
- Hindringer, vegbredde, vegoppmerking
- Nødvendig sikkerhetsmarginer og avstand til andre trafikanter
- Sporvalg
- Muligheter for at andre misforstår hvordan videre kjøring er planlagt
- Kjørerytme og trafikkavvikling
- Utnytting av motorkraft, gir- og bremsesystem
- Førerassistansesystemer
- Miljø og driftsøkonomi
- Begrunnelse for handlingsvalg

4.2.3 Refleksjon og oppsummering

Aktuelt innhold

- Erfaringsdeling og meningsutveksling
- Refleksjon over egne erfaringer og opplevelser
- Kjørekompetanse/kjøredyktighet
- Verdier, normer og holdninger
- Handlings- og vurderingstendenser og mulige konsekvenser av disse i trafikal sammenheng
- Egne sterke og svake sider som tungbilfører og utviklingsmuligheter
- Lærerens vurdering

Kommentarer til sikkerhetskurs på veg:

Det er viktig at eleven ikke tilrådes å gjennomføre sikkerhetskurs på veg for tidlig. Eleven skal kjøre i flere timer sammenhengende uten at reaksjonsmønsteret svekkes av tretthet.

Elevens utholdenhet, konsentrasjon og risikoforståelse skal settes på prøve. Kjøringen skal skje i områder med variert miljø. Spesielt skal eleven kjøre på veg hvor tunge kjøretøy ofte er innblandet i ulykker. Dette gjelder kjøring på veger med høy fartsgrense, kjøring på smal, svinget landeveg og kjøring i bratte utfor- og motbakker. Risikoforståelse er et sentralt element, og eleven skal i sterk grad trenes i å kunne vurdere faren for møteulykker.

På kurset skal det ikke gis vanlig instruksjon. I noen tilfeller kan det likevel være effektivt at læreren forbereder eleven mentalt på en situasjon som skal løses. Læreren kan i god tid gi en kort beskrivelse av vegens videre forløp, risikomomenter eller andre problem som skal takles, uten å gi løsningsforslag. Læreren bør unngå teoretiske utredninger i ettertid om hvordan et problem skulle vært løst. I stedet må kjøreruten legges opp slik at eleven får anledning til å løse samme problem i en senere situasjon, etter om nødvendig å ha fått noen tips fra lærer.

4.3 Kurs i lastsikring

Kurs i lastsikring er felles for klassene C1 og C.

Mål for kurs i sikring av last jf. § 27-2
Eleven skal forstå at last må sikres forsvarlig. Eleven skal ha den kunnskap og de ferdigheter som er nødvendig for å sikre lasten slik at ulykker unngås.
Eleven skal

1. ha kunnskap om
   a) hovedkravene som stilles til sikring av last og til sikringsutstyret
   b) at det er spesielle krav til sikring når to eller flere ulike transportmidler benyttes i samme transportkjede
   c) at det kan være nødvendig å innhente ytterligere informasjon når spesiell last skal sikres
2. gjennom demonstrasjoner og praktisk arbeid erfare
   a) at last som er feil eller dårlig sikret kan falle av
   b) de krefter som virker inn på lasten forover, bakover og sidelengs under kjøring
   c) hvordan vanlig gods beveger seg ved hastighetsøkning og ved bremsing
   d) hvordan gods som kan rulle beveger seg ved hastighetsøkning og bremsing
   e) at friksjonen innvirker på godsets bevegelse ved oppbremsing

f) om ulik vekt innvirker på godsets bevegelse
g) om stor vekt (1000 kg) hindrer godset i å bevege seg
h) at bruk av feil sikringsutstyr kan føre til at godset forskyver seg eller faller av
i) konsekvenser av feilvurdering vedrørende utstyrets kvalitet

3. kunne beregne og velge riktig sikringsutstyr ved å
   a) planlegge sikring av ulike typer gods
   b) kunne vurdere metoder for sikring av last ved stempling, surring, låsing og dekking
4. kunne utføre forsvarlig sikring av ulike typer last ved å
   a) sikre forskjellige godsslag, herunder gods som kan rulle, gods som er stablet og last med høy egenvekt
   b) foreta overfallssurring, grimesurring, loopsurring, direkte surring/kryssurring, låsing, stenging og dekking
5. få demonstrert om utført sikring er forsvarlig ved at
   a) kjøretøyet bremses og svinges
   b) lasten tippes til aktuell vinkel
   c) sikringsutstyret kontrolleres etter testing
6. kunne
   a) vedlikeholde og avgjøre om sikringsutstyret er i tilstrekkelig god stand
   b) bruke nødvendig verneutstyr som arbeidstøy, hansker og vernesko.

Undervisningen skal legge til rette for at eleven når de målene som er fastsatt i forskrifta. Med tanke på å nå disse kan det arbeides med å nå flere mål samtidig, eller i annen rekkefølge, enn den som er fastsatt i forskrifta for vedkommende trinn eller del av kurs, jf. §§ 7-1 og 7-2.

Aktuelt innhold
I oversikten nedenfor er aktuelt innhold i undervisningen ordnet i tema i samsvar med målene. Oversikten er ikke uttømmende, men illustrerer hva undervisningen minst bør omfatte. Innenfor forskriftas rammer velger læreren selv, med utgangspunkt i elevens behov og tilgjengelige ressurser, øvingsområde m.m., metoder og rekkefølge i behandlingen av lærestoffet med tanke på å legge best mulig til rette for elevens læring.

4.3.1 Krav

Aktuelt innhold

- Hovedkrav til lastsikring og sikringsutstyr
- Spesielle krav når to eller flere ulike transportmidler benyttes i samme transportkjede
- Behov for ytterligere informasjon ved sikring av spesiell last

4.3.2 Konsekvenser av for dårlig sikring

Aktuelt innhold

- Last kan falle av
- Krefter som virker underkjøring
- Bevegelse i last ved hastighetsøkning og bremsing
- God som kan rulle

- Betydningen av friksjonen mellom last og underlag
- Betydningen av vekt
- Konsekvenser av feilvurdering av sikringsutstyr

4.3.3 Beregning og valg av lastsikringsutstyr

Aktuelt innhold

- Planlegging av sikring av ulike typer gods
- Vurdering av sikringsmetoder

4.3.4 Sikring av last

Aktuelt innhold

- Praktisk øving i sikring av ulike slag gods
- Bruk av ulike typer sikringsutstyr

4.3.5 Prøving av lastsikring

Aktuelt innhold

- Utprøving av lastsikring ved bremsing, svinging og tipping
- Etterkontroll av benyttet utstyr

4.3.6 Vedlikehold og verneutstyr

Aktuelt innhold

- Vedlikehold og kontroll av utstyr
- Bruk av verneutstyr

Kommentarer til kurs i sikring av last:

På kurset skal elevene få kjennskap til krav som stilles til sikring av last og til sikringsutstyret og de skal kunne beregne og velge riktig sikringsutstyr. De skal også utføre forsvarlig sikring av ulike typer last.

Det obligatoriske kurset bygger på temaene 3.3 – 3.4 i læreplanen. Regelverket for lastsikring er relativt komplisert. En kan ikke forvente at elevene har de matematiske kunnskapene som kreves for å beregne f. eks lastens vekt i Newton, friksjonskoeffisient mv. Læreren har derfor en krevende oppgave når han skal undervise i emnet. Det teoretiske grunnlaget må forenkles mye. Lærestoffet må konkretiseres og demonstreres. Begreper som friksjon, bevegelsesenergi og sentrifugalkraft, skal illustreres enkelt, ikke beregnes.

Det er viktig at elevene forstår at last må sikres forsvarlig, og at de lærer å gjøre dette. I fag-miljøet er en også opptatt av at lasten skal sikres på den mest rasjonelle måten. Dette er ikke noe mål på kurset. Om elever overdimensjonerer sikringstiltakene, er det ikke noe poeng å ta av stropper igjen, hvis sikringen forøvrig er gjort riktig.

Kurset skal legges opp med mye praksis. Alle elevene skal selv utføre forsvarlig sikring av ulike typer last. Det har liten betydning hvor langt læreren er kommet i sitt undervisnings-opplegg, hvis elevene ikke er kommet like langt i sin læring. For at undervisningen skal bli

effektiv, vil det være hensiktsmessig å la elevgrupper sirkulere fra stasjon til stasjon, hvor de utfører ulike oppgaver.

4.4 Sikkerhetskurs på øvingsbane

Det er ikke krav om sikkerhetskurs på bane i klasse C1.

4.5 Tilstrekkelig øving

Eleven skal i tillegg til sikkerhetskurs på veg ha tilstrekkelig øving til å kunne kjøre i samsvar med hovedmålet.

Aktuelt innhold

- Supplerende øving ved trafikkskole
- Privat øving

Kommentarer:

Det er viktig at eleven skaffer seg nok øving til å kunne kjøre i samsvar med hovedmålet før han eller hun går opp til førerprøven.

Kapittel 4 Opplæring i klasse C1E

Hovedmål for opplæringen til førerkort klasse C1E jf. § 18-1
Etter å ha gjennomført opplæringen i klasse C1E skal eleven ha den kompetansen som er nødvendig for å kunne kjøre vogntog forsvarlig og for å kunne ivareta de oppgaver som er lastebilførerens ansvar.

Eleven skal ha de kunnskaper og ferdigheter, den selvinnsikt og risikoforståelse, som er nødvendig for å kjøre på en måte som:

- er trafikksikker
- gir god samhandling
- fører til god trafikkavvikling
- er mest mulig økonomisk og ressursvennlig
- gjør at kjøretøy og veg ikke utsettes for unødig slitasje
- tar hensyn til helse, miljø og andres behov
- er i samsvar med gjeldende regelverk

Eleven skal kunne:

- utføre kontroll og tilsyn med kjøretøyet som er en førers ansvar
- sikre lasten forsvarlig
- fatte riktige beslutninger om kjøring under vanskelige kjøreforhold
- være en ressursperson i krisesituasjoner på vegen

Trinnvis opplæring

Trinn 1 anses som dekket gjennom opplæringen i klasse C1. Målene i ett trinn angir forutsetningene for å ha et godt utbytte av undervisningen i det neste trinnet. Læringsmomentene i hvert trinn forutsettes videreført i neste trinn. Målene for trinn 2-4 angir samlet den kompetansen som kreves for å få førerett i klasse C1E.

Lærestoffet for klasse C1E bygger på at eleven har den kompetansen som læreplanen for klasse C1 beskriver. Når lærestoff gjentas, er det fordi temaet skal utdypes og tilpasses kjøring med vogntog. Ved planleggingen av opplæringsforløpet må det tas hensyn til elevens erfaringsbakgrunn. Den obligatoriske opplæringen er et minimum alle må gå gjennom. De fleste elever vil ha behov for mer omfattende opplæring og kjøretrening.

Trinn 1
Grunnkurs tunge kjøretøy er obligatorisk. Elever som har førerkort i en annen tung klasse er likevel fritatt for kurset. På trinn 1 er målene hovedsakelig rettet mot elevens risikoforståelse og trafikksystemet. Kurset skal bidra til at eleven får en grunnleggende forståelse for hva kjøring med tunge kjøretøy innebærer.

Trinn 2
På trinn 2 skal eleven lære å mestre kjøretøyet rent kjøreteknisk, uten å måtte rette oppmerksomheten mot andre trafikanter. Det er ikke fastsatt et bestemt timetall for

undervisningen i dette trinnet. Elevens kjøreferdigheter bestemmer omfanget av undervisningen.

Mot slutten av trinnet skal eleven gjennomføre en trinnvurdering i samsvar med § 7-5. Eleven skal, med utgangspunkt i sine prestasjoner, ta stilling til i hvilken grad målet for trinnet er nådd og om grunnlaget for videre opplæring er tilstrekkelig. Læreren skal gi eleven en tilråding i spørsmålet om eleven har den kompetansen som er nødvendig for å få et godt utbytte av opplæringen i neste trinn.

Trinn 3

I trinn 3 er målene rettet mot elevens læring av trafikale ferdigheter i varierte veg- og trafikkmiljø. Eleven må også ha kunnskap om bestemmelsene i veg- og trafikklovgivningen som regulerer kjøringen. Det er ikke fastsatt minste timetall for undervisningen siden elevene har ulik erfaringsbakgrunn.

Mot slutten av trinnet skal eleven gjennomføre en trinnvurdering i samsvar med § 7-5. Eleven skal, med utgangspunkt i sine prestasjoner, ta stilling til i hvilken grad målet for trinnet er nådd og om grunnlaget for videre opplæring er tilstrekkelig. Læreren skal gi eleven en tilråding i spørsmålet om eleven har den kompetansen som er nødvendig for å få et godt utbytte av opplæringen i neste trinn.

Trinn 4
Målene på trinn 4 er hovedsakelig rettet mot elevens risikoforståelse knyttet til det å kjøre vogntog. Eleven skal gjennomføre sikkerhetskurs på veg.

Kapittel 5 Trinnmål, kursmål, delmål og aktuelt innhold klasse C1E

Trinn 1 klasse C1E

Trinn 1 er dekket gjennom opplæringen i klasse C1 jf. § 18-2.

Trinn 2 Grunnleggende kjøretøy- og kjørekompetanse klasse C1E

Gjennom opplæringen i trinn 2 skal eleven lære å mestre kjøretøyet rent kjøreteknisk, uten å måtte rette oppmerksomheten mot andre trafikanter. God kjøreteknisk ferdighet er nødvendig for å få utbytte av treningen i trinn 3, og vil også innebære at kjøringen er økonomisk og mest mulig miljøvennlig. Kunnskapsstoffet skal bidra til at eleven lærer de kjøretekniske ferdighetene raskere og med mer forståelse, og til at eleven skal kunne ivareta førerens ansvar for kontroll og tilsyn med kjøretøyet.

Det er ikke fastsatt minste timetall for opplæring i dette trinnet. Omfanget av undervisningen må tilpasses elevens forutsetninger.

Eleven skal gjennomføre obligatorisk trinnvurdering mot slutten av trinn 2, jf. § 7-5.

Innholdet i undervisningen forutsettes å bli videreført i trinn 3 og 4, samtidig som det er en del av grunnlaget for oppgavene som blir gitt ved førerprøven.

Mål for trinn 2 jf. § 18-3

Etter å ha gjennomført trinn 2 skal eleven ha den kompetansen som er nødvendig for å ha godt utbytte av trafikal opplæring i trinn 3.

Eleven skal ha så god kjøreteknisk ferdighet at oppmerksomheten kan flyttes fra eget kjøretøy til trafikkbildet og samhandlingen med andre trafikanter.

Eleven skal gjennom hele trinnet drøfte sin egen motivasjon og vilje til å anvende kunnskaper og ferdigheter som tilegnes gjennom trinnet. Eleven skal i aktuelle deler av trinnet vurdere sin egen ferdighet i å bruke, og oppdage mangler ved, vogntoget.

Eleven skal

1. beskrive hvordan ulike tilhengere for lastebil er bygd opp
2. beskrive ulike tilhengerkoplinger, betjene disse og forklare og utføre nødvendig kontroll og vedlikehold
3. kontrollere kraftforbindelsen mellom lastebil og tilhenger
4. beskrive grunnleggende oppbygging av bremser på aktuelle tilhengere, forklare kontrollpunkter og alarmfunksjoner og kunne utføre nødvendig ettersyn og kontroll
5. gjengi krav til lysutstyr og refleks på tilhenger, beskrive vanlige feil og kontrollere utstyret
6. avgjøre hva som er nødvendig daglig ettersyn og vurdere hva som må utbedres før kjøring finner sted
7. kople til og fra ulike slag tilhengere

8. kjøre vogntog rett fram og i sving med observasjon, tegngiving og plassering som gir god kommunikasjon og tilstrekkelig sikkerhetsmargin
9. forklare hvordan føreren må opptre for å redusere områdene rundt kjøretøyet hvor andre trafikanter kan være skjult og tilpasse atferden etter dette
10. forklare risiko for tap av veggrep og velt ved kjøring i sving med ulike slag tilhengere, og tilpasse observasjon, fart og plassering i tråd med dette
11. forklare riktig kjøring i utforbakker og tilpasse kjøringen etter sikt, føre, last, bremsinnretninger, girsystem, motorbremsekraft og økonomi
12. forklare riktig kjøring i motbakker og tilpasse kjøringen etter sikt, føre, last, bremsinnretninger, girsystem, motorkraft og økonomi
13. forklare og utføre forsvarlig rygging mot angitte mål med minst mulig påkjenning på kjøretøyene, vurdere bruk av medhjelper og forklare hvordan denne skal instrueres.

Undervisningen skal legge til rette for at eleven når de målene som er fastsatt i forskrifta. Med tanke på å nå disse kan det arbeides med å nå flere mål samtidig, eller i annen rekkefølge, enn den som er fastsatt i forskrifta for vedkommende trinn eller del av kurs, jf. §§ 7-1 og 7-2.

Aktuelt innhold

I oversikten nedenfor er aktuelt innhold i undervisningen ordnet i tema i samsvar med målene. Oversikten er ikke uttømmende, men illustrerer hva undervisningen minst bør omfatte. Innenfor forskriftas rammer velger læreren selv, med utgangspunkt i elevens behov og tilgjengelige ressurser, øvingsområde m.m., metoder og rekkefølge i behandlingen av lærestoffet med tanke på å legge best mulig til rette for elevens læring.

2.1 Tilhengerens oppbygning

Aktuelt innhold

- Generell oppbygning
- Ramme og aksler
- Påbygg

2.2 Tilhengerkoplinger

Aktuelt innhold

- Ulike koplingstyper
- Låsingsanordninger
- Betjening, kontroll og vedlikehold
- Sikkerhetslenke

2.3 Kraftforbindelsen mellom lastebil og tilhenger

Aktuelt innhold

- Komponenter som inngår i kraftforbindelsen
- Systematisk kontroll
- Andre måter å reise

2.4 Tilhengerbremser

Aktuelt innhold

- Oppbygning og virkemåte
- Kontrollpunkt
- Alarmfunksjoner
- Funksjonskontroll parkeringbrems
- Funksjonskontroll driftsbrems
- Ettersyn og vedlikehold

2.5 Lys og refleks

Aktuelt innhold

- Krav
- Tillatt lysutstyr
- Vanlige feil
- Kontroll

2.6 Daglig ettersyn

Aktuelt innhold

- Kontroll før kjøring
- Kontroll under kjøring
- Forskriftsmessig og forsvarlig stand

2.7 Til og frakopling av tilhenger

Aktuelt innhold

- Framgangsmåte ved til- og frakopling
- Faremoment

2.8 Kjøring rett fram og i sving

Aktuelt innhold

- Observasjon
- Tegngivning
- Plassering
- Kommunikasjon
- Sikkerhetsmarginer

2.9 Sikt, blindsoner og tilpassing av atferd

Aktuelt innhold

- Speil
- Blindsoner
- Bruk av medhjelper
- Tilpassing av kjøringa

2.10 Fare for tap av veggrep, fare for velt og tilpassing av kjøringa

Aktuelt innhold

- Veggrep
- Bremsetilpassing
- Vektforhold mellom bil og tilhenger
- Tyngdepunkt
- Plassering av last og stabilitet
- Tilpassing av fart og kurveradius

2.11 Kjøring i utforbakke

Aktuelt innhold

- Sikt
- Føre
- Last
- Fartsreduksjon før bakken
- Bremseteknikk
- Girsystem og valg av gir

2.12 Kjøring i motbakke

Aktuelt innhold

- Sikt
- Føre
- Last
- Fartstilpassing før bakken
- Tidspunkt for valg av gir

2.13 Rygging

Aktuelt innhold

- Rygge, vende og parkere i lav fart med minst mulig påkjenning på kjøretøyene
- Rygge mot angitte mål
- Vurdere behov for medhjelper
- Sikkerhetsmarginer

2.14 Trinnvurdering jf. § 7-5

Trinnvurderingen gjennomføres mot slutten av trinn 2.

Trinn 3 Trafikal del klasse C1E

Gjennom opplæringen i trinn 3 skal eleven lære å beherske kjøring i variert trafikk. Eleven skal også tilegne seg kunnskap om aktuelle bestemmelser i vegtrafikklovgivningen. Ved avslutningen av trinnet skal elevens ferdighet være slik at kjøringen er tilnærmet selvstendig

Det er ikke fastsatt minste timetall for opplæringen i dette trinnet. Undervisningen må tilpasses elevens erfaringsbakgrunn.

Eleven skal gjennomføre obligatorisk trinnvurdering mot slutten av trinn 3, jf. 7-5.

Innholdet i trinn 3 forutsettes å bli videreført i trinn 4, samtidig som det vil være en del av grunnlaget for oppgavene som blir gitt ved førerprøven.

Mål for trinn 3 jf. § 18-4

Etter å ha gjennomført trinn 3 skal eleven ha den kompetansen som er nødvendig for å ha godt utbytte av den avsluttende opplæringen i trinn 4.

Eleven skal ha kunnskap om aktuelle bestemmelser i vegtrafikklovgivningen og kunne kjøre sikkert og selvstendig i variert trafikk.

Eleven skal gjennom hele trinnet drøfte sin egen motivasjon og vilje til å anvende kunnskaper og ferdigheter som tilegnes gjennom trinnet. Eleven skal i aktuelle deler av trinnet vurdere sin egen ferdighet til å kjøre i god samhandling med andre.

Eleven skal

1. beskrive hvordan en kan beregne tillatt totalvekt og nyttelast for lastebil, tilhenger og vogntoget ved hjelp av vognkort, veglister og andre aktuelle hjelpemidler
2. forstå hvordan last må være plassert og sikret både med tanke på sikkerhet og best mulig utnyttelse av kjøretøy og last, vurdere riktig bruk av sikringsutstyr og uttrykke egne meninger om samfunnets holdninger og bransjens kultur når det gjelder sikringsutstyr
3. forstå hvordan en kan planlegge kjøringen i forhold til vilkår for bruk, forventete veg- og føreforhold og forklare miljømessige konsekvenser ut fra valg av kjørerute og kjøremåte
4. mestre å oppfatte trafikkbildet fullstendig ved å ha god observasjonsteknikk, ha kontroll over kjøretøyets blindsoner, kunne forutsi risikofulle situasjoner og handle på en måte som bidrar til sikkerhet
5. mestre tilhengerens innvirkning på kjøringen
6. mestre å kjøre presist og behagelig, sikkert, økonomisk og miljøvennlig, herunder ved kjøring i mot- og utforbakke og på smal svingete veg
7. mestre samhandling med andre trafikanter, bidra til god trafikkflyt og ha evne til å tilpasse seg andre trafikanters behov.

Undervisningen skal legge til rette for at eleven når de målene som er fastsatt i forskrifta.

Med tanke på å nå disse kan det arbeides med å nå flere mål samtidig, eller i annen rekkefølge, enn den som er fastsatt i forskrifta for vedkommende trinn eller del av kurs, jf. §§ 7-1 og 7-2.

Aktuelt innhold
I oversikten nedenfor er aktuelt innhold i undervisningen ordnet i tema i samsvar med målene. Oversikten er ikke uttømmende, men illustrerer hva undervisningen minst bør omfatte. Innenfor forskriftas rammer velger læreren selv, med utgangspunkt i elevens behov og tilgjengelige ressurser, øvingsområde m.m., metoder og rekkefølge i behandlingen av lærestoffet med tanke på å legge best mulig til rette for elevens læring.

3.1 Beregning av nyttelast

Aktuelt innhold
- Aksellast
- Totalvekt
- Brukskrav
- Nyttelast for lastebil, tilhenger og vogntog

3.2 Plassering og sikring av last

Aktuelt innhold
- Aksellast og koplingslast
- Kjøreegenskaper
- Tyngdepunkt og veltefare
- Sikring, krav, utstyr og metoder
- Samfunnets holdninger
- Kultur i bransjen

3.3 Planlegging av kjøring

Aktuelt innhold
- Vilkår for bruk
- Føre
- Miljø
- Kjøremåte

3.4 Overblikk og sikker kjøring

Aktuelt innhold
- Se-teknikk
- Blindsoner
- Risikosituasjoner
- Tilpassing av kjøremåten

3.5 Tilhengerens innvirkning på kjøringa

Aktuelt innhold

- Bremsestrekning
- Veltefare
- Systematisk observasjon av tilhengeren
- Utnytte siktsoner
- Bruk av speil
- Behov for å låne plass ved sving
- Tilpassing av kjøremåten

3.6 Presis, sikker og behagelig kjøring

Aktuelt innhold

- Presis kjøreteknikk
- Behagelig kjøremåte som tar hensyn lasten
- Flyt
- Utfor- og motbakke
- Smal veg
- Etterkontroll ved passering av hindringer og myke trafikanter
- Overblikk og kontroll over eventuell trafikk bak og ved siden av kjøretøyet før og etter plassendring

3.7 Samhandling

Aktuelt innhold

- Flyt
- Andres behov

3.8 Trinnvurdering jf. § 7-5

Trinnvurderingen gjennomføres mot slutten av trinn 3.

Trinn 4 Avsluttende opplæring klasse C1E

Opplæringen i trinn 4 skal bringe eleven fram til hovedmålet, og er i stor grad rettet mot elevens risikoforståelse.

Mål for trinn 4 jf. § 18-5
Etter å ha gjennomført trinn 4 skal eleven ha den kompetansen som er nødvendig for å kunne kjøre vogntog i samsvar med hovedmålet.

Eleven skal ha utviklet vilje til å ta ansvar, til å ta forholdsregler og til å samarbeide i trafikken.

I tillegg til sikkerhetskurs på veg, jf. Kap. 26, skal eleven ha tilstrekkelig øving for å kunne kjøre i samsvar med hovedmålet, jf. § 18-5.

4.2 Sikkerhetskurs på veg

I sikkerhetskurs på veg skal eleven beherske kjøring over tid under ulike forhold. I klasse C1E er kurset på 4 undervisningstimer. 1 time brukes til innledning og klargjøring, etterarbeid og oppsummering. 3 timer skal være sammenhengende kjøring. Kjøretøyene skal tilsvare kravene ved førerprøven, jf. § 26-1.

Mål for sikkerhetskurs på veg, jf. § 26-3
Eleven skal gjennom opplevelse og erfaring videreutvikle sin kompetanse til å opptre slik at ulykker unngås.

Eleven skal videreutvikle evne til refleksjon, til å ta andres perspektiv og til å velge kjøremåter med lav risiko.

Eleven skal kunne foreta de kjøreforberedelser som er førerens ansvar og kjøre forsvarlig i lengre sammenhengende tid

Eleven skal

1. planlegge en lengre sammenhengende kjøretur ved å
    a) bli klar over og anvende hjelpemidler som er vanlig å bruke for vedkommende kjøretøygruppe
    b) videreutvikle forståelse for hvordan hjernen bearbeider informasjon, og hvordan hjernens funksjoner påvirkes av emosjoner, personlighet, stress, søvn, ernæring og generell helse, samt hvordan kultur i bransjen, og blant kolleger, påvirker atferd og oppførsel og drøfte hvordan dette kan tas hensyn til før og under kjøring, for at kjøringen skal bli mest mulig sikker
    c) utvikle forståelse for at kjøringen er en del av et sosialt samspill hvor det stilles spesielle krav til tungbilførerens vurdering av trafikksituasjonene
    d) utvikle forståelse for at føreren ved feilhandling, og utilstrekkelig sikring av last og passasjerer, kan forårsake alvorlige ulykker, og at konsekvensene etter en tungbilulykke ofte blir dramatiske.
2. gjennomføre kjøreturen og

a) kontrollere kjøretøy, dekk, bremser og nav med tanke på eventuell varmgang, sikkerhetsutstyr, lastsikring og plassering av bagasje før, under og etter kjøring
b) videreutvikle sin evne til å oppfatte trafikkbildet fullstendig og iverksette nødvendige handlinger ved å vurdere vegens videre forløp og planlegge møtesituasjoner, vurdere trafikken bak og eventuelt finne steder hvor andre kan slippes forbi, og kjøre riktig til og fra stoppested
c) videreutvikle sin evne til å oppfatte risiko ved å vurdere mulighet for forbikjøring kontinuerlig, tilpasse kjøringen ut fra at møtende som foretar forbikjøring kan feilvurdere, ta spesielle hensyn ved kjøring på smal og svingete veg, og under vanskelige kjøreforhold, ivareta informasjonsbehovet ved vending og rygging, vurdere eventuelle tiltak med bakgrunn i føreforholdene, ha nødvendig sikkerhetsmargin på begge sider slik at oppmerksomheten hovedsakelig kan rettes mot trafikale forhold, ta hensyn til møtende trafikk, hindringer, vegbredde, vegoppmerking m.m., vurdere om andre kan misforstå hvordan videre kjøring er planlagt, holde riktig avstand til andre trafikanter, foreta riktig sporvalg og begrunne sine handlingsvalg og -tendenser
d) videreutvikle sin evne til å kjøre på en måte som gir god trafikkavvikling og lav risiko, god driftsøkonomi og minst mulig miljøbelastning

3. reflektere over sine erfaringer og opplevelser ved å
   a) drøfte disse med sine medelever og lærere
   b) beskrive og begrunne egne valg og kjøremåter
   c) vurdere egne sterke og svake sider som bilførere og velge ut områder med utviklingsmuligheter
   d) lytte til og forstå lærerens vurdering av elevens kjørekompetanse

Undervisningen skal legge til rette for at eleven når de målene som er fastsatt i forskrifta. Med tanke på å nå disse kan det arbeides med å nå flere mål samtidig, eller i annen rekkefølge, enn den som er fastsatt i forskrifta for vedkommende trinn eller del av kurs, jf. §§ 7-1 og 7-2.

Aktuelt innhold

I oversikten nedenfor er aktuelt innhold i undervisningen ordnet i tema i samsvar med målene. Oversikten er ikke uttømmende, men illustrerer hva undervisningen minst bør omfatte. Innenfor forskriftas rammer velger læreren selv, med utgangspunkt i elevens behov og tilgjengelige ressurser, øvingsområde m.m., metoder og rekkefølge i behandlingen av lærestoffet med tanke på å legge best mulig til rette for elevens læring.

4.2.1 Planlegging av kjøretur

Aktuelt innhold

- Hjelpemidler ved planlegging av kjøring
- Hvordan hjernen bearbeider informasjon
- Emosjoner, personlighet, generell helse
- Rutiner for søvn, hvile, avreisetidspunkt

- Kultur i bransjen og blant kollegaer
- Trafikk er et sosialt samspill
- Spesielle krav

4.2.2 Sammenhengende kjøring

Aktuelt innhold

- Oppfatting av trafikkbildet
- Vegens videre forløp
- Møtende og planlegging av møtesituasjoner
- Trafikk bak
- Bruk av speil ved kjøring ut og inn av holdeplass
- Overheng
- Forbikjøringssituasjoner
- Smal og svingete veg
- Vanskelige føreforhold
- Hindringer, vegbredde, vegoppmerking
- Nødvendig sikkerhetsmarginer og avstand til andre trafikanter
- Sporvalg
- Muligheter for at andre misforstår hvordan videre kjøring er planlagt
- Kjørerytme og trafikkavvikling
- Utnytting av motorkraft, gir- og bremsesystem
- Førerassistansesystemer
- Miljø og driftsøkonomi
- Begrunnelse for handlingsvalg

4.2.3 Refleksjon og oppsummering

Aktuelt innhold

- Erfaringsdeling og meningsutveksling
- Refleksjon over egne erfaringer og opplevelser
- Kjørekompetanse/kjøredyktighet
- Verdier, normer og holdninger
- Handlings- og vurderingstendenser og mulige konsekvenser av disse i trafikal sammenheng
- Egne sterke og svake sider som tungbilfører og utviklingsmuligheter
- Lærerens vurdering

Kommentarer til sikkerhetskurs på veg:

Det er viktig at eleven ikke tilrådes å gjennomføre sikkerhetskurs på veg for tidlig. Eleven skal kjøre i flere timer sammenhengende uten at reaksjonsmønsteret svekkes av tretthet. Elevens utholdenhet, konsentrasjon og risikoforståelse skal settes på prøve. Kjøringen skal skje i områder med variert miljø. Spesielt skal eleven kjøre på veg hvor tunge kjøretøy ofte er innblandet i ulykker. Dette gjelder kjøring på veger med høy fartsgrense, kjøring på smal, svinget landeveg og kjøring i bratte utfor- og motbakker. Risikoforståelse er et sentralt element, og eleven skal i sterk grad trenes i å kunne vurdere faren for møteulykker.

På kurset skal det ikke gis vanlig instruksjon. I noen tilfeller kan det likevel være effektivt at læreren forbereder eleven mentalt på en situasjon som skal løses. Læreren kan i god tid gi en kort beskrivelse av vegens videre forløp, risikomomenter eller andre problem som skal takles, uten å gi løsningsforslag. Læreren bør unngå teoretiske utredninger i ettertid om hvordan et problem skulle vært løst. I stedet må kjøreruten legges opp slik at eleven får anledning til å løse samme problem i en senere situasjon, etter om nødvendig å ha fått noen tips fra lærer.

4.3 Kurs i sikring av last

Det er ikke krav om kurs i sikring av last i klasse C1E

4.4 Sikkerhetskurs på bane

Det er ikke krav om sikkerhetskurs på bane i klasse C1E

4.5 Tilstrekkelig øving

Eleven skal i tillegg til sikkerhetskurs på veg ha tilstrekkelig øving til å kunne kjøre i samsvar med hovedmålet.

Aktuelt innhold

- Supplerende øving ved trafikkskole
- Privat øving

Kommentarer:

Det er viktig at eleven skaffer seg nok øving til å kunne kjøre i samsvar med hovedmålet før han eller hun går opp til førerprøven.

2016

Læreplan klasse C og CE

UTKAST 2. MAI 2016

Innhold

Bakgrunn og formål 6
Lovgrunnlaget for føreropplæringen 6
Læreplanens funksjoner 6
Informasjon 6
Veiledning 6
Styringsverktøy 6
Læreplanens oppbygning 7
Kapittel 1 Generell del 8
Læreplanens ulike nivåer – fra idé til praksis 8
Den skjulte læreplanen 9
Utvikling av førerkompetanse 9
Kompetanse 9
Førerkompetanse 9
Innhenting og bearbeiding av informasjon 10
Førerkompetanse i et hierarkisk perspektiv 11
Gjennomgående temaer 13
Lover, regler og trafikken som system 13
Kjøreteknisk ferdighet 13
Trafikal ferdighet 13
Økonomisk og miljøvennlig kjøring 13
Planlegging og forberedelse før kjøring 14
Selvinnsikt 14
Opplæringen 14
Trinnvis opplæring 14
Moduler 15
Obligatoriske kurs 15
Arbeidsmåter 16
Mål i føreropplæringen 16
Kapittel 2 Opplæring i klasse C 18
Trinnvis opplæring 18
Kapittel 3 Trinnmål, kursmål, delmål og aktuelt innhold klasse C 20

Trinn 1 Grunnkurs tunge kjøretøy 20
1.1 Kjøring og samhandling med store kjøretøy 21
1.2 Tungbilførerens forhold til andre trafikanter 21
1.3 Kommunikasjon og muligheter for misforståelser 21
1.4 Interessekonflikter 21
1.5 Ulykker og menneskelige feilhandlinger 21
1.6 Omfattende regelverk 22
Trinn 2 Grunnleggende kjøretøy- og kjørekompetanse klasse C 23
2.1 Kjøretøyets oppbygning 24
2.2 Styring 24
2.3 Hjul og dekk 25
2.4 Kjetting 25
2.5 Bremser 25
2.6 Motor 25
2.7 Drivverk 25
2.8 Elektrisk anlegg 26
2.9 Daglig tilsyn og kontroll før kjøring 26
2.10 Betjeningsorganer 26
2.11 Girsystem 26
2.12 Igangsetting og stans, kjøring rett fram og i sving 26
2.13 Blindsoner og tilpassing av atferd 27
2.14 Fare for tap av veggrep eller velt ved kjøring i sving 27
2.15 Kjøring i utforbakker 27
2.16 Kjøring i motbakker 27
2.17 Rygging 28
2.18 Trinnvurdering 28
Trinn 3 Trafikal del klasse C 29
3.1 Krav til fører i førerkortforskrift og annet regelverk 30
3.2 Skilt og tunge kjøretøy 31
3.3 Totalvekt og nyttelast 31
3.4 Plassering og sikring av last 31
3.5 Arbeidsutstyr 31

3.6 Transport av farlig gods 31
3.7 Øvingskjøring, pliktmessig avhold, fraktavtaler og forsikring 32
3.8 Kjøre- og hviletid 32
3.9 Hjernen 32
3.10 Planlegging av kjøring 32
3.11 Rusmidler, samfunn og bransje 32
3.12 Atferd og oppførsel, kollegaer og bransje 33
3.13 Kjøreprosessen 33
3.14 Presis kjøring 33
3.15 Kø, tunnel og mørke 33
3.16 Kjørerytme og optimal kjøring 34
3.17 Trinnvurdering 34
Trinn 4 Avsluttende opplæring klasse C 35
4.1 Kurs i ulykkesberedskap 35
4.1.1 Varsling og sikring av skadested 36
4.1.2 Livreddende førstehjelp 37
4.1.3 Farlig gods 37
4.1.4 Brann og røykutvikling 37
4.1.5 Psykiske reaksjoner 37
4.2 Sikkerhetskurs på veg klasse C 38
4.2.1 Planlegging av kjøretur 40
4.2.2 Sammenhengende kjøring 40
4.2.3 Refleksjon og oppsummering 41
4.3 kurs i sikring av last 42
4.3.1 Krav 43
4.3.2 Konsekvenser av for dårlig sikring 43
4.3.3 Beregning og valg av lastsikringsutstyr 43
4.3.4 Sikring av last 43
4.3.5 Prøving av lastsikring 44
4.3.6 Vedlikehold og verneutstyr 44
4.4 Sikkerhetskurs på bane 44
4.4.1 Hovedmål og sikkerhetsrutiner 46

4.4.2 Bremse- og stopplengde for ulike kjøretøy og forhold som virker inn på styre- og bremseresultatet ... 46
4.4.3 Lastens betydning og ulike bremsemetoder og konsekvenser av feilhandlinger ... 46
4.4.4 Kjøring med buss ... 47
4.4.5 Konsekvenser av feilhandlinger ... 47
4.4.6 Egne valg ... 47
4.5 Tilstrekkelig øving ... 48
Kapittel 4 Opplæring i klasse CE ... 49
Trinnvis opplæring ... 49
Kapittel 5 Trinnmål, kursmål, delmål og aktuelt innhold klasse CE ... 51
Trinn 1 klasse CE ... 51
Trinn 2 Grunnleggende kjøretøy- og kjørekompetanse klasse CE ... 51
2.1 Tilhengerens oppbygning ... 52
2.2 Tilhengerkoplinger ... 52
2.3 Kraftforbindelsen mellom lastebil og tilhenger ... 53
2.4 Tilhengerbremser ... 53
2.5 Lys og refleks ... 53
2.6 Daglig ettersyn ... 53
2.7 Til og frakopling av tilhenger ... 53
2.8 Kjøring rett fram og i sving ... 53
2.9 Sikt, blindsoner og tilpassing av atferd ... 54
2.10 Fare for tap av veggrep, fare for velt og tilpassing av kjøringen ... 54
2.11 Kjøring i utforbakke ... 54
2.12 Kjøring i motbakke ... 54
2.13 Rygging ... 54
2.14 Trinnvurdering ... 55
Trinn 3 Trafikal del klasse CE ... 56
3.1 Beregning av nyttelast ... 57
3.2 Plassering og sikring av last ... 57
3.3 Planlegging av kjøring ... 57
3.4 Overblikk og sikker kjøring ... 57
3.5 Tilhengerens innvirkning på kjøringen ... 58

3.6 Presis, sikker og behagelig kjøring 58
3.7 Samhandling 58
3.8 Trinnvurdering 58
Trinn 4 Avsluttende opplæring klasse CE 59
4.1 Kurs i ulykkesberedskap 59
4.2 Sikkerhetskurs på veg 59
4.2.1 Planlegging av kjøretur 61
4.2.2 Sammenhengende kjøring 61
4.2.3 Refleksjon og oppsummering 62
4.3 Kurs i sikring av last 62
4.4 Sikkerhetskurs på bane 62
4.4.1 Hovedmål og sikkerhetsrutiner 63
4.4.2 Erfaringer fra kjøring på banen 64
4.4.3 Egne valg 64
4.5 Tilstrekkelig øving 64

Bakgrunn og formål

Lovgrunnlaget for føreropplæringen

Vegtrafikkloven av 18. juni 1965 gir grunnlag for det som er fastsatt om trafikkopplæringen. Med hjemmel i loven har Samferdselsdepartementet fullmakt til å gi bestemmelser om teoretisk og praktisk opplæring av personer som vil ta førerkort, kompetansebevis eller bevis for å ha gjennomgått annen bestemt trafikkopplæring. Mål for trafikkopplæringen og krav til undervisningen er fastsatt av Vegdirektoratet gjennom forskrift av 1. oktober 2004 om trafikkopplæring og førerprøve m.m. Av forskrifta går det blant annet fram at undervisningen skal legge til rette for at eleven kan nå målene for opplæringen.

Vegdirektoratet fastsetter læreplaner for trafikkopplæringen i hver klasse. Læreplanene tar utgangspunkt i forskriftas krav til mål og undervisning. En læreplan er ikke en forskrift etter forvaltningsloven.

Læreplanens funksjoner

Læreplanen skal ivareta behovet for informasjon, veiledning og, sammen med forskrifta, styring av føreropplæringen.

Informasjon

Ved å beskrive mål og innhold i opplæringen gir læreplanen informasjon til trafikklærere og andre fagfolk, men også til elevene selv og deres foresatte, om hva opplæringen omfatter og hva den skal tjene til.

Veiledning

Først og fremst er læreplanen en veiledning for trafikklærerne. Den gir informasjon om hva det skal gis opplæring i, og føringer for hvordan. Den skal fungere både som rettesnor og som faglig og pedagogisk inspirasjon. Trafikklærerne har relativt stor metodefrihet; dvs. frihet til å legge til rette fagstoffet slik de selv mener det er best for eleven, bare de holder seg til de rammene som læreplanen setter. Behovet for veiledning gjennom sentrale læreplaner må ses i sammenheng med den profesjonelle kompetansen lærerne har.

Styringsverktøy

Trafikklæreren skal ivareta viktige oppgaver for samfunnet når det gjelder trafikksikkerhet, og legge til rette for at eleven utvikler den førerkompetansen som er nødvendig for å kunne medvirke i nullvisjonsarbeidet.

Læreplanens oppbygning

Læreplanen er for hver førerkortklasse i hovedsak delt inn i en generell og en klassespesifikk del.

Begrunnelsene for valgene som er gjort når det gjelder innhold og progresjon i trafikkopplæringen er samlet i kapittel 1. Dette er gjort av praktiske årsaker. Det er viktig at læreplanens øvrige kapitler leses i sammenheng med dette kapittelet. For den som skal planlegge undervisningen, er det også helt nødvendig å kjenne forutsetningene for trinnmålene, kursmålene og delmålene i læreplanen.

Kapittel 2 gir en kort oversikt over innholdet og progresjonen i opplæringen i klassen.

I kapittel 3 beskrives opplæringen trinn for trinn. Alle trinn har en innledende tekst som er ment å gi en oversikt over opplæringen i trinnet. I tillegg henvises det til aktuelle bestemmelser i trafikkopplæringsforskrifta som blant annet setter rammer for opplæringen. Deretter følger læringsmålene slik disse framgår av forskrifta, inklusive kravet om trinnvurdering. Denne teksten er gjengitt på grå bakgrunn for å gjøre det tydelig at det(te) er forskrifta som er gjengitt. Så følger en tekst som poengterer at undervisningen skal legge til rette for at elevene når målene og kort om handlingsrommet for dette. Aktuelt innhold i undervisningen er ordnet etter tema i samsvar med målene uten at dette låser læreren til å ta opp stoffet i den rekkefølgen som er satt. Avslutningsvis gis kommentarer til trinnet og eventuelle obligatoriske kurs. Hensikten med kommentarene er å utdype intensjoner og å gi læreren råd om hvordan undervisningen kan tilrettelegges best mulig.

Kapittel 1 Generell del

Læreplanens ulike nivåer – fra idé til praksis

Den kanadiske skoleforskeren og læreplanteoretikeren John I. Goodlad opererer med fem ulike læreplan- og fortolkningsnivåer som beskriver prosessen fra læreplanens idéer til praksis (elevenes erfaringer). Hovedbudskapet er at tolkninger og beslutninger på et nivå er avhengig av, og påvirker, beslutninger på et annet nivå.

Idéenes læreplan reflekterer ideer som fremmes i samfunnsdebatten før utformingen av selve læreplandokumentet. Slike idéer kan ha sitt utspring i fag, forskning, pedagogikk og tidligere erfaringer.

Når det gjelder norsk føreropplæring kommer idéene, eller det faglige grunnlaget som læreplandokumentet hviler på, fra blant annet Nasjonal Transportplan og rapporten *Førerkompetanse i et hierarkisk perspektiv; konsekvenser for føreropplæringen* (2004).

Den formelle læreplanen er det offisielle, vedtatte og skrevne læreplandokumentet. dvs. dette dokumentet.

Den oppfattede læreplan er lærerens tolkning og forståelse av den formelle læreplanen. Dette kan sies å være en kritisk fase i prosessen der lærerens profesjonelle kompetanse er avgjørende. Som en følge av at den formelle læreplanen ofte er et produkt av ulike interesser og kan inneholde mange kompromisser, vil den også kunne gi rom for ulike tolkninger.

Det er viktig at trafikkskolen setter av tilstrekkelig tid til å analysere det formelle læreplandokumentet og sette seg inn i grunnlagsmaterialet, idéenes læreplan. Lærernes tolkning av den formelle læreplanen vil blant annet være avhengig av deres erfaring som lærere, egne og skolenes holdninger, verdier og kompetanse, og hvordan de vurderer muligheten til å kunne gjennomføre læreplanen i praksis. Den oppfattede læreplan vil aldri være helt lik for alle lærere.

Innenfor rammene av klare, forpliktede mål og krav som er satt, har faglig leder og lærere et felles ansvar for å utarbeide undervisningsplaner. Undervisningsplanene vil vise hvordan skolen har oppfattet læreplanen.

Den gjennomførte læreplanen beskriver hvordan læreplanen kommer til uttrykk i praktisk opplæring. Denne læreplanen gjenspeiler dels lærernes forståelse av planen og den lokale tolkningen ved den enkelte skole. I tillegg vil andre forhold som for eksempel tilgjengelige læremidler og lærerens kompetanse spille inn. På bakgrunn av dette vil gjennomføringen av læreplanen ved ulike skoler kunne variere mye selv om utgangspunktet er den samme formelle planen. Opplæringsprosessen er dessuten uforutsigbar. Det er ikke nødvendigvis alltid samsvar mellom det en lærer planlegger ut fra gjeldende læreplan, og det som faktisk skjer i opplæringen. Læreren må mange ganger ty til improvisasjon og ad hoc løsninger når undervisningen ikke går som planlagt.

Den erfarte læreplanen er elevenes opplevelser og erfaringer i opplæringen. Det kan være forskjell mellom det lærerne tror de gjør og det elevene faktisk opplever. Den erfarte læreplanen vil variere ut fra hvordan læreren underviser og de forutsetninger og den bakgrunn elevene møter opplæringen med. I og med at elevene er forskjellige, med hensyn til blant annet erfaringer og motivasjon, vil de kunne sitte igjen med ulikt læringsutbytte. Imidlertid vil det også være likheter i deres erfaringer fordi lærerens undervisning har en struktur og et innhold som setter rammer for hva de opplever.

Den skjulte læreplanen

Den erfarte læreplanen vil ikke bare omfatte de sider ved den formelle læreplanen som er gjennomført i praksis, men også det som ikke er planlagt. Dette kan ha karakter av mer «utilsiktede budskap» til elevene, og blir av mange omtalt som den skjulte læreplanen. For eksempel kan trafikklærernes valg av arbeidsmåte eller presentasjon av et tema medføre at andre verdier enn de læreren har planlagt, formidles til elevene.

Elevene kan da komme til å lære noe som ikke er uttrykt som mål i læreplanen. Den skjulte læreplan er først et problem når denne læringen går på tvers av det som egentlig er målet for opplæringen.

Læreren kan ikke hindre utilsiktet læring, men må ta hensyn til at den skjer.

Utvikling av førerkompetanse

Kompetanse

Kompetanse kan betraktes som de kunnskaper, ferdigheter og andre egenskaper som en person må ha for å kunne løse oppgaver. Hva som er tilfredsstillende kompetanse vil variere med hvilke oppgaver som skal løses. I en vurdering av hva som er nødvendig kompetanse, må en derfor ta utgangspunkt i de oppgavene som skal løses.

Førerkompetanse

Den som skal føre et kjøretøy på en sikker måte, må ha en omfattende kompetanse. Det er en forutsetning at føreren behersker kjøretøyet rent teknisk. Føreren må også kunne samhandle med andre trafikanter, forutse hvordan disse vil handle og hvordan trafikksituasjoner kan utvikle seg. For å kjøre sikkert må føreren forstå hva som kan være, eller utvikle seg til, farlige situasjoner. Føreren må også forstå hvordan egen atferd innvirker på sikkerheten, og ha vilje til å handle slik at kjøringen blir sikker. Førerkompetanse kan betraktes som et samlebegrep for den kompetansen som kreves for å løse alle disse oppgavene.

Førerkompetanse kan altså sees på som de kunnskaper, ferdigheter, holdninger og den motivasjon føreren trenger for å mestre trafikkmiljøet på en sikker måte. Kompetansen omfatter mer enn observerbare ferdigheter. Føreren må ha ferdigheter i å tolke ulike

trafikksituasjoner, og vurdere hvilken atferd som er passende. Det kreves også at føreren kan leve seg inn i andres situasjon; føreren må ha empati. Samtidig må føreren ha tilstrekkelig selvkontroll til å handle i tråd med egne vurderinger basert på hensiktsmessighet og sikkerhet.

En godt utviklet førerkompetanse er en forutsetning for å lykkes i trafikken. Føreren må ha kontroll over plutselige innskytelser, aggresjon og andre " forstyrrende" emosjoner. Det stilles krav om at føreren kan samarbeide med og ta hensyn til andre trafikanter. Førerkompetanse er ikke medfødt. Kompetansen læres gjennom imitasjon, forståelse, praktisering og forsterkning. Viljen til å kjøre sikkert kan skapes gjennom å gi føreren kunnskap om konsekvenser av å velge en sikker kjøreatferd. Å utvikle førerkompetanse er en prosess som skjer over tid. Vi må gå ut fra at alle, når de begynner på føreropplæringen sin, allerede har en betydelig trafikal kompetanse. Utviklingen vedvarer gjennom alle trinn i opplæringen og vil fortsetter livet ut.

Innhenting og bearbeiding av informasjon

Førere har ulike mål med eller motiver for sin kjøring, for eksempel transport, opplevelse av spenning, se seg om og vise seg fram. Uansett mål stilles føreren overfor oppgaver som skal løses under kjøringen. Føreren må holde kjøretøyet på vegen, unngå å kjøre på andre trafikanter og lignende. Disse oppgavene løser føreren i hovedsak ved å innhente og bearbeide informasjon. Informasjon fra omgivelsene som føreren oppfatter som relevant for situasjonen, velges ut og koples til den kunnskapen som føreren allerede har i sitt kunnskapslager. Kunnskapen forteller føreren hva som bør gjøres, og det fattes en beslutning som så fører til en handling. Hvor hensiktsmessig en valgt handling er, vil i stor grad avhenge av kunnskapen (inkludert erfaringsgrunnlaget) føreren har fra før.

Kunnskap har altså sterk innflytelse på hvilken informasjon fra omgivelsene som velges ut for videre bearbeiding. Med liten kunnskap kan føreren velge ut uvesentlig informasjon som utgangspunkt for bearbeidingen. Vesentlig informasjon kan bli oversett. Omfanget av, kvaliteten på og relevansen til kunnskapen har også en direkte innflytelse på hvor hensiktsmessige de valgte handlingene vil være. Mangelfull kunnskap gir dårlige løsninger, og dermed uheldige valg av handlinger.

Bevisst bearbeiding av informasjon kan være en svært ressurskrevende prosess. Menneskets kapasitet til bevisst bearbeiding av informasjon er begrenset. Når en stor mengde informasjon skal bearbeides, kan det lett føre til overbelastning. Informasjonen bearbeides da dårlig og fører ofte til feilhandlinger.

Antallet oppgaver som skal løses under kjøring er så stort at om alle oppgavene skulle løses gjennom bevisst bearbeiding av informasjon, ville det skape store problemer. Føreren ville gjøre mange feil og sannsynligheten for en ulykke ville øke. En forutsetning for kjøring i dagens trafikk er at det meste av kjøringen foregår automatisk.

Handlinger som utføres ofte, vil gradvis bli automatisert. Dette gjør at trafikale situasjoner utløser handlinger direkte uten at informasjonen først bearbeides bevisst.

Dermed frigjøres kapasitet. Føreren kan da løse noen oppgaver gjennom automatiske handlinger, mens han samtidig løser andre oppgaver gjennom bevisst bearbeiding av informasjon. Erfarne førere vil løse de enkle oppgavene som girskifte, bruk av blinklys, holde kjøretøyet på vegen, stoppe for rødt lys, holde avstand til forankjørende og liknende gjennom automatiserte handlinger. Bevisst bearbeiding brukes til mer komplekse problemer som for eksempel å vurdere hvordan andre trafikanter vil bevege seg, hvor glatt vegen er, om den frie strekningen er lang nok til forbikjøring, hvilken veg som skal velges og liknende.

Læring skjer i hovedsak gjennom bevisst bearbeiding av informasjon. Selv om læring skjer som en kontinuerlig prosess, vil det være hensiktsmessig at den som skal tilrettelegge for læring, tenker ut fra en trinnvis modell. I trafikkopplæringen er det viktig at de kjøretekniske ferdighetene er automatisert i en rimelig grad før eleven starter treningen med å løse mer komplekse oppgaver i trafikken. Elever med mangelfull trening må tenke bevisst på girskifte, på å holde kjøretøyet på vegen og andre tekniske oppgaver. Elevene vil da ha dårlige forutsetninger for samtidig å lære hvordan de skal forholde seg til andre trafikanter, siden kapasiteten til bevisst bearbeiding av informasjon alltid er begrenset. Hvis elevene håndterer de enkle problemene gjennom automatiserte handlinger, frigjøres kapasitet til bevisst bearbeiding av nye oppgaver, og eleven kan lære hvordan mer komplekse oppgaver kan løses. Føreren kan da løse noen oppgaver gjennom automatiske handlinger, mens han samtidig løser andre oppgaver gjennom bevisst bearbeiding av informasjon. Føreren kan altså arbeide med flere oppgaver samtidig.

Førerkompetanse i et hierarkisk perspektiv

Føreropplæringen bygger i stor grad på GDE- rammeverket. GDE-matrisen er en teoretisk modell som framstiller oppgavene en bilfører står overfor, og hva som må læres, i ulike nivåer. Nivåene representerer et hierarkisk perspektiv på føreropplæringen og gir en oversikt over hva opplæringen bør omfatte. Fra lavt til høyt var nivåene til å begynne med:

1) Manøvreringsnivå (manøvrering av kjøretøyet)
2) Taktisk nivå (handlingsvalg i trafikale situasjoner)
3) Strategisk nivå (valg ved reiser/ turer og forhold knyttet til reiser/ turer)
4) Overordnet nivå (generelle handlings- og vurderingstendenser og måter å se verden på)

I 2010 ble matrisen utvidet med et femte nivå som inkluderer faktorer i førerens sosiale miljø. Disse faktorene består blant annet av kultur, normer og verdier som igjen reflekteres i trafikklovgivning og -overvåkning. Matrisen framstilles nå slik:

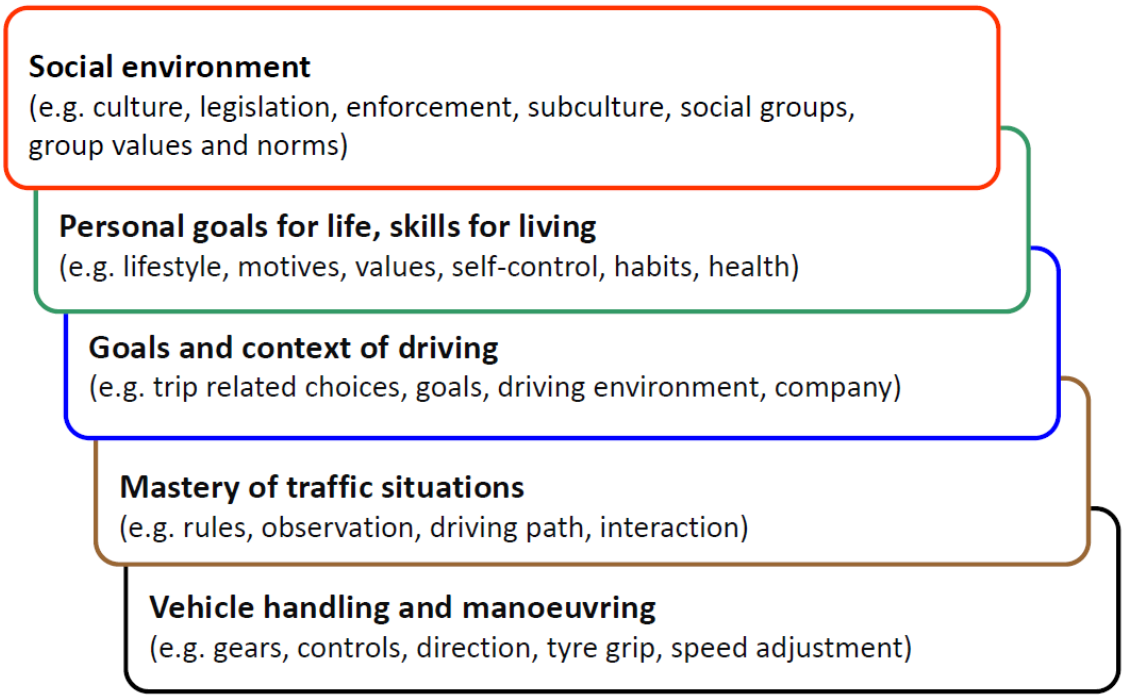

Selv om nivåene er kvalitativt forskjellige og holdes atskilt i matrisen, er de ikke uavhengige av hverandre. Alle nivåene er til stede når det foreligger en situasjon under kjøringen, og en fører trenger kunnskaper og ferdigheter innen hvert av de fem nivåene.

De kognitive strukturene som utgjør fjerde nivå, det personlige nivået, gir grunnlaget for hvordan personen generelt forholder seg i livet, så vel som i trafikken spesielt. Disse er derfor mer stabile og grunnleggende enn de tre underleggende nivåene, som på sin side er mer områdespesifikke og underordnet.

Utgangspunktet i matrisen er at høyere nivå kontrollerer og leder atferden på lavere nivå. Denne kontrollen er likevel ikke en enkel prosess ovenfra og ned, fordi den hele tiden blir avveid mot tilbakemeldingene fra selve handlingen.

Nivåene er til en viss grad gjensidig avhengige, slik at endringer på ett nivå fører til endringer i de andre nivåene. Gjensidig avhengighet er imidlertid ikke det samme som likhet. Ikke minst er det viktig å være bevisst på forholdet mellom det personlige fjerde nivået og det femte sosiale. Individet har sine personlige mål og søker blant annet etter bekreftelser, samtidig som det sosiale påvirker og former. Når læreren skal tilrettelegge for at eleven skal kunne utvikle seg til å bli en ansvarlig fører, er det derfor viktig å se på mulighetene for tilbakemelding på tanker og atferd. Tilbakemeldinger kan komme på ulike måter fra lærer, foreldre, jevnaldrende, vegen, politiet og, ikke minst, eleven selv. Det er derfor viktig å legge til rette for at eleven utvikler evne til selvvurdering.

Ferdigheter som tas i bruk, og valg som tas på lavere nivå, påvirkes av egenskapene på høyere nivå. Dette er essensen av skillet mellom det føreren kan gjøre, og det vedkommende er villig til å gjøre. Uansett hvor mye sikkerhetsrelatert kunnskap føreren har, er resultatene av denne kunnskapen i siste omgang avhengig av om og hvordan kunnskapen blir brukt.

Gjennomgående temaer

Føreropplæringen i alle klasser har sju gjennomgående temaer.

Lover, regler og trafikken som system

Elevene må helt fra starten av opplæringen reflektere over det sammensatte system kjøring i trafikk er, og hvilket ansvar den enkelte fører har.

Før elevene begynner å kjøre i trafikken, må de tilegne seg forståelse for

- lover og regler som styrer samhandlingen mellom trafikanter
- trafikken som system
- førerens rolle i dette systemet

Elevene skal bruke denne forståelsen til å ordne og tolke inntrykkene de får under den trafikale treningen.

Kjøreteknisk ferdighet

En annen forutsetning for effektiv læring under kjøring i trafikk, er at eleven har gode kjøretekniske ferdigheter. En elev som må konsentrere seg om giring, bremsing og styring under den trafikale treningen, vil oppfatte lite av atferden til andre trafikanter. Det er derfor viktig at elevene har fått så mye kjøreteknisk trening at grunnleggende handlinger er tilstrekkelig automatisert før den trafikale treningen begynner.

Trafikal ferdighet

Trafikal ferdighetstrening utgjør vanligvis den mest omfattende delen av opplæringen. Elevene skal gradvis lære seg å samhandle med andre trafikanter. Kunnskap om lover og regler og god kjøreteknisk ferdighet er en forutsetning for effektiv trafikal trening. De erfaringene kjøretreningen gir, er viktige for at eleven skal få innsikt i egne handlinger og vurderinger.

Økonomisk og miljøvennlig kjøring

For å kjøre økonomisk og miljøvennlig, må elevene vite hva som kjennetegner slik kjøring, og ha utviklet ferdigheter og vilje til å praktisere slik kjøring. I opplæringen må elevene tilføres kunnskap og ferdigheter, og få anledning til å utvikle gode holdninger til miljøet og til miljøvennlig kjøring. Temaet bør tas opp tidlig i opplæringen. Det må knyttes til den

praktiske kjøringen, og særlig til den kjøretekniske og trafikale treningen. Temaet vil derfor være aktuelt gjennom størstedelen av opplæringen.

Planlegging og forberedelse før kjøring

Temaet omhandler valg føreren må ta før kjøreturen (for eksempel neste dag). Føreren må ha gode rutiner med hensyn til ernæring, søvn, alkohol, valg av reiserute og planlegging av reisetidspunkt.

Temaet passer best til teoretisk opplæring og diskusjon, og bør vektlegges mest i den avsluttende delen av opplæringen. Det er også mulig å praktisere deler av dette temaet under den trafikale treningen, og da særlig når elevene skal kjøre selvstendig. Handlings- og vurderingstendenser

Kunnskap om hvordan handlings- og vurderingstendenser hos føreren kan virke inn på kjøreatferden, hører med til føreropplæringen. Elevene må gjennom hele opplæringen, men særlig i den trafikale ferdighetstreningen, få øving i å reflektere over egne handlings- og vurderingstendenser for å få en dypere forståelse av det å ferdes i trafikken. Temaet bør særlig legges vekt på i starten og i avslutningen av opplæringen.

Selvinnsikt

Eleven skal gjennom opplæringen utfordres til å reflektere over egen kompetanse, egne handlings- og vurderingstendenser og hvordan disse virker inn på handlingsvalg/ kjøreatferden. I begynnelsen av opplæringen hører denne kunnskapen med til det bakteppet elevene bør se opplæringen mot. Mot slutten av opplæringen, når eleven har fått en mer variert kjøreerfaring og en dypere forståelse av det å kjøre, har eleven fått et annet grunnlag for å reflektere over betydningen av egne handlings- og vurderingstendenser. Denne innsikten er en viktig ballast når eleven skal kjøre på egen hånd.

Opplæringen

Trinnvis opplæring

Føreropplæringen har fire trinn. Målene for trinn 1- 3 angir forutsetningene for å ha et godt utbytte av opplæringen på det neste trinnet, og det er derfor viktig at eleven har nådd målene i et trinn før opplæringen i neste trinn påbegynnes. Det er kjøreferdigheten som avgjør hvilket trinn eleven befinner seg på.

Målene for trinn 1-4 angir samlet den kompetansen som er nødvendig for å nå hovedmålet. Innholdet i hvert trinn forutsettes videreført og videreutviklet i neste trinn. For å sikre en hensiktsmessig progresjon må de sju temaene vektlegges på ulike tidspunkt i opplæringen.

Moduler

For å unngå at en elev som ønsker førerkort i flere klasser må gå gjennom det samme lærestoffet flere ganger, er opplæringssystemet modulbasert. I de lette klassene viser dette seg først og fremst gjennom at trafikalt grunnkurs er en felles modul for alle klasser. For de tunge klassene er de fleste obligatoriske kursene felles for flere klasser.

Obligatoriske kurs

Føreropplæringen skal bidra til at elevene får førerkompetanse. Etter endt opplæring skal eleven ha de kunnskaper, ferdigheter, holdninger og den motivasjon som er nødvendig for å kjøre i samsvar med hovedmålet.

Noen av opplæringsmålene som skal bidra til denne kompetansen, er vanskelig eller svært tidkrevende å vurdere ved en førerprøve. For å sikre at disse emnene likevel får plass i opplæringen, er det fastsatt obligatoriske kurs. Eleven må da følge undervisningen i et bestemt antall timer. I kursene vektlegges øvelser som av sikkerhetsmessige, praktiske eller økonomiske årsaker er vanskelige å gjennomføre på egenhånd, tema som risikoforståelse, systemforståelse og andre emner som i stor grad har med holdninger til trafikksikkerhet å gjøre.

Obligatorisk trinnvurdering

Når kunnskaper og ferdigheter kan måles uten for store problemer, vil det som oftest være hensiktsmessig å fastsette krav om en vurdering, framfor et krav om at eleven skal ha deltatt i et bestemt antall undervisningstimer. Vurderingen skjer først og fremst ved førerprøven. Selv om elevene på denne måten har stor frihet til å velge et eget opplæringsløp fram til førerprøven, er det ønskelig at opplæringen har en god struktur og progresjon. For å bidra til dette, er det fastsatt at eleven skal gjennomføre to obligatoriske trinnvurderinger i løpet av opplæringen.

Eleven skal da, med utgangspunkt i sine prestasjoner, ta stilling til i hvilken grad målet for trinnet er nådd og om grunnlaget for videre opplæring er tilstrekkelig. Læreren skal gi eleven en tilråding i spørsmålet om eleven har den kompetansen som er nødvendig for å få et godt utbytte av opplæringen i neste trinn. Trinnvurderingen skal vare 45 minutter og inneholde før- og ettersamtale, i tillegg til praktisk kjøring.

Hensikten med før- og ettersamtalen er å veilede eleven i forhold til faglig ståsted og videre læreprosess. Samtidig skal vurderingen bidra til å utvikle elevens selvinnsikt og evne til å vurdere egne sterke og svake sider.

Eleven kan selv velge om lærerens tilrådning skal følges. Hvis læreren anbefaler at eleven skal øve mer i trinn 2 eller 3, stilles det ikke krav om ny trinnvurdering når denne øvingen er gjennomført. Først ved gjennomføring av den praktiske obligatoriske opplæringen kan en elev avvises. Forskrifta fastsetter at opplæringsinstitusjonen kan avvise eleven hvis det

oppstår tvil om en elev har tilstrekkelige kjøreferdigheter til å gjennomføre den praktiske obligatoriske opplæringen på en meningsfull måte.

Arbeidsmåter

Undervisningen skal legges opp på en slik måte at elevene utvikler evne til refleksjon, til å ta andres perspektiv og til å samarbeide i trafikken. Den skal påvirke elevenes bevissthet, oppfatning og holdning til risiko, vilje til å ta ansvar og forholdsregler og til å velge kjøremåter som reduserer risikoen for uhell og ulykker. Det har mindre betydning hvor langt læreren er kommet i sitt undervisningsopplegg, hvis eleven ikke har kommet like langt i sin læring. Det skal legges vekt på å benytte arbeidsmåter som gjør elevene til aktive deltakere.

Læreplanen legger føringer for at opplæringen skal være preget av aktiv elevmedvirkning gjennom erfaringsutveksling og dialog. Ofte vil det være hensiktsmessig at læreren legger opp til en problemorientert undervisning. Dette innebærer at læreren forbereder konkrete problemstillinger som elevene skal drøfte og ta stilling til. Oppgavene skal utformes fra hovedmålene for det enkelte tema, og læreren må ha lagt en plan for tema, aktiviteter og oppsummering. Aktivitetene må være relativt tydelig lærerstyrt, ved at læreren hele tiden vurderer elevenes evne til å nå målet med dem.

Individuell tilpasning av undervisningen

Behovet for opplæring vil variere. Noen elever har allerede førerkort og kjøreerfaring i en annen førerkortklasse. Muligheten for privat øvingskjøring vil også variere. Ved planlegging av opplæringsforløpet må læreren ta hensyn til den enkelte elevs erfaringsbakgrunn og måte å tilegne seg lærestoffet på. Organisering, valg av aktiviteter og spørsmålsstilling skal i alle delene av opplæringen tilpasses elevenes ulike behov og forutsetninger slik at de får et godt læringsutbytte.

Mål i føreropplæringen

Målene indikerer hvilken retning en ønsker eleven skal utvikle seg i. Hvordan målene formuleres legger rammer for lærerens undervisning og elevens læring. |

Skillet mellom ikke- obligatorisk og obligatorisk opplæring er forsøkt tydeliggjort gjennom bruken av verb.

For de ikke- obligatoriske delene er det i hovedsak brukt produktmål som beskriver kunnskaper og ferdigheter eleven skal sitte igjen med når undervisningen er over. Måloppnåelsen kan i stor grad vurderes på førerprøven. Eksempler på verb som blir brukt er beskrive, gjøre rede for, mestre og beherske.

Verbene som blir brukt for de obligatoriske delene er i hovedsak utformet som prosessmål. Disse er knyttet til emnene som ikke er så lett å vurdere utbyttet av. Verbene gir føringer for

hva eleven skal gjøre eller delta på i undervisningen, for eksempel oppleve, erfare og videreutvikle.

Skillet mellom ikke-obligatorisk og obligatorisk opplæring er ikke alltid skarpt. Det kan også være en forventning om et målbart utbytte når det gjelder obligatoriske deler. I visse sammenhenger er derfor verb som for eksempel vite og beherske brukt også i målene for disse.

Kapittel 2 Opplæring i klasse C

Hovedmål for opplæringen til førerkort klasse C jf. § 19-1
Etter å ha gjennomført opplæringen for klasse C skal eleven ha den kompetansen som er nødvendig for å kunne kjøre lett lastebil/ lastebil forsvarlig, og for å kunne ivareta de oppgaver som er lett lastebil/ lastebilførerens ansvar.

Eleven skal ha de kunnskaper og ferdigheter, den selvinnsikt og risikoforståelse, som er nødvendig for å kjøre på en måte som

- er trafikksikker
- gir god samhandling
- fører til god trafikkavvikling
- er mest mulig økonomisk og ressursvennlig
- gjør at kjøretøy og veg ikke utsettes for unødig slitasje
- tar hensyn til helse, miljø og andres behov
- er i samsvar med gjeldende regelverk

Eleven skal kunne

- utføre kontroll og tilsyn med kjøretøyet som er en førers ansvar
- sikre lasten forsvarlig
- fatte riktige beslutninger om kjøring under vanskelige kjøreforhold
- være en ressursperson i krisesituasjoner på vegen

Trinnvis opplæring

Opplæringen har 4 trinn. Målene i ett trinn angir forutsetningene for å ha et godt utbytte av undervisningen i det neste trinnet. Læringsmomentene i hvert trinn forutsettes videreført i neste trinn. Målene for trinn 1-4 angir samlet den kompetansen som kreves for å få førerett i klasse C.

Lærestoffet for klasse C bygger på at eleven har den kompetansen som læreplanen for klasse B beskriver. Når lærestoff gjentas, er det fordi temaet skal utdypes og tilpasses kjøring med lastebil. Ved planleggingen av opplæringsforløpet må det tas hensyn til elevens erfaringsbakgrunn. Den obligatoriske opplæringen er et minimum alle må gå gjennom. De fleste elever vil ha behov for mer omfattende opplæring og kjøretrening.

Trinn 1
Grunnkurs tunge kjøretøy er obligatorisk. Elever som har førerkort i en annen tung klasse er likevel fritatt for kurset. På trinn 1 er målene hovedsakelig rettet mot elevens risikoforståelse og trafikksystemet. Kurset skal bidra til at eleven får en grunnleggende forståelse for hva kjøring med tunge kjøretøy innebærer.

Trinn 2
På trinn 2 skal eleven lære å mestre kjøretøyet rent kjøreteknisk, uten å måtte rette oppmerksomheten mot andre trafikanter. Det er ikke fastsatt et bestemt timetall for undervisningen på dette trinnet. Elevens kjøreferdigheter bestemmer omfanget av undervisningen. For eksempel vil en elev som allerede har førerkort og kjøreerfaring med buss, normalt ha behov for mindre opplæring på dette trinnet enn en elev som bare har førerkort for person- bil.

Mot slutten av trinnet skal eleven gjennomføre en trinnvurdering i samsvar med § 7-5. Eleven skal, med utgangspunkt i sine prestasjoner, ta stilling til i hvilken grad målet for trinnet er nådd og om grunnlaget for videre opplæring er tilstrekkelig. Læreren skal gi eleven en tilråding i spørsmålet om eleven har den kompetansen som er nødvendig for å få et godt utbytte av opplæringen i neste trinn.

Trinn 3

I trinn 3 er målene rettet mot elevens læring av trafikale ferdigheter i varierte veg- og trafikkmiljø. Eleven må også ha kunnskap om bestemmelsene i vegtrafikklovgivningen som regulerer kjøringen. Det er ikke fastsatt minste timetall for undervisningen siden elevene har ulik erfaringsbakgrunn.

Mot slutten av trinnet skal eleven gjennomføre en trinnvurdering i samsvar med § 7-5. Eleven skal, med utgangspunkt i sine prestasjoner, ta stilling til i hvilken grad målet for trinnet er nådd og om grunnlaget for videre opplæring er tilstrekkelig. Læreren skal gi eleven en tilråding i spørsmålet om eleven har den kompetansen som er nødvendig for å få et godt utbytte av opplæringen i neste trinn.

Trinn 4
Målene på trinn 4 er hovedsakelig rettet mot elevens risikoforståelse knyttet til det å kjøre lastebil. Eleven skal gjennomføre kurs i ulykkesberedskap, sikkerhetskurs på veg, kurs i sikring av last og sikkerhetskurs på bane. Ved utvidelse av førerkort fra annen tungbilklasse vil omfanget av den obligatoriske opplæringen bli redusert etter gitte regler.

Det er gitt generell adgang å ta kurset i ulykkesberedskap i trinn 2 eller trinn 3, når det er mest hensiktsmessig. Kurset i lastsikring kan også tas på trinn 2 eller 3 når dette er mest hensiktsmessig og grunnleggende opplæring i lastsikring som beskrevet i trinn 3 er gjennomført.

Kapittel 3 Trinnmål, kursmål, delmål og aktuelt innhold klasse C

Trinn 1 Grunnkurs tunge kjøretøy

Gjennom opplæringen i trinn 1 skal eleven utvikle en grunnleggende forståelse for hva kjøring med tunge kjøretøy innebærer.

Mål for trinn 1 jf. § 19-2:
Etter å ha gjennomført trinn 1 skal eleven ha den kompetansen som er nødvendig for å ha godt utbytte av videre opplæring.

Eleven skal ha en grunnleggende forståelse for hvordan tunge kjøretøy skiller seg fra personbiler når det gjelder kjøring og samhandling

Opplæringen i trinn 1 er obligatorisk og består av grunnkurs tunge kjøretøy, jf. Kap 16. Kurset er felles for alle tyngre førerkortklasser (klasse C1, C1E, D1, D1E, C, CE, D og DE).

Temaene som tas opp i grunnkurset, forutsettes å bli videreført i trinnene 2-4.

Mål for grunnkurs tunge kjøretøy jf. § 16-2
Eleven skal gjennom demonstrasjon, drøfting med medelever og lærer, og gjennom refleksjon og oppsummering, utvikle grunnleggende forståelse for hva kjøring med tyngre kjøretøy innebærer.

Eleven skal

1. erfare hvordan kjøring og samhandling med tunge kjøretøy skiller seg fra kjøring med personbil
2. drøfte hvordan tungbilføreren kan skape et positivt forhold til andre trafikantgrupper
3. drøfte hvordan andre trafikantgrupper kan overvurdere tungbilførerens muligheter til å manøvrere kjøretøyet i vanskelige situasjoner, og at dette kan medføre at andre misforstår, eller ikke samarbeider slik tungbilføreren forventer
4. drøfte hvordan interessekonflikter mellom trafikantgrupper kan reduseres og hvordan tungbilføreren kan skape et positivt forhold til andre trafikanter
5. drøfte at trafikkulykker nesten uten unntak skyldes menneskelige feilhandlinger
6. vite at tungbilføreren må sette seg inn i et omfattende regelverk når det gjelder
   a) helsekrav, alderskrav og andre regler om førerkort som gjelder generelt for alle tungbilklasser
   b) kjøre- og hviletid, kjøring i utlandet, pliktmessig avhold og yrkestransport

Undervisningen skal legge til rette for at eleven når de målene som er fastsatt i forskrifta. Med tanke på å nå disse kan det arbeides med å nå flere mål samtidig, eller i annen rekkefølge, enn den som er fastsatt i forskrifta for vedkommende trinn eller del av kurs, jf. §§ 7-1 og 7-2.

Aktuelt innhold

I oversikten nedenfor er aktuelt innhold i undervisningen ordnet i tema i samsvar med målene. Oversikten er ikke uttømmende, men illustrerer hva undervisningen minst bør omfatte. Innenfor forskriftas rammer velger læreren selv, med utgangspunkt i elevens behov og tilgjengelige ressurser, øvingsområde m.m., metoder og rekkefølge i behandlingen av lærestoffet med tanke på å legge best mulig til rette for elevens læring.

1.1 Kjøring og samhandling med store kjøretøy

Aktuelt innhold

- behov for overblikk over trafikksituasjoner
- plassbehov
- beslutningstidspunkt
- plassering, fart og fartstilpassing
- behagelig kjøring

1.2 Tungbilførerens forhold til andre trafikanter

Aktuelt innhold

- tydelig kjøring, tegn, fart og plassering
- velterisiko
- ulykker – nulltoleranse
- problemer som kan oppstå for tungbilføreren på vegstrekninger med fartsgrense over 80 km/t
- konflikter som kan oppstå i det praktiske liv mellom krav til sikker kjøring og hurtig transport, og hvordan denne konflikten må løses

1.3 Kommunikasjon og muligheter for misforståelser

Aktuelt innhold

- tungbilførerens muligheter til å manøvrere kjøretøyet i vanskelige situasjoner
- hvordan andre kan misforstå, eller ikke samarbeide slik tungbilføreren forventer

1.4 Interessekonflikter

Aktuelt innhold

- hvordan interessekonflikter kan reduseres ved å ta hensyn til andre trafikantgruppers behov og interesser
- hvordan yrkesetikk og det å representere en bransje kan virke positivt

1.5 Ulykker og menneskelige feilhandlinger

Aktuelt innhold

- risiko og ulykker
- rutiner som ivaretar arbeidstakerens helse, arbeidsmiljø og sikkerhet

1.6 Omfattende regelverk

Aktuelt innhold

- helsekrav, alderskrav og andre regler om førerkort som gjelder generelt for alle tungbilklasser
- lover og forskrifter om kjøre- og hviletid, fartsskriver, kjøring i utlandet, pliktmessig avhold, fartsregler, hastighetsbegrenser og yrkestransport
- ansvaret transportøren har som fraktfører
- regelverk som spesielt skal ivareta sikkerhets- og konkurranseforhold for kjøring med tunge kjøretøy

Kommentarer til grunnkurs tunge kjøretøy:

På grunnkurset fokuseres det på hva som generelt skille kjøremåten med tyngre kjøretøy fra kjøring med personbil. Det skal skapes forståelse for behovet for opplæring. Gjennom demonstrasjon skal typisk kjøremåte med tyngre kjøretøy synliggjøres. Demonstrasjonen kan også gi modeller for både selve bilbehandlingen og for god samhandling. Samtidig kan den skape forståelse for at demonstrasjoner kan være en effektiv og kostnadsbesparende undervisningsmetode i andre deler av opplæringen ved at den gir grunnlag for oppgaver og refleksjon.

Elevene bør utfordres til selv å slå fast hva som er gode og typisk trekk ved den kjøremåten læreren demonstrerer. Oppgaver og diskusjon skal ha stor plass i kurset, framfor forelesning.

Rent faktastoff er lite vektlagt i kurset. Det skal skapes forståelse for hvorfor det finnes et omfattende regelverk og hvorfor det er nødvendig med kunnskap om dette. Elevene skal vite at de selv har ansvar for å skaffe seg kunnskapen.

Trinn 2 Grunnleggende kjøretøy- og kjørekompetanse klasse C

Gjennom opplæringen i trinn 2 skal eleven lære å mestre kjøretøyet rent kjøreteknisk, uten å måtte rette oppmerksomheten mot andre trafikanter. God kjøreteknisk ferdighet er nødvendig for å få utbytte av treningen i trinn 3, og vil også innebære at kjøringen er økonomisk og mest mulig miljøvennlig. Kunnskapsstoffet skal bidra til at eleven lærer de kjøretekniske ferdighetene raskere og med mer forståelse, og til at eleven skal kunne ivareta førerens ansvar for kontroll og tilsyn med kjøretøyet.

Det er ikke fastsatt minste timetall for opplæring på dette trinnet. Omfanget av undervisningen må tilpasses elevens forutsetninger.

Eleven skal gjennomføre obligatorisk trinnvurdering mot slutten av trinn 2, jf. § 7-5.

Innholdet i undervisningen forutsettes å bli videreført i trinn 3 og 4, samtidig som det er en del av grunnlaget for oppgavene som blir gitt ved førerprøven.

Mål for trinn 2 jf. § 19-3
Etter å ha gjennomført trinn 2 skal eleven ha den kompetansen som er nødvendig for å ha godt utbytte av trafikal opplæring i trinn 3.

Eleven skal ha så god kjøreteknisk ferdighet at oppmerksomheten kan flyttes fra eget kjøretøy til trafikkbildet og samhandlingen med andre trafikanter.

Eleven skal gjennom hele trinnet drøfte sin egen motivasjon og vilje til å anvende kunnskaper og ferdigheter som tilegnes gjennom trinnet. Eleven skal i aktuelle deler av trinnet vurdere sin egen ferdighet i å bruke, og oppdage mangler ved, lastebilen.

Eleven skal

1. beskrive lastebilens oppbygning
2. forklare styringens funksjon og kunne utføre kontroll av denne
3. forklare egenskaper og utføre kontroll av hjul og dekk, risiko ved varmgang i hjullager og hvordan en kan identifisere dette.
4. forklare bestemmelsene for bruk av kjetting, egenskaper ulike kjettinger har, metoder for pålegging, utføre pålegging og kunne vurdere risiko knyttet til pålegging og kjøring med kjetting
5. forklare grunnleggende oppbygging og bruk av kjøretøyets bremser, alarmfunksjoner og kontrollpunkter, og kunne utføre nødvendig ettersyn og kontroll
6. beskrive hvordan motoren i en lastebil fungerer, og forklare konsekvenser av manglende ettersyn av smøre- og kjølesystem
7. beskrive lastebilens drivverk og forklare hvordan en skal kjøre for å unngå unødig slitasje på drivverkets hoveddeler; kopling, girkasse, mellomaksel, differensial og drivaksler

8. beskrive kjøretøyets elektriske anlegg og utføre ettersyn av påbudte og nødvendige komponenter i det elektriske anlegget
9. avgjøre nødvendig daglig ettersyn og vurdere hva som må utbedres før kjøring finner sted
10. forklare riktig bruk av, og bruke, lastebilens betjeningsorganer
11. forklare bruken av, og bruke, aktuelle girsystemer med tanke på, best mulig driftsøkonomi, framdrift og sikkerhet
12. sette i gang, stanse og kjøre rett fram og i sving med observasjon, tegngiving og plassering som gir god kommunikasjon og tilstrekkelig sikkerhetsmargin
13. forklare hvordan føreren må opptre for å redusere områdene rundt kjøretøyet hvor andre trafikanter kan være skjult og tilpasse atferden etter dette
14. forklare risiko for tap av veggrep og velt ved kjøring i sving, og tilpasse observasjon, fart og plassering i tråd med dette
15. forklare riktig kjøring i utforbakker og tilpasse kjøringen etter sikt, føret, last, bremsinnretninger, girsystem, motorbremsekraft og økonomi
16. forklare riktig kjøring i motbakker og tilpasse kjøringen etter sikt, føret, last, bremsinnretninger, girsystem, motorkraft og økonomi
17. forklare og utføre forsvarlig rygging, vurdere bruk av medhjelper og forklare hvordan denne skal instrueres.

Undervisningen skal legge til rette for at eleven når de målene som er fastsatt i forskrifta. Med tanke på å nå disse kan det arbeides med å nå flere mål samtidig, eller i annen rekkefølge, enn den som er fastsatt i forskrifta for vedkommende trinn eller del av kurs, jf. §§ 7-1 og 7-2.

Aktuelt innhold

I oversikten nedenfor er aktuelt innhold i undervisningen ordnet i tema i samsvar med målene. Oversikten er ikke uttømmende, men illustrerer hva undervisningen minst bør omfatte. Innenfor forskriftas rammer velger læreren selv, med utgangspunkt i elevens behov og tilgjengelige ressurser, øvingsområde m.m., metoder og rekkefølge i behandlingen av lærestoffet med tanke på å legge best mulig til rette for elevens læring.

2.1 Kjøretøyets oppbygning

Aktuelt innhold

- Lastebilen oppbygning

2.2 Styring

Aktuelt innhold

- Styringens funksjon
- Kontroll av styringen

2.3 Hjul og dekk

Aktuelt innhold

- Felg og dekk
- Merking
- Visuell kontroll av skader og slitasje
- Ettertrekking av muttere
- Kontroll og eventuell justering av lufttrykk
- Krav til mønster
- Dimensjon og bæreevne i samsvar med vognkortet

2.4 Kjetting

Aktuelt innhold

- Krav
- Pålegging
- Faremoment ved pålegging
- Lysbruk ved pålegging langs veg i mørket
- Faremoment ved kjøring med kjetting

2.5 Bremser

Aktuelt innhold

- Oppbygning av bremsesystemet
- Bruk
- Alarmfunksjoner
- Kontroll og vedlikehold
- Glasering av bremsebelegg

2.6 Motor

Aktuelt innhold

- Ulike typer motorer
- Bruk og miljø
- Varselanordninger
- Kontroll olje og kjølevæske
- Start av dieselmotor etter eventuelt å ha kjørt tom for diesel

2.7 Drivverk

Aktuelt innhold

- Kopling
- Girsystemer
- Drivaksler
- Tilpassing av bruk
- Forholdsregler ved sleping

2.8 Elektrisk anlegg

Aktuelt innhold

- Sikringer
- Årsaker til sikringsbrudd
- Skifte av hovedlyspære
- Hjelpestart

2.9 Daglig tilsyn og kontroll før kjøring

Aktuelt innhold

- Daglig tilsyn
- Kontroll før kjøring
- Forskriftsmessig og forsvarlig stand
- Eventuell utbedring før kjøring
- Kontroll under kjøring

2.10 Betjeningsorganer

Aktuelt innhold

- Defroster
- Varme- og ventilasjonsanlegg
- Vinduer, vindusviskere og -spyler
- Pedaler, gir og bremsesystem

2.11 Girsystem

Aktuelt innhold

- Aktuelle girsystem
- Bruk med tanke på driftsøkonomi, framdrift og sikkerhet

2.12 Igangsetting og stans, kjøring rett fram og i sving

Aktuelt innhold

- Innstilling av sete og speil
- Sittestilling, sikt, hodestøtte, bilbelte

- Observasjon
- Tegn
- Plassbehov ved sving
- Bruk av rattet

2.13 Blindsoner og tilpassing av atferd

Aktuelt innhold

- Områder rundt lastebilen hvor andre trafikanter kan være skjult
- Betydningen av førerens sittestilling for omfanget av blindsoner
- Hvordan føreren kan skaffe seg bedre sikt
- Tilpassing av atferd

2.14 Fare for tap av veggrep eller velt ved kjøring i sving

Aktuelt innhold

- Veggrep
- Tyngdepunkt
- Tilpassing av fart og plassering foran, gjennom og etter svinge
- Rattbevegelser

2.15 Kjøring i utforbakker

Aktuelt innhold

- lastens betydning
- fartsnivå før bakken
- valg av gir
- bruk av hjelpebrems
- bremseteknikk
- fartsreduksjon før bakken
- parkeringsbrems som nødbrems

2.16 Kjøring i motbakker

Aktuelt innhold

- lastens betydning
- fartsnivå før bakken
- turtall og utnyttelse av motoreffekt
- tidspunkt for girskifte
- bruk av parkeringsbrems ved igangsetting i motbakke

2.17 Rygging

Aktuelt innhold

- rygge, vende og parkere i lav fart med minst mulig påkjenninger for minibussen
- rygge mot angitt mål
- planlegging
- vurdere behov for og plassering av medhjelper
- instruere eventuell medhjelper

2.18 Trinnvurdering jf. § 7-5

Trinnvurderingen gjennomføres mot slutten av trinn 2.

Trinn 3 Trafikal del klasse C

Gjennom opplæringen i trinn 3 skal eleven lære å beherske kjøring i variert trafikk. Eleven må også tilegne seg kunnskap om aktuelle bestemmelser i vegtrafikklovgivningen. Ved avslutningen av trinnet skal elevens ferdighet være slik at kjøringen er tilnærmet selvstendig.

Det er ikke fastsatt minste timetall for opplæringen på dette trinnet. Undervisningen må tilpasses elevens erfaringsbakgrunn.

Eleven skal gjennomføre obligatorisk trinnvurdering mot slutten av trinn 3, jf. § 7-5.

Innholdet i trinn 3 forutsettes å bli videreført i trinn 4, samtidig som det vil være en del av grunnlaget for oppgavene som blir gitt ved førerprøven.

Mål for trinn jf. 3 § 19-4
Etter å ha gjennomført trinn 3 skal eleven ha den kompetansen som er nødvendig for å ha godt utbytte av den avsluttende opplæringen i trinn 4.

Eleven skal ha kunnskap om aktuelle bestemmelser i vegtrafikklovgivningen og kunne kjøre sikkert og selvstendig i variert trafikk.

Eleven skal gjennom hele trinnet drøfte sin egen motivasjon og vilje til å anvende kunnskaper og ferdigheter som tilegnes gjennom trinnet. Eleven skal i aktuelle deler av trinnet vurdere sin egen ferdighet til å kjøre i god samhandling med andre.

Eleven skal

1. kjenne til reglene i førerkortforskriften om førerett, helsekrav, alderskrav og gyldighetstid, og i yrkessjåførforskriften og yrkestransportloven om yrkesrett
2. forklare reglene i skiltforskriften som gjelder kjøring med gjeldende kjøretøy
3. beskrive hvordan en kan beregne tillatt totalvekt og aksellast på kjøretøyet ved hjelp av vognkort og veglister
4. forstå hvordan last må være plassert og sikret med tanke på sikkerhet og best mulig utnyttelse av kjøretøy og last, vurdere riktig bruk av sikringsutstyr og uttrykke egne meninger om samfunnets holdninger og bransjens kultur når det gjelder sikringsutstyr
5. forklare faremoment ved bruk av tipp, kran, løftelem og annet arbeidsutstyr påmontert lastebilen, og forstå at slikt utstyr kan komme inn under andre opplæringsforskrifter
6. kjenne til at transport av farlig gods og spesialtransport er underlagt egne regelverk og beskrive hvilken kompetanse som kreves for å transportere farlig gods
7. kjenne til aktuelle bestemmelser i vegtrafikklovgivningen om øvingskjøring, pliktmessig avhold, fraktavtaler og forsikring for lastebil og gods

8. kjenne til kjøre- og hviletidsbestemmelsene og kunne anvende digital og analog fartsskriver
9. forstå hvordan hjernen bearbeider informasjon, og kjenne til hvordan hjernens funksjoner påvirkes av emosjoner stress, søvn, ernæring og generell helse
10. forstå hvordan en kan planlegge kjøringen i forhold til vilkår for bruk, forventete veg- og føreforhold og forklare miljømessige konsekvenser ut fra valg av kjørerute og kjøremåte
11. uttrykke egne meninger om samfunnets holdninger og bransjens kultur når det gjelder bruk av rusmidler i forbindelse med vegtrafikk
12. forstå hvordan kultur i bransjen og blant kolleger påvirker atferd og oppførsel
13. mestre å oppfatte trafikkbildet fullstendig ved å ha god observasjonsteknikk, ha kontroll over kjøretøyets blindsoner, kunne forutsi risikofulle situasjoner og handle på en måte som bidrar til sikkerhet
14. mestre å kjøre presist og behagelig, økonomisk og miljøvennlig, herunder ved kjøring i mot- og utforbakke, og på smal og svingete veg
15. mestre å kjøre sikkert og effektivt i forbindelse med kø, i tunnel og i mørket
16. mestre samhandling med andre trafikanter, bidra til god trafikkflyt og ha evne til å tilpasse seg andre trafikanters behov

Undervisningen skal legge til rette for at eleven når de målene som er fastsatt i forskrifta. Med tanke på å nå disse kan det arbeides med å nå flere mål samtidig, eller i annen rekkefølge, enn den som er fastsatt i forskrifta for vedkommende trinn eller del av kurs, jf. §§ 7-1 og 7-2.

Aktuelt innhold

I oversikten nedenfor er aktuelt innhold i undervisningen ordnet i tema i samsvar med målene. Oversikten er ikke uttømmende, men illustrerer hva undervisningen minst bør omfatte. Innenfor forskriftas rammer velger læreren selv, med utgangspunkt i elevens behov og tilgjengelige ressurser, øvingsområde m.m., metoder og rekkefølge i behandlingen av lærestoffet med tanke på å legge best mulig til rette for elevens læring.

3.1 Krav til fører i førerkortforskrift og annet regelverk

Aktuelt innhold

- Førerett
- Helsekrav
- Alderskrav
- Gyldighetstid
- Kjøreseddel
- Løyve
- Persontransport mot vederlag

- Befordringsvedtekter

3.2 Skilt og tunge kjøretøy

Aktuelt innhold

- Aktuelle skilt
- Kollektivfelt

3.3 Totalvekt og nyttelast

Aktuelt innhold

- Vognkort
- Totalvekt, egenvekt
- Beregning av nyttelast
- Aksellast
- Veglister og kart
- Passasjerer og bagasje

3.4 Plassering og sikring av last

Aktuelt innhold

- Passasjer, bilbelte
- Sikkerhetshensyn ved plassering av bagasje og annen last
- Plassering med tanke på utnytting av kjøretøy og veg
- Sikringsutstyr
- Holdninger og kultur

3.5 Arbeidsutstyr

Aktuelt innhold

- Tipp
- Kran
- Løftelem
- Annet arbeidsutstyr
- Opplæringsforskrifter

3.6 Transport av farlig gods

Aktuelt innhold

- Regler for transport av farlig gods

3.7 Øvingskjøring, pliktmessig avhold, fraktavtaler og forsikring

Aktuelt innhold

- Regler for øvingskjøring
- Lov om pliktmessig avhold
- Fraktavtaler
- Forsikring for minibuss og gods
- Økonomisk ansvar

3.8 Kjøre- og hviletid

Aktuelt innhold

- betjening av kjøretøyets fartsskriver
- krav om oppbevaring av skiver
- hvem forskrift om kjøre- og hviletid gjelder for
- om lovlig kjøretid, påbudte pauser og hviletid

3.9 Hjernen

Aktuelt innhold

- Informasjonsbearbeiding
- Emosjoner
- Stress
- Søvn
- Ernæring
- Generell helse

3.10 Planlegging av kjøring

Aktuelt innhold

- planlegge kjøringen ut fra vilkår for bruk av store kjøretøy, kart, veglister mv.
- kjørelengde, kjøretid, sted og hyppighet av pauser
- type veg, forventet standard, sikt- og føreforhold
- forventninger om ulike trafikkmiljø og trafikale utfordringer
- vurdere miljømessige konsekvenser ved valg mellom forskjellige kjøreruter
- hvordan finne fram underveis
- rutinemessig kontroll av kjøretøyet før hver kjøring

3.11 Rusmidler, samfunn og bransje

Aktuelt innhold

- Berusende, bedøvende og oppkvikkende midler
- Samfunnets holdninger
- Bransjens kultur
- Trafikksikkerhet

3.12 Atferd og oppførsel, kollegaer og bransje

Aktuelt innhold

- Atferd og oppførsel
- Påvirkning fra kollegaer og bransje
- Omdømme
- Ansvar

3.13 Kjøreprosessen

Aktuelt innhold

- Se-teknikk
- Blindsoner
- Forutseenhet
- Risiko
- Handlingsvalg
- Sikkerhet

3.14 Presis kjøring

Aktuelt innhold

- Presis kjøreteknikk
- Behagelig kjøring
- Økonomisk og miljøvennlig
- Mot- og utforbakke
- Smal og svingete veg

3.15 Kø, tunnel og mørke

Aktuelt innhold

- Se-teknikk
- Sikt
- Riktig bruk av påbudt og tillatt lysutstyr
- Forutse og oppfatte andres atferd og særlig risikoforhold
- Plassering og fartstilpassing
- Forholdsregler ved stans og parkering, spesielt i mørket
- Forholdsregler ved av- og pålessing, spesielt i mørket

3.16 Kjørerytme og optimal kjøring

Aktuelt innhold

- Samhandling
- Andres behov
- Kjørerytme
- Trafikkflyt

3.17 Trinnvurdering jf. § 7-5

Trinnvurderingen gjennomføres mot slutten av trinn 3.

Trinn 4 Avsluttende opplæring klasse C

Opplæringen i trinn 4 skal bringe eleven fram til hovedmålet, og er i stor grad rettet mot elevens risikoforståelse.

Elevene skal gjennomføre obligatorisk kurs i ulykkesberedskap, jf. Kap. 25, sikkerhetskurs på veg, jf. Kap. 26, kurs i sikring av last, jf. Kap. 27, sikkerhetskurs på bane, jf. Kap. 28 og i tillegg ha tilstrekkelig øving til å kjøre i samsvar med hovedmålet, jf. § 19-5.

Når det er hensiktsmessig kan kurs i ulykkesberedskap gjennomføres i trinn 2 eller trinn 3. Kurs i sikring av last kan også gjennomføres i trinn 2 eller 3 når grunnleggende opplæring i lastsikring som beskrevet i trinn 3, er gjennomført.

Mål for trinn 4, jf. § 19-5:
Etter å ha gjennomført trinn 4 skal eleven ha den kompetansen som er nødvendig for å kunne kjøre lastebil i samsvar med hovedmålet.

Elevene skal ha utviklet vilje til å ta ansvar, til å ta forholdsregler og til å samarbeide i trafikken.

4.1 Kurs i ulykkesberedskap

Kurs i ulykkesberedskap er felles for klassene C1, C, D1 og D. Kurset er på 9 undervisnings-timer, og skal dekke temaene skadestedsledelse, livreddende førstehjelp, opptreden ved brann og røykutvikling, og psykiske reaksjoner. På kurset skal eleven lære å bruke effektivt de hjelpemidler en tungbilfører vanligvis har: mobiltelefon, brannslukningsapparat, tøy som kan brukes til slukkemiddel, varseltrekant, eget kjøretøy til eventuelt å sperre vegen med osv.

Personer som har førerett i en tung klasse fra før, er fritatt fra kurset.

Mål for kurs i ulykkesberedskap jf. § 25-2
Kurset skal bidra til at eleven kan være en ressursperson når en trafikkulykke eller krisesituasjon oppstår, og til at eleven med sin opptreden kan bidra til å redusere skadeomfanget ved trafikkulykker og eventuell brann på et skadested.

Eleven skal
1.gjennom demonstrasjoner og praktiske øvelser lære
   a) hvilke oppgaver som må gjøres ved et skadested før fagpersonell ankommer
   b) å varsle medisinsk nødtelefon og kjenne til dens funksjoner
   c) å sikre et skadested
2. gjennom demonstrasjoner og praktiske øvelser lære å
   a) foreta en rask og overfladisk vurdering av en skadet eller akutt syk person ved å se på, snakke med og ta på pasienten
   b) sikre frie luftveier hos både liggende og sittende pasienter

c) stanse ytre blødninger
d) stabilisere hode og nakke ved mistanker om skader i nakke og rygg
e) utføre hjerte-lungeredning
f) utføre tiltak som forebygger indre blødninger, sirkulasjonssvikt og nedkjøling

3. kjenne til
a) hvordan kjøretøy som har farlig gods i lasten er merket
b) aktuelle tiltak på et skadested hvor et kjøretøy som er merket etter ADR- forskriften er involvert
c) generelle problemer ved røykutvikling og opptreden i røykfylte områder
d) brann- og røykutvikling i tunneler, herunder evakueringsløsninger
e) brann- og røykutvikling i kjøretøy, herunder evakueringsteknikk
f) brannslukkingsapparater (plassering i kjøretøy, klargjøring, bruk og tømmetid
g) andre slukkemidler
h) brannårsaker og brannutvikling
i) hvordan branntilløp kan oppdages tidlig
j) steder og områder i kjøretøy hvor det erfaringsmessig kan oppstå et branntilløp

4. delta i praktiske øvelser under veiledning og kunne klargjøre brannslukningsapparater til bruk
a) slukke brann med pulverapparat og teppe
b) bruke et egnet slokkemiddel på brann i kjøretøy og andre steder i forbindelse med en ulykke eller krisesituasjon

5. ha kunnskap om
a) typiske kritiske situasjoner og ulykker i trafikken
b) vanlige psykiske reaksjoner som kan forekomme hos de berørte
c) hvordan kriserammede kan hjelpes: forskjellige metoder og modeller for hjelp, herunder selvhjelp og kollegastøtteordninger
d) hvorfor krisehåndtering er viktig

Undervisningen skal legge til rette for at eleven når de målene som er fastsatt i forskrifta. Med tanke på å nå disse kan det arbeides med å nå flere mål samtidig, eller i annen rekkefølge, enn den som er fastsatt i forskrifta for vedkommende trinn eller del av kurs, jf. §§ 7-1 og 7-2.

Aktuelt innhold

I oversikten nedenfor er aktuelt innhold i undervisningen ordnet i tema i samsvar med målene. Oversikten er ikke uttømmende, men illustrerer hva undervisningen minst bør omfatte. Innenfor forskriftas rammer velger læreren selv, med utgangspunkt i elevens behov og tilgjengelige ressurser, øvingsområde m.m., metoder og rekkefølge i behandlingen av lærestoffet med tanke på å legge best mulig til rette for elevens læring.

4.1.1 Varsling og sikring av skadested

- oppgaver som må gjøres ved et skadested før fagpersonell ankommer

- varsling av medisinsk nødtelefon
- å sikre et skadested

4.1.2 Livreddende førstehjelp

- rask og overfladisk vurdering av en skadet eller akutt syk person ved å se på, snakke med og ta på pasienten
- frie luftveier hos både liggende og sittende pasienter
- stanse ytre blødninger
- stabilisere hode og nakke ved mistanker om skader i nakke og rygg
- hjerte-lungeredning
- tiltak som forebygger indre blødninger, sirkulasjonssvikt og nedkjøling

4.1.3 Farlig gods

- hvordan kjøretøy som har farlig gods i lasten er merket
- aktuelle tiltak på et skadested hvor et kjøretøy som er merket etter ADR- forskriften er involvert

4.1.4 Brann og røykutvikling

- generelle problemer ved røykutvikling og opptreden i røykfylte områder
- brann- og røykutvikling i tunneler, herunder evakueringsløsninger
- brann- og røykutvikling i kjøretøy, herunder evakueringsteknikk
- brannslukkingsapparater (plassering i kjøretøy, klargjøring, bruk og tømmetid) andre slukkemidler
- brannårsaker og brannutvikling
- hvordan branntilløp kan oppdages tidlig
- steder og områder i kjøretøy hvor det erfaringsmessig kan oppstå et branntilløp
- kunne klargjøre brannslukningsapparater til bruk
- slukke brann med pulverapparat og teppe
- bruke et egnet slokkemiddel på brann i kjøretøy og andre steder i forbindelse med en ulykke eller krisesituasjon

4.1.5 Psykiske reaksjoner

- typiske kritiske situasjoner og ulykker i trafikken
- vanlige psykiske reaksjoner som kan forekomme hos de berørte
- hvordan kriserammede kan hjelpes: forskjellige metoder og modeller for hjelp, herunder selvhjelp og kollegastøtteordninger
- hvorfor krisehåndtering er viktig

Kommentarer til kurs i ulykkesberedskap:

Kurset skal bidra til at en tungbilfører kan være ressursperson fra det tidspunkt en trafikk-ulykke eller krisesituasjon oppstår til tidspunktet profesjonelt utrykningspersonell ankom-

mer. Tungbilføreren har kjøretøyet og vegen som sin arbeidsplass. Det er stor mulighet for at en tungbilfører er blant de første som kommer til et ulykkessted. Busser er utstyrt med brannslukningsutstyr, og mange tunge kjøretøy har godt kommunikasjonsutstyr. Føreren har ofte bedre oversikt fra førerhuset enn en personbilfører. Ved å beherske førstehjelp, rutiner for arbeid ved skadested og tiltak ved brann og røykutvikling, vil tungbilføreren kunne være en viktig ressursperson på et skadested. Føreren kan med sin opptreden bidra til å redusere skadeomfanget ved ulykker og eventuell brann på skadested. Kurset skal også forberede yrkessjåførene på den mentale påkjenningen det er å bli innblandet i en alvorlig ulykke.

Det kan være nyttig å trekke grensen mellom det som forventes av tungbilføreren og det som profesjonelle hjelpere skal gjøre. De profesjonelle har utstyr, erfaring og utdanning som kreves på et ulykkessted. I tillegg er de spesialiserte, slik at det oftest er flere hjelpepersoner på stedet. I kurset forutsettes det at tungbilføreren disponerer brannslukningsapparat, et plagg som kan brukes til å kvele branntilløp, et førstehjelpsskrin, varseltrekant og mobiltelefon. Vi forutsetter også at det er minst en person til på ulykkesstedet som kan bistå tungbilføreren. Uansett har tungbilføreren beskjedne hjelpemidler til disposisjon vurdert i forhold til de profesjonelle. Det er de enkle hjelpemidlene tungbilføreren skal lære å bruke. Han skal verken være politi, brannmann eller ambulanseutdannet. Han disponerer ikke utstyr for nakkestøtte, båre mv.

Temaene skal sees i sammenheng. En vesentlig del av kurset skal være praktiske øvelser. En innfallsvinkel kan være at tungbilføreren kommer først til noen simulerte ulykker, f. eks

- møteulykke to personbiler, flere er skadet
- utforkjøringsulykke mc i sving, fører og passasjer er skadet
- bussulykke, bussfører og flere passasjerer er skadet
- lett lastebil/ lastebil med ADR-last har veltet
- brann i tunnel
- branntilløp og røykutvikling i buss

Eleven skal da iverksette tiltakene de mener er nødvendige. For at undervisningen skal bli effektiv, kan det være hensiktsmessig å la elevgrupper sirkulere fra stasjon til stasjon, hvor de utfører ulike oppgaver.

Merk: Eleven skal blant annet kjenne til evakueringsløsninger ved brann i buss og tunneler. I tilfeller hvor det simuleres røykutvikling ved hjelp av ufarlig røyk, skal elevene lære å bevege seg i områder hvor det ikke er røyk. Jamfør avsnittet om skjult læreplan i kapittel 1 Generell del.

4.2 Sikkerhetskurs på veg klasse C

I sikkerhetskurs på veg skal eleven beherske kjøring over tid under ulike forhold. I klasse C er kurset på 6 undervisningstimer. 1 time brukes til innledning og klargjøring. 4 timer skal

være sammenhengende kjøring. Kurset avsluttes med 1 time til etterarbeid og oppsummering. Kjøretøyet skal tilsvare kravene ved førerprøven, jf. § 26-1.

Mål for sikkerhetskurs på veg, jf. § 26-3

Eleven skal gjennom opplevelse og erfaring videreutvikle sin kompetanse til å opptre slik at ulykker unngås.

Eleven skal videreutvikle evne til refleksjon, til å ta andres perspektiv og til å velge kjøremåter med lav risiko.

Eleven skal kunne foreta de kjøreforberedelser som er førerens ansvar og kjøre forsvarlig i lengre sammenhengende tid

Eleven skal

1. planlegge en lengre sammenhengende kjøretur ved å
   a) bli klar over og anvende hjelpemidler som er vanlig å bruke for vedkommende kjøretøygruppe
   b) videreutvikle forståelse for hvordan hjernen bearbeider informasjon, og hvordan hjernens funksjoner påvirkes av emosjoner, personlighet, stress, søvn, ernæring og generell helse, samt hvordan kultur i bransjen, og blant kolleger, påvirker atferd og oppførsel, og drøfte hvordan dette kan tas hensyn til før og under kjøring, for at kjøringen skal bli mest mulig sikker
   c) utvikle forståelse for at kjøringen er en del av et sosialt samspill hvor det stilles spesielle krav til tungbilførerens vurdering av trafikksituasjonene
   d) utvikle forståelse for at føreren ved feilhandling, og utilstrekkelig sikring av last og passasjerer, kan forårsake alvorlige ulykker, og at konsekvensene etter en tungbilulykke ofte blir dramatiske.
2. gjennomføre kjøreturen og
   a) kontrollere kjøretøy, dekk, bremser og nav med tanke på eventuell varmgang, sikkerhetsutstyr, lastsikring og plassering av bagasje før, under, og etter kjøring
   b) videreutvikle sin evne til å oppfatte trafikkbildet fullstendig og iverksette nødvendige handlinger ved å vurdere vegens videre forløp og planlegge møtesituasjoner, vurdere trafikken bak og eventuelt finne steder hvor andre kan slippes forbi, og kjøre riktig til og fra stoppested
   c) videreutvikle sin evne til å oppfatte risiko ved å vurdere mulighet for forbikjøring kontinuerlig, tilpasse kjøringen ut fra at møtende som foretar forbikjøring kan feilvurdere, ta spesielle hensyn ved kjøring på smal og svingete veg, og under vanskelige kjøreforhold, ivareta informasjonsbehovet ved vending og rygging, vurdere eventuelle tiltak med bakgrunn i føreforholdene, ha nødvendig sikkerhetsmargin på begge sider slik at oppmerksomheten hovedsakelig kan rettes mot trafikale forhold, ta hensyn til møtende trafikk, hindringer, vegbredde, vegoppmerking m.m., vurdere om andre kan misforstå hvordan videre kjøring er

planlagt, holde riktig avstand til andre trafikanter, foreta riktig sporvalg og begrunne sine handlingsvalg og -tendenser

d) videreutvikle sin evne til å kjøre på en måte som gir god trafikkavvikling og lav risiko, god driftsøkonomi og minst mulig miljøbelastning

3. reflektere over sine erfaringer og opplevelser ved å
   a) drøfte disse med sine medelever og lærere
   b) beskrive og begrunne egne valg og kjøremåter
   c) vurdere egne sterke og svake sider som bilførere og velge ut områder med utviklingsmuligheter
   d) lytte til og forstå lærerens vurdering av elevens kjørekompetanse.

Undervisningen skal legge til rette for at eleven når de målene som er fastsatt i forskrifta. Med tanke på å nå disse kan det arbeides med å nå flere mål samtidig, eller i annen rekkefølge, enn den som er fastsatt i forskrifta for vedkommende trinn eller del av kurs, jf. §§ 7-1 og 7-2.

Aktuelt innhold

I oversikten nedenfor er aktuelt innhold i undervisningen ordnet i tema i samsvar med målene. Oversikten er ikke uttømmende, men illustrerer hva undervisningen minst bør omfatte. Innenfor forskriftas rammer velger læreren selv, med utgangspunkt i elevens behov og tilgjengelige ressurser, øvingsområde m.m., metoder og rekkefølge i behandlingen av lærestoffet med tanke på å legge best mulig til rette for elevens læring.

4.2.1 Planlegging av kjøretur

Aktuelt innhold

- Hjelpemidler ved planlegging av kjøring
- Hvordan hjernen bearbeider informasjon
- Emosjoner, personlighet, generell helse
- Rutiner for søvn, hvile, avreisetidspunkt
- Kultur i bransjen og blant kollegaer
- Trafikk er et sosialt samspill
- Spesielle krav

4.2.2 Sammenhengende kjøring

Aktuelt innhold

- Oppfatting av trafikkbildet
- Vegens videre forløp
- Møtende og planlegging av møtesituasjoner
- Trafikk bak
- Bruk av speil ved kjøring ut og inn av holdeplass

- Overheng
- Forbikjøringssituasjoner
- Smal og svingete veg
- Vanskelige føreforhold
- Hindringer, vegbredde, vegoppmerking
- Nødvendig sikkerhetsmarginer og avstand til andre trafikanter
- Sporvalg
- Muligheter for at andre misforstår hvordan videre kjøring er planlagt
- Kjørerytme og trafikkavvikling
- Utnytting av motorkraft, gir- og bremsesystem
- Førerassistansesystemer
- Miljø og driftsøkonomi
- Begrunnelse for handlingsvalg

4.2.3 Refleksjon og oppsummering

Aktuelt innhold

- Erfaringsdeling og meningsutveksling
- Refleksjon over egne erfaringer og opplevelser
- Kjørekompetanse/kjøredyktighet
- Verdier, normer og holdninger
- Handlings- og vurderingstendenser og mulige konsekvenser av disse i trafikal sammenheng
- Egne sterke og svake sider som tungbilfører og utviklingsmuligheter
- Lærerens vurdering

Kommentarer til sikkerhetskurs på veg:

Det er viktig at eleven ikke tilrådes å gjennomføre sikkerhetskurs på veg for tidlig. Eleven skal kjøre i flere timer sammenhengende uten at reaksjonsmønsteret svekkes av tretthet.

Elevens utholdenhet, konsentrasjon og risikoforståelse skal settes på prøve. Kjøringen skal skje i områder med variert miljø. Spesielt skal eleven kjøre på veg hvor tunge kjøretøy ofte er innblandet i ulykker. Dette gjelder kjøring på veger med høy fartsgrense, kjøring på smal, svinget landeveg og kjøring i bratte utfor- og motbakker. Risikoforståelse er et sentralt element, og eleven skal i sterk grad trenes i å kunne vurdere faren for møteulykker.

På kurset skal det ikke gis vanlig instruksjon. I noen tilfeller kan det likevel være effektivt at læreren forbereder eleven mentalt på en situasjon som skal løses. Læreren kan i god tid gi en kort beskrivelse av vegens videre forløp, risikomomenter eller andre problem som skal takles, uten å gi løsningsforslag. Læreren bør unngå teoretiske utredninger i ettertid om hvordan et problem skulle vært løst. I stedet må kjøreruten legges opp slik at eleven får anledning til å løse samme problem i en senere situasjon, etter om nødvendig å ha fått noen tips fra lærer.

4.3 kurs i sikring av last

Kurs i lastsikring er felles for klassene C1 og C.

Mål for kurs i sikring av last jf. § 27-2
Eleven skal forstå at last må sikres forsvarlig. Eleven skal ha den kunnskap og de ferdigheter som er nødvendig for å sikre lasten slik at ulykker unngås.

Eleven skal

1. ha kunnskap om
   a) hovedkravene som stilles til sikring av last og til sikringsutstyret
   b) at det er spesielle krav til sikring når to eller flere ulike transportmidler benyttes i samme transportkjede
   c) at det kan være nødvendig å innhente ytterligere informasjon når spesiell last skal sikres
2. gjennom demonstrasjoner og praktisk arbeid erfare
   a) at last som er feil eller dårlig sikret kan falle av
   b) de krefter som virker inn på lasten forover, bakover og sidelengs under kjøring
   c) hvordan vanlig gods beveger seg ved hastighetsøkning og ved bremsing
   d) hvordan gods som kan rulle beveger seg ved hastighetsøkning og bremsing
   e) at friksjonen innvirker på godsets bevegelse ved oppbremsing
   f) om ulik vekt innvirker på godsets bevegelse
   g) om stor vekt (1000 kg) hindrer godset i å bevege seg
   h) at bruk av feil sikringsutstyr kan føre til at godset forskyver seg eller faller av
   i) konsekvenser av feilvurdering vedrørende utstyrets kvalitet
3. kunne beregne og velge riktig sikringsutstyr ved å
   a) planlegge sikring av ulike typer gods
   b) kunne vurdere metoder for sikring av last ved stempling, surring, låsing og dekking
4. kunne utføre forsvarlig sikring av ulike typer last ved å
   a) sikre forskjellige godsslag, herunder gods som kan rulle, gods som er stablet og last med høy egenvekt
   b) foreta overfallssurring, grimesurring, loopsurring, direkte surring/kryssurring, låsing, stenging og dekking
5. få demonstrert om utført sikring er forsvarlig ved at
   a) kjøretøyet bremses og svinges
   b) lasten tippes til aktuell vinkel
   c) sikringsutstyret kontrolleres etter testing
6. kunne
   a) vedlikeholde og avgjøre om sikringsutstyret er i tilstrekkelig god stand
   b) bruke nødvendig verneutstyr som arbeidstøy, hansker og vernesko.

Undervisningen skal legge til rette for at eleven når de målene som er fastsatt i forskrifta. Med tanke på å nå disse kan det arbeides med å nå flere mål samtidig, eller i annen rekkefølge, enn den som er fastsatt i forskrifta for vedkommende trinn eller del av kurs, jf. §§ 7-1 og 7-2.

Aktuelt innhold
I oversikten nedenfor er aktuelt innhold i undervisningen ordnet i tema i samsvar med målene. Oversikten er ikke uttømmende, men illustrerer hva undervisningen minst bør omfatte. Innenfor forskriftas rammer velger læreren selv, med utgangspunkt i elevens behov og tilgjengelige ressurser, øvingsområde m.m., metoder og rekkefølge i behandlingen av lærestoffet med tanke på å legge best mulig til rette for elevens læring.

4.3.1 Krav

Aktuelt innhold

- Hovedkrav til lastsikring og sikringsutstyr
- Spesielle krav når to eller flere ulike transportmidler benyttes i samme transportkjede
- Behov for ytterligere informasjon ved sikring av spesiell last

4.3.2 Konsekvenser av for dårlig sikring

Aktuelt innhold

- Last kan falle av
- Krefter som virker underkjøring
- Bevegelse i last ved hastighetsøkning og bremsing
- God som kan rulle
- Betydningen av friksjonen mellom last og underlag
- Betydningen av vekt
- Konsekvenser av feilvurdering av sikringsutstyr

4.3.3 Beregning og valg av lastsikringsutstyr

Aktuelt innhold

- Planlegging av sikring av ulike typer gods
- Vurdering av sikringsmetoder

4.3.4 Sikring av last

Aktuelt innhold

- Praktisk øving i sikring av ulike slag gods

- Bruk av ulike typer sikringsutstyr

4.3.5 Prøving av lastsikring

Aktuelt innhold

- Utprøving av lastsikring ved bremsing, svinging og tipping
- Etterkontroll av benyttet utstyr

4.3.6 Vedlikehold og verneutstyr

Aktuelt innhold

- Vedlikehold og kontroll av utstyr
- Bruk av verneutstyr

Kommentarer til kurs i sikring av last:

På kurset skal elevene få kjennskap til krav som stilles til sikring av last og til sikringsutstyret og de skal kunne beregne og velge riktig sikringsutstyr. De skal også utføre forsvarlig sikring av ulike typer last.

Det obligatoriske kurset bygger på temaene 3.3 – 3.4 i læreplanen. Regelverket for lastsikring er relativt komplisert. En kan ikke forvente at elevene har de matematiske kunnskapene som kreves for å beregne f. eks lastens vekt i Newton, friksjonskoeffisient mv. Læreren har derfor en krevende oppgave når han skal undervise i emnet. Det teoretiske grunnlaget må forenkles mye. Lærestoffet må konkretiseres og demonstreres. Begreper som friksjon, bevegelsesenergi og sentrifugalkraft, skal illustreres enkelt, ikke beregnes.

Det er viktig at elevene forstår at last må sikres forsvarlig, og at de lærer å gjøre dette. I fag-miljøet er en også opptatt av at lasten skal sikres på den mest rasjonelle måten. Dette er ikke noe mål på kurset. Om elever overdimensjonerer sikringstiltakene, er det ikke noe poeng å ta av stropper igjen, hvis sikringen forøvrig er gjort riktig.

Kurset skal legges opp med mye praksis. Alle elevene skal selv utføre forsvarlig sikring av ulike typer last. Det har liten betydning hvor langt læreren er kommet i sitt undervisnings-opplegg, hvis elevene ikke er kommet like langt i sin læring. For at undervisningen skal bli effektiv, vil det være hensiktsmessig å la elevgrupper sirkulere fra stasjon til stasjon, hvor de utfører ulike oppgaver.

4.4 Sikkerhetskurs på bane

Kurset er felles for klasse C og D. Eleven skal senest ett år etter å ha fått førerkort i klasse C eller D ha gjennomført kurset dersom det ikke er gjennomført tidligere. Kurset skal gjennomføres på baneanlegg som er godkjent av vegdirektoratet.

Mål for sikkerhetskurs på bane klassene C og D jf.§ 28-2.
Kurset skal bidra til at eleven kan fatte riktige beslutninger om kjøring under vanskelige føreforhold.

Eleven skal

1. kjenne til
   a) hovedmålet for kurset
   b) sikkerhetsrutinene som gjelder på banen, og hvordan bruk av sikkerhetsrutiner også utenfor banen, kan forhindre tungbilulykker på veg
   c) risikoen ved ikke å bruke bilbelte
2. gjennom demonstrasjoner og praktiske øvelser erfare
   a) hvordan trafikanter kan være skjult i området rundt et stort kjøretøy
   b) at førerens sittestilling har stor betydningen for omfanget av blindsonen foran kjøretøyet
   c) bremse- og stopplengde for personbil, buss og lastebil
   d) hvordan kjøretøyets tyngde og veggrep virker inn på bremselengden
   e) hvordan føreren kan påvirke styre- og bremseresultat
   f) at styre- og bremseresultatet endres ved endret fart
   g) at forskjellig last, dekkutrusning og ulike typer utstyr virker inn på styre- og bremseresultat
   h) at feilvurdering av bakkens fall og veggrep virker inn på styre- og bremseresultat
3. erfare
   a) hvilken betydning lastens plassering har for kjøretøyets egenskaper
   b) ulike bremsemetoder og konsekvenser av feilhandling
   c) fordeler og ulemper med ulike bremsesystemer
   d) konsekvenser av overbremset og underbremset aksel
   e) virkning av drivhjulsbremser
   f) nytten av forholdsregler ved bruk av vegskulder under kjøring
   g) eget valg av kjøremåte med forskjellige typer kjøretøy som er ulikt utstyrt og lastet
4. erfare spesielle risikomomenter ved kjøring med
   a) buss med midtmotor kontra hekkmotor
   b) automatgiret buss
   c) automatgiret buss med hjelpebrems
5. være med å drøfte
   a) egne holdninger og kjørevaner
   b) ulykkesrisiko, skadeomfang, samt konsekvenser av typiske tungbilulykker
   c) hva feilhandlinger utført på banen eventuelt ville forårsaket ved kjøring i trafikk
   d) at trafikkulykker nesten uten unntak skyldes menneskelige feilhandlinger
   e) at føreren plikter å tilpasse farten etter ulike føreforhold
   f) at en tungbilførers feilhandling ofte har alvorlige konsekvenser
6. med bakgrunn i erfaringene på banen

a) vurdere sin egen kjørekompetanse
b) foreslå kjøreatferd som kan redusere risikoen for ulykker
c) trekke selvstendige konklusjoner med hensyn til sikker avstand til den som kjører foran
d) forstå at en tungbilfører under visse føreforhold ikke skal kjøre i det hele tatt

Undervisningen skal legge til rette for at eleven når de målene som er fastsatt i forskrifta. Med tanke på å nå disse kan det arbeides med å nå flere mål samtidig, eller i annen rekkefølge, enn den som er fastsatt i forskrifta for vedkommende trinn eller del av kurs, jf. §§ 7-1 og 7-2.

Aktuelt innhold

I oversikten nedenfor er aktuelt innhold i undervisningen ordnet i tema i samsvar med målene. Oversikten er ikke uttømmende, men illustrerer hva undervisningen minst bør omfatte. Innenfor forskriftas rammer velger læreren selv, med utgangspunkt i elevens behov og tilgjengelige ressurser, øvingsområde m.m., metoder og rekkefølge i behandlingen av lærestoffet med tanke på å legge best mulig til rette for elevens læring.

4.4.1 Hovedmål og sikkerhetsrutiner

Aktuelt innhold

- Hovedmålet for kurset
- Sikkerhetsrutinene som gjelder på banen, og hvordan bruk av sikkerhetsrutiner også utenfor banen, kan forhindre tungbilulykker på veg
- Risikoen ved ikke å bruke bilbelte
- Hvordan trafikanter kan være skjult i området rundt et stort kjøretøy
- At førerens sittestilling har stor betydningen for omfanget av blindsonen foran kjøretøyet

4.4.2 Bremse- og stopplengde for ulike kjøretøy og forhold som virker inn på styre- og bremseresultatet

Aktuelt innhold

- Bremse- og stopplengde for personbil, buss og lastebil
- Hvordan kjøretøyets hastighet virker inn på bremselengden
- Hvordan føreren kan påvirke styre- og bremseresultat
- At forskjellig last, dekkutrusning og ulike typer utstyr virker inn på styre- og bremseresultat
- At feilvurdering av bakkens fall og veggrep virker inn på styre- og bremseresultat

4.4.3 Lastens betydning og ulike bremsemetoder og konsekvenser av feilhandlinger

Aktuelt innhold

- Hvilken betydning lastens plassering har for kjøretøyets egenskaper
- Ulike bremsemetoder og konsekvenser av feilhandling

- Fordeler og ulemper med ulike bremsesystemer
- Konsekvenser av overbremset og underbremset aksel
- Virkning av drivhjulsbremser
- Nytten av forholdsregler ved bruk av vegskulder
- Eget valg av kjøremåte med forskjellig typer kjøretøy som er ulikt utstyrt og lastet

4.4.4 Kjøring med buss

Aktuelt innhold

- Automatgiret buss
- Automatgiret buss med hjelpebrems
- Buss med to og tre aksler

4.4.5 Konsekvenser av feilhandlinger

Aktuelt innhold

- Egne holdninger og kjørevaner
- Ulykkerisiko, skadeomfang, samt konsekvenser av typiske tungbilulykker
- Hva feilhandlinger utført på banen eventuelt ville forårsaket ved kjøring i trafikk
- At trafikkulykker nesten uten unntak skyldes menneskelige feilhandlinger
- At føreren plikter å tilpasse farten etter ulike føreforhold
- At en tungbilførers feilhandling ofte har alvorlige konsekvenser

4.4.6 Egne valg

Aktuelt innhold

- Vurdere sin egen kjørekompetanse
- Foreslå kjøreatferd som kan redusere risikoen for ulykker
- Trekke selvstendige konklusjoner med hensyn til sikker avstand til den som kjører foran
- Få erfare eget valg av kjøremåte med forskjellige typer kjøretøy som er ulikt utstyrt og lastet
- Forstå at en tungbilfører under visse føreforhold ikke skal kjøre i det hele tatt

Kommentarer til sikkerhetskurs på bane klasse C og D:

Kurset skal medvirke til at ulykker med store kjøretøy unngås. Elevene skal få oppgaver relatert til vanlige tungbilulykker, og som ikke kan utføres på vanlig veg av sikkerhetsmessige eller praktiske årsaker. Det legges vekt på at elevene får kunnskaper om hvordan ulike kjøretøy med ulikt utstyr og last oppfører seg på vegen under ulike førerforhold. Kurset er lagt til trinn 4, og det forutsettes derfor at eleven kan kjøre selvstendig uten nærmere instruksjon.

Flere av øvelsene skal gjennomføres som demonstrasjoner. Som eksempel kan nevnes sammenligning av bremselengde for liten og stor bil og konsekvensen av at et forhjul

kommer utenfor asfaltkanten. Det er likevel vesentlig at demonstrasjoner og teorisekvenser ikke overskygger elevenes tid bak rattet.

Læreplanens tema 2.13 blindsoner blir repetert i dette kurset. Emnet er i seg selv viktig, samtidig som det har betydning for sikkerheten på banen.

Kurset er felles for elever som skal ha førerkort i klasse C og D. I de tilfeller eleven bare skal ha førerkort i en av klassene, skal eleven fortrinnsvis kjøre med kjøretøy som hører inn under den aktuelle klassen. Tema 4.4.6 har likevel overføringsverdi til klasse C.

4.5 Tilstrekkelig øving

Eleven skal i tillegg til sikkerhetskurs på veg ha tilstrekkelig øving til å kunne kjøre i samsvar med hovedmålet.

Aktuelt innhold

- Supplerende øving ved trafikkskole
- Privat øving

Kommentarer:

Det er viktig at eleven skaffer seg nok øving til å kunne kjøre i samsvar med hovedmålet før han eller hun går opp til førerprøven.

Kapittel 4 Opplæring i klasse CE

Hovedmål for opplæringen til førerkort klasse CE jf. § 20-1
Etter å ha gjennomført opplæringen for klasse CE skal eleven ha den kompetansen som er nødvendig for å kunne kjøre vogntog forsvarlig, og for å kunne ivareta de oppgaver som er førerens ansvar.

Eleven skal ha de kunnskaper og ferdigheter, den selvinnsikt og risikoforståelse, som er nødvendig for å kjøre på en måte som

- er trafikksikker
- gir god samhandling
- fører til god trafikkavvikling
- er mest mulig økonomisk og ressursvennlig
- gjør at kjøretøy og veg ikke utsettes for unødig slitasje
- tar hensyn til helse, miljø og andres behov
- er i samsvar med gjeldende regelverk

Eleven skal kunne

- utføre kontroll og tilsyn med kjøretøyet som er en førers ansvar
- sikre lasten forsvarlig
- fatte riktige beslutninger om kjøring under vanskelige kjøreforhold
- være en ressursperson i krisesituasjoner på vegen

Trinnvis opplæring

Trinn 1 anses som dekket gjennom opplæringen i klasse C. Målene i ett trinn angir forutsetningene for å ha et godt utbytte av undervisningen i det neste trinnet. Læringsmomentene i hvert trinn forutsettes videreført i neste trinn. Målene for trinn 2-4 angir samlet den kompetansen som kreves for å få førerett i klasse CE.

Lærestoffet for klasse CE bygger på at eleven har den kompetansen som læreplanen for klasse C beskriver. Når lærestoff gjentas, er det fordi temaet skal utdypes og tilpasses kjøring med vogntog. Ved planleggingen av opplæringsforløpet må det tas hensyn til elevens erfaringsbakgrunn. Den obligatoriske opplæringen er et minimum alle må gå gjennom. De fleste elever vil ha behov for mer omfattende opplæring og kjøretrening.

Trinn 1
Grunnkurs tunge kjøretøy er obligatorisk. Elever som har førerkort i en annen tung klasse er likevel fritatt for kurset. På trinn 1 er målene hovedsakelig rettet mot elevens risikoforståelse og trafikksystemet. Kurset skal bidra til at eleven får en grunnleggende forståelse for hva kjøring med tunge kjøretøy innebærer.

Trinn 2
På trinn 2 skal eleven lære å mestre kjøretøyet rent kjøreteknisk, uten å måtte rette oppmerksomheten mot andre trafikanter. Det er ikke fastsatt et bestemt timetall for undervisningen på dette trinnet. Elevens kjøreferdigheter bestemmer omfanget av undervisningen.

Mot slutten av trinnet skal eleven gjennomføre en trinnvurdering i samsvar med § 7-5. Eleven skal, med utgangspunkt i sine prestasjoner, ta stilling til i hvilken grad målet for trinnet er nådd og om grunnlaget for videre opplæring er tilstrekkelig. Læreren skal gi eleven en tilråding i spørsmålet om eleven har den kompetansen som er nødvendig for å få et godt utbytte av opplæringen i neste trinn.

Trinn 3.

I trinn 3 er målene rettet mot elevens læring av trafikale ferdigheter i varierte veg- og trafikkmiljø. Eleven må også ha kunnskap om bestemmelsene i vegtrafikklovgivningen som regulerer kjøringen. Det er ikke fastsatt minste timetall for undervisningen siden elevene har ulik erfaringsbakgrunn.

Mot slutten av trinnet skal eleven gjennomføre en trinnvurdering i samsvar med § 7-5. Eleven skal, med utgangspunkt i sine prestasjoner, ta stilling til i hvilken grad målet for trinnet er nådd og om grunnlaget for videre opplæring er tilstrekkelig. Læreren skal gi eleven en tilråding i spørsmålet om eleven har den kompetansen som er nødvendig for å få et godt utbytte av opplæringen i neste trinn.

Trinn 4
Målene på trinn 4 er hovedsakelig rettet mot elevens risikoforståelse knyttet til det å kjøre vogntog. Eleven skal gjennomføre sikkerhetskurs på veg og sikkerhetskurs på bane.

Kapittel 5 Trinnmål, kursmål, delmål og aktuelt innhold klasse CE

Trinn 1 klasse CE

Trinn 1 er dekket gjennom opplæringen for klasse C jf. § 20-2.

Trinn 2 Grunnleggende kjøretøy- og kjørekompetanse klasse CE

Gjennom opplæringen i trinn 2 skal eleven lære å mestre kjøretøyet rent kjøreteknisk, uten å måtte rette oppmerksomheten mot andre trafikanter. God kjøreteknisk ferdighet er nødvendig for å få utbytte av treningen i trinn 3, og vil også innebære at kjøringen er økonomisk og mest mulig miljøvennlig. Kunnskapsstoffet skal bidra til at elevene lærer de kjøretøytekniske ferdighetene raskere og med mer forståelse, og til at eleven skal kunne ivareta førerens ansvar for kontroll og tilsyn med kjøretøyet.

Det er ikke fastsatt minste timetall for opplæring på dette trinnet. Omfanget av undervisningen må tilpasses elevens forutsetninger.

Eleven skal gjennomføre obligatorisk trinnvurdering mot slutten av trinn 2, jf. § 7-5.

Innholdet i undervisningen forutsettes å bli videreført i trinn 3 og 4, samtidig som det er en del av grunnlaget for oppgavene som blir gitt ved førerprøven.

Mål for trinn 2 jf. § 20-3

Etter å ha gjennomført trinn 2 skal eleven ha den kompetansen som er nødvendig for å ha godt utbytte av trafikal opplæring i trinn 3.

Eleven skal ha så god kjøreteknisk ferdighet at oppmerksomheten kan flyttes fra eget kjøretøy til trafikkbildet og samhandlingen med andre trafikanter.

Eleven skal gjennom hele trinnet drøfte sin egen motivasjon og vilje til å anvende kunnskaper og ferdigheter som tilegnes gjennom trinnet. Eleven skal i aktuelle deler av trinnet vurdere sin egen ferdighet i å bruke, og oppdage mangler ved, vogntoget.

Eleven skal

1. beskrive hvordan ulike tilhengere for lastebil er bygd opp
2. beskrive ulike tilhengerkoplinger, betjene disse og forklare og utføre nødvendig kontroll og vedlikehold
3. kontrollere kraftforbindelsen mellom lastebil og tilhenger
4. beskrive grunnleggende oppbygging av bremser på aktuelle tilhengere, forklare kontrollpunkter og alarmfunksjoner og kunne utføre nødvendig ettersyn og kontroll
5. gjengi krav til lysutstyr og refleks på tilhenger, beskrive vanlige feil og kontrollere utstyret

6. avgjøre hva som er nødvendig daglig ettersyn og vurdere hva som må utbedres før kjøring finner sted
7. kople til og fra ulike slag tilhengere
8. kjøre vogntog rett fram og i sving med observasjon, tegngiving og plassering som gir god kommunikasjon og tilstrekkelig sikkerhetsmargin
9. forklare hvordan føreren må opptre for å redusere områdene rundt kjøretøyet hvor andre trafikanter kan være skjult og tilpasse atferden etter dette
10. forklare risiko for tap av veggrep og velt ved kjøring i sving med ulike slag tilhengere, og tilpasse observasjon, fart og plassering i tråd med dette
11. forklare riktig kjøring i utforbakker og tilpasse kjøringen etter sikt, føre, last, bremsinnretninger, girsystem, motorbremsekraft og økonomi
12. forklare riktig kjøring i motbakker og tilpasse kjøringen etter sikt, føre, last, bremsinnretninger, girsystem, motorkraft og økonomi
13. forklare og utføre forsvarlig rygging mot angitte mål med minst mulig påkjenning på kjøretøyene, vurdere bruk av medhjelper og forklare hvordan denne skal instrueres.

Undervisningen skal legge til rette for at eleven når de målene som er fastsatt i forskrifta. Med tanke på å nå disse kan det arbeides med å nå flere mål samtidig, eller i annen rekkefølge, enn den som er fastsatt i forskrifta for vedkommende trinn eller del av kurs, jf. §§ 7-1 og 7-2.

Aktuelt innhold

I oversikten nedenfor er aktuelt innhold i undervisningen ordnet i tema i samsvar med målene. Oversikten er ikke uttømmende, men illustrerer hva undervisningen minst bør omfatte. Innenfor forskriftas rammer velger læreren selv, med utgangspunkt i elevens behov og tilgjengelige ressurser, øvingsområde m.m., metoder og rekkefølge i behandlingen av lærestoffet med tanke på å legge best mulig til rette for elevens læring.

2.1 Tilhengerens oppbygning

Aktuelt innhold

- Generell oppbygning
- Ramme og aksler
- Påbygg

2.2 Tilhengerkoplinger

Aktuelt innhold

- Ulike koplingstyper
- Låsingsanordninger
- Betjening, kontroll og vedlikehold
- Sikkerhetslenke

2.3 Kraftforbindelsen mellom lastebil og tilhenger

Aktuelt innhold

- Komponenter som inngår i kraftforbindelsen
- Systematisk kontroll
- Andre måter å reise

2.4 Tilhengerbremser

Aktuelt innhold

- Oppbygning og virkemåte
- Kontrollpunkt
- Alarmfunksjoner
- Funksjonskontroll parkeringsbrems
- Funksjonskontroll driftsbrems
- Ettersyn og vedlikehold

2.5 Lys og refleks

Aktuelt innhold

- Krav
- Tillatt lysutstyr
- Vanlige feil
- Kontroll

2.6 Daglig ettersyn

Aktuelt innhold

- Kontroll før kjøring
- Kontroll under kjøring
- Forskriftsmessig og forsvarlig stand

2.7 Til og frakopling av tilhenger

Aktuelt innhold

- Framgangsmåte ved til- og frakopling
- Faremoment

2.8 Kjøring rett fram og i sving

Aktuelt innhold

- Observasjon
- Tegngivning
- Plassering
- Kommunikasjon

- Sikkerhetsmarginer

2.9 Sikt, blindsoner og tilpassing av atferd

Aktuelt innhold

- Speil
- Blindsoner
- Bruk av medhjelper
- Tilpassing av kjøringa

2.10 Fare for tap av veggrep, fare for velt og tilpassing av kjøringen

Aktuelt innhold

- Veggrep
- Bremsetilpassing
- Vektforhold mellom bil og tilhenger
- Tyngdepunkt
- Plassering av last og stabilitet
- Tilpassing av fart og kurveradius

2.11 Kjøring i utforbakke

Aktuelt innhold

- Sikt
- Føre
- Last
- Fartsreduksjon før bakken
- Bremseteknikk
- Girsystem og valg av gir

2.12 Kjøring i motbakke

Aktuelt innhold

- Sikt
- Føre
- Last
- Fartstilpassing før bakken
- Tidspunkt for valg av gir

2.13 Rygging

Aktuelt innhold

- Rygge, vende og parkere i lav fart med minst mulig påkjenning på kjøretøyene
- Rygge mot angitte mål
- Vurdere behov for medhjelper

- Sikkerhetsmarginer

2.14 Trinnvurdering jf. § 7-5

Trinnvurderingen gjennomføres mot slutten av trinn 2.

Trinn 3 Trafikal del klasse CE

Gjennom opplæringen i trinn 3 skal eleven lære å beherske kjøring i variert trafikk. Eleven må også tilegne seg kunnskap om aktuelle bestemmelser i vegtrafikklovgivningen. Ved avslutningen av trinnet skal elevens ferdighet være slik at kjøringen er tilnærmet selvstendig

Det er ikke fastsatt minste timetall for opplæringen på dette trinnet. Undervisningen må tilpasses elevens erfaringsbakgrunn.

Eleven skal gjennomføre obligatorisk trinnvurdering mot slutten av trinn 3, jf. § 7-5.

Innholdet i trinn 3 forutsettes å bli videreført i trinn 4, samtidig som det vil være en del av grunnlaget for oppgavene som blir gitt ved førerprøven.

Mål for trinn 3 jf. § 20-4
Etter å ha gjennomført trinn 3 skal eleven ha den kompetansen som er nødvendig for å ha godt utbytte av den avsluttende opplæringen i trinn 4.

Elevene skal ha kunnskap om aktuelle bestemmelser i vegtrafikklovgivningen og kunne kjøre sikkert og selvstendig i variert trafikk.

Eleven skal gjennom hele trinnet drøfte sin egen motivasjon og vilje til å anvende kunnskaper og ferdigheter som tilegnes gjennom trinnet. Eleven skal i aktuelle deler av trinnet vurdere sin egen ferdighet til å kjøre i god samhandling med andre.

Eleven skal

1. beskrive hvordan en kan beregne tillatt totalvekt og nyttelast for lastebil, tilhenger og vogntoget ved hjelp av vognkort, veglister og andre aktuelle hjelpemidler
2. forstå hvordan last må være plassert og sikret med tanke på sikkerhet og best mulig utnyttelse av kjøretøy og last, vurdere riktig bruk av sikringsutstyr og uttrykke egne meninger om samfunnets holdninger og bransjens kultur når det gjelder sikringsutstyr
3. forstå hvordan en kan planlegge kjøringen i forhold til vilkår for bruk, forventete veg- og føreforhold og forklare miljømessige konsekvenser ut fra valg av kjørerute og kjøremåte
4. mestre å oppfatte trafikkbildet fullstendig ved å ha god observasjonsteknikk, ha kontroll over kjøretøyets blindsoner, kunne forutsi risikofulle situasjoner og handle på en måte som bidrar til sikkerhet
5. mestre tilhengerens innvirkning på kjøringen
6. mestre å kjøre presist og behagelig, sikker, økonomisk og miljøvennlig, herunder ved kjøring i mot- og utforbakke og på smal svingete veg
7. mestre samhandling med andre trafikanter, bidra til god trafikkflyt og ha evne til å tilpasse seg andre trafikanters behov.

Eleven skal mot slutten av trinn 3 gjennomføre trinnvurdering i samsvar med § 7-5. Eleven kan velge hvilken vogntogtype som skal brukes ved trinnvurderingen.

Undervisningen skal legge til rette for at eleven når de målene som er fastsatt i forskrifta. Med tanke på å nå disse kan det arbeides med å nå flere mål samtidig, eller i annen rekkefølge, enn den som er fastsatt i forskrifta for vedkommende trinn eller del av kurs, jf. §§ 7-1 og 7-2.

Aktuelt innhold
I oversikten nedenfor er aktuelt innhold i undervisningen ordnet i tema i samsvar med målene. Oversikten er ikke uttømmende, men illustrerer hva undervisningen minst bør omfatte. Innenfor forskriftas rammer velger læreren selv, med utgangspunkt i elevens behov og tilgjengelige ressurser, øvingsområde m.m., metoder og rekkefølge i behandlingen av lærestoffet med tanke på å legge best mulig til rette for elevens læring.

3.1 Beregning av nyttelast

Aktuelt innhold

- Aksellast
- Totalvekt
- Brukskrav
- Nyttelast for lastebil, tilhenger og vogntog

3.2 Plassering og sikring av last

Aktuelt innhold

- Aksellast og koplingslast
- Kjøreegenskaper
- Tyngdepunkt og veltefare
- Sikring, krav, utstyr og metoder
- Samfunnets holdninger
- Kultur i bransjen

3.3 Planlegging av kjøring

Aktuelt innhold

- Vilkår for bruk
- Føre
- Miljø
- Kjøremåte

3.4 Overblikk og sikker kjøring

Aktuelt innhold

- Se-teknikk
- Blindsoner
- Risikosituasjoner
- Tilpassing av kjøremåten

3.5 Tilhengerens innvirkning på kjøringen

Aktuelt innhold

- Bremsestrekning
- Veltefare
- Systematisk observasjon av tilhengeren
- Utnytte siktsoner
- Bruk av speil
- Behov for å låne plass ved sving
- Tilpassing av kjøremåten

3.6 Presis, sikker og behagelig kjøring

Aktuelt innhold

- Presis kjøreteknikk
- Behagelig kjøremåte som tar hensyn lasten
- Flyt
- Utfor- og motbakke
- Smal veg
- Etterkontroll ved passering av hindringer og myke trafikanter
- Overblikk og kontroll over eventuell trafikk bak og ved siden av kjøretøyet før og etter plassendring

3.7 Samhandling

Aktuelt innhold

- Flyt
- Andres behov

3.8 Trinnvurdering jf. § 7-5

Trinnvurderingen gjennomføres mot slutten av trinn 3.

Trinn 4 Avsluttende opplæring klasse CE

Opplæringen i trinn 4 skal bringe eleven fram til hovedmålet, og er i stor grad rettet mot elevens risikoforståelse.

Mål for trinn 4 jf. § 20-5
Etter å ha gjennomført trinn 4 skal eleven ha den kompetansen som er nødvendig for å kunne kjøre vogntog i samsvar med hovedmålet.

Elevene skal ha utviklet vilje til å ta ansvar, til å ta forholdsregler og til å samarbeide i trafikken.

I tillegg til sikkerhetskurs på veg, jf. Kap. 26, og sikkerhetskurs på bane, jf. Kap. 28, skal eleven ha tilstrekkelig øving for å kunne kjøre i samsvar med hovedmålet, jf. § 20-5.

4.1 Kurs i ulykkesberedskap

Det er ikke krav om kurs i ulykkesberedskap i klasse CE.

4.2 Sikkerhetskurs på veg

I sikkerhetskurs på veg skal eleven beherske kjøring over tid under ulike forhold. I klasse CE er kurset på 6 undervisningstimer. 1 time brukes til innledning og klargjøring, etterarbeid og oppsummering. 4 timer skal være sammenhengende kjøring med lastebil med slepvogn og 4 timer skal være sammenhengende kjøring med lastebil med semitrailer. Kurset avsluttes med 1 time til etterarbeid og evaluering hvor eleven skal vurdere egen kjøreatferd. Kjøretøyet skal tilsvare kravene ved førerprøven, jf. § 26-1.

Mål for sikkerhetskurs på veg jf. § 26-3
Eleven skal gjennom opplevelse og erfaring videreutvikle sin kompetanse til å opptre slik at ulykker unngås.

Eleven skal videreutvikle evne til refleksjon, til å ta andres perspektiv og til å velge kjøremåter med lav risiko.

Eleven skal kunne foreta de kjøreforberedelser som er førerens ansvar og kjøre forsvarlig i lengre sammenhengende tid.

Eleven skal

1. planlegge en lengre sammenhengende kjøretur ved å
    a. bli klar over og anvende hjelpemidler som er vanlig å bruke for vedkommende kjøretøygruppe
    b. videreutvikle forståelse for hvordan hjernen bearbeider informasjon, og hvordan hjernens funksjoner påvirkes av emosjoner, personlighet, stress, søvn, ernæring og generell helse, samt hvordan kultur i bransjen, og blant

kolleger, påvirker atferd og oppførsel, og drøfte hvordan dette kan tas hensyn til før og under kjøring, for at kjøringen skal bli mest mulig sikker

c. utvikle forståelse for at kjøringen er en del av et sosialt samspill hvor det stilles spesielle krav til tungbilførerens vurdering av trafikksituasjonene
d. utvikle forståelse for at føreren ved feilhandling, og utilstrekkelig sikring av last og passasjerer, kan forårsake alvorlige ulykker, og at konsekvensene etter en tungbilulykke ofte blir dramatiske

2. gjennomføre kjøreturen og
    a. kontrollere kjøretøy, dekk, bremser og nav med tanke på eventuell varmgang, sikkerhetsutstyr, lastsikring og plassering av bagasje før, under, og etter kjøring
    b. videreutvikle sin evne til å oppfatte trafikkbildet fullstendig og iverksette nødvendige handlinger ved å vurdere vegens videre forløp og planlegge møtesituasjoner, vurdere trafikken bak og eventuelt finne steder hvor andre kan slippes forbi, og kjøre riktig til og fra stoppested
    c. videreutvikle sin evne til å oppfatte risiko ved å vurdere mulighet for forbikjøring kontinuerlig, tilpasse kjøringen ut fra at møtende som foretar forbikjøring kan feilvurdere, ta spesielle hensyn ved kjøring på smal og svingete veg, og under vanskelige kjøreforhold, ivareta informasjonsbehovet ved vending og rygging, vurdere eventuelle tiltak med bakgrunn i føreforholdene, ha nødvendig sikkerhetsmargin på begge sider slik at oppmerksomheten hovedsakelig kan rettes mot trafikale forhold, ta hensyn til møtende trafikk, hindringer, vegbredde, vegoppmerking m.m., vurdere om andre kan misforstå hvordan videre kjøring er planlagt, holde riktig avstand til andre trafikanter, foreta riktig sporvalg og begrunne sine handlingsvalg og -tendenser
    d. videreutvikle sin evne til å kjøre på en måte som gir god trafikkavvikling og lav risiko, god driftsøkonomi og minst mulig miljøbelastning

3. reflektere over sine erfaringer og opplevelser ved å
    a. drøfte disse med sine medelever og lærere
    b. beskrive og begrunne egne valg og kjøremåter
    c. vurdere egne sterke og svake sider som bilførere og velge ut områder med utviklingsmuligheter
    d. lytte til og forstå lærerens vurdering av elevens kjørekompetanse.

Undervisningen skal legge til rette for at eleven når de målene som er fastsatt i forskrifta. Med tanke på å nå disse kan det arbeides med å nå flere mål samtidig, eller i annen rekkefølge, enn den som er fastsatt i forskrifta for vedkommende trinn eller del av kurs, jf. §§ 7-1 og 7-2.

Aktuelt innhold
I oversikten nedenfor er aktuelt innhold i undervisningen ordnet i tema i samsvar med målene. Oversikten er ikke uttømmende, men illustrerer hva undervisningen minst bør omfatte. Innenfor forskriftas rammer velger læreren selv, med utgangspunkt i elevens behov og tilgjengelige ressurser, øvingsområde m.m., metoder og rekkefølge i behandlingen av lærestoffet med tanke på å legge best mulig til rette for elevens læring.

4.2.1 Planlegging av kjøretur

Aktuelt innhold

- Hjelpemidler ved planlegging av kjøring
- Hvordan hjernen bearbeider informasjon
- Emosjoner, personlighet, generell helse
- Rutiner for søvn, hvile, avreisetidspunkt
- Kultur i bransjen og blant kollegaer
- Trafikk er et sosialt samspill
- Spesielle krav

4.2.2 Sammenhengende kjøring

Aktuelt innhold

- Oppfatting av trafikkbildet
- Vegens videre forløp
- Møtende og planlegging av møtesituasjoner
- Trafikk bak
- Bruk av speil ved kjøring ut og inn av holdeplass
- Overheng
- Forbikjøringssituasjoner
- Smal og svingete veg
- Vanskelige føreforhold
- Hindringer, vegbredde, vegoppmerking
- Nødvendig sikkerhetsmarginer og avstand til andre trafikanter
- Sporvalg
- Muligheter for at andre misforstår hvordan videre kjøring er planlagt
- Kjørerytme og trafikkavvikling
- Utnytting av motorkraft, gir- og bremsesystem
- Førerassistansesystemer
- Miljø og driftsøkonomi
- Begrunnelse for handlingsvalg

4.2.3 Refleksjon og oppsummering

Aktuelt innhold

- Erfaringsdeling og meningsutveksling
- Refleksjon over egne erfaringer og opplevelser
- Kjørekompetanse/kjøredyktighet
- Verdier, normer og holdninger
- Handlings- og vurderingstendenser og mulige konsekvenser av disse i trafikal sammenheng
- Egne sterke og svake sider som tungbilfører og utviklingsmuligheter
- Lærerens vurdering

Kommentarer til sikkerhetskurs på veg:

Det er viktig at eleven ikke tilrådes å gjennomføre sikkerhetskurs på veg for tidlig. Eleven skal kjøre i flere timer sammenhengende uten at reaksjonsmønsteret svekkes av tretthet. Elevens utholdenhet, konsentrasjon og risikoforståelse skal settes på prøve. Kjøringen skal skje i områder med variert miljø. Spesielt skal eleven kjøre på veg hvor tunge kjøretøy ofte er innblandet i ulykker. Dette gjelder kjøring på veger med høy fartsgrense, kjøring på smal, svinget landeveg og kjøring i bratte utfor- og motbakker. Risikoforståelse er et sentralt element, og eleven skal i sterk grad trenes i å kunne vurdere faren for møteulykker.

På kurset skal det ikke gis vanlig instruksjon. I noen tilfeller kan det likevel være effektivt at læreren forbereder eleven mentalt på en situasjon som skal løses. Læreren kan i god tid gi en kort beskrivelse av vegens videre forløp, risikomomenter eller andre problem som skal takles, uten å gi løsningsforslag. Læreren bør unngå teoretiske utredninger i ettertid om hvordan et problem skulle vært løst. I stedet må kjøreruten legges opp slik at eleven får anledning til å løse samme problem i en senere situasjon, etter om nødvendig å ha fått noen tips fra lærer.

4.3 Kurs i sikring av last

Det er ikke krav om kurs i sikring av last i klasse CE

4.4 Sikkerhetskurs på bane

Sikkerhetskurs på bane for klasse CE er på 9 timer. Kurset må være gjennomført før eleven går opp til førerprøven, eller senest ett år etter at førerkortet ble utstedt.

Mål for sikkerhetskurs på bane klassene C og D jf. § 28-2
Kurset skal bidra til at eleven kan fatte riktige beslutninger om kjøring under vanskelige føreforhold.

Eleven skal

1. kjenne til
   a) hovedmålet for kurset

b) sikkerhetsrutinene som gjelder på banen, og hvordan bruk av sikkerhetsrutiner også utenfor banen, kan forhindre tungbilulykker på veg

2. efare at
   a) ulike vogntogkombinasjoner som kjøres med samme hastighet får ulik stopplengde
   b) ulike bremsemetoder virker inn på stopplengde og retningsstabilitet
   c) veggrep og vogntogets tyngde virker inn på vogntogets bremselengde og retningsstabilitet
   d) førerens handlinger kan virke inn på vogntogets retningsstabilitet
   e) stopplengde og retningsstabilitet endres ved endret fart
   f) last og dekkutrustning virker inn på styre- og bremseresultatet
   g) ulike typer tilhengere har ulike retningsstabilitet
   h) kjøring utenfor asfaltkant kan føre til at tilhenger får sleng
   i) feilvurdering av bakkens fall og veggrep kan føre til saksing og utforkjøring
   j) feilvurdering av bakkens stigning, valg av kjøremåte og utstyr fører til økt risiko for ulykker
   k) eget valg av kjøremåte med forskjellige typer kjøretøy som er ulikt utstyrt og lastet kan bidra til økt sikkerhet
3. med bakgrunn i erfaringene på banen
   a) påpeke konsekvenser hvis tilsvarende hadde skjedd trafikken
   b) vurdere sin egen kjørekompetanse
   c) foreslå kjøreatferd som kan redusere risikoen for ulykker
   d) forslå kjøreatferd som kan redusere risikoen for ulykker
   e) forstå at vogntogfører under visse føreforhold ikke skal kjøre i det hele tatt.

Undervisningen skal legge til rette for at eleven når de målene som er fastsatt i forskrifta. Med tanke på å nå disse kan det arbeides med å nå flere mål samtidig, eller i annen rekkefølge, enn den som er fastsatt i forskrifta for vedkommende trinn eller del av kurs, jf. §§ 7-1 og 7-2.

Aktuelt innhold

I oversikten nedenfor er aktuelt innhold i undervisningen ordnet i tema i samsvar med målene. Oversikten er ikke uttømmende, men illustrerer hva undervisningen minst bør omfatte. Innenfor forskriftas rammer velger læreren selv, med utgangspunkt i elevens behov og tilgjengelige ressurser, øvingsområde m.m., metoder og rekkefølge i behandlingen av lærestoffet med tanke på å legge best mulig til rette for elevens læring.

4.4.1 Hovedmål og sikkerhetsrutiner

Aktuelt innhold

- Hovedmålet for kurset
- Sikkerhetsrutinene som gjelder på banen, og hvordan bruk av sikkerhetsrutiner også utenfor banen, kan forhindre tungbilulykker på veg

4.4.2 Erfaringer fra kjøring på banen

Aktuelt innhold

- Ulike vogntog kombinasjoner med samme fart kan få ulik stopplengde
- Ulike bremsemetoder virker inn på stopplengde og retningsstabilitet
- Veggrep og vogntogets tyngde virker inn på vogntogets bremselengde og retningsstabilitet
- Førerens handlinger kan virke inn på vogntogets retningsstabilitet
- Stopplengde og retningsstabilitet endres ved endret fart
- Last og dekkutrustning virker inn på styre- og bremseresultatet
- Ulike typer tilhengere har ulike retningsstabilitet
- Kjøring utenfor asfaltkant kan føre til at tilhenger får sleng
- Feilvurdering av bakkens fall og veggrep kan føre til saksing og utforkjøring
- Feilvurdering av bakkens stigning, valg av kjøremåte og utstyr fører til økt risiko for ulykker
- Eget valg av kjøremåte med forskjellige typer kjøretøy som er ulikt utstyrt og lastet kan bidra til økt sikkerhet

4.4.3 Egne valg

Aktuelt innhold

- Konsekvenser hvis tilsvarende hadde skjedd i trafikken
- Vurdere sin egen kjørekompetanse
- Forslå kjøreatferd som kan redusere risikoen for ulykker
- Forstå at vogntog fører under visse føreforhold ikke skal kjøre i det hele tatt

Kommentarer til sikkerhetskurs på bane:

Kurset skal medvirke til at ulykker med vogntog unngås. Elevene skal få oppgaver relatert til vanlige vogntogulykker, og som ikke kan utføres på vanlig veg av sikkerhetsmessige eller praktiske årsaker. Det legges vekt på at elevene får kunnskaper om hvordan ulike vogntog med ulikt utstyr og last oppfører seg på vegen under ulike førerforhold. Kurset er lagt til trinn 4, og det forutsettes derfor at eleven kan kjøre selvstendig uten nærmere instruksjon.

Flere av øvelsene skal gjennomføres som demonstrasjoner. Som eksempel kan nevnes velte/sporings-problematikk med semitrailer og konsekvensen av at et forhjul kommer utenfor asfaltkanten. Det er likevel vesentlig at demonstrasjoner og teorisekvenser ikke overskygger elevenes tid bak rattet.

4.5 Tilstrekkelig øving

Eleven skal i tillegg til sikkerhetskurs på veg ha tilstrekkelig øving til å kunne kjøre i samsvar med hovedmålet.

Aktuelt innhold

- Supplerende øving ved trafikkskole

- Privat øving

Kommentarer:

Det er viktig at eleven skaffer seg nok øving til å kunne kjøre i samsvar med hovedmålet før han eller hun går opp til førerprøven.

2016

Læreplan klasse D1 og D1E

UTKAST 2. MAI 2016

Innhold

Bakgrunn og formål 5
Lovgrunnlaget for føreropplæringen 5
Læreplanens funksjoner 5
Informasjon 5
Veiledning 5
Styringsverktøy 5
Læreplanens oppbygning 6
Kapittel 1 Generell del 7
Læreplanens ulike nivåer – fra idé til praksis 7
Den skjulte læreplanen 8
Utvikling av førerkompetanse 8
Kompetanse 8
Førerkompetanse 8
Innhenting og bearbeiding av informasjon 9
Førerkompetanse i et hierarkisk perspektiv 10
Gjennomgående temaer 12
Lover, regler og trafikken som system 12
Kjøreteknisk ferdighet 12
Trafikal ferdighet 12
Økonomisk og miljøvennlig kjøring 12
Planlegging og forberedelse før kjøring 12
Selvinnsikt 13
Opplæringen 13
Trinnvis opplæring 13
Moduler 13
Obligatoriske kurs 13
Arbeidsmåter 14
Mål i føreropplæringen 15
Kapittel 2 Opplæring i klasse D1 16
Trinnvis opplæring 16
Kapittel 3 Trinnmål, kursmål, delmål og aktuelt innhold klasse D1 18
Trinn 1 Grunnkurs tunge kjøretøy 18
1.1 Kjøring og samhandling med store kjøretøy 19

1.2 Tungbilførerens forhold til andre trafikanter 19
1.3 Kommunikasjon og muligheter for misforståelser 19
1.4 Interessekonflikter 19
1.5 Ulykker og menneskelige feilhandlinger 19
1.6 Omfattende regelverk 19
Trinn 2 Grunnleggende kjøretøy- og kjørekompetanse klasse D1 21
2.1 Kjøretøyets oppbygning 22
2.2 Styring 22
2.3 Hjul og dekk 22
2.4 Kjetting 23
2.5 Bremser 23
2.6 Motor 23
2.7 Drivverk 23
2.8 Elektrisk anlegg 23
2.9 Daglig tilsyn og kontroll før kjøring 24
2.10 Betjeningsorganer 24
2.11 Nødutstyr 24
2.12 Girsystem 24
2.13 Igangsetting og stans, kjøring rett fram og i sving 24
2.14 Blindsoner og tilpassing av atferd 24
2.15 Fare for tap av veggrep eller velt ved kjøring i sving 25
2.16 Kjøring i utforbakker 25
2.17 Kjøring i motbakker 25
2.18 Rygging 25
2.19 Trinnvurdering 25
Trinn 3 Trafikal del klasse D1 26
3.1 Krav til fører i førerkortforskrift og annet regelverk 27
3.2 Skilt og tunge kjøretøy 27
3.3 Totalvekt og nyttelast 28
3. 4 Plassering og sikring av last 28
3.5 Arbeidsutstyr 28
3.6 Transport av farlig gods 28
3.7 Øvingskjøring, pliktmessig avhold, fraktavtaler og forsikring 28
3.8 Kjøre- og hviletid 28

3.9 Hjernen 28
3.10 Planlegging av kjøring 29
3.11 Rusmidler, samfunn og bransje 29
3.12 Atferd og oppførsel, kollegaer og bransje 29
3.13 Kjøreprosessen 29
3.14 Presis kjøring 29
3.15 Kø, tunnel og mørke 30
3.16 Kjørerytme og optimal kjøring 30
3.17 Trinnvurdering 30
Trinn 4 Avsluttende opplæring klasse D1 31
4.1 Kurs i ulykkesberedskap 31
4.1.1 Varsling og sikring av skadested 32
4.1.2 Livreddende førstehjelp 32
4.1.3 Farlig gods 33
4.1.4 Brann og røykutvikling 33
4.1.5 Psykiske reaksjoner 33
4.2 Sikkerhetskurs på veg klasse D1 34
4.2.1 Planlegging av kjøretur 36
4.2.2 Sammenhengende kjøring 36
4.2.3 Refleksjon og oppsummering 37
4.3 Lastsikringskurs 37
4.4 Sikkerhetskurs på bane 37
4.5 Tilstrekkelig øving 37
Kapittel 4 Opplæring i klasse D1E 38
Trinnvis opplæring 38
Kapittel 5 Trinnmål, kursmål, delmål og aktuelt innhold klasse D1E 40
Trinn 1 klasse D1E 40
Trinn 2 Grunnleggende kjøretøy- og kjørekompetanse klasse D1E 40
2.1 Tilhengerens oppbygning 41
2.2 Tilhengerkoplinger 41
2.3 Kraftforbindelsen mellom minibuss og tilhenger 41
2.4 Tilhengerbremser 42
2.5 Lys og refleks 42
2.6 Daglig ettersyn 42

2.7 Til og frakopling av tilhenger 42
2.8 Kjøring rett fram og i sving 42
2.9 Sikt, blindsoner og tilpassing av atferd 42
2.10 Fare for tap av veggrep, fare for velt og tilpassing av kjøringa 43
2.11 Kjøring i utforbakke 43
2.12 Kjøring i motbakke 43
2.13 Rygging 43
2.14 Trinnvurdering 43
Trinn 3 Trafikal del klasse D1E 44
3.1 Beregning av nyttelast 45
3.2 Plassering og sikring av last 45
3.3 Planlegging av kjøring 45
3.4 Overblikk og sikker kjøring 45
3.5 Tilhengerens innvirkning på kjøringa 45
3.6 Presis, sikker og behagelig kjøring 46
3.7 Samhandling 46
3.8 Trinnvurdering 46
Trinn 4 Avsluttende opplæring klasse D1E 47
4.2 Sikkerhetskurs på veg 47
4.2.1 Planlegging av kjøretur 48
4.2.2 Sammenhengende kjøring 49
4.2.3 Refleksjon og oppsummering 49
4.3 Kurs i sikring og merking av last - klassene B kode 96, BE, D1E, DE og T 49
4.3.1 Årsaker til og konsekvenser av mangelfull sikring av last 50
4.3.2 Regelverkets krav 50
4.3.3 Behov for sikring og valg av sikringsmetode og -utstyr 51
4.3.4 Spesielle faremomenter 51
4.3.5 Øving i lastsikring 51
4.3.6 Vedlikehold og vurdering av utstyr 51
4.4 Sikkerhetskurs på bane 52
4.5 Tilstrekkelig øving 52

Bakgrunn og formål

Lovgrunnlaget for føreropplæringen

Vegtrafikkloven av 18. juni 1965 gir grunnlag for det som er fastsatt om trafikkopplæringen. Med hjemmel i loven har Samferdselsdepartementet fullmakt til å gi bestemmelser om teoretisk og praktisk opplæring av personer som vil ta førerkort, kompetansebevis eller bevis for å ha gjennomgått annen bestemt trafikkopplæring. Mål for trafikkopplæringen og krav til undervisningen er fastsatt av Vegdirektoratet gjennom forskrift av 1. oktober 2004 om trafikkopplæring og førerprøve m.m. Av forskrifta går det blant annet fram at undervisningen skal legge til rette for at eleven kan nå målene for opplæringen.

Vegdirektoratet fastsetter læreplaner for trafikkopplæringen i hver klasse. Læreplanene tar utgangspunkt i forskriftas krav til mål og undervisning. En læreplan er ikke en forskrift etter forvaltningsloven.

Læreplanens funksjoner

Læreplanen skal ivareta behovet for informasjon, veiledning og, sammen med forskrifta, styring av føreropplæringen.

Informasjon

Ved å beskrive mål og innhold i opplæringen gir læreplanen informasjon til trafikklærere og andre fagfolk, men også til elevene selv og deres foresatte, om hva opplæringen omfatter og hva den skal tjene til.

Veiledning

Først og fremst er læreplanen en veiledning for trafikklærerne. Den gir informasjon om hva det skal gis opplæring i, og føringer for hvordan. Den skal fungere både som rettesnor og som faglig og pedagogisk inspirasjon. Trafikklærerne har relativt stor metodefrihet; dvs. frihet til å legge til rette fagstoffet slik de selv mener det er best for eleven, bare de holder seg til de rammene som læreplanen setter. Behovet for veiledning gjennom sentrale læreplaner må ses i sammenheng med den profesjonelle kompetansen lærerne har.

Styringsverktøy

Trafikklæreren skal ivareta viktige oppgaver for samfunnet når det gjelder trafikksikkerhet, og legge til rette for at eleven utvikler den førerkompetansen som er nødvendig for å kunne medvirke i nullvisjonsarbeidet.

Læreplanens oppbygning

Læreplanen er for hver førerkortklasse i hovedsak delt inn i en generell og en klassespesifikk del.

Begrunnelsene for valgene som er gjort når det gjelder innhold og progresjon i trafikkopplæringen er samlet i kapittel 1. Dette er gjort av praktiske årsaker. Det er viktig at læreplanens øvrige kapitler leses i sammenheng med dette kapittelet. For den som skal planlegge undervisningen, er det også helt nødvendig å kjenne forutsetningene for trinnmålene, kursmålene og delmålene i læreplanen.

Kapittel 2 gir en kort oversikt over innholdet og progresjonen i opplæringen i klassen.

I kapittel 3 beskrives opplæringen trinn for trinn. Alle trinn har en innledende tekst som er ment å gi en oversikt over opplæringen i trinnet. I tillegg henvises det til aktuelle bestemmelser i trafikkopplæringsforskrifta som blant annet setter rammer for opplæringen. Deretter følger læringsmålene slik disse framgår av forskrifta, inklusive kravet om trinnvurdering. Denne teksten er gjengitt på grå bakgrunn for å gjøre det tydelig at det(te) er forskrifta som er gjengitt. Så følger en tekst som poengterer at undervisningen skal legge til rette for at elevene når målene og kort om handlingsrommet for dette. Aktuelt innhold i undervisningen er ordnet etter tema i samsvar med målene uten at dette låser læreren til å ta opp stoffet i den rekkefølgen som er satt. Avslutningsvis gis kommentarer til trinnet og eventuelle obligatoriske kurs. Hensikten med kommentarene er å utdype intensjoner og å gi læreren råd om hvordan undervisningen kan tilrettelegges best mulig.

Kapittel 1 Generell del

Læreplanens ulike nivåer – fra idé til praksis

Den kanadiske skoleforskeren og læreplanteoretikeren John I. Goodlad opererer med fem ulike læreplan- og fortolkningsnivåer som beskriver prosessen fra læreplanens idéer til praksis (elevenes erfaringer). Hovedbudskapet er at tolkninger og beslutninger på et nivå er avhengig av, og påvirker, beslutninger på et annet nivå.

Idéenes læreplan reflekterer ideer som fremmes i samfunnsdebatten før utformingen av selve læreplandokumentet. Slike idéer kan ha sitt utspring i fag, forskning, pedagogikk og tidligere erfaringer.

Når det gjelder norsk føreropplæring kommer idéene, eller det faglige grunnlaget som læreplandokumentet hviler på, fra blant annet Nasjonal Transportplan og rapporten *Førerkompetanse i et hierarkisk perspektiv; konsekvenser for føreropplæringen* (2004).

Den formelle læreplanen er det offisielle, vedtatte og skrevne læreplandokumentet. dvs. dette dokumentet.

Den oppfattede læreplan er lærerens tolkning og forståelse av den formelle læreplanen. Dette kan sies å være en kritisk fase i prosessen der lærerens profesjonelle kompetanse er avgjørende. Som en følge av at den formelle læreplanen ofte er et produkt av ulike interesser og kan inneholde mange kompromisser, vil den også kunne gi rom for ulike tolkninger.

Det er viktig at trafikkskolen setter av tilstrekkelig tid til å analysere det formelle læreplandokumentet og sette seg inn i grunnlagsmaterialet, idéenes læreplan. Lærernes tolkning av den formelle læreplanen vil blant annet være avhengig av deres erfaring som lærere, egne og skolenes holdninger, verdier og kompetanse, og hvordan de vurderer muligheten til å kunne gjennomføre læreplanen i praksis. Den oppfattede læreplan vil aldri være helt lik for alle lærere.

Innenfor rammene av klare, forpliktede mål og krav som er satt, har faglig leder og lærere et felles ansvar for å utarbeide undervisningsplaner. Undervisningsplanene vil vise hvordan skolen har oppfattet læreplanen.

Den gjennomførte læreplanen beskriver hvordan læreplanen kommer til uttrykk i praktisk opplæring. Denne læreplanen gjenspeiler dels lærernes forståelse av planen og den lokale tolkningen ved den enkelte skole. I tillegg vil andre forhold som for eksempel tilgjengelige læremidler og lærerens kompetanse spille inn. På bakgrunn av dette vil gjennomføringen av læreplanen ved ulike skoler kunne variere mye selv om utgangspunktet er den samme formelle planen. Opplæringsprosessen er dessuten uforutsigbar. Det er ikke nødvendigvis alltid samsvar mellom det en lærer planlegger ut fra gjeldende læreplan, og det som faktisk skjer i opplæringen. Læreren må mange ganger ty til improvisasjon og ad hoc løsninger når undervisningen ikke går som planlagt.

Den erfarte læreplanen er elevenes opplevelser og erfaringer i opplæringen. Det kan være forskjell mellom det lærerne tror de gjør og det elevene faktisk opplever. Den erfarte

læreplanen vil variere ut fra hvordan læreren underviser og de forutsetninger og den bakgrunn elevene møter opplæringen med. I og med at elevene er forskjellige, med hensyn til blant annet erfaringer og motivasjon, vil de kunne sitte igjen med ulikt læringsutbytte. Imidlertid vil det også være likheter i deres erfaringer fordi lærerens undervisning har en struktur og et innhold som setter rammer for hva de opplever.

Den skjulte læreplanen

Den erfarte læreplanen vil ikke bare omfatte de sider ved den formelle læreplanen som er gjennomført i praksis, men også det som ikke er planlagt. Dette kan ha karakter av mer «utilsiktede budskap» til elevene, og blir av mange omtalt som den skjulte læreplanen. For eksempel kan trafikklærernes valg av arbeidsmåte eller presentasjon av et tema medføre at andre verdier enn de læreren har planlagt, formidles til elevene.

Elevene kan da komme til å lære noe som ikke er uttrykt som mål i læreplanen. Den skjulte læreplan er først et problem når denne læringen går på tvers av det som egentlig er målet for opplæringen.

Læreren kan ikke hindre utilsiktet læring, men må ta hensyn til at den skjer.

Utvikling av førerkompetanse

Kompetanse

Kompetanse kan betraktes som de kunnskaper, ferdigheter og andre egenskaper som en person må ha for å kunne løse oppgaver. Hva som er tilfredsstillende kompetanse vil variere med hvilke oppgaver som skal løses. I en vurdering av hva som er nødvendig kompetanse, må en derfor ta utgangspunkt i de oppgavene som skal løses.

Førerkompetanse

Den som skal føre et kjøretøy på en sikker måte, må ha en omfattende kompetanse. Det er en forutsetning at føreren behersker kjøretøyet rent teknisk. Føreren må også kunne samhandle med andre trafikanter, forutse hvordan disse vil handle og hvordan trafikksituasjoner kan utvikle seg. For å kjøre sikkert må føreren forstå hva som kan være, eller utvikle seg til, farlige situasjoner. Føreren må også forstå hvordan egen atferd innvirker på sikkerheten, og ha vilje til å handle slik at kjøringen blir sikker. Førerkompetanse kan betraktes som et samlebegrep for den kompetansen som kreves for å løse alle disse oppgavene.

Førerkompetanse kan altså sees på som de kunnskaper, ferdigheter, holdninger og den motivasjon føreren trenger for å mestre trafikkmiljøet på en sikker måte. Kompetansen omfatter mer enn observerbare ferdigheter. Føreren må ha ferdigheter i å tolke ulike trafikksituasjoner, og vurdere hvilken atferd som er passende. Det kreves også at føreren kan leve seg inn i andres situasjon; føreren må ha empati. Samtidig må føreren ha tilstrekkelig selvkontroll til å handle i tråd med egne vurderinger basert på hensiktsmessighet og sikkerhet.

En godt utviklet førerkompetanse er en forutsetning for å lykkes i trafikken. Føreren må ha kontroll over plutselige innskytelser, aggresjon og andre " forstyrrende" emosjoner. Det stilles krav om at føreren kan samarbeide med og ta hensyn til andre trafikanter. Førerkompetanse er ikke medfødt. Kompetansen læres gjennom imitasjon, forståelse, praktisering og forsterkning. Viljen til å kjøre sikkert kan skapes gjennom å gi føreren kunnskap om konsekvenser av å velge en sikker kjøreatferd. Å utvikle førerkompetanse er en prosess som skjer over tid. Vi må gå ut fra at alle, når de begynner på føreropplæringen sin, allerede har en betydelig trafikal kompetanse. Utviklingen vedvarer gjennom alle trinn i opplæringen og vil fortsetter livet ut.

Innhenting og bearbeiding av informasjon

Førere har ulike mål med eller motiver for sin kjøring, for eksempel transport, opplevelse av spenning, se seg om og vise seg fram. Uansett mål stilles føreren overfor oppgaver som skal løses under kjøringen. Føreren må holde kjøretøyet på vegen, unngå å kjøre på andre trafikanter og lignende. Disse oppgavene løser føreren i hovedsak ved å innhente og bearbeide informasjon. Informasjon fra omgivelsene som føreren oppfatter som relevant for situasjonen, velges ut og koples til den kunnskapen som føreren allerede har i sitt kunnskapslager. Kunnskapen forteller føreren hva som bør gjøres, og det fattes en beslutning som så fører til en handling. Hvor hensiktsmessig en valgt handling er, vil i stor grad avhenge av kunnskapen (inkludert erfaringsgrunnlaget) føreren har fra før.

Kunnskap har altså sterk innflytelse på hvilken informasjon fra omgivelsene som velges ut for videre bearbeiding. Med liten kunnskap kan føreren velge ut uvesentlig informasjon som utgangspunkt for bearbeidingen. Vesentlig informasjon kan bli oversett. Omfanget av, kvaliteten på og relevansen til kunnskapen har også en direkte innflytelse på hvor hensiktsmessige de valgte handlingene vil være. Mangelfull kunnskap gir dårlige løsninger, og dermed uheldige valg av handlinger.

Bevisst bearbeiding av informasjon kan være en svært ressurskrevende prosess. Menneskets kapasitet til bevisst bearbeiding av informasjon er begrenset. Når en stor mengde informasjon skal bearbeides, kan det lett føre til overbelastning. Informasjonen bearbeides da dårlig og fører ofte til feilhandlinger.

Antallet oppgaver som skal løses under kjøring er så stort at om alle oppgavene skulle løses gjennom bevisst bearbeiding av informasjon, ville det skape store problemer. Føreren ville gjøre mange feil og sannsynligheten for en ulykke ville øke. En forutsetning for kjøring i dagens trafikk er at det meste av kjøringen foregår automatisk.

Handlinger som utføres ofte, vil gradvis bli automatisert. Dette gjør at trafikale situasjoner utløser handlinger direkte uten at informasjonen først bearbeides bevisst.

Dermed frigjøres kapasitet. Føreren kan da løse noen oppgaver gjennom automatiske handlinger, mens han samtidig løser andre oppgaver gjennom bevisst bearbeiding av informasjon. Erfarne førere vil løse de enkle oppgavene som girskifte, bruk av blinklys, holde kjøretøyet på vegen, stoppe for rødt lys, holde avstand til forankjørende og liknende gjennom automatiserte handlinger. Bevisst bearbeiding brukes til mer komplekse problemer

som for eksempel å vurdere hvordan andre trafikanter vil bevege seg, hvor glatt vegen er, om den frie strekningen er lang nok til forbikjøring, hvilken veg som skal velges og liknende.

Læring skjer i hovedsak gjennom bevisst bearbeiding av informasjon. Selv om læring skjer som en kontinuerlig prosess, vil det være hensiktsmessig at den som skal tilrettelegge for læring, tenker ut fra en trinnvis modell. I trafikkopplæringen er det viktig at de kjøretekniske ferdighetene er automatisert i en rimelig grad før eleven starter treningen med å løse mer komplekse oppgaver i trafikken. Elever med mangelfull trening må tenke bevisst på girskifte, på å holde kjøretøyet på vegen og andre tekniske oppgaver. Elevene vil da ha dårlige forutsetninger for samtidig å lære hvordan de skal forholde seg til andre trafikanter, siden kapasiteten til bevisst bearbeiding av informasjon alltid er begrenset. Hvis elevene håndterer de enkle problemene gjennom automatiserte handlinger, frigjøres kapasitet til bevisst bearbeiding av nye oppgaver, og eleven kan lære hvordan mer komplekse oppgaver kan løses. Føreren kan da løse noen oppgaver gjennom automatiske handlinger, mens han samtidig løser andre oppgaver gjennom bevisst bearbeiding av informasjon. Føreren kan altså arbeide med flere oppgaver samtidig.

Førerkompetanse i et hierarkisk perspektiv

Føreropplæringen bygger i stor grad på GDE- rammeverket. GDE-matrisen er en teoretisk modell som framstiller oppgavene en bilfører står overfor, og hva som må læres, i ulike nivåer. Nivåene representerer et hierarkisk perspektiv på føreropplæringen og gir en oversikt over hva opplæringen bør omfatte. Fra lavt til høyt var nivåene til å begynne med:

1) Manøvreringsnivå (manøvrering av kjøretøyet)
2) Taktisk nivå (handlingsvalg i trafikale situasjoner)
3) Strategisk nivå (valg ved reiser/ turer og forhold knyttet til reiser/ turer)
4) Overordnet nivå (generelle handlings- og vurderingstendenser og måter å se verden på)

I 2010 ble matrisen utvidet med et femte nivå som inkluderer faktorer i førerens sosiale miljø. Disse faktorene består blant annet av kultur, normer og verdier som igjen reflekteres i trafikklovgivning og -overvåkning. Matrisen framstilles nå slik:

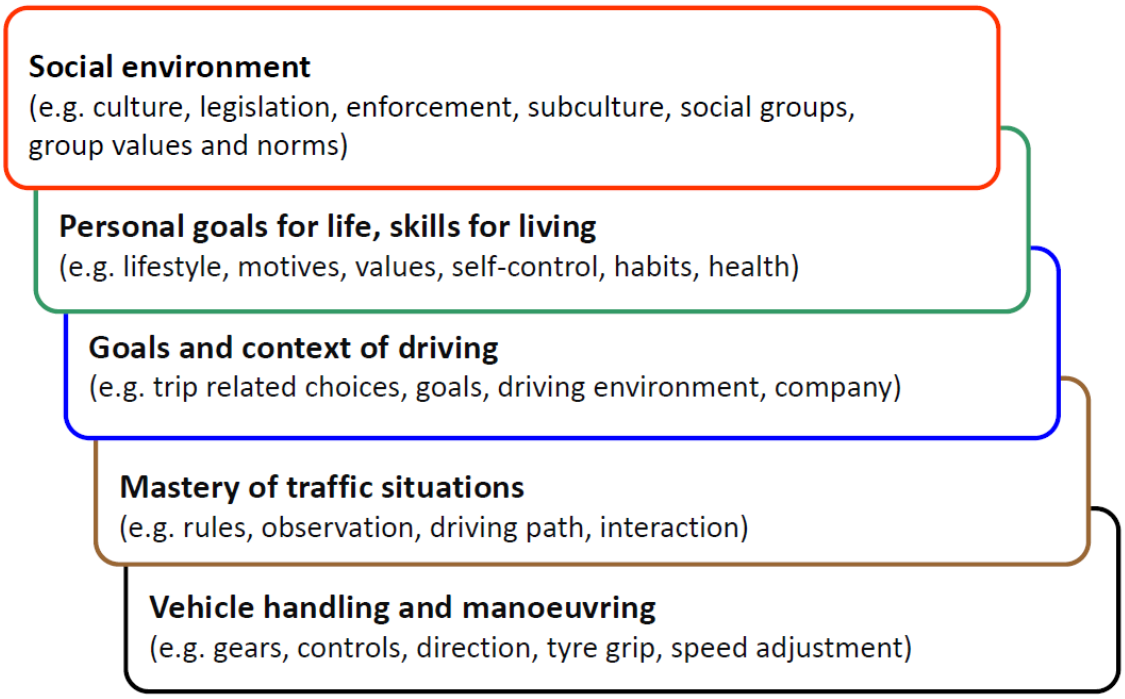

Selv om nivåene er kvalitativt forskjellige og holdes atskilt i matrisen, er de ikke uavhengige av hverandre. Alle nivåene er til stede når det foreligger en situasjon under kjøringen, og en fører trenger kunnskaper og ferdigheter innen hvert av de fem nivåene.

De kognitive strukturene som utgjør fjerde nivå, det personlige nivået, gir grunnlaget for hvordan personen generelt forholder seg i livet, så vel som i trafikken spesielt. Disse er derfor mer stabile og grunnleggende enn de tre underleggende nivåene, som på sin side er mer områdespesifikke og underordnet.

Utgangspunktet i matrisen er at høyere nivå kontrollerer og leder atferden på lavere nivå. Denne kontrollen er likevel ikke en enkel prosess ovenfra og ned, fordi den hele tiden blir avveid mot tilbakemeldingene fra selve handlingen.

Nivåene er til en viss grad gjensidig avhengige, slik at endringer på ett nivå fører til endringer i de andre nivåene. Gjensidig avhengighet er imidlertid ikke det samme som likhet. Ikke minst er det viktig å være bevisst på forholdet mellom det personlige fjerde nivået og det femte sosiale. Individet har sine personlige mål og søker blant annet etter bekreftelser, samtidig som det sosiale påvirker og former. Når læreren skal tilrettelegge for at eleven skal kunne utvikle seg til å bli en ansvarlig fører, er det derfor viktig å se på mulighetene for tilbakemelding på tanker og atferd. Tilbakemeldinger kan komme på ulike måter fra lærer, foreldre, jevnaldrende, vegen, politiet og, ikke minst, eleven selv. Det er derfor viktig å legge til rette for at eleven utvikler evne til selvvurdering.

Ferdigheter som tas i bruk, og valg som tas på lavere nivå, påvirkes av egenskapene på høyere nivå. Dette er essensen av skillet mellom det føreren kan gjøre, og det vedkommende er villig til å gjøre. Uansett hvor mye sikkerhetsrelatert kunnskap føreren har, er resultatene av denne kunnskapen i siste omgang avhengig av om og hvordan kunnskapen blir brukt.

Gjennomgående temaer

Føreropplæringen i alle klasser har sju gjennomgående temaer.

Lover, regler og trafikken som system

Elevene må helt fra starten av opplæringen reflektere over det sammensatte system kjøring i trafikk er, og hvilket ansvar den enkelte fører har.

Før elevene begynner å kjøre i trafikken, må de tilegne seg forståelse for

- lover og regler som styrer samhandlingen mellom trafikanter
- trafikken som system
- førerens rolle i dette systemet

Elevene skal bruke denne forståelsen til å ordne og tolke inntrykkene de får under den trafikale treningen.

Kjøreteknisk ferdighet

En annen forutsetning for effektiv læring under kjøring i trafikk, er at eleven har gode kjøretekniske ferdigheter. En elev som må konsentrere seg om giring, bremsing og styring under den trafikale treningen, vil oppfatte lite av atferden til andre trafikanter. Det er derfor viktig at elevene har fått så mye kjøreteknisk trening at grunnleggende handlinger er tilstrekkelig automatisert før den trafikale treningen begynner.

Trafikal ferdighet

Trafikal ferdighetstrening utgjør vanligvis den mest omfattende delen av opplæringen. Elevene skal gradvis lære seg å samhandle med andre trafikanter. Kunnskap om lover og regler og god kjøreteknisk ferdighet er en forutsetning for effektiv trafikal trening. De erfaringene kjøretreningen gir, er viktige for at eleven skal få innsikt i egne handlinger og vurderinger.

Økonomisk og miljøvennlig kjøring

For å kjøre økonomisk og miljøvennlig, må elevene vite hva som kjennetegner slik kjøring, og ha utviklet ferdigheter og vilje til å praktisere slik kjøring. I opplæringen må elevene tilføres kunnskap og ferdigheter, og få anledning til å utvikle gode holdninger til miljøet og til miljøvennlig kjøring. Temaet bør tas opp tidlig i opplæringen. Det må knyttes til den praktiske kjøringen, og særlig til den kjøretekniske og trafikale treningen. Temaet vil derfor være aktuelt gjennom størstedelen av opplæringen.

Planlegging og forberedelse før kjøring

Temaet omhandler valg føreren må ta før kjøreturen (for eksempel neste dag). Føreren må ha gode rutiner med hensyn til ernæring, søvn, alkohol, valg av reiserute og planlegging av reisetidspunkt.

Temaet passer best til teoretisk opplæring og diskusjon, og bør vektlegges mest i den avsluttende delen av opplæringen. Det er også mulig å praktisere deler av dette temaet under den trafikale treningen, og da særlig når elevene skal kjøre selvstendig. Handlings- og vurderingstendenser

Kunnskap om hvordan handlings- og vurderingstendenser hos føreren kan virke inn på kjøreatferden, hører med til føreropplæringen. Elevene må gjennom hele opplæringen, men særlig i den trafikale ferdighetstreningen, få øving i å reflektere over egne handlings- og vurderingstendenser for å få en dypere forståelse av det å ferdes i trafikken. Temaet bør særlig legges vekt på i starten og i avslutningen av opplæringen.

Selvinnsikt

Eleven skal gjennom opplæringen utfordres til å reflektere over egen kompetanse, egne handlings- og vurderingstendenser og hvordan disse virker inn på handlingsvalg/ kjøreatferden. I begynnelsen av opplæringen hører denne kunnskapen med til det bakteppet elevene bør se opplæringen mot. Mot slutten av opplæringen, når eleven har fått en mer variert kjøreerfaring og en dypere forståelse av det å kjøre, har eleven fått et annet grunnlag for å reflektere over betydningen av egne handlings- og vurderingstendenser. Denne innsikten er en viktig ballast når eleven skal kjøre på egen hånd.

Opplæringen

Trinnvis opplæring

Føreropplæringen har fire trinn. Målene for trinn 1- 3 angir forutsetningene for å ha et godt utbytte av opplæringen på det neste trinnet, og det er derfor viktig at eleven har nådd målene i et trinn før opplæringen i neste trinn påbegynnes. Det er kjøreferdigheten som avgjør hvilket trinn eleven befinner seg på.

Målene for trinn 1-4 angir samlet den kompetansen som er nødvendig for å nå hovedmålet. Innholdet i hvert trinn forutsettes videreført og videreutviklet i neste trinn. For å sikre en hensiktsmessig progresjon må de sju temaene vektlegges på ulike tidspunkt i opplæringen.

Moduler

For å unngå at en elev som ønsker førerkort i flere klasser må gå gjennom det samme lærestoffet flere ganger, er opplæringssystemet modulbasert. I de lette klassene viser dette seg først og fremst gjennom at trafikalt grunnkurs er en felles modul for alle klasser. For de tunge klassene er de fleste obligatoriske kursene felles for flere klasser.

Obligatoriske kurs

Føreropplæringen skal bidra til at elevene får førerkompetanse. Etter endt opplæring skal eleven ha de kunnskaper, ferdigheter, holdninger og den motivasjon som er nødvendig for å kjøre i samsvar med hovedmålet.

Noen av opplæringsmålene som skal bidra til denne kompetansen, er vanskelig eller svært tidkrevende å vurdere ved en førerprøve. For å sikre at disse emnene likevel får plass i opplæringen, er det fastsatt obligatoriske kurs. Eleven må da følge undervisningen i et bestemt antall timer. I kursene vektlegges øvelser som av sikkerhetsmessige, praktiske eller økonomiske årsaker er vanskelige å gjennomføre på egenhånd, tema som risikoforståelse, systemforståelse og andre emner som i stor grad har med holdninger til trafikksikkerhet å gjøre.

Obligatorisk trinnvurdering

Når kunnskaper og ferdigheter kan måles uten for store problemer, vil det som oftest være hensiktsmessig å fastsette krav om en vurdering, framfor et krav om at eleven skal ha deltatt i et bestemt antall undervisningstimer. Vurderingen skjer først og fremst ved førerprøven. Selv om elevene på denne måten har stor frihet til å velge et eget opplæringsløp fram til førerprøven, er det ønskelig at opplæringen har en god struktur og progresjon. For å bidra til dette, er det fastsatt at eleven skal gjennomføre to obligatoriske trinnvurderinger i løpet av opplæringen.

Eleven skal da, med utgangspunkt i sine prestasjoner, ta stilling til i hvilken grad målet for trinnet er nådd og om grunnlaget for videre opplæring er tilstrekkelig. Læreren skal gi eleven en tilråding i spørsmålet om eleven har den kompetansen som er nødvendig for å få et godt utbytte av opplæringen i neste trinn. Trinnvurderingen skal vare 45 minutter og inneholde før- og ettersamtale, i tillegg til praktisk kjøring.

Hensikten med før- og ettersamtalen er å veilede eleven i forhold til faglig ståsted og videre læreprosess. Samtidig skal vurderingen bidra til å utvikle elevens selvinnsikt og evne til å vurdere egne sterke og svake sider.

Eleven kan selv velge om lærerens tilrådning skal følges. Hvis læreren anbefaler at eleven skal øve mer i trinn 2 eller 3, stilles det ikke krav om ny trinnvurdering når denne øvingen er gjennomført. Først ved gjennomføring av den praktiske obligatoriske opplæringen kan en elev avvises. Forskrifta fastsetter at opplæringsinstitusjonen kan avvise eleven hvis det oppstår tvil om en elev har tilstrekkelige kjøreferdigheter til å gjennomføre den praktiske obligatoriske opplæringen på en meningsfull måte.

Arbeidsmåter

Undervisningen skal legges opp på en slik måte at elevene utvikler evne til refleksjon, til å ta andres perspektiv og til å samarbeide i trafikken. Den skal påvirke elevenes bevissthet, oppfatning og holdning til risiko, vilje til å ta ansvar og forholdsregler og til å velge kjøremåter som reduserer risikoen for uhell og ulykker. Det har mindre betydning hvor langt læreren er kommet i sitt undervisningsopplegg, hvis eleven ikke har kommet like langt i sin læring. Det skal legges vekt på å benytte arbeidsmåter som gjør elevene til aktive deltakere.

Læreplanen legger føringer for at opplæringen skal være preget av aktiv elevmedvirkning gjennom erfaringsutveksling og dialog. Ofte vil det være hensiktsmessig at læreren legger opp til en problemorientert undervisning. Dette innebærer at læreren forbereder konkrete problemstillinger som elevene skal drøfte og ta stilling til. Oppgavene skal utformes fra

hovedmålene for det enkelte tema, og læreren må ha lagt en plan for tema, aktiviteter og oppsummering. Aktivitetene må være relativt tydelig lærerstyrt, ved at læreren hele tiden vurderer elevenes evne til å nå målet med dem.

Individuell tilpasning av undervisningen

Behovet for opplæring vil variere. Noen elever har allerede førerkort og kjøreerfaring i en annen førerkortklasse. Muligheten for privat øvingskjøring vil også variere. Ved planlegging av opplæringsforløpet må læreren ta hensyn til den enkelte elevs erfaringsbakgrunn og måte å tilegne seg lærestoffet på. Organisering, valg av aktiviteter og spørsmålsstilling skal i alle delene av opplæringen tilpasses elevenes ulike behov og forutsetninger slik at de får et godt læringsutbytte.

Mål i føreropplæringen

Målene indikerer hvilken retning en ønsker eleven skal utvikle seg i. Hvordan målene formuleres legger rammer for lærerens undervisning og elevens læring. |

Skillet mellom ikke- obligatorisk og obligatorisk opplæring er forsøkt tydeliggjort gjennom bruken av verb.

For de ikke- obligatoriske delene er det i hovedsak brukt produktmål som beskriver kunnskaper og ferdigheter eleven skal sitte igjen med når undervisningen er over. Måloppnåelsen kan i stor grad vurderes på førerprøven. Eksempler på verb som blir brukt er beskrive, gjøre rede for, mestre og beherske.

Verbene som blir brukt for de obligatoriske delene er i hovedsak utformet som prosessmål. Disse er knyttet til emnene som ikke er så lett å vurdere utbyttet av. Verbene gir føringer for hva eleven skal gjøre eller delta på i undervisningen, for eksempel oppleve, erfare og videreutvikle.

Skillet mellom ikke-obligatorisk og obligatorisk opplæring er ikke alltid skarpt. Det kan også være en forventning om et målbart utbytte når det gjelder obligatoriske deler. I visse sammenhenger er derfor verb som for eksempel vite og beherske brukt også i målene for disse.

Kapittel 2 Opplæring i klasse D1

Hovedmål for opplæringen til førerkort klasse D1 jf. § 21-1

Etter å ha gjennomført opplæringen for klasse D1 skal eleven ha den kompetansen som er nødvendig for å kunne kjøre minibuss forsvarlig og for å kunne ivareta de oppgaver som er minibussførerens ansvar.

Eleven skal ha de kunnskaper og ferdigheter, den selvinnsikt og risikoforståelse, som er nødvendig for å kjøre på en måte som:

- er trafikksikker
- gir god samhandling
- fører til god trafikkavvikling
- er mest mulig økonomisk og ressursvennlig
- gjør at kjøretøy og veg ikke utsettes for unødig slitasje
- tar hensyn til helse, miljø og andres behov
- er i samsvar med gjeldende regelverk

Eleven skal kunne

- utføre kontroll og tilsyn med kjøretøyet som er en førers ansvar
- ha omtanke for passasjerene
- sikre lasten forsvarlig
- fatte riktige beslutninger om kjøring under vanskelige kjøreforhold
- være en ressursperson i krisesituasjoner på vegen

Trinnvis opplæring

Opplæringen har 4 trinn. Målene i ett trinn angir forutsetningene for å ha et godt utbytte av undervisningen i det neste trinnet. Læringsmomentene i hvert trinn forutsettes videreført i neste trinn. Målene for trinn 1-4 angir samlet den kompetansen som kreves for å få førerett i klasse D1.

Lærestoffet for klasse D1 bygger på at eleven har den kompetansen som læreplanen for klasse B beskriver. Når lærestoff gjentas, er det fordi temaet skal utdypes og tilpasses kjøring med minibuss. Ved planleggingen av opplæringsforløpet må det tas hensyn til elevens erfaringsbakgrunn. Den obligatoriske opplæringen er et minimum alle må gå gjennom. De fleste elever vil ha behov for mer omfattende opplæring og kjøretrening.

Trinn 1

Grunnkurs tunge kjøretøy er obligatorisk. Elever som har førerkort i en annen tung klasse er likevel fritatt for kurset. På trinn 1 er målene hovedsakelig rettet mot elevens risikoforståelse og trafikksystemet. Kurset skal bidra til at eleven får en grunnleggende forståelse for hva kjøring med tunge kjøretøy innebærer.

Trinn 2
På trinn 2 skal eleven lære å mestre kjøretøyet rent kjøreteknisk, uten å måtte rette oppmerksomheten mot andre trafikanter. Det er ikke fastsatt et bestemt timetall for undervisningen på dette trinnet. Elevens kjøreferdigheter bestemmer omfanget av undervisningen.

Mot slutten av trinnet skal eleven gjennomføre en trinnvurdering i samsvar med § 7-5. Eleven skal, med utgangspunkt i sine prestasjoner, ta stilling til i hvilken grad målet for trinnet er nådd og om grunnlaget for videre opplæring er tilstrekkelig. Læreren skal gi eleven en tilråding i spørsmålet om eleven har den kompetansen som er nødvendig for å få et godt utbytte av opplæringen i neste trinn.

Trinn 3

I trinn 3 er målene rettet mot elevens læring av trafikale ferdigheter i varierte veg- og trafikkmiljø. Eleven må også ha kunnskap om bestemmelsene i vegtrafikklovgivningen som regulerer kjøringen. Det er ikke fastsatt minste timetall for undervisningen siden elevene har ulik erfaringsbakgrunn.

Mot slutten av trinnet skal eleven gjennomføre en trinnvurdering i samsvar med § 7-5. Eleven skal, med utgangspunkt i sine prestasjoner, ta stilling til i hvilken grad målet for trinnet er nådd og om grunnlaget for videre opplæring er tilstrekkelig. Læreren skal gi eleven en tilråding i spørsmålet om eleven har den kompetansen som er nødvendig for å få et godt utbytte av opplæringen i neste trinn.

Trinn 4
Målene på trinn 4 er hovedsakelig rettet mot elevens risikoforståelse knyttet til det å kjøre minibuss. Eleven skal gjennomføre kurs i ulykkesberedskap og sikkerhetskurs på veg. Ved utvidelse av førerkort fra annen tungbilklasse vil omfanget av den obligatoriske opplæringen bli redusert etter gitte regler.

Det er gitt generell adgang å ta kurset i ulykkesberedskap i trinn 2 eller trinn 3, når det er mest hensiktsmessig.

Kapittel 3 Trinnmål, kursmål, delmål og aktuelt innhold klasse D1

Trinn 1 Grunnkurs tunge kjøretøy

Gjennom opplæringen i trinn 1 skal eleven utvikle en grunnleggende forståelse for hva kjøring med tunge kjøretøy innebærer.

Mål for trinn 1 jf. § 21-2:
Etter å ha gjennomført trinn 1 skal eleven ha den kompetanse som er nødvendig for å ha godt utbytte av videre opplæring.

Eleven skal ha en grunnleggende forståelse for hvordan tunge kjøretøy skiller seg fra personbiler når det gjelder kjøring og samhandling

Opplæringen i trinn 1 er obligatorisk og består av grunnkurs tunge kjøretøy, jf. kap. 16. Kurset er felles for alle tyngre førerkortklasser (klasse C1, C1E, D1, D1E, C, CE, D og DE).

Temaene som tas opp i grunnkurset, forutsettes å bli videreført i trinnene 2-4

Mål for grunnkurs tunge kjøretøy jf. § 16-2
Eleven skal gjennom demonstrasjon, drøfting med medelever og lærer, og gjennom refleksjon og oppsummering, utvikle grunnleggende forståelse for hva kjøring med tyngre kjøretøy innebærer.

Eleven skal erfare hvordan kjøring og samhandling med tunge kjøretøy skiller seg fra kjøring med personbil

1. drøfte hvordan tungbilføreren kan skape et positivt forhold til andre trafikantgrupper
2. drøfte hvordan andre trafikantgrupper kan overvurdere tungbilførerens muligheter til å manøvrere kjøretøyet i vanskelige situasjoner, og at dette kan medføre at andre misforstår, eller ikke samarbeider slik tungbilføreren forventer
3. drøfte hvordan interessekonflikter mellom trafikantgrupper kan reduseres og hvordan tungbilføreren kan skape et positivt forhold til andre trafikanter
4. drøfte at trafikkulykker nesten uten unntak skyldes menneskelige feilhandlinger
5. vite at tungbilføreren må sette seg inn i et omfattende regelverk når det gjelder
   a) helsekrav, alderskrav og andre regler om førerkort som gjelder generelt for alle tungbilklasser
   b) kjøre- og hviletid, kjøring i utlandet, pliktmessig avhold og yrkestransport

Undervisningen skal legge til rette for at eleven når de målene som er fastsatt i forskrifta. Med tanke på å nå disse kan det arbeides med å nå flere mål samtidig, eller i annen rekkefølge, enn den som er fastsatt i forskrifta for vedkommende trinn eller del av kurs, jf. §§ 7-1 og 7-2.

Aktuelt innhold
I oversikten nedenfor er aktuelt innhold i undervisningen ordnet i tema i samsvar med målene. Oversikten er ikke uttømmende, men illustrerer hva undervisningen minst bør omfatte. Innenfor forskriftas rammer velger læreren selv, med utgangspunkt i elevens behov

og tilgjengelige ressurser, øvingsområde m.m., metoder og rekkefølge i behandlingen av lærestoffet med tanke på å legge best mulig til rette for elevens læring.

1.1 Kjøring og samhandling med store kjøretøy

Aktuelt innhold

- Behov for overblikk over trafikksituasjoner
- Plassbehov
- Beslutningstidspunkt
- Plassering, fart og fartstilpassing
- Behagelig kjøring

1.2 Tungbilførerens forhold til andre trafikanter

Aktuelt innhold

- Tydelig kjøring, tegn, fart og plassering
- Velterisiko
- Ulykker – nulltoleranse
- Problemer som kan oppstå for tungbilføreren på vegstrekninger med fartsgrense over 80 km/t
- Konflikter som kan oppstå i det praktiske liv mellom krav til sikker kjøring og hurtig transport, og hvordan denne konflikten må løses

1.3 Kommunikasjon og muligheter for misforståelser

Aktuelt innhold

- Tungbilførerens muligheter til å manøvrere kjøretøyet i vanskelige situasjoner
- Hvordan andre kan misforstå, eller ikke samarbeide slik tungbilføreren forventer

1.4 Interessekonflikter

Aktuelt innhold

- Hvordan interessekonflikter kan reduseres ved å ta hensyn til andre trafikantgruppers behov og interesser
- Hvordan yrkesetikk og det å representere en bransje kan virke positivt

1.5 Ulykker og menneskelige feilhandlinger

Aktuelt innhold

- Risiko og ulykker
- Rutiner som ivaretar arbeidstakerens helse, arbeidsmiljø og sikkerhet

1.6 Omfattende regelverk

Aktuelt innhold

- Helsekrav, alderskrav og andre regler om førerkort som gjelder generelt for alle tungbilklasser
- Lover og forskrifter om kjøre- og hviletid, fartsskriver, kjøring i utlandet, pliktmessig avhold, fartsregler, hastighetsbegrenser og yrkestransport

- Ansvaret transportøren har som fraktfører
- Regelverk som spesielt skal ivareta sikkerhets- og konkurranseforhold for kjøring med tunge kjøretøy

Kommentarer til grunnkurs tunge kjøretøy:

På grunnkurset fokuseres det på hva som generelt skille kjøremåten med tyngre kjøretøy fra kjøring med personbil. Det skal skapes forståelse for behovet for opplæring. Gjennom demonstrasjon skal typisk kjøremåte med tyngre kjøretøy synliggjøres. Demonstrasjonen kan også gi modeller for både selve bilbehandlingen og for god samhandling. Samtidig kan den skape forståelse for at demonstrasjoner kan være en effektiv og kostnadsbesparende undervisningsmetode i andre deler av opplæringen ved at den gir grunnlag for oppgaver og refleksjon.

Elevene bør utfordres til selv å slå fast hva som er gode og typisk trekk ved den kjøremåten læreren demonstrerer. Oppgaver og diskusjon skal ha stor plass i kurset, framfor forelesning.

Rent faktastoff er lite vektlagt i kurset. Det skal skapes forståelse for hvorfor det finnes et omfattende regelverk og hvorfor det er nødvendig med kunnskap om dette. Elevene skal vite at de selv har ansvar for å skaffe seg kunnskapen.

Trinn 2 Grunnleggende kjøretøy- og kjørekompetanse klasse D1

Gjennom opplæringen i trinn 2 skal eleven lære å mestre kjøretøyet rent kjøreteknisk, uten å måtte rette oppmerksomheten mot andre trafikanter. God kjøreteknisk ferdighet er nødvendig for å få utbytte av treningen i trinn 3, og vil også innebære at kjøringen er økonomisk og mest mulig miljøvennlig. Kunnskapsstoffet skal bidra til at eleven lærer de kjøretøytekniske ferdighetene raskere og med mer forståelse, og til at eleven skal kunne ivareta førerens ansvar for kontroll og tilsyn med kjøretøyet.

Det er ikke fastsatt minste timetall for opplæring på dette trinnet. Omfanget av undervisningen må tilpasses elevens forutsetninger.

Eleven skal gjennomføre obligatorisk trinnvurdering mot slutten av trinn 2, jf. § 7-5.

Innholdet i undervisningen forutsettes å bli videreført i trinn 3 og 4, samtidig som det er en del av grunnlaget for oppgavene som blir gitt ved førerprøven.

Mål for trinn 2 jf. § 21-3
Etter å ha gjennomført trinn 2 skal eleven ha den kompetansen som er nødvendig for å ha godt utbytte av trafikal opplæring i trinn 3.

Eleven skal ha så god kjøreteknisk ferdighet at oppmerksomheten kan flyttes fra eget kjøretøy til trafikkbildet og samhandlingen med andre trafikanter.

Eleven skal gjennom hele trinnet drøfte sin egen motivasjon og vilje til å anvende kunnskaper og ferdigheter som tilegnes gjennom trinnet. Eleven skal i aktuelle deler av trinnet vurdere sin egen ferdighet i å bruke, og oppdage mangler ved, minibussen.

Eleven skal

1. beskrive minibussenes oppbygning
2. forklare styringens funksjon og kunne utføre kontroll av denne
3. forklare egenskaper og utføre kontroll av hjul og dekk, risiko ved varmgang i hjullager og hvordan en kan identifisere dette.
4. forklare bestemmelsene for bruk av kjetting, egenskaper ulike kjettinger har, metoder for pålegging, utføre pålegging og kunne vurdere risiko knyttet til pålegging og kjøring med kjetting
5. forklare grunnleggende oppbygging og bruk av kjøretøyets bremser, alarmfunksjoner og kontrollpunkter, og kunne utføre nødvendig ettersyn og kontroll
6. beskrive hvordan motoren i en minibuss fungerer, og forklare konsekvenser av manglende ettersyn av smøre- og kjølesystem
7. beskrive minibussens drivverk og forklare hvordan en skal kjøre for å unngå unødig slitasje på drivverkets hoveddeler; kopling, girkasse, mellomaksel, differensial og drivaksler
8. beskrive kjøretøyets elektriske anlegg og utføre ettersyn av påbudte og nødvendige komponenter i det elektriske anlegget

9. avgjøre nødvendig daglig ettersyn og vurdere hva som må utbedres før kjøring finner sted
10. forklare riktig bruk av, og bruke, minibussens betjeningsorganer
11. forklare riktig bruk av minibussens nødutstyr
12. forklare bruken av, og bruke, aktuelle girsystemer med tanke på, best mulig driftsøkonomi, framdrift og sikkerhet
13. sette i gang, stanse og kjøre rett fram og i sving med observasjon, tegngiving og plassering som gir god kommunikasjon og tilstrekkelig sikkerhetsmargin
14. forklare hvordan føreren må opptre for å redusere områdene rundt kjøretøyet hvor andre trafikanter kan være skjult og tilpasse atferden etter dette
15. forklare risiko for tap av veggrep og velt ved kjøring i sving, og tilpasse observasjon, fart og plassering i tråd med dette
16. forklare riktig kjøring i utforbakker og tilpasse kjøringen etter sikt, føret, last, bremsinnretninger, girsystem, motorbremsekraft og økonomi
17. forklare riktig kjøring i motbakker og tilpasse kjøringen etter sikt, føret, last, bremsinnretninger, girsystem, motorkraft og økonomi
18. forklare og utføre forsvarlig rygging, vurdere bruk av medhjelper og forklare hvordan denne skal instrueres

Undervisningen skal legge til rette for at eleven når de målene som er fastsatt i forskrifta. Med tanke på å nå disse kan det arbeides med å nå flere mål samtidig, eller i annen rekkefølge, enn den som er fastsatt i forskrifta for vedkommende trinn eller del av kurs, jf. §§ 7-1 og 7-2.

Aktuelt innhold

I oversikten nedenfor er aktuelt innhold i undervisningen ordnet i tema i samsvar med målene. Oversikten er ikke uttømmende, men illustrerer hva undervisningen minst bør omfatte. Innenfor forskriftas rammer velger læreren selv, med utgangspunkt i elevens behov og tilgjengelige ressurser, øvingsområde m.m., metoder og rekkefølge i behandlingen av lærestoffet med tanke på å legge best mulig til rette for elevens læring.

2.1 Kjøretøyets oppbygning

Aktuelt innhold

- Minibussens oppbygning

2.2 Styring

Aktuelt innhold

- Styringens funksjon
- Kontroll av styringen

2.3 Hjul og dekk

Aktuelt innhold

- Felg og dekk

- Merking
- Visuell kontroll av skader og slitasje
- Ettertrekking av muttere
- Kontroll og eventuell justering av lufttrykk
- Krav til mønster
- Dimensjon og bæreevne i samsvar med vognkortet

2.4 Kjetting

Aktuelt innhold

- Krav
- Pålegging
- Faremoment ved pålegging
- Lysbruk ved pålegging langs veg i mørket
- Faremoment ved kjøring med kjetting

2.5 Bremser

Aktuelt innhold

- Oppbygning av bremsesystemet
- Bruk
- Alarmfunksjoner
- Kontroll og vedlikehold
- Glasering av bremsebelegg

2.6 Motor

Aktuelt innhold

- Ulike typer motorer
- Bruk og miljø
- Varselanordninger
- Kontroll olje og kjølevæske
- Start av dieselmotor etter eventuelt å ha kjørt tom for diesel

2.7 Drivverk

Aktuelt innhold

- Kopling
- Girsystemer
- Drivaksler
- Tilpassing av bruk
- Forholdsregler ved sleping

2.8 Elektrisk anlegg

Aktuelt innhold

- Sikringer

- Årsaker til sikringsbrudd
- Skifte av hovedlyspære
- Hjelpestart

2.9 Daglig tilsyn og kontroll før kjøring

Aktuelt innhold

- Daglig tilsyn
- Kontroll før kjøring
- Forskriftsmessig og forsvarlig stand
- Eventuell utbedring før kjøring
- Kontroll under kjøring

2.10 Betjeningsorganer

Aktuelt innhold

- Defroster
- Varme- og ventilasjonsanlegg
- Vinduer, vindusviskere og -spyler
- Pedaler, gir og bremsesystem

2.11 Nødutstyr

Aktuelt innhold

- Brannslokningsapparat
- Førstehjelpsutstyr
- Nødutganger

2.12 Girsystem

Aktuelt innhold

- Aktuelle girsystem
- Bruk med tanke på driftsøkonomi, framdrift og sikkerhet

2.13 Igangsetting og stans, kjøring rett fram og i sving

Aktuelt innhold

- Innstilling av sete og speil
- Sittestilling, sikt, hodestøtte, bilbelte
- Observasjon
- Tegn
- Plassbehov ved sving
- Bruk av rattet

2.14 Blindsoner og tilpassing av atferd

Aktuelt innhold

- Områder rundt minibussen hvor andre trafikanter kan være skjult
- Betydningen av førerens sittestilling for omfanget av blindsoner

- Hvordan føreren kan skaffe seg bedre sikt
- Tilpassing av atferd

2.15 Fare for tap av veggrep eller velt ved kjøring i sving

Aktuelt innhold

- Veggrep
- Tyngdepunkt
- Tilpassing av fart og plassering foran, gjennom og etter svinge
- Rattbevegelser

2.16 Kjøring i utforbakker

Aktuelt innhold

- Lastens betydning
- Fartsnivå før bakken
- Valg av gir
- Bruk av hjelpebrems
- Bremseteknikk
- Fartsreduksjon før bakken
- Parkeringsbrems som nødbrems

2.17 Kjøring i motbakker

Aktuelt innhold

- Lastens betydning
- Fartsnivå før bakken
- Turtall og utnyttelse av motoreffekt
- Tidspunkt for girskifte
- Bruk av parkeringsbrems ved igangsetting i motbakke

2.18 Rygging

Aktuelt innhold

- Rygge, vende og parkere i lav fart med minst mulig påkjenninger for minibussen
- Rygge mot angitt mål
- Planlegging
- Vurdere behov for og plassering av medhjelper
- Instruere eventuell medhjelper

2.19 Trinnvurdering jf. § 7-5

Trinnvurderingen gjennomføres mot slutten av trinn 2.

Trinn 3 Trafikal del klasse D1

Gjennom opplæringen i trinn 3 skal eleven lære å beherske kjøring i variert trafikk. Eleven må også tilegne seg kunnskap om aktuelle bestemmelser i vegtrafikklovgivningen. Ved avslutningen av trinnet skal elevens ferdighet være slik at kjøringen er tilnærmet selvstendig.

Det er ikke fastsatt minste timetall for opplæringen på dette trinnet. Undervisningen må tilpasses elevens erfaringsbakgrunn.

Eleven skal gjennomføre obligatorisk trinnevaluering mot slutten av trinn 3, jf. § 7-5.

Innholdet i trinn 3 forutsettes å bli videreført i trinn 4, samtidig som det vil være en del av grunnlaget for oppgavene som blir gitt ved førerprøven.

Mål for trinn jf. 3 § 21-4

Etter å ha gjennomført trinn 3 skal eleven ha den kompetansen som er nødvendig for å ha godt utbytte av den avsluttende opplæringen i trinn 4.

Eleven skal ha kunnskap om aktuelle bestemmelser i vegtrafikklovgivningen og kunne kjøre sikkert og selvstendig i variert trafikk.

Eleven skal gjennom hele trinnet drøfte sin egen motivasjon og vilje til å anvende kunnskaper og ferdigheter som tilegnes gjennom trinnet. Eleven skal i aktuelle deler av trinnet vurdere sin egen ferdighet til å kjøre i god samhandling med andre.

Eleven skal

1. kjenne til reglene i førerkortforskriften om førerett, helsekrav, alderskrav og gyldighetstid, og i yrkessjåførforskriften og yrkestransportloven om yrkesrett
2. forklare reglene i skiltforskriften som gjelder kjøring med gjeldende kjøretøy
3. beskrive hvordan en kan beregne tillatt totalvekt og aksellast på kjøretøyet ved hjelp av vognkort og veglister
4. forstå hvordan last må være plassert og sikret både med tanke på sikkerhet og best mulig utnyttelse av kjøretøy og last, vurdere riktig bruk av sikringsutstyr og uttrykke egne meninger om samfunnets holdninger og bransjens kultur når det gjelder sikringsutstyr
5. forklare faremoment ved bruk av arbeidsutstyr påmontert minibussen, og forstå at slikt utstyr kan komme inn under andre opplæringsforskrifter
6. kjenne til at transport av farlig gods og spesialtransport er underlagt egne regelverk og beskrive hvilken kompetanse som kreves for å transportere farlig gods
7. kjenne til aktuelle bestemmelser i vegtrafikklovgivningen om øvingskjøring, pliktmessig avhold, fraktavtaler og forsikring for lastebil og gods
8. kjenne til kjøre- og hviletidsbestemmelsene og kunne anvende digital og analog fartsskriver
9. forstå hvordan hjernen bearbeider informasjon, og kjenne til hvordan hjernens funksjoner påvirkes av emosjoner, stress, søvn, ernæring og generell helse.

10. forstå hvordan en kan planlegge kjøringen i forhold til vilkår for bruk, forventete veg- og føreforhold og forklare miljømessige konsekvenser ut fra valg av kjørerute og kjøremåte
11. uttrykke egne meninger om samfunnets holdninger og bransjens kultur når det gjelder bruk av rusmidler i forbindelse med vegtrafikk
12. forstå hvordan kultur i bransjen og blant kolleger påvirker atferd og oppførsel
13. mestre å oppfatte trafikkbildet fullstendig ved å ha god observasjonsteknikk, ha kontroll over kjøretøyets blindsoner, kunne forutsi risikofulle situasjoner og handle på en måte som bidrar til sikkerhet
14. mestre å kjøre presist og behagelig, økonomisk og miljøvennlig, herunder ved kjøring i mot- og utforbakke, og på smal og svingete veg
15. mestre å kjøre sikkert og effektivt i forbindelse med kø, i tunnel og i mørket
16. mestre samhandling med andre trafikanter og bidra til god trafikkflyt og ha evne til å tilpasse seg andre trafikanters behov

Undervisningen skal legge til rette for at eleven når de målene som er fastsatt i forskrifta. Med tanke på å nå disse kan det arbeides med å nå flere mål samtidig, eller i annen rekkefølge, enn den som er fastsatt i forskrifta for vedkommende trinn eller del av kurs, jf. §§ 7-1 og 7-2.

Aktuelt innhold

I oversikten nedenfor er aktuelt innhold i undervisningen ordnet i tema i samsvar med målene. Oversikten er ikke uttømmende, men illustrerer hva undervisningen minst bør omfatte. Innenfor forskriftas rammer velger læreren selv, med utgangspunkt i elevens behov og tilgjengelige ressurser, øvingsområde m.m., metoder og rekkefølge i behandlingen av lærestoffet med tanke på å legge best mulig til rette for elevens læring.

3.1 Krav til fører i førerkortforskrift og annet regelverk

Aktuelt innhold

- Førerett
- Helsekrav
- Alderskrav
- Gyldighetstid
- Kjøreseddel
- Løyve
- Persontransport mot vederlag
- Befordringsvedtekter

3.2 Skilt og tunge kjøretøy

Aktuelt innhold

- Aktuelle skilt
- Kollektivfelt

3.3 Totalvekt og nyttelast

Aktuelt innhold

- Vognkort
- Totalvekt, egenvekt og nyttelast
- Aksellast
- Veglister og kart
- Passasjerer og bagasje

3. 4 Plassering og sikring av last

Aktuelt innhold

- Passasjer, bilbelte
- Sikkerhetshensyn ved plassering av bagasje og annen last

3.5 Arbeidsutstyr

Aktuelt innhold

- Arbeidsutstyr

3.6 Transport av farlig gods

Aktuelt innhold

- Regler for transport av farlig gods i minibuss

3.7 Øvingskjøring, pliktmessig avhold, fraktavtaler og forsikring

Aktuelt innhold

- Regler for øvingskjøring
- Lov om pliktmessig avhold
- Fraktavtaler
- Forsikring for minibuss og gods
- Økonomisk ansvar

3.8 Kjøre- og hviletid

Aktuelt innhold

- Betjening av kjøretøyets fartsskriver
- Krav om oppbevaring av skiver
- Hvem forskrift om kjøre- og hviletid gjelder for
- Om lovlig kjøretid, påbudte pauser og hviletid

3.9 Hjernen

Aktuelt innhold

- Informasjonsbearbeiding
- Emosjoner
- Stress
- Søvn

- Ernæring
- Generell helse

3.10 Planlegging av kjøring

Aktuelt innhold

- Planlegge kjøringen ut fra vilkår for bruk av store kjøretøy, kart, veglister mv.
- Kjørelengde, kjøretid, sted og hyppighet av pauser
- Type veg, forventet standard, sikt- og føreforhold
- Forventninger om ulike trafikkmiljø og trafikale utfordringer
- Vurdere miljømessige konsekvenser ved valg mellom forskjellige kjøreruter
- Hvordan finne fram underveis
- Rutinemessig kontroll av kjøretøyet før hver kjøring

3.11 Rusmidler, samfunn og bransje

Aktuelt innhold

- Berusende, bedøvende og oppkvikkende midler
- Samfunnets holdninger
- Bransjens kultur
- Trafikksikkerhet

3.12 Atferd og oppførsel, kollegaer og bransje

Aktuelt innhold

- Atferd og oppførsel
- Påvirkning fra kollegaer og bransje
- Omdømme
- Ansvar

3.13 Kjøreprosessen

Aktuelt innhold

- Se-teknikk
- Blindsoner
- Forutseenhet
- Risiko
- Handlingsvalg
- Sikkerhet

3.14 Presis kjøring

Aktuelt innhold

- Presis kjøreteknikk
- Behagelig kjøring
- Økonomisk og miljøvennlig
- Mot- og utforbakke
- Smal og svingete veg

3.15 Kø, tunnel og mørke

Aktuelt innhold

- Se-teknikk
- Sikt
- Riktig bruk av påbudt og tillatt lysutstyr
- Forutse og oppfatte andres atferd og særlig risikoforhold
- Plassering og fartstilpassing
- Forholdsregler ved stans og parkering, spesielt i mørket
- Forholdsregler ved av- og påstigning, spesielt i mørket
- Forholdsregler ved av- og pålessing, spesielt i mørket

3.16 Kjørerytme og optimal kjøring

Aktuelt innhold

- Samhandling
- Andres behov
- Kjørerytme
- Trafikkflyt

3.17 Trinnvurdering jf. § 7-5

Trinnvurderingen gjennomføres mot slutten av trinn 3.

Trinn 4 Avsluttende opplæring klasse D1

Opplæringen i trinn 4 skal bringe eleven fram til hovedmålet, og er i stor grad rettet mot elevens risikoforståelse.

Mål for trinn 4, jf. § 21-5:
Etter å ha gjennomført trinn 4 skal eleven ha den kompetansen som er nødvendig for å kunne kjøre minibuss i samsvar med hovedmålet.

Elevene skal ha utviklet vilje til å ta ansvar, til å ta forholdsregler og til å samarbeide i trafikken.

Elevene skal gjennomføre obligatorisk kurs i ulykkesberedskap og sikkerhetskurs på veg og i tillegg ha tilstrekkelig øving.

Når det er hensiktsmessig kan kurs i ulykkesberedskaps gjennomføres i trinn 2 eller trinn 3. Se også § 21-5.

4.1 Kurs i ulykkesberedskap

Kurs i ulykkesberedskap er felles for klassene C1, C, D1 og D. Kurset er på 9 undervisnings-timer, og skal dekke temaene skadestedsledelse, livreddende førstehjelp, opptreden ved brann og røykutvikling, og psykiske reaksjoner. På kurset skal eleven lære å bruke effektivt de hjelpemidler en tungbilfører vanligvis har: mobiltelefon, brannslukningsapparat, tøy som kan brukes til slukkemiddel, varseltrekant, eget kjøretøy til eventuelt å sperre vegen med osv.

Personer som har førerett i en tung klasse fra før, er fritatt fra kurset.

Mål for kurs i ulykkesberedskap jf. § 25-2
Kurset skal bidra til at eleven kan være en ressursperson når en trafikkulykke eller krisesituasjon oppstår, og til at eleven med sin opptreden kan bidra til å redusere skadeomfanget ved trafikkulykker og eventuell brann på et skadested.

Eleven skal
1.gjennom demonstrasjoner og praktiske øvelser lære
- a) hvilke oppgaver som må gjøres ved et skadested før fagpersonell ankommer
- b) å varsle medisinsk nødtelefon og kjenne til dens funksjoner
- c) å sikre et skadested

2. gjennom demonstrasjoner og praktiske øvelser lære å
- a) foreta en rask og overfladisk vurdering av en skadet eller akutt syk person ved å se på, snakke med og ta på pasienten
- b) sikre frie luftveier hos både liggende og sittende pasienter
- c) stanse ytre blødninger
- d) stabilisere hode og nakke ved mistanker om skader i nakke og rygg
- e) utføre hjerte-lungeredning
- f) utføre tiltak som forebygger indre blødninger, sirkulasjonssvikt og nedkjøling

3. kjenne til

a) hvordan kjøretøy som har farlig gods i lasten er merket
b) aktuelle tiltak på et skadested hvor et kjøretøy som er merket etter ADR- forskriften er involvert
c) generelle problemer ved røykutvikling og opptreden i røykfylte områder
d) brann- og røykutvikling i tunneler, herunder evakueringsløsninger
e) brann- og røykutvikling i kjøretøy, herunder evakueringsteknikk
f) brannslukkingsapparater (plassering i kjøretøy, klargjøring, bruk og tømmetid
g) andre slukkemidler
h) brannårsaker og brannutvikling
i) hvordan branntilløp kan oppdages tidlig
j) steder og områder i kjøretøy hvor det erfaringsmessig kan oppstå et branntilløp

4. delta i praktiske øvelser under veiledning og kunne
a) klargjøre brannslukningsapparater til bruk
b) slukke brann med pulverapparat og teppe
c) bruke et egnet slokkemiddel på brann i kjøretøy og andre steder i forbindelse med en ulykke eller krisesituasjon

5. ha kunnskap om
a) typiske kritiske situasjoner og ulykker i trafikken
b) vanlige psykiske reaksjoner som kan forekomme hos de berørte
c) hvordan kriserammede kan hjelpes: forskjellige metoder og modeller for hjelp, herunder selvhjelp og kollegastøtteordninger
d) hvorfor krisehåndtering er viktig

Undervisningen skal legge til rette for at eleven når de målene som er fastsatt i forskrifta. Med tanke på å nå disse kan det arbeides med å nå flere mål samtidig, eller i annen rekkefølge, enn den som er fastsatt i forskrifta for vedkommende trinn eller del av kurs, jf. §§ 7-1 og 7-2.

Aktuelt innhold

I oversikten nedenfor er aktuelt innhold i undervisningen ordnet i tema i samsvar med målene. Oversikten er ikke uttømmende, men illustrerer hva undervisningen minst bør omfatte. Innenfor forskriftas rammer velger læreren selv, med utgangspunkt i elevens behov og tilgjengelige ressurser, øvingsområde m.m., metoder og rekkefølge i behandlingen av lærestoffet med tanke på å legge best mulig til rette for elevens læring.

4.1.1 Varsling og sikring av skadested

Aktuelt innhold

- Oppgaver som må gjøres ved et skadested før fagpersonell ankommer
- Varsling av medisinsk nødtelefon
- Å sikre et skadested

4.1.2 Livreddende førstehjelp

Aktuelt innhold

- Rask og overfladisk vurdering av en skadet eller akutt syk person ved å se på, snakke med og ta på pasienten

- Frie luftveier hos både liggende og sittende pasienter
- Stanse ytre blødninger
- Stabilisere hode og nakke ved mistanker om skader i nakke og rygg
- Hjerte-lungeredning
- Tiltak som forebygger indre blødninger, sirkulasjonssvikt og nedkjøling

4.1.3 Farlig gods

Aktuelt innhold

- Hvordan kjøretøy som har farlig gods i lasten er merket
- Aktuelle tiltak på et skadested hvor et kjøretøy som er merket etter ADR- forskriften er involvert

4.1.4 Brann og røykutvikling

Aktuelt innhold

- Generelle problemer ved røykutvikling og opptreden i røykfylte områder
- Brann- og røykutvikling i tunneler, herunder evakueringsløsninger
- Brann- og røykutvikling i kjøretøy, herunder evakueringsteknikk
- Brannslukkingsapparater (plassering i kjøretøy, klargjøring, bruk og tømmetid) andre slukkemidler
- Brannårsaker og brannutvikling
- Hvordan branntilløp kan oppdages tidlig
- Steder og områder i kjøretøy hvor det erfaringsmessig kan oppstå et branntilløp
- Kunne klargjøre brannslukningsapparater til bruk
- Slukke brann med pulverapparat og teppe
- Bruke et egnet slokkemiddel på brann i kjøretøy og andre steder i forbindelse med en ulykke eller krisesituasjon

4.1.5 Psykiske reaksjoner

Aktuelt innhold

- Typiske kritiske situasjoner og ulykker i trafikken
- Vanlige psykiske reaksjoner som kan forekomme hos de berørte
- Hvordan kriserammede kan hjelpes: forskjellige metoder og modeller for hjelp, herunder selvhjelp og kollegastøtteordninger
- Hvorfor krisehåndtering er viktig

Kommentarer til kurs i ulykkesberedskap:

Kurset skal bidra til at en tungbilfører kan være ressursperson fra det tidspunkt en trafikk-ulykke eller krisesituasjon oppstår til tidspunktet profesjonelt utrykningspersonell ankommer. Tungbilføreren har kjøretøyet og vegen som sin arbeidsplass. Det er stor mulighet for at en tungbilfører er blant de første som kommer til et ulykkessted. Busser er utstyrt med brannslukningsutstyr, og mange tunge kjøretøy har godt kommunikasjonsutstyr. Føreren har ofte bedre oversikt fra førerhuset enn en personbilfører. Ved å beherske førstehjelp, rutiner for arbeid ved skadested og tiltak ved brann og røykutvikling, vil tungbilføreren kunne være en viktig ressursperson på et skadested. Føreren kan med sin

opptreden bidra til å redusere skadeomfanget ved ulykker og eventuell brann på skadested. Kurset skal også forberede yrkessjåførene på den mentale påkjenningen det er å bli innblandet i en alvorlig ulykke.

Det kan være nyttig å trekke grensen mellom det som forventes av tungbilføreren og det som profesjonelle hjelpere skal gjøre. De profesjonelle har utstyr, erfaring og utdanning som kreves på et ulykkessted. I tillegg er de spesialiserte, slik at det oftest er flere hjelpepersoner på stedet. I kurset forutsettes det at tungbilføreren disponerer brannslukningsapparat, et plagg som kan brukes til å kvele branntilløp, et førstehjelpsskrin, varseltrekant og mobiltelefon. Vi forutsetter også at det er minst en person til på ulykkesstedet som kan bistå tungbilføreren. Uansett har tungbilføreren beskjedne hjelpemidler til disposisjon vurdert i forhold til de profesjonelle. Det er de enkle hjelpemidlene tungbilføreren skal lære å bruke. Han skal verken være politi, brannmann eller ambulanseutdannet. Han disponerer ikke utstyr for nakkestøtte, båre mv.

Temaene skal sees i sammenheng. En vesentlig del av kurset skal være praktiske øvelser. En innfallsvinkel kan være at tungbilføreren kommer først til noen simulerte ulykker, f. eks.

- møteulykke to personbiler, flere er skadet
- utforkjøringsulykke mc i sving, fører og passasjer er skadet
- bussulykke, bussfører og flere passasjerer er skadet
- lett lastebil/ lastebil med ADR-last har veltet
- brann i tunnel
- branntilløp og røykutvikling i buss

Elevene skal da iverksette tiltakene de mener er nødvendige. For at undervisningen skal bli effektiv, kan det være hensiktsmessig å la elevgrupper sirkulere fra stasjon til stasjon, hvor de utfører ulike oppgaver.

Merk: Elevene skal blant annet kjenne til evakueringsløsninger ved brann i buss og tunneler. I tilfeller hvor det simuleres røykutvikling ved hjelp av ufarlig røyk, skal elevene lære å bevege seg i områder hvor det ikke er røyk. Jamfør avsnittet om skjult læreplan i kapittel 1 Generell del.

4.2 Sikkerhetskurs på veg klasse D1

I sikkerhetskurs på veg skal eleven beherske kjøring over tid under ulike forhold. I klasse D1 er kurset på 4 undervisningstimer. 1 time brukes til innledning og klargjøring, etterarbeid og oppsummering. 3 timer skal være sammenhengende kjøring. Kjøretøyet skal tilsvare kravene ved førerprøven.

Mål for sikkerhetskurs på veg, jf. § 26-3
Eleven skal gjennom opplevelse og erfaring videreutvikle sin kompetanse til å opptre slik at ulykker unngås.

Eleven skal videreutvikle evne til refleksjon, til å ta andres perspektiv og til å velge kjøremåter med lav risiko.

Eleven skal kunne foreta de kjøreforberedelser som er førerens ansvar og kjøre forsvarlig i lengre sammenhengende tid.

Eleven skal

1. planlegge en lengre sammenhengende kjøretur ved å
   a) bli klar over og anvende hjelpemidler som er vanlig å bruke for vedkommende kjøretøygruppe
   b) videreutvikle forståelse for hvordan hjernen bearbeider informasjon, og hvordan hjernens funksjoner påvirkes av emosjoner, personlighet, stress, søvn, ernæring og generell helse, samt hvordan kultur i bransjen, og blant kolleger, påvirker atferd og oppførsel, og drøfte hvordan dette kan tas hensyn til før og under kjøring, for at kjøringen skal bli mest mulig sikker
   c) utvikle forståelse for at kjøringen er en del av et sosialt samspill hvor det stilles spesielle krav til tungbilførerens vurdering av trafikksituasjonene
   d) utvikle forståelse for at føreren ved feilhandling, og utilstrekkelig sikring av last og passasjerer, kan forårsake alvorlige ulykker, og at konsekvensene etter en tungbilulykke ofte blir dramatiske.
2. gjennomføre kjøreturen og
   a) kontrollere kjøretøy, dekk, bremser og nav med tanke på eventuell varmgang, sikkerhetsutstyr, lastsikring og plassering av bagasje før, under, og etter kjøring
   b) videreutvikle sin evne til å oppfatte trafikkbildet fullstendig og iverksette nødvendige handlinger ved å vurdere vegens videre forløp og planlegge møtesituasjoner, vurdere trafikken bak og eventuelt finne steder hvor andre kan slippes forbi, og kjøre riktig til og fra stoppested
   c) videreutvikle sin evne til å oppfatte risiko ved å vurdere mulighet for forbikjøring kontinuerlig, tilpasse kjøringen ut fra at møtende som foretar forbikjøring kan feilvurdere, ta spesielle hensyn ved kjøring på smal og svingete veg, og under vanskelige kjøreforhold, ivareta informasjonsbehovet ved vending og rygging, vurdere eventuelle tiltak med bakgrunn i føreforholdene, ha nødvendig sikkerhetsmargin på begge sider slik at oppmerksomheten hovedsakelig kan rettes mot trafikale forhold, ta hensyn til møtende trafikk, hindringer, vegbredde, vegoppmerking m.m., vurdere om andre kan misforstå hvordan videre kjøring er planlagt, holde riktig avstand til andre trafikanter, foreta riktig sporvalg og begrunne sine handlingsvalg og -tendenser
   d) videreutvikle sin evne til å kjøre på en måte som gir god trafikkavvikling og lav risiko, god driftsøkonomi og minst mulig miljøbelastning
3. reflektere over sine erfaringer og opplevelser ved å
   a) å dele disse med sine medelever og lærere
   b) beskrive og begrunne egne valg og kjøremåter
   c) vurdere egne sterke og svake sider som bilførere og velge ut områder med utviklingsmuligheter
   d) lytte til og forstå lærerens vurdering av elevens kjørekompetanse.

Undervisningen skal legge til rette for at eleven når de målene som er fastsatt i forskrifta. Med tanke på å nå disse kan det arbeides med å nå flere mål samtidig, eller i annen rekkefølge, enn den som er fastsatt i forskrifta for vedkommende trinn eller del av kurs, jf. §§ 7-1 og 7-2.

Aktuelt innhold
I oversikten nedenfor er aktuelt innhold i undervisningen ordnet i tema i samsvar med målene. Oversikten er ikke uttømmende, men illustrerer hva undervisningen minst bør omfatte. Innenfor forskriftas rammer velger læreren selv, med utgangspunkt i elevens behov og tilgjengelige ressurser, øvingsområde m.m., metoder og rekkefølge i behandlingen av lærestoffet med tanke på å legge best mulig til rette for elevens læring.

4.2.1 Planlegging av kjøretur

Aktuelt innhold

- Hjelpemidler ved planlegging av kjøring
- Hvordan hjernen bearbeider informasjon
- Emosjoner, personlighet, generell helse
- Rutiner for søvn, hvile, avreisetidspunkt
- Kultur i bransjen og blant kollegaer
- Trafikk er et sosialt samspill
- Spesielle krav

4.2.2 Sammenhengende kjøring

Aktuelt innhold

- Oppfatting av trafikkbildet
- Vegens videre forløp
- Møtende og planlegging av møtesituasjoner
- Trafikk bak
- Bruk av speil ved kjøring ut og inn av holdeplass
- Overheng
- Forbikjøringssituasjoner
- Smal og svingete veg
- Vanskelige føreforhold
- Hindringer, vegbredde, vegoppmerking
- Nødvendig sikkerhetsmarginer og avstand til andre trafikanter
- Sporvalg
- Muligheter for at andre misforstår hvordan videre kjøring er planlagt
- Kjørerytme og trafikkavvikling
- Utnytting av motorkraft, gir- og bremsesystem
- Førerassistansesystemer
- Miljø og driftsøkonomi
- Begrunnelse for handlingsvalg

4.2.3 Refleksjon og oppsummering

Aktuelt innhold

- Erfaringsdeling og meningsutveksling
- Refleksjon over egne erfaringer og opplevelser
- Kjørekompetanse/kjøredyktighet
- Verdier, normer og holdninger
- Handlings- og vurderingstendenser og mulige konsekvenser av disse i trafikal sammenheng
- Egne sterke og svake sider som tungbilfører og utviklingsmuligheter
- Lærerens vurdering

Kommentarer til sikkerhetskurs på veg:

Det er viktig at eleven ikke tilrådes å gjennomføre sikkerhetskurs på veg for tidlig. Eleven skal kjøre i flere timer sammenhengende uten at reaksjonsmønsteret svekkes av tretthet.

Elevens utholdenhet, konsentrasjon og risikoforståelse skal settes på prøve. Kjøringen skal skje i områder med variert miljø. Spesielt skal eleven kjøre på veg hvor tunge kjøretøy ofte er innblandet i ulykker. Dette gjelder kjøring på veger med høy fartsgrense, kjøring på smal, svinget landeveg og kjøring i bratte utfor- og motbakker. Risikoforståelse er et sentralt element, og eleven skal i sterk grad trenes i å kunne vurdere faren for møteulykker.

På kurset skal det ikke gis vanlig instruksjon. I noen tilfeller kan det likevel være effektivt at læreren forbereder eleven mentalt på en situasjon som skal løses. Læreren kan i god tid gi en kort beskrivelse av vegens videre forløp, risikomomenter eller andre problem som skal takles, uten å gi løsningsforslag. Læreren bør unngå teoretiske utredninger i ettertid om hvordan et problem skulle vært løst. I stedet må kjøreruten legges opp slik at eleven får anledning til å løse samme problem i en senere situasjon, etter om nødvendig å ha fått noen tips fra lærer.

4.3 Lastsikringskurs

Det er ikke krav om lastsikringskurs i klasse D1.

4.4 Sikkerhetskurs på bane

Det er ikke krav om sikkerhetskurs på bane i klasse D1.

4.5 Tilstrekkelig øving

Eleven skal i tillegg til sikkerhetskurs på veg ha tilstrekkelig øving til å kunne kjøre i samsvar med hovedmålet.

Aktuelt innhold

- Supplerende øving ved trafikkskole
- Privat øving

Kommentarer:

Det er viktig at eleven skaffer seg nok øving til å kunne kjøre i samsvar med hovedmålet før han eller hun går opp til førerprøven.

Kapittel 4 Opplæring i klasse D1E

Hovedmål for opplæringen til førerkort klasse D1E jf. § 22-1
Etter å ha gjennomført opplæringen for klasse D1E skal eleven ha den kompetansen som er nødvendig for å kunne kjøre vogntog forsvarlig og for å kunne ivareta de oppgaver som er bussførerens ansvar.

Eleven skal ha de kunnskaper og ferdigheter, den selvinnsikt og risikoforståelse, som er nødvendig for å kjøre på en måte som:

- er trafikksikker
- gir god samhandling
- fører til god trafikkavvikling
- er mest mulig økonomisk og ressursvennlig
- gjør at kjøretøy og veg ikke utsettes for unødig slitasje
- tar hensyn til helse, miljø og andres behov
- er i samsvar med gjeldende regelverk

Eleven skal kunne

- utføre kontroll og tilsyn med kjøretøyet som er en førers ansvar
- ha omtanke for passasjerene
- sikre lasten forsvarlig
- fatte riktige beslutninger om kjøring under vanskelige kjøreforhold
- være en ressursperson i krisesituasjoner på vegen

Trinnvis opplæring

Trinn 1 anses som dekket gjennom opplæringen i klasse D1. Målene i ett trinn angir forutsetningene for å ha et godt utbytte av undervisningen i det neste trinnet. Læringsmomentene i hvert trinn forutsettes videreført i neste trinn. Målene for trinn 2-4 angir samlet den kompetansen som kreves for å få førerett i klasse D1E.

Lærestoffet for klasse D1E bygger på at eleven har den kompetansen som læreplanen for klasse D1 beskriver. Når lærestoff gjentas, er det fordi temaet skal utdypes og tilpasses kjøring med vogntog. Ved planleggingen av opplæringsforløpet må det tas hensyn til elevens erfaringsbakgrunn. Den obligatoriske opplæringen er et minimum alle må gå gjennom. De fleste elever vil ha behov for mer omfattende opplæring og kjøretrening.

Trinn 1
Grunnkurs tunge kjøretøy er obligatorisk. Elever som har førerkort i en annen tung klasse er likevel fritatt for kurset. På trinn 1 er målene hovedsakelig rettet mot elevens risikoforståelse og trafikksystemet. Kurset skal bidra til at eleven får en grunnleggende forståelse for hva kjøring med tunge kjøretøy innebærer.

Trinn 2
På trinn 2 skal eleven lære å mestre kjøretøyet rent kjøreteknisk, uten å måtte rette oppmerksomheten mot andre trafikanter. Det er ikke fastsatt et bestemt timetall for undervisningen på dette trinnet. Elevens kjøreferdigheter bestemmer omfanget av undervisningen.

Mot slutten av trinnet skal eleven gjennomføre en trinnvurdering i samsvar med § 7-5. Eleven skal, med utgangspunkt i sine prestasjoner, ta stilling til i hvilken grad målet for trinnet er nådd og om grunnlaget for videre opplæring er tilstrekkelig. Læreren skal gi eleven en tilråding i spørsmålet om eleven har den kompetansen som er nødvendig for å få et godt utbytte av opplæringen i neste trinn.

Trinn 3.

I trinn 3 er målene rettet mot elevens læring av trafikale ferdigheter i varierte veg- og trafikkmiljø. Eleven må også ha kunnskap om bestemmelsene i vegtrafikklovgivningen som regulerer kjøringen. Det er ikke fastsatt minste timetall for undervisningen siden elevene har ulik erfaringsbakgrunn.

Mot slutten av trinnet skal eleven gjennomføre en trinnvurdering i samsvar med § 7-5. Eleven skal, med utgangspunkt i sine prestasjoner, ta stilling til i hvilken grad målet for trinnet er nådd og om grunnlaget for videre opplæring er tilstrekkelig. Læreren skal gi eleven en tilråding i spørsmålet om eleven har den kompetansen som er nødvendig for å få et godt utbytte av opplæringen i neste trinn.

Trinn 4
Målene på trinn 4 er hovedsakelig rettet mot elevens risikoforståelse knyttet til det å kjøre lastebil. Eleven skal gjennomføre kurs i sikring og merking av last. Kurset i sikring og merking av last kan også tas på trinn 2 eller 3 når dette er mest hensiktsmessig og grunnleggende opplæring i lastsikring som beskrevet i trinn 3 er gjennomført.

Kapittel 5 Trinnmål, kursmål, delmål og aktuelt innhold klasse D1E

Trinn 1 klasse D1E

Trinn 1 er dekket gjennom opplæringen for klasse D1 jf. § 22-2.

Trinn 2 Grunnleggende kjøretøy- og kjørekompetanse klasse D1E

Gjennom opplæringen i trinn 2 skal eleven lære å mestre kjøretøyet rent kjøreteknisk, uten å måtte rette oppmerksomheten mot andre trafikanter. God kjøreteknisk ferdighet er nødvendig for å få utbytte av treningen i trinn 3, og vil også innebære at kjøringen er økonomisk og mest mulig miljøvennlig. Kunnskapsstoffet skal bidra til at eleven lærer de kjøretekniske ferdighetene raskere og med mer forståelse, og til at eleven skal kunne ivareta førerens ansvar for kontroll og tilsyn med kjøretøyet.

Det er ikke fastsatt minste timetall for opplæring på dette trinnet. Omfanget av undervisningen må tilpasses elevens forutsetninger.

Eleven skal gjennomføre obligatorisk trinnvurdering mot slutten av trinn 2, jf. §7-5.

Innholdet i undervisningen forutsettes å bli videreført i trinn 3 og 4, samtidig som det er en del av grunnlaget for oppgavene som blir gitt ved førerprøven.

Mål for trinn 2 jf. § 22-3

Etter å ha gjennomført trinn 2 skal eleven ha den kompetansen som er nødvendig for å ha godt utbytte av trafikal opplæring i trinn 3.

Eleven skal ha så god kjøreteknisk ferdighet at oppmerksomheten kan flyttes fra eget kjøretøy til trafikkbildet og samhandlingen med andre trafikanter.

Eleven skal gjennom hele trinnet drøfte sin egen motivasjon og vilje til å anvende kunnskaper og ferdigheter som tilegnes gjennom trinnet. Eleven skal i aktuelle deler av trinnet vurdere sin egen ferdighet i å bruke, og oppdage mangler ved, vogntoget.

Eleven skal

1. beskrive hvordan ulike tilhengere for minibuss er bygd opp
2. beskrive ulike tilhengerkoplinger, betjene disse og forklare og utføre nødvendig kontroll og vedlikehold
3. kontrollere kraftforbindelsen mellom minibuss og tilhenger
4. beskrive grunnleggende oppbygging av bremser på aktuelle tilhengere, forklare kontrollpunkter og alarmfunksjoner og kunne utføre nødvendig ettersyn og kontroll
5. gjengi krav til lysutstyr og refleks på tilhenger, beskrive vanlige feil og kontrollere utstyret
6. avgjøre hva som er nødvendig daglig ettersyn og vurdere hva som må utbedres før kjøring finner sted
7. kople til og fra ulike slag tilhengere

8. kjøre vogntog rett fram og i sving med observasjon, tegngiving og plassering som gir god kommunikasjon og tilstrekkelig sikkerhetsmargin
9. forklare hvordan føreren må opptre for å redusere områdene rundt kjøretøyet hvor andre trafikanter kan være skjult og tilpasse atferden etter dette
10. forklare risiko for tap av veggrep og velt ved kjøring i sving med ulike slag tilhengere, og tilpasse observasjon, fart og plassering i tråd med dette
11. forklare riktig kjøring i utforbakker og tilpasse kjøringen etter sikt, føre, last, bremsinnretninger, girsystem, motorbremsekraft og økonomi
12. forklare riktig kjøring i motbakker og tilpasse kjøringen etter sikt, føre, last, bremsinnretninger, girsystem, motorkraft og økonomi
13. forklare og utføre forsvarlig rygging mot angitte mål med minst mulig påkjenning på kjøretøyene, vurdere bruk av medhjelper og forklare hvordan denne skal instrueres

Undervisningen skal legge til rette for at eleven når de målene som er fastsatt i forskrifta. Med tanke på å nå disse kan det arbeides med å nå flere mål samtidig, eller i annen rekkefølge, enn den som er fastsatt i forskrifta for vedkommende trinn eller del av kurs, jf. §§ 7-1 og 7-2.

Aktuelt innhold

I oversikten nedenfor er aktuelt innhold i undervisningen ordnet i tema i samsvar med målene. Oversikten er ikke uttømmende, men illustrerer hva undervisningen minst bør omfatte. Innenfor forskriftas rammer velger læreren selv, med utgangspunkt i elevens behov og tilgjengelige ressurser, øvingsområde m.m., metoder og rekkefølge i behandlingen av lærestoffet med tanke på å legge best mulig til rette for elevens læring.

2.1 Tilhengerens oppbygning

Aktuelt innhold

- Generell oppbygning
- Ramme og aksler
- Påbygg

2.2 Tilhengerkoplinger

Aktuelt innhold

- Ulike koplingstyper
- Låsingsanordninger
- Betjening, kontroll og vedlikehold
- Sikkerhetslenke

2.3 Kraftforbindelsen mellom minibuss og tilhenger

Aktuelt innhold

- Komponenter som inngår i kraftforbindelsen
- Systematisk kontroll
- Andre måter å reise

2.4 Tilhengerbremser

Aktuelt innhold

- Oppbygning og virkemåte
- Kontrollpunkt
- Alarmfunksjoner
- Funksjonskontroll parkeringsbrems
- Funksjonskontroll driftsbrems
- Ettersyn og vedlikehold

2.5 Lys og refleks

Aktuelt innhold

- Krav
- Tillatt lysutstyr
- Vanlige feil
- Kontroll

2.6 Daglig ettersyn

Aktuelt innhold

- Kontroll før kjøring
- Kontroll under kjøring
- Forskriftsmessig og forsvarlig stand

2.7 Til og frakopling av tilhenger

Aktuelt innhold

- Framgangsmåte ved til- og frakopling
- Faremoment

2.8 Kjøring rett fram og i sving

Aktuelt innhold

- Obserevasjon
- Tegngivning
- Plassering
- Kommunikasjon
- Sikkerhetsmarginer

2.9 Sikt, blindsoner og tilpassing av atferd

Aktuelt innhold

- Speil
- Blindsoner
- Bruk av medhjelper
- Tilpassing av kjøringa

2.10 Fare for tap av veggrep, fare for velt og tilpassing av kjøringa

Aktuelt innhold

- Veggrep
- Bremsetilpassing
- Vektforhold mellom bil og tilhenger
- Tyngdepunkt
- Plassering av last og stabilitet
- Tilpassing av fart og kurveradius

2.11 Kjøring i utforbakke

Aktuelt innhold

- Sikt
- Føre
- Last
- Fartsreduksjon før bakken
- Bremseteknikk
- Girsystem og valg av gir

2.12 Kjøring i motbakke

Aktuelt innhold

- Sikt
- Føre
- Last
- Fartstilpassing før bakken
- Tidspunkt for valg av gir

2.13 Rygging

Aktuelt innhold

- Rygge, vende og parkere i lav fart med minst mulig påkjenning på kjøretøyene
- Rygge mot angitte mål
- Vurdere behov for medhjelper
- Sikkerhetsmarginer

2.14 Trinnvurdering jf. § 7-5

Trinnvurderingen gjennomføres mot slutten av trinn 2.

Trinn 3 Trafikal del klasse D1E

Gjennom opplæringen i trinn 3 skal eleven lære å beherske kjøring i variert trafikk. Eleven må også tilegne seg kunnskap om aktuelle bestemmelser i vegtrafikklovgivningen. Ved avslutningen av trinnet skal elevens ferdighet være slik at kjøringen er tilnærmet selvstendig

Det er ikke fastsatt minste timetall for opplæringen på dette trinnet. Undervisningen må tilpasses elevens erfaringsbakgrunn.

Eleven skal gjennomføre obligatorisk trinnevaluering mot slutten av trinn 3, jf. §7-5.

Innholdet i trinn 3 forutsettes å bli videreført i trinn 4, samtidig som det vil være en del av grunnlaget for oppgavene som blir gitt ved førerprøven.

Mål for trinn 3 jf. § 22-4
Etter å ha gjennomført trinn 3 skal eleven ha den kompetansen som er nødvendig for å ha godt utbytte av den avsluttende opplæringen i trinn 4.

Eleven skal ha kunnskap om aktuelle bestemmelser i vegtrafikklovgivningen og kunne kjøre sikkert og selvstendig i variert trafikk.

Eleven skal gjennom hele trinnet drøfte sin egen motivasjon og vilje til å anvende kunnskaper og ferdigheter som tilegnes gjennom trinnet. Eleven skal i aktuelle deler av trinnet vurdere sin egen ferdighet til å kjøre i god samhandling med andre.

Eleven skal

1. beskrive hvordan en kan beregne tillatt totalvekt og nyttelast for minibuss, tilhenger og vogntoget ved hjelp av vognkort, veglister og andre aktuelle hjelpemidler
2. forstå hvordan last må være plassert og sikret med tanke på sikkerhet og best mulig utnyttelse av kjøretøy og last, vurdere riktig bruk av sikringsutstyr og uttrykke egne meninger om samfunnets holdninger og bransjens kultur når det gjelder sikringsutstyr
3. forstå hvordan en kan planlegge kjøringen i forhold til vilkår for bruk, forventete veg- og føreforhold og forklare miljømessige konsekvenser ut fra valg av kjørerute og kjøremåte
4. mestre å oppfatte trafikkbildet fullstendig ved å ha god observasjonsteknikk, ha kontroll over kjøretøyets blindsoner, kunne forutsi risikofulle situasjoner og handle på en måte som bidrar til sikkerhet
5. mestre tilhengerens innvirkning på kjøringen
6. mestre å kjøre presist og behagelig, sikkert, økonomisk og miljøvennlig, herunder ved kjøring i mot- og utforbakke og på smal svingete veg
7. mestre samhandling med andre trafikanter og bidra til god trafikkflyt og ha evne til å tilpasse seg andre trafikanters behov

Undervisningen skal legge til rette for at eleven når de målene som er fastsatt i forskrifta.

Med tanke på å nå disse kan det arbeides med å nå flere mål samtidig, eller i annen rekkefølge, enn den som er fastsatt i forskrifta for vedkommende trinn eller del av kurs, jf. §§ 7-1 og 7-2.

Aktuelt innhold

I oversikten nedenfor er aktuelt innhold i undervisningen ordnet i tema i samsvar med målene. Oversikten er ikke uttømmende, men illustrerer hva undervisningen minst bør omfatte. Innenfor forskriftas rammer velger læreren selv, med utgangspunkt i elevens behov og tilgjengelige ressurser, øvingsområde m.m., metoder og rekkefølge i behandlingen av lærestoffet med tanke på å legge best mulig til rette for elevens læring.

3.1 Beregning av nyttelast

Aktuelt innhold

- Aksellast
- Totalvekt
- Brukskrav
- Nyttelast for minibuss, tilhenger og vogntog

3.2 Plassering og sikring av last

Aktuelt innhold

- Aksellast og koplingslast
- Kjøreegenskaper
- Tyngdepunkt og veltefare
- Sikring, krav, utstyr og metoder
- Samfunnets holdninger
- Kultur i bransjen

3.3 Planlegging av kjøring

Aktuelt innhold

- Vilkår for bruk
- Føre
- Miljø
- Kjøremåte

3.4 Overblikk og sikker kjøring

Aktuelt innhold

- Se-teknikk
- Blindsoner
- Risikosituasjoner
- Tilpassing av kjøremåten

3.5 Tilhengerens innvirkning på kjøringa

Aktuelt innhold

- Bremsestrekning
- Veltefare
- Systematisk observasjon av tilhengeren
- Utnytte siktsoner
- Bruk av speil
- Behov for å låne plass ved sving
- Tilpassing av kjøremåten

3.6 Presis, sikker og behagelig kjøring

Aktuelt innhold

- Presis kjøreteknikk
- Behagelig kjøremåte som tar hensyn til passasjerer og last
- Flyt
- Utfor- og motbakke
- Smal veg
- Etterkontroll ved passering av hindringer og myke trafikanter
- Overblikk og kontroll over eventuell trafikk bak og ved siden av kjøretøyet før og etter plassendring

3.7 Samhandling

Aktuelt innhold

- Flyt
- Andres behov

3.8 Trinnvurdering jf. § 7-5

Trinnvurderingen gjennomføres mot slutten av trinn 3.

Trinn 4 Avsluttende opplæring klasse D1E

Opplæringen i trinn 4 er særlig rettet mot elevenes risikoforståelse. I tillegg til sikkerhetskurs på veg og kurs i sikring og merking av last for klassene B 96, BE, D1E, DE og T, skal eleven gjennomføre nødvendig trening for å kunne kjøre i samsvar med hovedmålet.

Mål for trinn 4 jf. § 22-5
Etter å ha gjennomført trinn 4 skal eleven ha den kompetansen som er nødvendig for å kunne kjøre vogntog i samsvar med hovedmålet.

Elevene skal ha utviklet vilje til å ta ansvar, til å ta forholdsregler og til å samarbeide i trafikken.

Eleven skal gjennomføre sikkerhetskurs på veg, jf. kapittel 26, kurs i sikring og merking av last for klassene BE, D1E, DE og T, jf. § 27-1og i tillegg ha tilstrekkelig øving.

4.2 Sikkerhetskurs på veg

I sikkerhetskurs på veg skal eleven beherske kjøring over tid under ulike forhold. I klasse D1E er kurset på 4 undervisningstimer. 1 time brukes til innledning og klargjøring, etterarbeid og oppsummering. 3 timer skal være sammenhengende kjøring. Kjøretøyet skal tilsvare kravene ved førerprøven.

Mål for sikkerhetskurs på veg, jf. § 26-3
Eleven skal gjennom opplevelse og erfaring videreutvikle sin kompetanse til å opptre slik at ulykker unngås.

Eleven skal videreutvikle evne til refleksjon, til å ta andres perspektiv og til å velge kjøremåter med lav risiko.

Eleven skal kunne foreta de kjøreforberedelser som er førerens ansvar og kjøre forsvarlig i lengre sammenhengende tid.

Eleven skal

1. planlegge en lengre sammenhengende kjøretur ved å
    a. bli klar over og anvende hjelpemidler som er vanlig å bruke for vedkommende kjøretøygruppe
    b. videreutvikle forståelse for hvordan hjernen bearbeider informasjon, og hvordan hjernens funksjoner påvirkes av emosjoner, personlighet, stress, søvn, ernæring og generell helse, samt hvordan kultur i bransjen, og blant kolleger, påvirker atferd og oppførsel, og drøfte hvordan dette kan tas hensyn til før og under kjøring, for at kjøringen skal bli mest mulig sikker
    c. utvikle forståelse for at kjøringen er en del av et sosialt samspill hvor det stilles spesielle krav til tungbilførerens vurdering av trafikksituasjonene
    d. utvikle forståelse for at føreren ved feilhandling, og utilstrekkelig sikring av last og passasjerer, kan forårsake alvorlige ulykker, og at konsekvensene etter en tungbilulykke ofte blir dramatiske.
2. gjennomføre kjøreturen og

a. kontrollere kjøretøy, dekk, bremser og nav med tanke på eventuell varmgang, sikkerhetsutstyr, lastsikring og plassering av bagasje før, under, og etter kjøring
b. videreutvikle sin evne til å oppfatte trafikkbildet fullstendig og iverksette nødvendige handlinger ved å vurdere vegens videre forløp og planlegge møtesituasjoner, vurdere trafikken bak og eventuelt finne steder hvor andre kan slippes forbi, og kjøre riktig til og fra stoppested
c. videreutvikle sin evne til å oppfatte risiko ved å vurdere mulighet for forbikjøring kontinuerlig, tilpasse kjøringen ut fra at møtende som foretar forbikjøring kan feilvurdere, ta spesielle hensyn ved kjøring på smal og svingete veg, og under vanskelige kjøreforhold, ivareta informasjonsbehovet ved vending og rygging, vurdere eventuelle tiltak med bakgrunn i føreforholdene, ha nødvendig sikkerhetsmargin på begge sider slik at oppmerksomheten hovedsakelig kan rettes mot trafikale forhold, ta hensyn til møtende trafikk, hindringer, vegbredde, vegoppmerking m.m., vurdere om andre kan misforstå hvordan videre kjøring er planlagt, holde riktig avstand til andre trafikanter, foreta riktig sporvalg og begrunne sine handlingsvalg og -tendenser
d. videreutvikle sin evne til å kjøre på en måte som gir god trafikkavvikling og lav risiko, god driftsøkonomi og minst mulig miljøbelastning

3. reflektere over sine erfaringer og opplevelser ved å
   a. drøfte disse med sine medelever og lærere
   b. beskrive og begrunne egne valg og kjøremåter
   c. vurdere egne sterke og svake sider som bilførere og velge ut områder med utviklingsmuligheter
   d. lytte til og forstå lærerens vurdering av elevens kjørekompetanse.

Undervisningen skal legge til rette for at eleven når de målene som er fastsatt i forskrifta. Med tanke på å nå disse kan det arbeides med å nå flere mål samtidig, eller i annen rekkefølge, enn den som er fastsatt i forskrifta for vedkommende trinn eller del av kurs, jf. §§ 7-1 og 7-2.

Aktuelt innhold

I oversikten nedenfor er aktuelt innhold i undervisningen ordnet i tema i samsvar med målene. Oversikten er ikke uttømmende, men illustrerer hva undervisningen minst bør omfatte. Innenfor forskriftas rammer velger læreren selv, med utgangspunkt i elevens behov og tilgjengelige ressurser, øvingsområde m.m., metoder og rekkefølge i behandlingen av lærestoffet med tanke på å legge best mulig til rette for elevens læring.

4.2.1 Planlegging av kjøretur

Aktuelt innhold

- Hjelpemidler ved planlegging av kjøring
- Hvordan hjernen bearbeider informasjon
- Emosjoner, personlighet, generell helse

- Rutiner for søvn, hvile, avreisetidspunkt
- Kultur i bransjen og blant kollegaer
- Trafikk er et sosialt samspill
- Spesielle krav

4.2.2 Sammenhengende kjøring

Aktuelt innhold

- Oppfatting av trafikkbildet
- Vegens videre forløp
- Møtende og planlegging av møtesituasjoner
- Trafikk bak
- Bruk av speil ved kjøring ut og inn av holdeplass
- Overheng
- Forbikjøringssituasjoner
- Smal og svingete veg
- Vanskelige føreforhold
- Hindringer, vegbredde, vegoppmerking
- Nødvendig sikkerhetsmarginer og avstand til andre trafikanter
- Sporvalg
- Muligheter for at andre misforstår hvordan videre kjøring er planlagt
- Kjørerytme og trafikkavvikling
- Utnytting av motorkraft, gir- og bremsesystem
- Førerassistansesystemer
- Miljø og driftsøkonomi
- Begrunnelse for handlingsvalg

4.2.3 Refleksjon og oppsummering

Aktuelt innhold

- Erfaringsdeling og meningsutveksling
- Refleksjon over egne erfaringer og opplevelser
- Kjørekompetanse/kjøredyktighet
- Verdier, normer og holdninger
- Handlings- og vurderingstendenser og mulige konsekvenser av disse i trafikal sammenheng
- Egne sterke og svake sider som tungbilfører og utviklingsmuligheter
- Lærerens vurdering

4.3 Kurs i sikring og merking av last - klassene B kode 96, BE, D1E, DE og T

Kurset er felles for klasse B kode 96, BE, D1E, DE og T. Kurset omhandler sikring og merking av last på tilhenger. Kurset omfatter 2 undervisningstimer. Av dette skal 1 time være praktisk øving i merking og sikring av last på tilhenger med maksimalt 4 elever i gruppen.

Mål for kurs i sikring og merking av last – klassene B kode 96, BE, D1E, DE og T, jf. § 27-1.
Eleven skal forstå behovet for å sikre og merke last, og få nødvendig øving i å sikre last på tilhenger.

Eleven skal

1. vite at mangelfull sikring har årsak i menneskelig svikt, kan forårsake tragedier og få store konsekvenser
2. kjenne til regelverket som gjelder for sikring av last på kjøretøy og for transport av farlig gods når føreren ikke har særskilt kompetansebevis
3. gjennom demonstrasjon oppleve kreftene som virker inn på lasten under kjøring, friksjonens betydning og bli kjent med ulike metoder for sikring av last som stempling, surring, låsing og dekking
4. gjøre rede for spesielle faremoment ved last som er feil plassert, last med høyt tyngdepunkt, hengende last, flytende last, levende dyr og persontransport
5. øve på å
    a) plassere, sikre og merke lang last tilsvarende en tømmerstokk
    b) plassere og sikre et kolli med minstemål 1x1x1 meter
    c) plassere og sikre annen last som rundballe eller storsekk, vekt minst 350 kg
6. forstå behovet for vedlikehold og avgjøre om lastsikringsutstyret er i forsvarlig stand

Undervisningen skal legge til rette for at eleven når de målene som er fastsatt i forskrifta. Med tanke på å nå disse kan det arbeides med å nå flere mål samtidig, eller i annen rekkefølge, enn den som er fastsatt i forskrifta for vedkommende trinn eller del av kurs, jf. §§ 7-1 og 7-2.

Aktuelt innhold
I oversikten nedenfor er aktuelt innhold i undervisningen ordnet i tema i samsvar med målene. Oversikten er ikke uttømmende, men illustrerer hva undervisningen minst bør omfatte. Innenfor forskriftas rammer velger læreren selv, med utgangspunkt i elevens behov og tilgjengelige ressurser, øvingsområde m.m., metoder og rekkefølge i behandlingen av lærestoffet med tanke på å legge best mulig til rette for elevens læring.

4.3.1 Årsaker til og konsekvenser av mangelfull sikring av last

Aktuelt innhold

- Risikoforhold ved mangelfull sikring av las
- Årsaker til mangelfull sikring
- Ulykker og menneskelige tragedier som følge av mangelfull sikring

4.3.2 Regelverkets krav

Aktuelt innhold

- Hovedkravene som stilles til sikring av last og til sikringsutstyr
- Sikring av spesiell last krever spesiell kunnskap

- Regler for transport av personer og av dyr
- Regler for transport av farlig gods i landbruk og skogbruk for førere som ikke har særskilt kompetansebevis

4.3.3 Behov for sikring og valg av sikringsmetode og -utstyr

Aktuelt innhold

- Bråbrems med usikret kolli
- Kjøring i sving med usikret kolli
- Akselerasjon med usikret kolli
- Størrelse og retning og friksjonens innvirkning på de krefter som virker inn på last under kjøring
- Ulike metoder for sikring av last som stempling, surring, låsing og dekking
- Sikringsutstyr (fiberbånd, kjetting, nett, presenning)

4.3.4 Spesielle faremomenter

Aktuelt innhold

- Spesielle faremomenter ved last som er feil plassert, last med høyt tyngdepunkt, hengende last og flytende last
- Faremoment ved transport av vevende dyr og persontransport

4.3.5 Øving i lastsikring

Aktuelt innhold

- Riktig plassering med tanke på fordeling av vekten mellom krok og akslinger
- Sikring av lasten ved hjelp av stempling og surring
- Antall stropper som må benyttes i tillegg til stempling
- Hvordan og hvor stroppene festes
- Merking av utstikkende gods i samsvar med forskriftskrav
- Kontroll og vedlikehold av lastsikringsutstyr

4.3.6 Vedlikehold og vurdering av utstyr

Aktuelt innhold

- Behov for vedlikehold
- Vurdering av om utstyret er forsvarlig å bruke

Kommentarer til kurs i sikring og merking av last:

På kurset skal elevene få kjennskap til krav som stilles til sikring av last og til sikringsutstyret og de skal kunne beregne og velge riktig sikringsutstyr. De skal også utføre forsvarlig sikring av ulike typer last. Regelverket for lastsikring er relativt komplisert. En kan ikke forvente at elevene har de matematiske kunnskapene som kreves for å beregne f. eks lastens vekt i Newton, friksjonskoeffisient mv. Læreren har derfor en krevende oppgave når han skal undervise i emnet. Det teoretiske grunnlaget må forenkles mye. Lærestoffet må konkretiseres og demonstreres.

Begreper som friksjon, bevegelsesenergi og sentrifugalkraft, skal illustreres enkelt, ikke beregnes. Det er viktig at elevene forstår at last må sikres forsvarlig, og at de lærer å gjøre dette.

Alle elevene skal selv utføre forsvarlig sikring av ulike typer last.

4.4 Sikkerhetskurs på bane

Det er ikke krav om sikkerhetskurs på bane i klasse D1E

4.5 Tilstrekkelig øving

Eleven skal i tillegg til sikkerhetskurs på veg ha tilstrekkelig øving til å kunne kjøre i samsvar med hovedmålet.

Aktuelt innhold

- Supplerende øving ved trafikkskole
- Privat øving

Kommentarer:

Det er viktig at eleven skaffer seg nok øving til å kunne kjøre i samsvar med hovedmålet før han eller hun går opp til førerprøven.

2016

Læreplan klasse D og DE

UTKAST 2. MAI 2016

Innhold

Bakgrunn og formål 6
Lovgrunnlaget for føreropplæringen 6
Læreplanens funksjoner 6
Informasjon 6
Veiledning 6
Styringsverktøy 6
Læreplanens oppbygning 7
Kapittel 1 Generell del 8
Læreplanens ulike nivåer – fra idé til praksis 8
Den skjulte læreplanen 9
Utvikling av førerkompetanse 9
Kompetanse 9
Førerkompetanse 9
Innhenting og bearbeiding av informasjon 10
Førerkompetanse i et hierarkisk perspektiv 11
Gjennomgående temaer 13
Lover, regler og trafikken som system 13
Kjøreteknisk ferdighet 13
Trafikal ferdighet 13
Økonomisk og miljøvennlig kjøring 13
Planlegging og forberedelse før kjøring 13
Selvinnsikt 14
Opplæringen 14
Trinnvis opplæring 14
Moduler 14
Obligatoriske kurs 14
Arbeidsmåter 15
Mål i føreropplæringen 16
Kapittel 2 Opplæring i klasse D 17
Trinnvis opplæring 17
Kapittel 3 Trinnmål, kursmål, delmål og aktuelt innhold klasse D 19
Trinn 1 Grunnkurs tunge kjøretøy 19
1.1 Kjøring og samhandling med store kjøretøy 20

1.2 Tungbilførerens forhold til andre trafikanter 20
1.3 Kommunikasjon og muligheter for misforståelser 20
1.4 Interessekonflikter 20
1.5 Ulykker og menneskelige feilhandlinger 20
1.6 Omfattende regelverk 20
Trinn 2 Grunnleggende kjøretøy- og kjørekompetanse klasse D 22
2.1 Kjøretøyets oppbygning 23
2.2 Styring 23
2.3 Hjul og dekk 23
2.4 Kjetting 24
2.5 Bremser 24
2.6 Motor 24
2.7 Drivverk 24
2.8 Elektrisk anlegg 24
2.9 Daglig tilsyn og kontroll før kjøring 25
2.10 Betjeningsorganer 25
2.11 Nødutstyr 25
2.12 Girsystem 25
2.13 Igangsetting og stans, kjøring rett fram og i sving 25
2.14 Blindsoner og tilpassing av atferd 25
2.15 Fare for tap av veggrep eller velt ved kjøring i sving 26
2.15 Kjøring i utforbakker 26
2.16 Kjøring i motbakker 26
2.17 Rygging 26
2.18 Trinnvurdering 26
Trinn 3 Trafikal del klasse D 27
3.1 Krav til fører i førerkortforskrift og annet regelverk 28
3.2 Skilt og tunge kjøretøy 28
3.3 Totalvekt og nyttelast 29
3. 4 Plassering og sikring av last 29
3.5 Arbeidsutstyr 29
3.6 Transport av farlig gods 29
3.7 Øvingskjøring, pliktmessig avhold, fraktavtaler og forsikring 29
3.8 Kjøre- og hviletid 29

3.9 Hjernen 29
3.10 Planlegging av kjøring 30
3.11 Berusende midler, samfunn og bransje 30
3.12 Atferd og oppførsel, kollegaer og bransje 30
3.13 Kjøreprosessen 30
3.14 Presis kjøring 30
3.15 Kø, tunnel og mørke 31
3.16 Kjørerytme og optimal kjøring 31
3.17 Trinnvurdering 31
Trinn 4 Avsluttende opplæring klasse D 32
4.1 Kurs i ulykkesberedskap 32
4.1.1 Varsling og sikring av skadested 33
4.1.2 Livreddende førstehjelp 33
4.1.3 Farlig gods 34
4.1.4 Brann og røykutvikling 34
4.1.5 Psykiske reaksjoner 34
4.2 Sikkerhetskurs på veg klasse D 35
4.2.1 Planlegging av kjøretur 37
4.2.2 Sammenhengende kjøring 37
4.2.3 Refleksjon og oppsummering 38
4.3 Lastsikringskurs 38
4.4 Sikkerhetskurs på bane 38
4.4.1 Hovedmål og sikkerhetsrutiner 40
4.4.2 Bremse- og stopplengde for ulike kjøretøy og forhold som virker inn på styre- og bremseresultatet 40
4.4.3 Lastens betydning og ulike bremsemetoder og konsekvenser av feilhandlinger 40
4.4.4 Kjøring med buss 40
4.4.5 Konsekvenser av feilhandlinger 40
4.4.6 Egne valg 41
4.5 Tilstrekkelig øving 41
Kapittel 4 Opplæring i klasse DE 43
Trinnvis opplæring 43
Kapittel 5 Trinnmål, kursmål, delmål og aktuelt innhold klasse DE 45
Trinn 1 klasse DE 45

Trinn 2 Grunnleggende kjøretøy- og kjørekompetanse klasse DE 45
2.1 Tilhengerens oppbygning 46
2.2 Tilhengerkoplinger 46
2.3 Kraftforbindelsen mellom buss og tilhenger 46
2.4 Tilhengerbremser 47
2.5 Lys og refleks 47
2.6 Daglig ettersyn 47
2.7 Til og frakopling av tilhenger 47
2.8 Kjøring rett fram og i sving 47
2.9 Sikt, blindsoner og tilpassing av atferd 47
2.10 Fare for tap av veggrep, fare for velt og tilpassing av kjøringa 48
2.11 Kjøring i utforbakke 48
2.12 Kjøring i motbakke 48
2.13 Rygging 48
2.14 Trinnvurdering 48
Trinn 3 Trafikal del klasse DE 49
3.1 Beregning av nyttelast 50
3.2 Plassering og sikring av last 50
3.3 Planlegging av kjøring 50
3.4 Overblikk og sikker kjøring 50
3.5 Tilhengerens innvirkning på kjøringa 50
3.6 Presis, sikker og behagelig kjøring 51
3.7 Samhandling 51
3.8 Trinnvurdering 51
Trinn 4 Avsluttende opplæring klasse DE 52
4.1 Sikkerhetskurs på veg 52
4.2 Sikkerhetskurs på bane 52
4.3 Kurs i sikring og merking av last - klassene B kode 96, BE, D1E, DE og T 52
4.3.1 Årsaker til og konsekvenser av mangelfull sikring av last 53
4.3.2 Regelverkets krav 53
4.3.3 Behov for sikring og valg av sikringsmetode og -utstyr 53
4.3.4 Spesielle faremomenter 53
4.3.5 Øving i lastsikring 54
4.3.6 Vedlikehold og vurdering av utstyr 54

4.4 Sikkerhetskurs på bane 54
4.5 Tilstrekkelig øving 54

Bakgrunn og formål Lovgrunnlaget for føreropplæringen

Vegtrafikkloven av 18. juni 1965 gir grunnlag for det som er fastsatt om trafikkopplæringen. Med hjemmel i loven har Samferdselsdepartementet fullmakt til å gi bestemmelser om teoretisk og praktisk opplæring av personer som vil ta førerkort, kompetansebevis eller bevis for å ha gjennomgått annen bestemt trafikkopplæring. Mål for trafikkopplæringen og krav til undervisningen er fastsatt av Vegdirektoratet gjennom forskrift av 1. oktober 2004 om trafikkopplæring og førerprøve m.m. Av forskrifta går det blant annet fram at undervisningen skal legge til rette for at eleven kan nå målene for opplæringen.

Vegdirektoratet fastsetter læreplaner for trafikkopplæringen i hver klasse. Læreplanene tar utgangspunkt i forskriftas krav til mål og undervisning. En læreplan er ikke en forskrift etter forvaltningsloven.

Læreplanens funksjoner

Læreplanen skal ivareta behovet for informasjon, veiledning og, sammen med forskrifta, styring av føreropplæringen.

Informasjon

Ved å beskrive mål og innhold i opplæringen gir læreplanen informasjon til trafikklærere og andre fagfolk, men også til elevene selv og deres foresatte, om hva opplæringen omfatter og hva den skal tjene til.

Veiledning

Først og fremst er læreplanen en veiledning for trafikklærerne. Den gir informasjon om hva det skal gis opplæring i, og føringer for hvordan. Den skal fungere både som rettesnor og som faglig og pedagogisk inspirasjon. Trafikklærerne har relativt stor metodefrihet; dvs. frihet til å legge til rette fagstoffet slik de selv mener det er best for eleven, bare de holder seg til de rammene som læreplanen setter. Behovet for veiledning gjennom sentrale læreplaner må ses i sammenheng med den profesjonelle kompetansen lærerne har.

Styringsverktøy

Trafikklæreren skal ivareta viktige oppgaver for samfunnet når det gjelder trafikksikkerhet, og legge til rette for at eleven utvikler den førerkompetansen som er nødvendig for å kunne medvirke i nullvisjonsarbeidet.

Læreplanens oppbygning

Læreplanen er for hver førerkortklasse i hovedsak delt inn i en generell og en klassespesifikk del.

Begrunnelsene for valgene som er gjort når det gjelder innhold og progresjon i trafikkopplæringen er samlet i kapittel 1. Dette er gjort av praktiske årsaker. Det er viktig at læreplanens øvrige kapitler leses i sammenheng med dette kapittelet. For den som skal planlegge undervisningen, er det også helt nødvendig å kjenne forutsetningene for trinnmålene, kursmålene og delmålene i læreplanen.

Kapittel 2 gir en kort oversikt over innholdet og progresjonen i opplæringen i klassen.

I kapittel 3 beskrives opplæringen trinn for trinn. Alle trinn har en innledende tekst som er ment å gi en oversikt over opplæringen i trinnet. I tillegg henvises det til aktuelle bestemmelser i trafikkopplæringsforskrifta som blant annet setter rammer for opplæringen. Deretter følger læringsmålene slik disse framgår av forskrifta, inklusive kravet om trinnvurdering. Denne teksten er gjengitt på grå bakgrunn for å gjøre det tydelig at det(te) er forskrifta som er gjengitt. Så følger en tekst som poengterer at undervisningen skal legge til rette for at elevene når målene og kort om handlingsrommet for dette. Aktuelt innhold i undervisningen er ordnet etter tema i samsvar med målene uten at dette låser læreren til å ta opp stoffet i den rekkefølgen som er satt. Avslutningsvis gis kommentarer til trinnet og eventuelle obligatoriske kurs. Hensikten med kommentarene er å utdype intensjoner og å gi

Kapittel 1 Generell del

Læreplanens ulike nivåer – fra idé til praksis

Den kanadiske skoleforskeren og læreplanteoretikeren John I. Goodlad opererer med fem ulike læreplan- og fortolkningsnivåer som beskriver prosessen fra læreplanens idéer til praksis (elevenes erfaringer). Hovedbudskapet er at tolkninger og beslutninger på et nivå er avhengig av, og påvirker, beslutninger på et annet nivå.

Idéenes læreplan reflekterer ideer som fremmes i samfunnsdebatten før utformingen av selve læreplandokumentet. Slike idéer kan ha sitt utspring i fag, forskning, pedagogikk og tidligere erfaringer.

Når det gjelder norsk føreropplæring kommer idéene, eller det faglige grunnlaget som læreplandokumentet hviler på, fra blant annet Nasjonal Transportplan og rapporten *Førerkompetanse i et hierarkisk perspektiv; konsekvenser for føreropplæringen* (2004).

Den formelle læreplanen er det offisielle, vedtatte og skrevne læreplandokumentet. dvs. dette dokumentet.

Den oppfattede læreplan er lærerens tolkning og forståelse av den formelle læreplanen. Dette kan sies å være en kritisk fase i prosessen der lærerens profesjonelle kompetanse er avgjørende. Som en følge av at den formelle læreplanen ofte er et produkt av ulike interesser og kan inneholde mange kompromisser, vil den også kunne gi rom for ulike tolkninger.

Det er viktig at trafikkskolen setter av tilstrekkelig tid til å analysere det formelle læreplandokumentet og sette seg inn i grunnlagsmaterialet, idéenes læreplan. Lærernes tolkning av den formelle læreplanen vil blant annet være avhengig av deres erfaring som lærere, egne og skolenes holdninger, verdier og kompetanse, og hvordan de vurderer muligheten til å kunne gjennomføre læreplanen i praksis. Den oppfattede læreplan vil aldri være helt lik for alle lærere.

Innenfor rammene av klare, forpliktede mål og krav som er satt, har faglig leder og lærere et felles ansvar for å utarbeide undervisningsplaner. Undervisningsplanene vil vise hvordan skolen har oppfattet læreplanen.

Den gjennomførte læreplanen beskriver hvordan læreplanen kommer til uttrykk i praktisk opplæring. Denne læreplanen gjenspeiler dels lærernes forståelse av planen og den lokale tolkningen ved den enkelte skole. I tillegg vil andre forhold som for eksempel tilgjengelige læremidler og lærerens kompetanse spille inn. På bakgrunn av dette vil gjennomføringen av læreplanen ved ulike skoler kunne variere mye selv om utgangspunktet er den samme formelle planen. Opplæringsprosessen er dessuten uforutsigbar. Det er ikke nødvendigvis alltid samsvar mellom det en lærer planlegger ut fra gjeldende læreplan, og det som faktisk skjer i opplæringen. Læreren må mange ganger ty til improvisasjon og ad hoc løsninger når undervisningen ikke går som planlagt.

Den erfarte læreplanen er elevenes opplevelser og erfaringer i opplæringen. Det kan være forskjell mellom det lærerne tror de gjør og det elevene faktisk opplever. Den erfarte

læreplanen vil variere ut fra hvordan læreren underviser og de forutsetninger og den bakgrunn elevene møter opplæringen med. I og med at elevene er forskjellige, med hensyn til blant annet erfaringer og motivasjon, vil de kunne sitte igjen med ulikt læringsutbytte. Imidlertid vil det også være likheter i deres erfaringer fordi lærerens undervisning har en struktur og et innhold som setter rammer for hva de opplever.

Den skjulte læreplanen

Den erfarte læreplanen vil ikke bare omfatte de sider ved den formelle læreplanen som er gjennomført i praksis, men også det som ikke er planlagt. Dette kan ha karakter av mer «utilsiktede budskap» til elevene, og blir av mange omtalt som den skjulte læreplanen. For eksempel kan trafikklærernes valg av arbeidsmåte eller presentasjon av et tema medføre at andre verdier enn de læreren har planlagt, formidles til elevene.

Elevene kan da komme til å lære noe som ikke er uttrykt som mål i læreplanen. Den skjulte læreplan er først et problem når denne læringen går på tvers av det som egentlig er målet for opplæringen.

Læreren kan ikke hindre utilsiktet læring, men må ta hensyn til at den skjer.

Utvikling av førerkompetanse

Kompetanse

Kompetanse kan betraktes som de kunnskaper, ferdigheter og andre egenskaper som en person må ha for å kunne løse oppgaver. Hva som er tilfredsstillende kompetanse vil variere med hvilke oppgaver som skal løses. I en vurdering av hva som er nødvendig kompetanse, må en derfor ta utgangspunkt i de oppgavene som skal løses.

Førerkompetanse

Den som skal føre et kjøretøy på en sikker måte, må ha en omfattende kompetanse. Det er en forutsetning at føreren behersker kjøretøyet rent teknisk. Føreren må også kunne samhandle med andre trafikanter, forutse hvordan disse vil handle og hvordan trafikksituasjoner kan utvikle seg. For å kjøre sikkert må føreren forstå hva som kan være, eller utvikle seg til, farlige situasjoner. Føreren må også forstå hvordan egen atferd innvirker på sikkerheten, og ha vilje til å handle slik at kjøringen blir sikker. Førerkompetanse kan betraktes som et samlebegrep for den kompetansen som kreves for å løse alle disse oppgavene.

Førerkompetanse kan altså sees på som de kunnskaper, ferdigheter, holdninger og den motivasjon føreren trenger for å mestre trafikkmiljøet på en sikker måte. Kompetansen omfatter mer enn observerbare ferdigheter. Føreren må ha ferdigheter i å tolke ulike trafikksituasjoner, og vurdere hvilken atferd som er passende. Det kreves også at føreren kan leve seg inn i andres situasjon; føreren må ha empati. Samtidig må føreren ha tilstrekkelig selvkontroll til å handle i tråd med egne vurderinger basert på hensiktsmessighet og sikkerhet.

En godt utviklet førerkompetanse er en forutsetning for å lykkes i trafikken. Føreren må ha kontroll over plutselige innskytelser, aggresjon og andre " forstyrrende" emosjoner. Det stilles krav om at føreren kan samarbeide med og ta hensyn til andre trafikanter. Førerkompetanse er ikke medfødt. Kompetansen læres gjennom imitasjon, forståelse, praktisering og forsterkning. Viljen til å kjøre sikkert kan skapes gjennom å gi føreren kunnskap om konsekvenser av å velge en sikker kjøreatferd. Å utvikle førerkompetanse er en prosess som skjer over tid. Vi må gå ut fra at alle, når de begynner på føreropplæringen sin, allerede har en betydelig trafikal kompetanse. Utviklingen vedvarer gjennom alle trinn i opplæringen og vil fortsetter livet ut.

Innhenting og bearbeiding av informasjon

Førere har ulike mål med eller motiver for sin kjøring, for eksempel transport, opplevelse av spenning, se seg om og vise seg fram. Uansett mål stilles føreren overfor oppgaver som skal løses under kjøringen. Føreren må holde kjøretøyet på vegen, unngå å kjøre på andre trafikanter og lignende. Disse oppgavene løser føreren i hovedsak ved å innhente og bearbeide informasjon. Informasjon fra omgivelsene som føreren oppfatter som relevant for situasjonen, velges ut og koples til den kunnskapen som føreren allerede har i sitt kunnskapslager. Kunnskapen forteller føreren hva som bør gjøres, og det fattes en beslutning som så fører til en handling. Hvor hensiktsmessig en valgt handling er, vil i stor grad avhenge av kunnskapen (inkludert erfaringsgrunnlaget) føreren har fra før.

Kunnskap har altså sterk innflytelse på hvilken informasjon fra omgivelsene som velges ut for videre bearbeiding. Med liten kunnskap kan føreren velge ut uvesentlig informasjon som utgangspunkt for bearbeidingen. Vesentlig informasjon kan bli oversett. Omfanget av, kvaliteten på og relevansen til kunnskapen har også en direkte innflytelse på hvor hensiktsmessige de valgte handlingene vil være. Mangelfull kunnskap gir dårlige løsninger, og dermed uheldige valg av handlinger.

Bevisst bearbeiding av informasjon kan være en svært ressurskrevende prosess. Menneskets kapasitet til bevisst bearbeiding av informasjon er begrenset. Når en stor mengde informasjon skal bearbeides, kan det lett føre til overbelastning. Informasjonen bearbeides da dårlig og fører ofte til feilhandlinger.

Antallet oppgaver som skal løses under kjøring er så stort at om alle oppgavene skulle løses gjennom bevisst bearbeiding av informasjon, ville det skape store problemer. Føreren ville gjøre mange feil og sannsynligheten for en ulykke ville øke. En forutsetning for kjøring i dagens trafikk er at det meste av kjøringen foregår automatisk.

Handlinger som utføres ofte, vil gradvis bli automatisert. Dette gjør at trafikale situasjoner utløser handlinger direkte uten at informasjonen først bearbeides bevisst.

Dermed frigjøres kapasitet. Føreren kan da løse noen oppgaver gjennom automatiske handlinger, mens han samtidig løser andre oppgaver gjennom bevisst bearbeiding av informasjon. Erfarne førere vil løse de enkle oppgavene som girskifte, bruk av blinklys, holde kjøretøyet på vegen, stoppe for rødt lys, holde avstand til forankjørende og liknende gjennom automatiserte handlinger. Bevisst bearbeiding brukes til mer komplekse problemer

som for eksempel å vurdere hvordan andre trafikanter vil bevege seg, hvor glatt vegen er, om den frie strekningen er lang nok til forbikjøring, hvilken veg som skal velges og liknende.

Læring skjer i hovedsak gjennom bevisst bearbeiding av informasjon. Selv om læring skjer som en kontinuerlig prosess, vil det være hensiktsmessig at den som skal tilrettelegge for læring, tenker ut fra en trinnvis modell. I trafikkopplæringen er det viktig at de kjøretekniske ferdighetene er automatisert i en rimelig grad før eleven starter treningen med å løse mer komplekse oppgaver i trafikken. Elever med mangelfull trening må tenke bevisst på girskifte, på å holde kjøretøyet på vegen og andre tekniske oppgaver. Elevene vil da ha dårlige forutsetninger for samtidig å lære hvordan de skal forholde seg til andre trafikanter, siden kapasiteten til bevisst bearbeiding av informasjon alltid er begrenset. Hvis elevene håndterer de enkle problemene gjennom automatiserte handlinger, frigjøres kapasitet til bevisst bearbeiding av nye oppgaver, og eleven kan lære hvordan mer komplekse oppgaver kan løses. Føreren kan da løse noen oppgaver gjennom automatiske handlinger, mens han samtidig løser andre oppgaver gjennom bevisst bearbeiding av informasjon. Føreren kan altså arbeide med flere oppgaver samtidig.

Førerkompetanse i et hierarkisk perspektiv

Føreropplæringen bygger i stor grad på GDE- rammeverket. GDE-matrisen er en teoretisk modell som framstiller oppgavene en bilfører står overfor, og hva som må læres, i ulike nivåer. Nivåene representerer et hierarkisk perspektiv på føreropplæringen og gir en oversikt over hva opplæringen bør omfatte. Fra lavt til høyt var nivåene til å begynne med:

1) Manøvreringsnivå (manøvrering av kjøretøyet)
2) Taktisk nivå (handlingsvalg i trafikale situasjoner)
3) Strategisk nivå (valg ved reiser/ turer og forhold knyttet til reiser/ turer)
4) Overordnet nivå (generelle handlings- og vurderingstendenser og måter å se verden på)

I 2010 ble matrisen utvidet med et femte nivå som inkluderer faktorer i førerens sosiale miljø. Disse faktorene består blant annet av kultur, normer og verdier som igjen reflekteres i trafikklovgivning og -overvåkning. Matrisen framstilles nå slik:

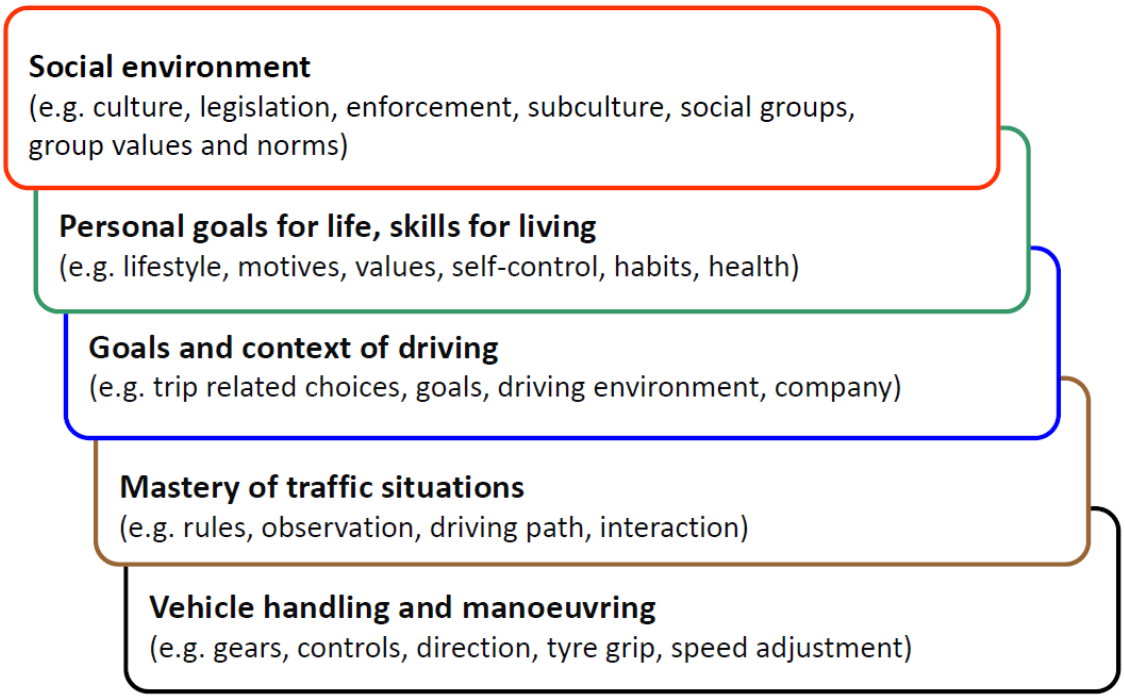

Selv om nivåene er kvalitativt forskjellige og holdes atskilt i matrisen, er de ikke uavhengige av hverandre. Alle nivåene er til stede når det foreligger en situasjon under kjøringen, og en fører trenger kunnskaper og ferdigheter innen hvert av de fem nivåene.

De kognitive strukturene som utgjør fjerde nivå, det personlige nivået, gir grunnlaget for hvordan personen generelt forholder seg i livet, så vel som i trafikken spesielt. Disse er derfor mer stabile og grunnleggende enn de tre underleggende nivåene, som på sin side er mer områdespesifikke og underordnet.

Utgangspunktet i matrisen er at høyere nivå kontrollerer og leder atferden på lavere nivå. Denne kontrollen er likevel ikke en enkel prosess ovenfra og ned, fordi den hele tiden blir avveid mot tilbakemeldingene fra selve handlingen.

Nivåene er til en viss grad gjensidig avhengige, slik at endringer på ett nivå fører til endringer i de andre nivåene. Gjensidig avhengighet er imidlertid ikke det samme som likhet. Ikke minst er det viktig å være bevisst på forholdet mellom det personlige fjerde nivået og det femte sosiale. Individet har sine personlige mål og søker blant annet etter bekreftelser, samtidig som det sosiale påvirker og former. Når læreren skal tilrettelegge for at eleven skal kunne utvikle seg til å bli en ansvarlig fører, er det derfor viktig å se på mulighetene for tilbakemelding på tanker og atferd. Tilbakemeldinger kan komme på ulike måter fra lærer, foreldre, jevnaldrende, vegen, politiet og, ikke minst, eleven selv. Det er derfor viktig å legge til rette for at eleven utvikler evne til selvvurdering.

Ferdigheter som tas i bruk, og valg som tas på lavere nivå, påvirkes av egenskapene på høyere nivå. Dette er essensen av skillet mellom det føreren kan gjøre, og det vedkommende er villig til å gjøre. Uansett hvor mye sikkerhetsrelatert kunnskap føreren har, er resultatene av denne kunnskapen i siste omgang avhengig av om og hvordan kunnskapen blir brukt.

Gjennomgående temaer

Føreropplæringen i alle klasser har sju gjennomgående temaer.

Lover, regler og trafikken som system

Elevene må helt fra starten av opplæringen reflektere over det sammensatte system kjøring i trafikk er, og hvilket ansvar den enkelte fører har.

Før elevene begynner å kjøre i trafikken, må de tilegne seg forståelse for

- lover og regler som styrer samhandlingen mellom trafikanter
- trafikken som system
- førerens rolle i dette systemet

Elevene skal bruke denne forståelsen til å ordne og tolke inntrykkene de får under den trafikale treningen.

Kjøreteknisk ferdighet

En annen forutsetning for effektiv læring under kjøring i trafikk, er at eleven har gode kjøretekniske ferdigheter. En elev som må konsentrere seg om giring, bremsing og styring under den trafikale treningen, vil oppfatte lite av atferden til andre trafikanter. Det er derfor viktig at elevene har fått så mye kjøreteknisk trening at grunnleggende handlinger er tilstrekkelig automatisert før den trafikale treningen begynner.

Trafikal ferdighet

Trafikal ferdighetstrening utgjør vanligvis den mest omfattende delen av opplæringen. Elevene skal gradvis lære seg å samhandle med andre trafikanter. Kunnskap om lover og regler og god kjøreteknisk ferdighet er en forutsetning for effektiv trafikal trening. De erfaringene kjøretreningen gir, er viktige for at eleven skal få innsikt i egne handlinger og vurderinger.

Økonomisk og miljøvennlig kjøring

For å kjøre økonomisk og miljøvennlig, må elevene vite hva som kjennetegner slik kjøring, og ha utviklet ferdigheter og vilje til å praktisere slik kjøring. I opplæringen må elevene tilføres kunnskap og ferdigheter, og få anledning til å utvikle gode holdninger til miljøet og til miljøvennlig kjøring. Temaet bør tas opp tidlig i opplæringen. Det må knyttes til den praktiske kjøringen, og særlig til den kjøretekniske og trafikale treningen. Temaet vil derfor være aktuelt gjennom størstedelen av opplæringen.

Planlegging og forberedelse før kjøring

Temaet omhandler valg føreren må ta før kjøreturen (for eksempel neste dag). Føreren må ha gode rutiner med hensyn til ernæring, søvn, alkohol, valg av reiserute og planlegging av reisetidspunkt.

Temaet passer best til teoretisk opplæring og diskusjon, og bør vektlegges mest i den avsluttende delen av opplæringen. Det er også mulig å praktisere deler av dette temaet under den trafikale treningen, og da særlig når elevene skal kjøre selvstendig. Handlings- og vurderingstendenser

Kunnskap om hvordan handlings- og vurderingstendenser hos føreren kan virke inn på kjøreatferden, hører med til føreropplæringen. Elevene må gjennom hele opplæringen, men særlig i den trafikale ferdighetstreningen, få øving i å reflektere over egne handlings- og vurderingstendenser for å få en dypere forståelse av det å ferdes i trafikken. Temaet bør særlig legges vekt på i starten og i avslutningen av opplæringen.

Selvinnsikt

Eleven skal gjennom opplæringen utfordres til å reflektere over egen kompetanse, egne handlings- og vurderingstendenser og hvordan disse virker inn på handlingsvalg/ kjøreatferden. I begynnelsen av opplæringen hører denne kunnskapen med til det bakteppet elevene bør se opplæringen mot. Mot slutten av opplæringen, når eleven har fått en mer variert kjøreerfaring og en dypere forståelse av det å kjøre, har eleven fått et annet grunnlag for å reflektere over betydningen av egne handlings- og vurderingstendenser. Denne innsikten er en viktig ballast når eleven skal kjøre på egen hånd.

Opplæringen

Trinnvis opplæring

Føreropplæringen har fire trinn. Målene for trinn 1- 3 angir forutsetningene for å ha et godt utbytte av opplæringen på det neste trinnet, og det er derfor viktig at eleven har nådd målene i et trinn før opplæringen i neste trinn påbegynnes. Det er kjøreferdigheten som avgjør hvilket trinn eleven befinner seg på.

Målene for trinn 1-4 angir samlet den kompetansen som er nødvendig for å nå hovedmålet. Innholdet i hvert trinn forutsettes videreført og videreutviklet i neste trinn. For å sikre en hensiktsmessig progresjon må de sju temaene vektlegges på ulike tidspunkt i opplæringen.

Moduler

For å unngå at en elev som ønsker førerkort i flere klasser må gå gjennom det samme lærestoffet flere ganger, er opplæringssystemet modulbasert. I de lette klassene viser dette seg først og fremst gjennom at trafikalt grunnkurs er en felles modul for alle klasser. For de tunge klassene er de fleste obligatoriske kursene felles for flere klasser.

Obligatoriske kurs

Føreropplæringen skal bidra til at elevene får førerkompetanse. Etter endt opplæring skal eleven ha de kunnskaper, ferdigheter, holdninger og den motivasjon som er nødvendig for å kjøre i samsvar med hovedmålet.

Noen av opplæringsmålene som skal bidra til denne kompetansen, er vanskelig eller svært tidkrevende å vurdere ved en førerprøve. For å sikre at disse emnene likevel får plass i opplæringen, er det fastsatt obligatoriske kurs. Eleven må da følge undervisningen i et bestemt antall timer. I kursene vektlegges øvelser som av sikkerhetsmessige, praktiske eller økonomiske årsaker er vanskelige å gjennomføre på egenhånd, tema som risikoforståelse, systemforståelse og andre emner som i stor grad har med holdninger til trafikksikkerhet å gjøre.

Obligatorisk trinnvurdering

Når kunnskaper og ferdigheter kan måles uten for store problemer, vil det som oftest være hensiktsmessig å fastsette krav om en vurdering, framfor et krav om at eleven skal ha deltatt i et bestemt antall undervisningstimer. Vurderingen skjer først og fremst ved førerprøven. Selv om elevene på denne måten har stor frihet til å velge et eget opplæringsløp fram til førerprøven, er det ønskelig at opplæringen har en god struktur og progresjon. For å bidra til dette, er det fastsatt at eleven skal gjennomføre to obligatoriske trinnvurderinger i løpet av opplæringen.

Eleven skal da, med utgangspunkt i sine prestasjoner, ta stilling til i hvilken grad målet for trinnet er nådd og om grunnlaget for videre opplæring er tilstrekkelig. Læreren skal gi eleven en tilråding i spørsmålet om eleven har den kompetansen som er nødvendig for å få et godt utbytte av opplæringen i neste trinn. Trinnvurderingen skal vare 45 minutter og inneholde før- og ettersamtale, i tillegg til praktisk kjøring.

Hensikten med før- og ettersamtalen er å veilede eleven i forhold til faglig ståsted og videre læreprosess. Samtidig skal vurderingen bidra til å utvikle elevens selvinnsikt og evne til å vurdere egne sterke og svake sider.

Eleven kan selv velge om lærerens tilrådning skal følges. Hvis læreren anbefaler at eleven skal øve mer i trinn 2 eller 3, stilles det ikke krav om ny trinnvurdering når denne øvingen er gjennomført. Først ved gjennomføring av den praktiske obligatoriske opplæringen kan en elev avvises. Forskrifta fastsetter at opplæringsinstitusjonen kan avvise eleven hvis det oppstår tvil om en elev har tilstrekkelige kjøreferdigheter til å gjennomføre den praktiske obligatoriske opplæringen på en meningsfull måte.

Arbeidsmåter

Undervisningen skal legges opp på en slik måte at elevene utvikler evne til refleksjon, til å ta andres perspektiv og til å samarbeide i trafikken. Den skal påvirke elevenes bevissthet, oppfatning og holdning til risiko, vilje til å ta ansvar og forholdsregler og til å velge kjøremåter som reduserer risikoen for uhell og ulykker. Det har mindre betydning hvor langt læreren er kommet i sitt undervisningsopplegg, hvis eleven ikke har kommet like langt i sin læring. Det skal legges vekt på å benytte arbeidsmåter som gjør elevene til aktive deltakere.

Læreplanen legger føringer for at opplæringen skal være preget av aktiv elevmedvirkning gjennom erfaringsutveksling og dialog. Ofte vil det være hensiktsmessig at læreren legger opp til en problemorientert undervisning. Dette innebærer at læreren forbereder konkrete problemstillinger som elevene skal drøfte og ta stilling til. Oppgavene skal utformes fra

hovedmålene for det enkelte tema, og læreren må ha lagt en plan for tema, aktiviteter og oppsummering. Aktivitetene må være relativt tydelig lærerstyrt, ved at læreren hele tiden vurderer elevenes evne til å nå målet med dem.

Individuell tilpasning av undervisningen

Behovet for opplæring vil variere. Noen elever har allerede førerkort og kjøreerfaring i en annen førerkortklasse. Muligheten for privat øvingskjøring vil også variere. Ved planlegging av opplæringsforløpet må læreren ta hensyn til den enkelte elevs erfaringsbakgrunn og måte å tilegne seg lærestoffet på. Organisering, valg av aktiviteter og spørsmålsstilling skal i alle delene av opplæringen tilpasses elevenes ulike behov og forutsetninger slik at de får et godt læringsutbytte.

Mål i føreropplæringen

Målene indikerer hvilken retning en ønsker eleven skal utvikle seg i. Hvordan målene formuleres legger rammer for lærerens undervisning og elevens læring. |

Skillet mellom ikke- obligatorisk og obligatorisk opplæring er forsøkt tydeliggjort gjennom bruken av verb.

For de ikke- obligatoriske delene er det i hovedsak brukt produktmål som beskriver kunnskaper og ferdigheter eleven skal sitte igjen med når undervisningen er over. Måloppnåelsen kan i stor grad vurderes på førerprøven. Eksempler på verb som blir brukt er beskrive, gjøre rede for, mestre og beherske.

Verbene som blir brukt for de obligatoriske delene er i hovedsak utformet som prosessmål. Disse er knyttet til emnene som ikke er så lett å vurdere utbyttet av. Verbene gir føringer for hva eleven skal gjøre eller delta på i undervisningen, for eksempel oppleve, erfare og videreutvikle.

Skillet mellom ikke-obligatorisk og obligatorisk opplæring er ikke alltid skarpt. Det kan også være en forventning om et målbart utbytte når det gjelder obligatoriske deler. I visse sammenhenger er derfor verb som for eksempel vite og beherske brukt også i målene for disse.

Kapittel 2 Opplæring i klasse D

Hovedmål for opplæringen til førerkort klasse D jf. § 23-1

Etter å ha gjennomført opplæringen for klasse D skal eleven ha den kompetansen som er nødvendig for å kunne kjøre buss forsvarlig, og for å kunne ivareta de oppgaver som er bussførerens ansvar.

Eleven skal ha de kunnskaper og ferdigheter, den selvinnsikt og risikoforståelse, som er nødvendig for å kjøre på en måte som

- er trafikksikker
- gir god samhandling
- fører til god trafikkavvikling
- er mest mulig økonomisk og ressursvennlig
- gjør at kjøretøy og veg ikke utsettes for unødig slitasje
- tar hensyn til helse, miljø og andres behov
- er i samsvar med gjeldende regelverk

Eleven skal kunne:

- utføre kontroll og tilsyn med kjøretøyet som er en førers ansvar
- ha omtanke for passasjerene
- sikre lasten forsvarlig
- fatte riktige beslutninger om kjøring under vanskelige kjøreforhold
- være en ressursperson i krisesituasjoner på vegen

Trinnvis opplæring

Opplæringen har 4 trinn. Målene i ett trinn angir forutsetningene for å ha et godt utbytte av undervisningen i det neste trinnet. Læringsmomentene i hvert trinn forutsettes videreført i neste trinn. Målene for trinn 1-4 angir samlet den kompetansen som kreves for å få førerett i klasse D.
Lærestoffet for klasse D bygger på at eleven har den kompetansen som læreplanen for klasse B beskriver. Når lærestoff gjentas, er det fordi temaet skal utdypes og tilpasses kjøring med buss. Ved planleggingen av opplæringsforløpet må det tas hensyn til elevens erfaringsbakgrunn. Den obligatoriske opplæringen er et minimum alle må gå gjennom. De fleste elever vil ha behov for mer omfattende opplæring og kjøretrening.

Trinn 1
Grunnkurs tunge kjøretøy er obligatorisk. Elever som har førerkort i en annen tung klasse er likevel fritatt for kurset. På trinn 1 er målene hovedsakelig rettet mot elevens risikoforståelse og trafikksystemet. Kurset skal bidra til at eleven får en grunnleggende forståelse for hva kjøring med tunge kjøretøy innebærer.

Trinn 2
På trinn 2 skal eleven lære å mestre kjøretøyet rent kjøreteknisk, uten å måtte rette oppmerksomheten mot andre trafikanter. Det er ikke fastsatt et bestemt timetall for

undervisningen i dette trinnet. Elevens kjøreferdigheter bestemmer omfanget av undervisningen. For eksempel vil en elev som allerede har førerkort og kjøreerfaring med lastebil, normalt ha behov for mindre opplæring på dette trinnet enn en elev som bare har førerkort for personbil.

Mot slutten av trinnet skal eleven gjennomføre en trinnvurdering i samsvar med § 7-5. Eleven skal, med utgangspunkt i sine prestasjoner, ta stilling til i hvilken grad målet for trinnet er nådd og om grunnlaget for videre opplæring er tilstrekkelig. Læreren skal gi eleven en tilråding i spørsmålet om eleven har den kompetansen som er nødvendig for å få et godt utbytte av opplæringen i neste trinn.

Trinn 3

I trinn 3 er målene rettet mot elevens læring av trafikale ferdigheter i varierte veg- og trafikkmiljø. Eleven må også ha kunnskap om bestemmelsene i vegtrafikklovgivningen som regulerer kjøringen. Det er ikke fastsatt minste timetall for undervisningen siden elevene har ulik erfaringsbakgrunn.
Mot slutten av trinnet skal eleven gjennomføre en trinnvurdering i samsvar med § 7-5. Eleven skal, med utgangspunkt i sine prestasjoner, ta stilling til i hvilken grad målet for trinnet er nådd og om grunnlaget for videre opplæring er tilstrekkelig. Læreren skal gi eleven en tilråding i spørsmålet om eleven har den kompetansen som er nødvendig for å få et godt utbytte av opplæringen i neste trinn.

Trinn 4
Målene på trinn 4 er hovedsakelig rettet mot elevens risikoforståelse knyttet til det å kjøre buss. Eleven skal gjennomføre kurs i ulykkesberedskap, sikkerhetskurs på veg og sikkerhetskurs på bane. Ved utvidelse av førerkort fra annen tungbilklasse vil omfanget av den obligatoriske opplæringen bli redusert etter gitte regler.

Det er gitt generell adgang å ta kurset i ulykkesberedskap i trinn 2 eller trinn 3, når det er mest hensiktsmessig.

Kapittel 3 Trinnmål, kursmål, delmål og aktuelt innhold klasse D

Trinn 1 Grunnkurs tunge kjøretøy

Gjennom opplæringen i trinn 1 skal eleven utvikle en grunnleggende forståelse for hva kjøring med tunge kjøretøy innebærer.

Mål for trinn 1 jf. § 23-2:
Etter å ha gjennomført trinn 1 skal eleven ha den kompetanse som er nødvendig for å ha godt utbytte av videre opplæring.

Eleven skal ha en grunnleggende forståelse for hvordan tunge kjøretøy skiller seg fra personbiler når det gjelder kjøring og samhandling

Opplæringen i trinn 1 er obligatorisk og består av grunnkurs tunge kjøretøy, jf. kap. 16. Kurset er felles for alle tyngre førerkortklasser (klasse C1, C1E, D1, D1E, C, CE, D og DE).

Temaene som tas opp i grunnkurset, forutsettes å bli videreført i trinnene 2-4

Mål for grunnkurs tunge kjøretøy jf. § 16-2
Eleven skal gjennom demonstrasjon, drøfting med medelever og lærer, og gjennom refleksjon og oppsummering, utvikle grunnleggende forståelse for hva kjøring med tyngre kjøretøy innebærer.

Eleven skal

1. erfare hvordan kjøring og samhandling med tunge kjøretøy skiller seg fra kjøring med personbiler
2. drøfte hvordan tungbilføreren kan skape et positivt forhold til andre trafikantgrupper
3. drøfte hvordan andre trafikantgrupper kan overvurdere tungbilførerens muligheter til å manøvrere kjøretøyet i vanskelige situasjoner, og at dette kan medføre at andre misforstår, eller ikke samarbeider slik tungbilføreren forventer
4. drøfte hvordan interessekonflikter mellom trafikantgrupper kan reduseres og hvordan tungbilføreren kan skape et positivt forhold til andre trafikanter
5. drøfte at trafikkulykker nesten uten unntak skyldes menneskelige feilhandlinger
6. vite at tungbilføreren må sette seg inn i et omfattende regelverk når det gjelder
   a) helsekrav, alderskrav og andre regler om førerkort som gjelder generelt for alle tungbilklasser
   b) kjøre- og hviletid, kjøring i utlandet, pliktmessig avhold og yrkestransport

Undervisningen skal legge til rette for at eleven når de målene som er fastsatt i forskrifta. Med tanke på å nå disse kan det arbeides med å nå flere mål samtidig, eller i annen rekkefølge, enn den som er fastsatt i forskrifta for vedkommende trinn eller del av kurs, jf. §§ 7-1 og 7-2.

Aktuelt innhold

I oversikten nedenfor er aktuelt innhold i undervisningen ordnet i tema i samsvar med målene. Oversikten er ikke uttømmende, men illustrerer hva undervisningen minst bør omfatte. Innenfor forskriftas rammer velger læreren selv, med utgangspunkt i elevens behov og tilgjengelige ressurser, øvingsområde m.m., metoder og rekkefølge i behandlingen av lærestoffet med tanke på å legge best mulig til rette for elevens læring.

1.1 Kjøring og samhandling med store kjøretøy

Aktuelt innhold

- Behov for overblikk over trafikksituasjoner
- Plassbehov
- Beslutningstidspunkt
- Plassering, fart og fartstilpassning
- Behagelig kjøring

1.2 Tungbilførerens forhold til andre trafikanter

Aktuelt innhold

- Tydelig kjøring, tegn, fart og plassering
- Velterisiko
- Ulykker – nulltoleranse
- Problemer som kan oppstå for tungbilføreren på vegstrekninger med fartsgrense over 80 km/t
- Konflikter som kan oppstå i det praktiske liv mellom krav til sikker kjøring og hurtig transport, og hvordan denne konflikten må løses

1.3 Kommunikasjon og muligheter for misforståelser

Aktuelt innhold

- Tungbilførerens muligheter til å manøvrere kjøretøyet i vanskelige situasjoner
- Hvordan andre kan misforstå, eller ikke samarbeide slik tungbilføreren forventer

1.4 Interessekonflikter

Aktuelt innhold

- Hvordan interessekonflikter kan reduseres ved å ta hensyn til andre trafikantgruppers behov og interesser
- Hvordan yrkesetikk og det å representere en bransje kan virke positivt

1.5 Ulykker og menneskelige feilhandlinger

Aktuelt innhold

- Risiko og ulykker
- Rutiner som ivaretar arbeidstakerens helse, arbeidsmiljø og sikkerhet

1.6 Omfattende regelverk

Aktuelt innhold

- Helsekrav, alderskrav og andre regler om førerkort som gjelder generelt for alle tungbilklasser
- Lover og forskrifter om kjøre- og hviletid, fartsskriver, kjøring i utlandet, pliktmessig avhold, fartsregler, hastighetsbegrenser og yrkestransport
- Ansvaret transportøren har som fraktfører
- Regelverk som spesielt skal ivareta sikkerhets- og konkurranseforhold for kjøring med tunge kjøretøy

Kommentarer til grunnkurs tunge kjøretøy:

På grunnkurset fokuseres det på hva som generelt skille kjøremåten med tyngre kjøretøy fra kjøring med personbil. Det skal skapes forståelse for behovet for opplæring. Gjennom demonstrasjon skal typisk kjøremåte med tyngre kjøretøy synliggjøres. Demonstrasjonen kan også gi modeller for både selve bilbehandlingen og for god samhandling. Samtidig kan den skape forståelse for at demonstrasjoner kan være en effektiv og kostnadsbesparende undervisningsmetode i andre deler av opplæringen ved at den gir grunnlag for oppgaver og refleksjon.

Elevene bør utfordres til selv å slå fast hva som er gode og typisk trekk ved den kjøremåten læreren demonstrerer. Oppgaver og diskusjon skal ha stor plass i kurset, framfor forelesning.

Rent faktastoff er lite vektlagt i kurset. Det skal skapes forståelse for hvorfor det finnes et omfattende regelverk og hvorfor det er nødvendig med kunnskap om dette. Elevene skal vite at de selv har ansvar for å skaffe seg kunnskapen.

Trinn 2 Grunnleggende kjøretøy- og kjørekompetanse klasse D

Gjennom opplæringen i trinn 2 skal eleven lære å mestre kjøretøyet rent kjøreteknisk, uten å måtte rette oppmerksomheten mot andre trafikanter. God kjøreteknisk ferdighet er nødvendig for å få utbytte av treningen i trinn 3, og vil også innebære at kjøringen er økonomisk og mest mulig miljøvennlig. Kunnskapsstoffet skal bidra til at eleven lærer de kjøretekniske ferdighetene raskere og med mer forståelse, og til at eleven skal kunne ivareta førerens ansvar for kontroll og tilsyn med kjøretøyet.

Det er ikke fastsatt minste timetall for opplæring på dette trinnet. Omfanget av undervisningen må tilpasses elevens forutsetninger.

Eleven skal gjennomføre obligatorisk trinnvurdering mot slutten av trinn 2, jf. § 7-5.

Innholdet i undervisningen forutsettes å bli videreført i trinn 3 og 4, samtidig som det er en del av grunnlaget for oppgavene som blir gitt ved førerprøven.

Mål for trinn 2 jf. § 23-3
Etter å ha gjennomført trinn 2 skal eleven ha den kompetansen som er nødvendig for å ha godt utbytte av trafikal opplæring i trinn 3.

Eleven skal ha så god teknisk kjøreferdighet at oppmerksomheten kan flyttes fra eget kjøretøy til trafikkbildet og samhandlingen med andre trafikanter.

Eleven skal gjennom hele trinnet drøfte sin egen motivasjon og vilje til å anvende kunnskaper og ferdigheter som tilegnes gjennom trinnet. Eleven skal i aktuelle deler av trinnet vurdere sin egen ferdighet i å bruke, og oppdage mangler ved, bussen.

Eleven skal

1. beskrive kjøretøyets oppbygning
2. forklare styringens funksjon og kunne utføre kontroll av denne
3. forklare egenskaper og utføre kontroll av hjul og dekk, risiko ved varmgang i hjullager og hvordan en kan identifisere dette.
4. forklare bestemmelsene for bruk av kjetting, egenskaper ulike kjettinger har, metoder for pålegging, utføre pålegging og kunne vurdere risiko knyttet til pålegging og kjøring med kjetting
5. forklare grunnleggende oppbygging og bruk av kjøretøyets bremser, alarmfunksjoner og kontrollpunkter, og kunne utføre nødvendig ettersyn og kontroll
6. beskrive hvordan motoren i en buss fungerer, og forklare konsekvenser av manglende ettersyn av smøre- og kjølesystem
7. beskrive bussens drivverk og forklare hvordan en skal kjøre for å unngå unødig slitasje på drivverkets hoveddeler; kopling, girkasse, mellomaksel, differensial og drivaksler
8. beskrive kjøretøyets elektriske anlegg og utføre ettersyn av påbudte og nødvendige komponenter i det elektriske anlegget
9. avgjøre nødvendig daglig ettersyn og vurdere hva som må utbedres før kjøring finner sted

10. forklare riktig bruk av, og bruke, bussens betjeningsorganer
11. forklare riktig bruk av bussens nødutstyr
12. forklare bruken av, og bruke, aktuelle girsystemer med tanke på, best mulig driftsøkonomi, framdrift og sikkerhet
13. sette i gang, stanse og kjøre rett fram og i sving med observasjon, tegngiving og plassering som gir god kommunikasjon og tilstrekkelig sikkerhetsmargin
14. forklare hvordan føreren må opptre for å redusere områdene rundt kjøretøyet hvor andre trafikanter kan være skjult og tilpasse atferden etter dette
15. forklare risiko for tap av veggrep og velt ved kjøring i sving, og tilpasse observasjon, fart og plassering i tråd med dette
16. forklare riktig kjøring i utforbakker og tilpasse kjøringen etter sikt, føret, last, bremsinnretninger, girsystem, motorbremsekraft og økonomi
17. forklare riktig kjøring i motbakker og tilpasse kjøringen etter sikt, føret, last, bremsinnretninger, girsystem, motorkraft og økonomi
18. forklare og utføre forsvarlig rygging, vurdere bruk av medhjelper og forklare hvordan denne skal instrueres

Undervisningen skal legge til rette for at eleven når de målene som er fastsatt i forskrifta. Med tanke på å nå disse kan det arbeides med å nå flere mål samtidig, eller i annen rekkefølge, enn den som er fastsatt i forskrifta for vedkommende trinn eller del av kurs, jf. §§ 7-1 og 7-2.

Aktuelt innhold

I oversikten nedenfor er aktuelt innhold i undervisningen ordnet i tema i samsvar med målene. Oversikten er ikke uttømmende, men illustrerer hva undervisningen minst bør omfatte. Innenfor forskriftas rammer velger læreren selv, med utgangspunkt i elevens behov og tilgjengelige ressurser, øvingsområde m.m., metoder og rekkefølge i behandlingen av lærestoffet med tanke på å legge best mulig til rette for elevens læring.

2.1 Kjøretøyets oppbygning

Aktuelt innhold

- Minibussens oppbygning

2.2 Styring

Aktuelt innhold

- Styringens funksjon
- Kontroll av styringen

2.3 Hjul og dekk

Aktuelt innhold

- Felg og dekk
- Merking
- Visuell kontroll av skader og slitasje
- Ettertrekking av muttere

- Kontroll og eventuell justering av lufttrykk
- Krav til mønster
- Dimensjon og bæreevne i samsvar med vognkortet

2.4 Kjetting

Aktuelt innhold

- Krav
- Pålegging
- Faremoment ved pålegging
- Lysbruk ved pålegging langs veg i mørket
- Faremoment ved kjøring med kjetting

2.5 Bremser

Aktuelt innhold

- Oppbygning av bremsesystemet
- Bruk
- Alarmfunksjoner
- Kontroll og vedlikehold
- Glasering av bremsebelegg

2.6 Motor

Aktuelt innhold

- Ulike typer motorer
- Bruk og miljø
- Varselanordninger
- Kontroll olje og kjølevæske
- Start av dieselmotor etter eventuelt å ha kjørt tom for diesel

2.7 Drivverk

Aktuelt innhold

- Kopling
- Girsystemer
- Drivaksler
- Tilpassing av bruk
- Forholdsregler ved sleping

2.8 Elektrisk anlegg

Aktuelt innhold

- Sikringer
- Årsaker til sikringsbrudd
- Skifte av hovedlyspære
- Hjelpestart

2.9 Daglig tilsyn og kontroll før kjøring

Aktuelt innhold

- Daglig tilsyn
- Kontroll før kjøring
- Forskriftsmessig og forsvarlig stand
- Eventuell utbedring før kjøring
- Kontroll under kjøring

2.10 Betjeningsorganer

Aktuelt innhold

- Defroster
- Varme- og ventilasjonsanlegg
- Vinduer, vindusviskere og -spyler
- Pedaler, gir og bremsesystem

2.11 Nødutstyr

Aktuelt innhold

- Brannslokningsapparat
- Førstehjelpsutstyr
- Nødutganger

2.12 Girsystem

Aktuelt innhold

- Aktuelle girsystem
- Bruk med tanke på driftsøkonomi, framdrift og sikkerhet

2.13 Igangsetting og stans, kjøring rett fram og i sving

Aktuelt innhold

- Innstilling av sete og speil
- Sittestilling, sikt, hodestøtte, bilbelte
- Observasjon
- Tegn
- Plassbehov ved sving
- Bruk av rattet

2.14 Blindsoner og tilpassing av atferd

Aktuelt innhold

- Områder rundt minibussen hvor andre trafikanter kan være skjult
- Betydningen av førerens sittestilling for omfanget av blindsoner
- Hvordan føreren kan skaffe seg bedre sikt
- Tilpassing av atferd

2.15 Fare for tap av veggrep eller velt ved kjøring i sving

Aktuelt innhold

- Veggrep
- Tyngdepunkt
- Tilpassing av fart og plassering foran, gjennom og etter svinge
- Rattbevegelser

2.15 Kjøring i utforbakker

Aktuelt innhold

- lastens betydning
- fartsnivå før bakken
- valg av gir
- bruk av hjelpebrems
- bremseteknikk
- fartsreduksjon før bakken
- parkeringsbrems som nødbrems

2.16 Kjøring i motbakker

Aktuelt innhold

- lastens betydning
- fartsnivå før bakken
- turtall og utnyttelse av motoreffekt
- tidspunkt for girskifte
- bruk av parkeringsbrems ved igangsetting i motbakke

2.17 Rygging

Aktuelt innhold

- rygge, vende og parkere i lav fart med minst mulig påkjenninger for minibussen
- rygge mot angitt mål
- planlegging
- vurdere behov for og plassering av medhjelper
- instruere eventuell medhjelper

2.18 Trinnvurdering jf. § 7-5

Trinnvurderingen gjennomføres mot slutten av trinn 2.

Trinn 3 Trafikal del klasse D

Gjennom opplæringen i trinn 3 skal eleven lære å beherske kjøring i variert trafikk. Eleven må også tilegne seg kunnskap om aktuelle bestemmelser i vegtrafikklovgivningen. Ved avslutningen av trinnet skal elevens ferdighet være slik at kjøringen er tilnærmet selvstendig

Det er ikke fastsatt minste timetall for opplæringen på dette trinnet. Undervisningen må tilpasses elevens erfaringsbakgrunn.

Eleven skal gjennomføre obligatorisk trinnvurdering mot slutten av trinn 3, jf. § 7-5.

Innholdet i trinn 3 forutsettes å bli videreført i trinn 4, samtidig som det vil være en del av grunnlaget for oppgavene som blir gitt ved førerprøven.

Mål for trinn 3 jf. § 23-4

Etter å ha gjennomført trinn 3 skal eleven ha den kompetansen som er nødvendig for å ha godt utbytte av den avsluttende opplæringen i trinn 4.

Eleven skal ha kunnskap om aktuelle bestemmelser i vegtrafikklovgivningen og kunne kjøre sikkert og selvstendig i variert trafikk.

Eleven skal gjennom hele trinnet drøfte sin egen motivasjon og vilje til å anvende kunnskaper og ferdigheter som tilegnes gjennom trinnet. Eleven skal i aktuelle deler av trinnet vurdere sin egen ferdighet til å kjøre i god samhandling med andre.

Eleven skal

1. kjenne til reglene i førerkortforskriften om førerett, helsekrav, alderskrav og gyldighetstid, og i yrkessjåførforskriften og yrkestransportloven om yrkesrett
2. forklare reglene i skiltforskriften som gjelder for kjøring med gjeldende kjøretøy
3. beskrive hvordan en kan beregne tillatt totalvekt og aksellast på kjøretøyet ved hjelp av vognkort og veglister
4. forstå hvordan last må være plassert og sikret med tanke på sikkerhet og best mulig utnyttelse av kjøretøy og last, vurdere riktig bruk av sikringsutstyr og uttrykke egne meninger om samfunnets holdninger og bransjens kultur når det gjelder sikringsutstyr
5. forklare faremoment ved bruk av arbeidsutstyr påmontert bussen, og forstå at slikt utstyr kan komme inn under andre opplæringsforskrifter
6. kjenne til at transport av farlig gods og spesialtransport er underlagt egne regelverk og beskrive hvilken kompetanse som kreves for å transportere farlig gods
7. kjenne til aktuelle bestemmelser i vegtrafikklovgivningen om øvingskjøring, pliktmessig avhold, fraktavtaler og forsikring for lastebil og gods
8. kjenne til kjøre- og hviletidsbestemmelsene og kunne anvende digital og analog fartsskriver

9. forstå hvordan hjernen bearbeider informasjon, og kjenne til hvordan hjernens funksjoner påvirkes av emosjoner, stress, søvn, ernæring og generell helse.
10. forstå hvordan en kan planlegge kjøringen i forhold til vilkår for bruk, forventete veg- og føreforhold og forklare miljømessige konsekvenser ut fra valg av kjørerute og kjøremåte
11. uttrykke egne meninger om samfunnets holdninger og bransjens kultur når det gjelder bruk av rusmidler i forbindelse med vegtrafikk
12. forstå hvordan kultur i bransjen og blant kolleger påvirker atferd og oppførsel
13. mestre å oppfatte trafikkbildet fullstendig ved å ha god observasjonsteknikk, ha kontroll over kjøretøyets blindsoner, kunne forutsi risikofulle situasjoner og handle på en måte som bidrar til sikkerhet
14. mestre å kjøre presist og behagelig, økonomisk og miljøvennlig, herunder ved kjøring i mot- og utforbakke, og på smal og svingete veg
15. mestre å kjøre sikkert og effektivt i forbindelse med kø, i tunnel og i mørket
16. mestre samhandling med andre trafikanter, bidra til god trafikkflyt og ha evne til å tilpasse seg andre trafikanters behov

Undervisningen skal legge til rette for at eleven når de målene som er fastsatt i forskrifta. Med tanke på å nå disse kan det arbeides med å nå flere mål samtidig, eller i annen rekkefølge, enn den som er fastsatt i forskrifta for vedkommende trinn eller del av kurs, jf. §§ 7-1 og 7-2.

Aktuelt innhold

I oversikten nedenfor er aktuelt innhold i undervisningen ordnet i tema i samsvar med målene. Oversikten er ikke uttømmende, men illustrerer hva undervisningen minst bør omfatte. Innenfor forskriftens rammer velger læreren selv, med utgangspunkt i elevens behov og tilgjengelige ressurser, øvingsområde m.m., metoder og rekkefølge i behandlingen av lærestoffet med tanke på å legge best mulig til rette for elevens læring.

3.1 Krav til fører i førerkortforskrift og annet regelverk

Aktuelt innhold

- Førerett
- Helsekrav
- Alderskrav
- Gyldighetstid
- Kjøreseddel
- Løyve
- Persontransport mot vederlag
- Befordringsvedtekter

3.2 Skilt og tunge kjøretøy

Aktuelt innhold

- Aktuelle skilt

- Kollektivfelt

3.3 Totalvekt og nyttelast

Aktuelt innhold

- Vognkort
- Totalvekt, egenvekt og nyttelast
- Aksellast
- Veglister og kart
- Passasjerer og bagasje

3. 4 Plassering og sikring av last

Aktuelt innhold

- Passasjer, bilbelte
- Sikkerhetshensyn ved plassering av bagasje og annen last

3.5 Arbeidsutstyr

Aktuelt innhold

- Løftelem
- Annet arbeidsutstyr

3.6 Transport av farlig gods

Aktuelt innhold

- Regler for transport av farlig gods i minibuss

3.7 Øvingskjøring, pliktmessig avhold, fraktavtaler og forsikring

Aktuelt innhold

- Regler for øvingskjøring
- Lov om pliktmessig avhold
- Fraktavtaler
- Forsikring for minibuss og gods
- Økonomisk ansvar

3.8 Kjøre- og hviletid

Aktuelt innhold

- Betjening av kjøretøyets fartsskriver
- Krav om oppbevaring av skiver
- Hvem forskrift om kjøre- og hviletid gjelder for
- Om lovlig kjøretid, påbudte pauser og hviletid

3.9 Hjernen

Aktuelt innhold

- Informasjonsbearbeiding

- Emosjoner
- Stress
- Søvn
- Ernæring
- Generell helse

3.10 Planlegging av kjøring

Aktuelt innhold

- Planlegge kjøringen ut fra vilkår for bruk av store kjøretøy, kart, veglister mv.
- Kjørelengde, kjøretid, sted og hyppighet av pauser
- Type veg, forventet standard, sikt- og føreforhold
- Forventninger om ulike trafikkmiljø og trafikale utfordringer
- Vurdere miljømessige konsekvenser ved valg mellom forskjellige kjøreruter
- Hvordan finne fram underveis
- Rutinemessig kontroll av kjøretøyet før hver kjøring

3.11 Berusende midler, samfunn og bransje

Aktuelt innhold

- Berusende, bedøvende og oppkvikkende midler
- Samfunnets holdninger
- Bransjens kultur
- Trafikksikkerhet

3.12 Atferd og oppførsel, kollegaer og bransje

Aktuelt innhold

- Atferd og oppførsel
- Påvirkning fra kollegaer og bransje
- Omdømme
- Ansvar

3.13 Kjøreprosessen

Aktuelt innhold

- Se-teknikk
- Blindsoner
- Forutseenhet
- Risiko
- Handlingsvalg
- Sikkerhet

3.14 Presis kjøring

Aktuelt innhold

- Presis kjøreteknikk
- Behagelig kjøring
- Økonomisk og miljøvennlig
- Mot- og utforbakke
- Smal og svingete veg

3.15 Kø, tunnel og mørke

Aktuelt innhold

- Se-teknikk
- Sikt
- Riktig bruk av påbudt og tillatt lysutstyr
- Forutse og oppfatte andres atferd og særlig risikoforhold
- Plassering og fartstilpassing
- Forholdsregler ved stans og parkering, spesielt i mørket
- Forholdsregler ved av- og påstigning, spesielt i mørket
- Forholdsregler ved av- og pålessing, spesielt i mørket

3.16 Kjørerytme og optimal kjøring

Aktuelt innhold

- Samhandling
- Andres behov
- Kjørerytme
- Trafikkflyt

3.17 Trinnvurdering jf. § 7-5

Trinnvurderingen gjennomføres mot slutten av trinn 3.

Trinn 4 Avsluttende opplæring klasse D

Opplæringen i trinn 4 skal bringe eleven fram til hovedmålet, og er i stor grad rettet mot elevens risikoforståelse.

I tillegg til de obligatoriske delene kommer nødvendig trening og perfeksjonering før førerprøven.

Mål for trinn 4, jf. § 23-5:
Etter å ha gjennomført trinn 4 skal eleven ha den kompetansen som er nødvendig for å kunne kjøre buss i samsvar med hovedmålet.

Elevene skal ha utviklet vilje til å ta ansvar, til å ta forholdsregler og til å samarbeide i trafikken.

Elevene skal gjennomføre obligatorisk kurs i ulykkesberedskap, jf. kap. 25, sikkerhetskurs på veg, jf. kap. 26, sikkerhetskurs på bane, jf. kap 28, og i tillegg ha tilstrekkelig øving.

Når det er hensiktsmessig kan kurs i ulykkesberedskap gjennomføres i trinn 2 eller trinn 3.

4.1 Kurs i ulykkesberedskap

Kurs i ulykkesberedskap er felles for klassene C1, C, D1 og D. Kurset er på 9 undervisnings-timer, og skal dekke temaene skadestedsledelse, livreddende førstehjelp, opptreden ved brann og røykutvikling, og psykiske reaksjoner. På kurset skal eleven lære å bruke effektivt de hjelpemidler en tungbilfører vanligvis har: mobiltelefon, brannslukningsapparat, tøy som kan brukes til slukkemiddel, varseltrekant, eget kjøretøy til eventuelt å sperre vegen med osv.

Personer som har førerett i en tung klasse fra før, er fritatt fra kurset.

Mål for kurs i ulykkesberedskap jf. § 25-2
Kurset skal bidra til at eleven kan være en ressursperson når en trafikkulykke eller krisesituasjon oppstår, og til at eleven med sin opptreden kan bidra til å redusere skadeomfanget ved trafikkulykker og eventuell brann på et skadested.

Eleven skal
1.gjennom demonstrasjoner og praktiske øvelser lære
   a) hvilke oppgaver som må gjøres ved et skadested før fagpersonell ankommer
   b) å varsle medisinsk nødtelefon og kjenne til dens funksjoner
   c) å sikre et skadested
2. gjennom demonstrasjoner og praktiske øvelser lære å
   a) foreta en rask og overfladisk vurdering av en skadet eller akutt syk person ved å se på, snakke med og ta på pasienten
   b) sikre frie luftveier hos både liggende og sittende pasienter
   c) stanse ytre blødninger
   d) stabilisere hode og nakke ved mistanker om skader i nakke og rygg
   e) utføre hjerte-lungeredning
   f) utføre tiltak som forebygger indre blødninger, sirkulasjonssvikt og nedkjøling

3. kjenne til
   a) hvordan kjøretøy som har farlig gods i lasten er merket
   b) aktuelle tiltak på et skadested hvor et kjøretøy som er merket etter ADR- forskriften er involvert
   c) generelle problemer ved røykutvikling og opptreden i røykfylte områder
   d) brann- og røykutvikling i tunneler, herunder evakueringsløsninger
   e) brann- og røykutvikling i kjøretøy, herunder evakueringsteknikk
   f) brannslukkingsapparater (plassering i kjøretøy, klargjøring, bruk og tømmetid)
   g) andre slukkemidler
   h) brannårsaker og brannutvikling
   i) hvordan branntilløp kan oppdages tidlig
   j) steder og områder i kjøretøy hvor det erfaringsmessig kan oppstå et branntilløp
4. delta i praktiske øvelser under veiledning og kunne
   a) klargjøre brannslukningsapparater til bruk
   b) slukke brann med pulverapparat og teppe
   c) bruke et egnet slokkemiddel på brann i kjøretøy og andre steder i forbindelse med en ulykke eller krisesituasjon
5. ha kunnskap om
   a) typiske kritiske situasjoner og ulykker i trafikken
   b) vanlige psykiske reaksjoner som kan forekomme hos de berørte
   c) hvordan kriserammede kan hjelpes: forskjellige metoder og modeller for hjelp, herunder selvhjelp og kollegastøtteordninger
   d) hvorfor krisehåndtering er viktig

Undervisningen skal legge til rette for at eleven når de målene som er fastsatt i forskrifta. Med tanke på å nå disse kan det arbeides med å nå flere mål samtidig, eller i annen rekkefølge, enn den som er fastsatt i forskrifta for vedkommende trinn eller del av kurs, jf. §§ 7-1 og 7-2.

Aktuelt innhold

I oversikten nedenfor er aktuelt innhold i undervisningen ordnet i tema i samsvar med målene. Oversikten er ikke uttømmende, men illustrerer hva undervisningen minst bør omfatte. Innenfor forskriftas rammer velger læreren selv, med utgangspunkt i elevens behov og tilgjengelige ressurser, øvingsområde m.m., metoder og rekkefølge i behandlingen av lærestoffet med tanke på å legge best mulig til rette for elevens læring.

4.1.1 Varsling og sikring av skadested

Aktuelt innhold

- Oppgaver som må gjøres ved et skadested før fagpersonell ankommer
- Varsling av medisinsk nødtelefon
- Å sikre et skadested

4.1.2 Livreddende førstehjelp

Aktuelt innhold

- Rask og overfladisk vurdering av en skadet eller akutt syk person ved å se på, snakke med og ta på pasienten
- Frie luftveier hos både liggende og sittende pasienter
- Stanse ytre blødninger
- Stabilisere hode og nakke ved mistanker om skader i nakke og rygg
- Hjerte-lungeredning
- Tiltak som forebygger indre blødninger, sirkulasjonssvikt og nedkjøling

4.1.3 Farlig gods

Aktuelt innhold

- Hvordan kjøretøy som har farlig gods i lasten er merket
- Aktuelle tiltak på et skadested hvor et kjøretøy som er merket etter ADR- forskriften er involvert

4.1.4 Brann og røykutvikling

Aktuelt innhold

- Generelle problemer ved røykutvikling og opptreden i røykfylte områder
- Brann- og røykutvikling i tunneler, herunder evakueringsløsninger
- Brann- og røykutvikling i kjøretøy, herunder evakueringsteknikk
- Brannslukkingsapparater (plassering i kjøretøy, klargjøring, bruk og tømmetid) andre slukkemidler
- Brannårsaker og brannutvikling
- Hvordan branntilløp kan oppdages tidlig
- Steder og områder i kjøretøy hvor det erfaringsmessig kan oppstå et branntilløp
- Kunne klargjøre brannslukningsapparater til bruk
- Slukke brann med pulverapparat og teppe
- Bruke et egnet slokkemiddel på brann i kjøretøy og andre steder i forbindelse med en ulykke eller krisesituasjon

4.1.5 Psykiske reaksjoner

Aktuelt innhold

- Typiske kritiske situasjoner og ulykker i trafikken
- Vanlige psykiske reaksjoner som kan forekomme hos de berørte
- Hvordan kriserammede kan hjelpes: forskjellige metoder og modeller for hjelp, herunder selvhjelp og kollegastøtteordninger
- Hvorfor krisehåndtering er viktig

Kommentarer til kurs i ulykkesberedskap:

Kurset skal bidra til at en tungbilfører kan være ressursperson fra det tidspunktet en trafikkulykke eller krisesituasjon oppstår til tidspunktet profesjonelt utrykningspersonell ankommer. Tungbilføreren har kjøretøyet og vegen som sin arbeidsplass. Det er stor mulighet for at en tungbilfører er blant de første som kommer til et ulykkessted. Busser er utstyrt med brannslukningsutstyr, og mange tunge kjøretøy har godt kommunikasjonsutstyr. Føreren har ofte bedre oversikt fra førerhuset enn en personbilfører. Ved å beherske

førstehjelp, rutiner for arbeid ved skadested og tiltak ved brann og røykutvikling, vil tungbilføreren kunne være en viktig ressursperson på et skadested. Føreren kan med sin opptreden bidra til å redusere skadeomfanget ved ulykker og eventuell brann på skadested. Kurset skal også forberede yrkessjåførene på den mentale påkjenningen det er å bli innblandet i en alvorlig ulykke.

Det kan være nyttig å trekke grensen mellom det som forventes av tungbilføreren og det som profesjonelle hjelpere skal gjøre. De profesjonelle har utstyr, erfaring og utdanning som kreves på et ulykkessted. I tillegg er de spesialiserte, slik at det oftest er flere hjelpepersoner på stedet. I kurset forutsettes det at tungbilføreren disponerer brannslukningsapparat, et plagg som kan brukes til å kvele branntilløp, et førstehjelpsskrin, varseltrekant og mobiltelefon. Vi forutsetter også at det er minst en person til på ulykkesstedet som kan bistå tungbilføreren. Uansett har tungbilføreren beskjedne hjelpemidler til disposisjon vurdert i forhold til de profesjonelle. Det er de enkle hjelpemidlene tungbilføreren skal lære å bruke. Han skal verken være politi, brannmann eller ambulanseutdannet. Han disponerer ikke utstyr for nakkestøtte, båre mv.

Temaene skal sees i sammenheng. En vesentlig del av kurset skal være praktiske øvelser. En innfallsvinkel kan være at tungbilføreren kommer først til noen simulerte ulykker, f. eks.

- møteulykke to personbiler, flere er skadet
- utforkjøringsulykke mc i sving, fører og passasjer er skadet
- bussulykke, bussfører og flere passasjerer er skadet
- lett lastebil/ lastebil med ADR-last har veltet
- brann i tunnel
- branntilløp og røykutvikling i buss

Elevene skal da iverksette tiltakene de mener er nødvendige. For at undervisningen skal bli effektiv, kan det være hensiktsmessig å la elevgrupper sirkulere fra stasjon til stasjon, hvor de utfører ulike oppgaver.

Merk: Elevene skal blant annet kjenne til evakueringsløsninger ved brann i buss og tunneler. I tilfeller hvor det simuleres røykutvikling ved hjelp av ufarlig røyk, skal elevene lære å bevege seg i områder hvor det ikke er røyk. Jamfør avsnittet om skjult læreplan i kapittel 1 Generell del.

4.2 Sikkerhetskurs på veg klasse D

I sikkerhetskurs på veg skal eleven beherske kjøring over tid under ulike forhold. I klasse D er kurset på 6 undervisningstimer. 1 time brukes til innledning og klargjøring. 4 timer skal være sammenhengende kjøring. Kurset avsluttes med 1 time til etterarbeid og oppsummering. Kjøretøyet skal tilsvare kravene ved førerprøven, jf. § 26-1.

Mål for sikkerhetskurs på veg, jf. § 26-3
Eleven skal gjennom opplevelse og erfaring videreutvikle sin kompetanse til å opptre slik at ulykkes unngås.

Eleven skal videreutvikle evne til refleksjon, til å ta andres perspektiv og til å velge kjøremåter med lav risiko.

Eleven skal kunne foreta de kjøreforberedelser som er førerens ansvar og kjøre forsvarlig i lengre sammenhengende tid

Eleven skal

1. planlegge en lengre sammenhengende kjøretur ved å
   a) bli klar over og anvende hjelpemidler som er vanlig å bruke for vedkommende kjøretøygruppe
   b) videreutvikle forståelse for hvordan hjernen bearbeider informasjon, og hvordan hjernens funksjoner påvirkes av emosjoner, personlighet, stress, søvn, ernæring og generell helse, samt hvordan kultur i bransjen, og blant kolleger, påvirker atferd og oppførsel, og drøfte hvordan dette kan tas hensyn til før og under kjøring, for at kjøringen skal bli mest mulig sikker
   c) utvikle forståelse for at kjøringen er en del av et sosialt samspill hvor det stilles spesielle krav til tungbilførerens vurdering av trafikksituasjonene
   d) utvikle forståelse for at føreren ved feilhandling, og utilstrekkelig sikring av last og passasjerer, kan forårsake alvorlige ulykker, og at konsekvensene etter en tungbilulykke ofte blir dramatiske.
2. gjennomføre kjøreturen og
   a) kontrollere kjøretøy, dekk, bremser og nav med tanke på eventuell varmgang, sikkerhetsutstyr, lastsikring og plassering av bagasje før, under, og etter kjøring
   a) videreutvikle sin evne til å oppfatte trafikkbildet fullstendig og iverksette nødvendige handlinger ved å vurdere vegens videre forløp og planlegge møtesituasjoner, vurdere trafikken bak og eventuelt finne steder hvor andre kan slippes forbi, og kjøre riktig til og fra stoppested
   b) videreutvikle sin evne til å oppfatte risiko ved å vurdere mulighet for forbikjøring kontinuerlig, tilpasse kjøringen ut fra at møtende som foretar forbikjøring kan feilvurdere, ta spesielle hensyn ved kjøring på smal og svingete veg, og under vanskelige kjøreforhold, ivareta informasjonsbehovet ved vending og rygging, vurdere eventuelle tiltak med bakgrunn i føreforholdene, ha nødvendig sikkerhetsmargin på begge sider slik at oppmerksomheten hovedsakelig kan rettes mot trafikale forhold, ta hensyn til møtende trafikk, hindringer, vegbredde, vegoppmerking m.m., vurdere om andre kan misforstå hvordan videre kjøring er planlagt, holde riktig avstand til andre trafikanter, foreta riktig sporvalg og begrunne sine handlingsvalg og -tendenser
   c) videreutvikle sin evne til å kjøre på en måte som gir god trafikkavvikling og lav risiko, god driftsøkonomi og minst mulig miljøbelastning
3. reflektere over sine erfaringer og opplevelser ved å
   a) drøfte disse med sine medelever og lærere
   b) beskrive og begrunne egne valg og kjøremåter
   c) vurdere egne sterke og svake sider som bilførere og velge ut områder med utviklingsmuligheter
   d) lytte til og forstå lærerens vurdering av elevens kjørekompetanse.

Undervisningen skal legge til rette for at eleven når de målene som er fastsatt i forskrifta. Med tanke på å nå disse kan det arbeides med å nå flere mål samtidig, eller i annen rekkefølge, enn den som er fastsatt i forskrifta for vedkommende trinn eller del, jf. §§ 7-1 og 7-2.

Aktuelt innhold
I oversikten nedenfor er aktuelt innhold i undervisningen ordnet i tema i samsvar med målene. Oversikten er ikke uttømmende, men illustrerer hva undervisningen minst bør omfatte. Innenfor forskriftas rammer velger læreren selv, med utgangspunkt i elevens behov og tilgjengelige ressurser, øvingsområde m.m., metoder og rekkefølge i behandlingen av lærestoffet med tanke på å legge best mulig til rette for elevens læring.

4.2.1 Planlegging av kjøretur

Aktuelt innhold

- Hjelpemidler ved planlegging av kjøring
- Hvordan hjernen bearbeider informasjon
- Emosjoner, personlighet, generell helse
- Rutiner for søvn, hvile, avreisetidspunkt
- Kultur i bransjen og blant kollegaer
- Trafikk er et sosialt samspill
- Spesielle krav

4.2.2 Sammenhengende kjøring

Aktuelt innhold

- Oppfatting av trafikkbildet
- Vegens videre forløp
- Møtende og planlegging av møtesituasjoner
- Trafikk bak
- Bruk av speil ved kjøring ut og inn av holdeplass
- Overheng
- Forbikjøringssituasjoner
- Smal og svingete veg
- Vanskelige føreforhold
- Hindringer, vegbredde, vegoppmerking
- Nødvendig sikkerhetsmarginer og avstand til andre trafikanter
- Sporvalg
- Muligheter for at andre misforstår hvordan videre kjøring er planlagt
- Kjørerytme og trafikkavvikling
- Utnytting av motorkraft, gir- og bremsesystem
- Førerassistansesystemer
- Miljø og driftsøkonomi
- Begrunnelse for handlingsvalg

4.2.3 Refleksjon og oppsummering

Aktuelt innhold

- Erfaringsdeling og meningsutveksling
- Refleksjon over egne erfaringer og opplevelser
- Kjørekompetanse/kjøredyktighet
- Verdier, normer og holdninger
- Handlings- og vurderingstendenser og mulige konsekvenser av disse i trafikal sammenheng
- Egne sterke og svake sider som tungbilfører og utviklingsmuligheter
- Lærerens vurdering

Kommentarer til sikkerhetskurs på veg:

Det er viktig at eleven ikke tilrådes å gjennomføre sikkerhetskurs på veg for tidlig. Eleven skal kjøre i flere timer sammenhengende uten at reaksjonsmønsteret svekkes av tretthet. Elevens utholdenhet, konsentrasjon og risikoforståelse skal settes på prøve. Kjøringen skal skje i områder med variert miljø. Spesielt skal eleven kjøre på veg hvor tunge kjøretøy ofte er innblandet i ulykker. Dette gjelder kjøring på veger med høy fartsgrense, kjøring på smal, svinget landeveg og kjøring i bratte utfor- og motbakker. Risikoforståelse er et sentralt element, og eleven skal i sterk grad trenes i å kunne vurdere faren for møteulykker.

På kurset skal det ikke gis vanlig instruksjon. I noen tilfeller kan det likevel være effektivt at læreren forbereder eleven mentalt på en situasjon som skal løses. Læreren kan i god tid gi en kort beskrivelse av vegens videre forløp, risikomomenter eller andre problem som skal takles, uten å gi løsningsforslag. Læreren bør unngå teoretiske utredninger i ettertid om hvordan et problem skulle vært løst. I stedet må kjøreruten legges opp slik at eleven får anledning til å løse samme problem i en senere situasjon, etter om nødvendig å ha fått noen tips fra lærer.

4.3 Lastsikringskurs

Det er ikke krav om lastsikringskurs i klasse D.

4.4 Sikkerhetskurs på bane

Kurset er felles for klasse C og D. Eleven skal senest ett år etter å ha fått førerkort i klasse C eller D ha gjennomført kurset dersom det ikke er gjennomført tidligere. Kurset skal gjennomføres på baneanlegg som er godkjent av vegdirektoratet.

Mål for sikkerhetskurs på bane jf. § 28-2
Kurset skal bidra til at eleven kan fatte riktige beslutninger om kjøring under vanskelige føreforhold

Eleven skal

1. kjenne til
   a) hovedmålet for kurset
   b) sikkerhetsrutinene som gjelder på banen, og hvordan bruk av sikkerhetsrutiner også utenfor banen, kan forhindre tungbilulykker på veg
   c) risikoen ved ikke å bruke bilbelte

2. gjennom demonstrasjoner og praktiske øvelser erfare
   a) hvordan trafikanter kan være skjult i området rundt et stort kjøretøy
   b) at førerens sittestilling har stor betydningen for omfanget av blindsonen foran kjøretøyet
   c) bremse- og stopplengde for personbil, buss og lastebil
   d) hvordan kjøretøyets tyngde og veggrep virker inn på bremselengden
   e) hvordan føreren kan påvirke styre- og bremseresultat
   f) at styre- og bremseresultatet endres ved endret fart
   g) at forskjellig last, dekkutrusning og ulike typer utstyr virker inn på styre- og bremseresultat
   h) at feilvurdering av bakkens fall og veggrep virker inn på styre- og bremseresultat
3. erfare
   a) hvilken betydning lastens plassering har for kjøretøyets egenskaper
   b) ulike bremsemetoder og konsekvenser av feilhandling
   c) fordeler og ulemper med ulike bremsesystemer
   d) konsekvenser av overbremset og underbremset aksel
   e) virkning av drivhjulsbremser
   f) nytten av forholdsregler ved bruk av vegskulder under kjøring
   g) eget valg av kjøremåte med forskjellige typer kjøretøy som er ulikt utstyrt og lastet
4. erfare spesielle risikomomenter ved kjøring med
   a) buss med midtmotor kontra hekkmotor
   b) automatgiret buss
   c) automatgiret buss med hjelpebrems
5. være med å drøfte
   a) egne holdninger og kjørevaner
   b) ulykkerisiko, skadeomfang, samt konsekvenser av typiske tungbilulykker
   c) hva feilhandlinger utført på banen eventuelt ville forårsaket ved kjøring i trafikk
   d) at trafikkulykker nesten uten unntak skyldes menneskelige feilhandlinger
   e) at føreren plikter å tilpasse farten etter ulike føreforhold
   f) at en tungbilførers feilhandling ofte har alvorlige konsekvenser
6. med bakgrunn i erfaringene på banen
   a) vurdere sin egen kjørekompetanse
   b) foreslå kjøreatferd som kan redusere risikoen for ulykker
   c) trekke selvstendige konklusjoner med hensyn til sikker avstand til den som kjører foran
   d) forstå at en tungbilfører under visse føreforhold ikke skal kjøre i det hele tatt

Undervisningen skal legge til rette for at eleven når de målene som er fastsatt i forskrifta. Med tanke på å nå disse kan det arbeides med å nå flere mål samtidig, eller i annen rekkefølge, enn den som er fastsatt i forskrifta for vedkommende trinn eller del, jf. §§ 7-1 og 7-2.

Aktuelt innhold

I oversikten nedenfor er aktuelt innhold i undervisningen ordnet i tema i samsvar med målene. Oversikten er ikke uttømmende, men illustrerer hva undervisningen minst bør omfatte. Innenfor forskriftas rammer velger læreren selv, med utgangspunkt i elevens behov og tilgjengelige ressurser, øvingsområde m.m., metoder og rekkefølge i behandlingen av lærestoffet med tanke på å legge best mulig til rette for elevens læring.

4.4.1 Hovedmål og sikkerhetsrutiner

Aktuelt innhold

- Hovedmålet for kurset
- Sikkerhetsrutinene som gjelder på banen, og hvordan bruk av sikkerhetsrutiner også utenfor banen, kan forhindre tungbilulykker på veg
- Risikoen ved ikke å bruke bilbelte
- Hvordan trafikanter kan være skjult i området rundt et stort kjøretøy
- At førerens sittestilling har stor betydningen for omfanget av blindsonen foran kjøretøyet

4.4.2 Bremse- og stopplengde for ulike kjøretøy og forhold som virker inn på styre- og bremseresultatet

Aktuelt innhold

- Bremse- og stopplengde for personbil, buss og buss/minibuss
- Hvordan kjøretøyets hastighet virker inn på bremselengden
- Hvordan føreren kan påvirke styre- og bremseresultat
- At forskjellig last, dekkutrusning og ulike typer utstyr virker inn på styre- og bremseresultat
- At feilvurdering av bakkens fall og veggrep virker inn på styre- og bremseresultat

4.4.3 Lastens betydning og ulike bremsemetoder og konsekvenser av feilhandlinger

Aktuelt innhold

- Hvilken betydning lastens plassering har for kjøretøyets egenskaper
- Ulike bremsemetoder og konsekvenser av feilhandling
- Fordeler og ulemper med ulike bremsesystemer
- Konsekvenser av overbremset og underbremset aksel
- Virkning av drivhjulsbremser
- Nytten av forholdsregler ved bruk av vegskulder
- Eget valg av kjøremåte med forskjellig typer kjøretøy som er ulikt utstyrt og lastet

4.4.4 Kjøring med buss

Aktuelt innhold

- Automatgiret buss
- Automatgiret buss med hjelpebrems
- Buss med to og tre aksler

4.4.5 Konsekvenser av feilhandlinger

Aktuelt innhold

- Egne holdninger og kjørevaner
- Ulykkerisiko, skadeomfang, samt konsekvenser av typiske tungbilulykker
- Hva feilhandlinger utført på banen eventuelt ville forårsaket ved kjøring i trafikk
- At trafikkulykker nesten uten unntak skyldes menneskelige feilhandlinger
- At føreren plikter å tilpasse farten etter ulike føreforhold
- At en tungbilførers feilhandling ofte har alvorlige konsekvenser

4.4.6 Egne valg

Aktuelt innhold

- Vurdere sin egen kjørekompetanse
- Foreslå kjøreatferd som kan redusere risikoen for ulykker
- Trekke selvstendige konklusjoner med hensyn til sikker avstand til den som kjører foran
- Få erfare eget valg av kjøremåte med forskjellige typer kjøretøy som er ulikt utstyrt og lastet
- Forstå at en tungbilfører under visse føreforhold ikke skal kjøre i det hele tatt

Kommentarer til sikkerhetskurs på bane klasse C og D:

Kurset skal medvirke til at ulykker med store kjøretøy unngås. Eleven skal få oppgaver relatert til vanlige tungbilulykker, og som ikke kan utføres på vanlig veg av sikkerhetsmessige eller praktiske årsaker. Det legges vekt på at eleven får kunnskaper om hvordan ulike kjøretøy med ulikt utstyr og last oppfører seg på vegen under ulike førerforhold. Kurset er lagt til trinn 4, og det forutsettes derfor at eleven kan kjøre selvstendig uten nærmere instruksjon.

Flere av øvelsene skal gjennomføres som demonstrasjoner. Som eksempel kan nevnes sammenligning av bremselengde for liten og stor bil og konsekvensen av at et forhjul kommer utenfor asfaltkanten. Det er likevel vesentlig at demonstrasjoner og teorisekvenser ikke overskygger elevens tid bak rattet.

Læreplanens tema 2.14 blindsoner blir repetert i dette kurset. Emnet er i seg selv viktig, samtidig som det har betydning for sikkerheten på banen.

Kurset er felles for elever som skal ha førerkort i klasse C og D. I de tilfeller eleven bare skal ha førerkort i en av klassene, skal eleven fortrinnsvis kjøre med kjøretøy som hører inn under den aktuelle klassen. Tema 4.4.6 har likevel overføringsverdi til klasse C.

4.5 Tilstrekkelig øving

Eleven skal i tillegg til sikkerhetskurs på veg ha tilstrekkelig øving til å kunne kjøre i samsvar med hovedmålet.

Aktuelt innhold

- Supplerende øving ved trafikkskole
- Privat øving

Kommentarer:

Det er viktig at eleven skaffer seg nok øving til å kunne kjøre i samsvar med hovedmålet før han eller hun går opp til førerprøven.

Kapittel 4 Opplæring i klasse DE

Hovedmål for opplæringen til førerkort klasse DE jf. § 24-1
Etter å ha gjennomført opplæringen for klasse DE skal eleven ha den kompetansen som er nødvendig for å kunne kjøre vogntog forsvarlig, og for å kunne ivareta de oppgaver som er bussførerens ansvar.

Eleven skal ha de kunnskaper og ferdigheter, den selvinnsikt og risikoforståelse, som er nødvendig for å kjøre på en måte som

- er trafikksikker
- gir god samhandling
- fører til god trafikkavvikling
- er mest mulig økonomisk og ressursvennlig
- gjør at kjøretøy og veg ikke utsettes for unødig slitasje
- tar hensyn til helse, miljø og andres behov
- er i samsvar med gjeldende regelverk

Eleven skal kunne

- utføre kontroll og tilsyn med kjøretøyet som er en førers ansvar
- sikre lasten forsvarlig
- ha omtanke for passasjerene
- fatte riktige beslutninger om kjøring under vanskelige kjøreforhold
- være en ressursperson i krisesituasjoner på vegen

Trinnvis opplæring

Trinn 1 anses som dekket gjennom opplæringen i klasse D. Målene i ett trinn angir forutsetningene for å ha et godt utbytte av undervisningen i det neste trinnet. Læringsmomentene i hvert trinn forutsettes videreført i neste trinn. Målene for trinn 2-4 angir samlet den kompetansen som kreves for å få førerett i klasse DE.
Lærestoffet for klasse DE bygger på at eleven har den kompetansen som læreplanen for klasse D beskriver. Når lærestoff gjentas, er det fordi temaet skal utdypes og tilpasses kjøring med vogntog. Ved planleggingen av opplæringsforløpet må det tas hensyn til elevens erfaringsbakgrunn. Den obligatoriske opplæringen er et minimum alle må gå gjennom. De fleste elever vil ha behov for mer omfattende opplæring og kjøretrening.

Trinn 1
Grunnkurs tunge kjøretøy er obligatorisk. Elever som har førerkort i en annen tung klasse er likevel fritatt for kurset. På trinn 1 er målene hovedsakelig rettet mot elevens risikoforståelse og trafikksystemet. Kurset skal bidra til at eleven får en grunnleggende forståelse for hva kjøring med tunge kjøretøy innebærer.

Trinn 2
På trinn 2 skal eleven lære å mestre kjøretøyet rent kjøreteknisk, uten å måtte rette oppmerksomheten mot andre trafikanter. Det er ikke fastsatt et bestemt timetall for

undervisningen på dette trinnet. Elevens kjøreferdigheter bestemmer omfanget av undervisningen. For eksempel vil en elev som allerede har førerkort og kjøreerfaring med lastebil, normalt ha behov for mindre opplæring på dette trinnet enn en elev som bare har førerkort for personbil.

Mot slutten av trinnet skal eleven gjennomføre en trinnvurdering i samsvar med § 7-5. Eleven skal, med utgangspunkt i sine prestasjoner, ta stilling til i hvilken grad målet for trinnet er nådd og om grunnlaget for videre opplæring er tilstrekkelig. Læreren skal gi eleven en tilråding i spørsmålet om eleven har den kompetansen som er nødvendig for å få et godt utbytte av opplæringen i neste trinn.

Trinn 3

I trinn 3 er målene rettet mot elevens læring av trafikale ferdigheter i varierte veg- og trafikkmiljø. Eleven må også ha kunnskap om bestemmelsene i vegtrafikklovgivningen som regulerer kjøringen. Det er ikke fastsatt minste timetall for undervisningen siden elevene har ulik erfaringsbakgrunn.

Mot slutten av trinnet skal eleven gjennomføre en trinnvurdering i samsvar med § 7-5. Eleven skal, med utgangspunkt i sine prestasjoner, ta stilling til i hvilken grad målet for trinnet er nådd og om grunnlaget for videre opplæring er tilstrekkelig. Læreren skal gi eleven en tilråding i spørsmålet om eleven har den kompetansen som er nødvendig for å få et godt utbytte av opplæringen i neste trinn.

Trinn 4

Målene på trinn 4 er hovedsakelig rettet mot elevens risikoforståelse knyttet til det å kjøre buss med tilhenger. Eleven skal gjennomføre kurs i sikring og merking av last. Kurset i sikring og merking av last kan også tas på trinn 2 eller 3 når dette er mest hensiktsmessig og grunnleggende opplæring i lastsikring som beskrevet i trinn 3 er gjennomført.

Kapittel 5 Trinnmål, kursmål, delmål og aktuelt innhold klasse DE

Trinn 1 klasse DE

Trinn 1 er dekket gjennom opplæringen for klasse D jf. § 24-2.

Trinn 2 Grunnleggende kjøretøy- og kjørekompetanse klasse DE

Gjennom opplæringen i trinn 2 skal eleven lære å mestre kjøretøyet rent kjøreteknisk, uten å måtte rette oppmerksomheten mot andre trafikanter. God kjøreteknisk ferdighet er nødvendig for å få utbytte av treningen i trinn 3, og vil også innebære at kjøringen er økonomisk og mest mulig miljøvennlig. Kunnskapsstoffet skal bidra til at eleven lærer de kjøretekniske ferdighetene raskere og med mer forståelse, og til at eleven skal kunne ivareta førerens ansvar for kontroll og tilsyn med kjøretøyet.

Det er ikke fastsatt minste timetall for opplæring på dette trinnet. Omfanget av undervisningen må tilpasses elevens forutsetninger.

Eleven skal gjennomføre obligatorisk trinnvurdering mot slutten av trinn 2, jf. § 7-5.

Innholdet i undervisningen forutsettes å bli videreført i trinn 3 og 4, samtidig som det er en del av grunnlaget for oppgavene som blir gitt ved førerprøven.

Mål for trinn 2 jf. § 24-3

Etter å ha gjennomført trinn 2 skal eleven ha den kompetansen som er nødvendig for å ha godt utbytte av trafikal opplæring i trinn 3.

Eleven skal ha så god kjøreteknisk ferdighet at oppmerksomheten kan flyttes fra eget kjøretøy til trafikkbildet og samhandlingen med andre trafikanter.

Eleven skal gjennom hele trinnet drøfte sin egen motivasjon og vilje til å anvende kunnskaper og ferdigheter som tilegnes gjennom trinnet. Eleven skal i aktuelle deler av trinnet vurdere sin egen ferdighet i å bruke, oppdage mangler ved, vogntoget.

Eleven skal

1. beskrive hvordan ulike tilhengere for buss er bygd opp
2. beskrive ulike tilhengerkoplinger, betjene disse og forklare og utføre nødvendig kontroll og vedlikehold
3. kontrollere kraftforbindelsen mellom buss og tilhenger
4. beskrive grunnleggende oppbygging av bremser på aktuelle tilhengere, forklare kontrollpunkter og alarmfunksjoner og kunne utføre nødvendig ettersyn og kontroll
5. gjengi krav til lysutstyr og refleks på tilhenger, beskrive vanlige feil og kontrollere utstyret
6. avgjøre hva som er nødvendig daglig ettersyn og vurdere hva som må utbedres før kjøring finner sted
7. kople til og fra ulike slag tilhengere

8. kjøre vogntog rett fram og i sving med observasjon, tegngiving og plassering som gir god kommunikasjon og tilstrekkelig sikkerhetsmargin
9. forklare hvordan føreren må opptre for å redusere områdene rundt kjøretøyet hvor andre trafikanter kan være skjult og tilpasse atferden etter dette
10. forklare risiko for tap av veggrep og velt ved kjøring i sving med ulike slag tilhengere, og tilpasse observasjon, fart og plassering i tråd med dette
11. forklare riktig kjøring i utforbakker og tilpasse kjøringen etter sikt, føre, last, bremsinnretninger, girsystem, motorbremsekraft og økonomi
12. forklare riktig kjøring i motbakker og tilpasse kjøringen etter sikt, føre, last, bremsinnretninger, girsystem, motorkraft og økonomi
13. forklare og utføre forsvarlig rygging mot angitte mål med minst mulig påkjenning på kjøretøyene, vurdere bruk av medhjelper og forklare hvordan denne skal instrueres

Undervisningen skal legge til rette for at eleven når de målene som er fastsatt i forskrifta. Med tanke på å nå disse kan det arbeides med å nå flere mål samtidig, eller i annen rekkefølge, enn den som er fastsatt i forskrifta for vedkommende trinn eller del, jf. §§ 7-1 og 7-2.

Aktuelt innhold

I oversikten nedenfor er aktuelt innhold i undervisningen ordnet i tema i samsvar med målene. Oversikten er ikke uttømmende, men illustrerer hva undervisningen minst bør omfatte. Innenfor forskriftas rammer velger læreren selv, med utgangspunkt i elevens behov og tilgjengelige ressurser, øvingsområde m.m., metoder og rekkefølge i behandlingen av lærestoffet med tanke på å legge best mulig til rette for elevens læring.

2.1 Tilhengerens oppbygning

Aktuelt innhold

- Generell oppbygning
- Ramme og aksler
- Påbygg

2.2 Tilhengerkoplinger

Aktuelt innhold

- Ulike koplingstyper
- Låsingsanordninger
- Betjening, kontroll og vedlikehold
- Sikkerhetslenke

2.3 Kraftforbindelsen mellom buss og tilhenger

Aktuelt innhold

- Komponenter som inngår i kraftforbindelsen
- Systematisk kontroll
- Andre måter å reise

2.4 Tilhengerbremser

Aktuelt innhold

- Oppbygning og virkemåte
- Kontrollpunkt
- Alarmfunksjoner
- Funksjonskontroll parkeringbrems
- Funksjonskontroll driftsbrems
- Ettersyn og vedlikehold

2.5 Lys og refleks

Aktuelt innhold

- Krav
- Tillatt lysutstyr
- Vanlige feil
- Kontroll

2.6 Daglig ettersyn

Aktuelt innhold

- Kontroll før kjøring
- Kontroll under kjøring
- Forskriftsmessig og forsvarlig stand

2.7 Til og frakopling av tilhenger

Aktuelt innhold

- Framgangsmåte ved til- og frakopling
- Faremoment

2.8 Kjøring rett fram og i sving

Aktuelt innhold

- Obserevasjon
- Tegngivning
- Plassering
- Kommunikasjon
- Sikkerhetsmarginer

2.9 Sikt, blindsoner og tilpassing av atferd

Aktuelt innhold

- Speil
- Blindsoner
- Bruk av medhjelper
- Tilpassing av kjøringa

2.10 Fare for tap av veggrep, fare for velt og tilpassing av kjøringa

Aktuelt innhold

- Veggrep
- Bremsetilpassing
- Vektforhold mellom buss og tilhenger
- Tyngdepunkt
- Plassering av last og stabilitet
- Tilpassing av fart og kurveradius

2.11 Kjøring i utforbakke

Aktuelt innhold

- Sikt
- Føre
- Last
- Fartsreduksjon før bakken
- Bremseteknikk
- Girsystem og valg av gir

2.12 Kjøring i motbakke

Aktuelt innhold

- Sikt
- Føre
- Last
- Fartstilpassing før bakken
- Tidspunkt for valg av gir

2.13 Rygging

Aktuelt innhold

- Rygge, vende og parkere i lav fart med minst mulig påkjenning på kjøretøyene
- Rygge mot angitte mål
- Vurdere behov for medhjelper
- Sikkerhetsmarginer

2.14 Trinnvurdering jf. § 7-5

- Trinnvurderingen gjennomføres mot slutten av trinn 2.

Trinn 3 Trafikal del klasse DE

Gjennom opplæringen i trinn 3 skal eleven lære å beherske kjøring i variert trafikk. Eleven må også tilegne seg kunnskap om aktuelle bestemmelser i vegtrafikklovgivningen. Ved avslutningen av trinnet skal elevens ferdighet være slik at kjøringen er tilnærmet selvstendig

Det er ikke fastsatt minste timetall for opplæringen på dette trinnet. Undervisningen må tilpasses elevens erfaringsbakgrunn.

Eleven skal gjennomføre obligatorisk trinnevaluering mot slutten av trinn 3, jf. § 7-5.

Innholdet i trinn 3 forutsettes å bli videreført i trinn 4, samtidig som de vil være en del av grunnlaget for oppgavene som blir gitt ved førerprøven.

Mål for trinn 3 jf. § 24-4

Etter å ha gjennomført trinn 3 skal eleven ha den kompetansen som er nødvendig for å ha godt utbytte av den avsluttende opplæringen i trinn 4.

Eleven skal ha kunnskap om aktuelle bestemmelser i vegtrafikklovgivningen og kunne kjøre sikkert og selvstendig i variert trafikk.

Eleven skal gjennom hele trinnet drøfte sin egen motivasjon og vilje til å anvende kunnskaper og ferdigheter som tilegnes gjennom trinnet. Eleven skal i aktuelle deler av trinnet vurdere sin egen ferdighet til å kjøre i god samhandling med andre.

Eleven skal

1. beskrive hvordan en kan beregne tillatt totalvekt og nyttelast for minibuss, tilhenger og vogntoget ved hjelp av vognkort, veglister og andre aktuelle hjelpemidler
2. forstå hvordan last må være plassert og sikret med tanke på sikkerhet og best mulig utnyttelse av kjøretøy og last, vurdere riktig bruk av sikringsutstyr og uttrykke egne meninger om samfunnets holdninger og bransjens kultur når det gjelder sikringsutstyr
3. forstå hvordan en kan planlegge kjøringen i forhold til vilkår for bruk, forventete veg- og føreforhold og forklare miljømessige konsekvenser ut fra valg av kjørerute og kjøremåte
4. mestre å oppfatte trafikkbildet fullstendig ved å ha god observasjonsteknikk, ha kontroll over kjøretøyets blindsoner, kunne forutsi risikofulle situasjoner og handle på en måte som bidrar til sikkerhet
5. mestre tilhengerens innvirkning på kjøringen
6. mestre å kjøre presist og behagelig, sikker, økonomisk og miljøvennlig, herunder ved kjøring i mot- og utforbakke og på smal svingete veg
7. mestre samhandling med andre trafikanter, bidra til god trafikkflyt og ha evne til å tilpasse seg andre trafikanters behov

Undervisningen skal legge til rette for at eleven når de målene som er fastsatt i forskrifta.

Med tanke på å nå disse kan det arbeides med å nå flere mål samtidig, eller i annen rekkefølge, enn den som er fastsatt i forskrifta for vedkommende trinn eller del av kurs, jf. §§ 7-1 og 7-2.

Aktuelt innhold
I oversikten nedenfor er aktuelt innhold i undervisningen ordnet i tema i samsvar med målene. Oversikten er ikke uttømmende, men illustrerer hva undervisningen minst bør omfatte. Innenfor forskriftas rammer velger læreren selv, med utgangspunkt i elevens behov og tilgjengelige ressurser, øvingsområde m.m., metoder og rekkefølge i behandlingen av lærestoffet med tanke på å legge best mulig til rette for elevens læring.

3.1 Beregning av nyttelast

Aktuelt innhold
- Aksellast
- Totalvekt
- Brukskrav
- Nyttelast for minibuss, tilhenger og vogntog

3.2 Plassering og sikring av last

Aktuelt innhold
- Aksellast og koplingslast
- Kjøreegenskaper
- Tyngdepunkt og veltefare
- Sikring, krav, utstyr og metoder
- Samfunnets holdninger
- Kultur i bransjen

3.3 Planlegging av kjøring

Aktuelt innhold
- Vilkår for bruk
- Føre
- Miljø
- Kjøremåte

3.4 Overblikk og sikker kjøring

Aktuelt innhold
- Se-teknikk
- Blindsoner
- Risikosituasjoner
- Tilpassing av kjøremåten

3.5 Tilhengerens innvirkning på kjøringa

Aktuelt innhold

- Bremsestrekning
- Veltefare
- Systematisk observasjon av tilhengeren
- Utnytte siktsoner
- Bruk av speil
- Behov for å låne plass ved sving
- Tilpassing av kjøremåten

3.6 Presis, sikker og behagelig kjøring

Aktuelt innhold

- Presis kjøreteknikk
- Behagelig kjøremåte som tar hensyn til passasjerer og last
- Flyt
- Utfor- og motbakke
- Smal veg
- Etterkontroll ved passering av hindringer og myke trafikanter
- Overblikk og kontroll over eventuell trafikk bak og ved siden av kjøretøyet før og etter plassendring

3.7 Samhandling

Aktuelt innhold

- Flyt
- Andres behov

3.8 Trinnvurdering jf. § 7.5

- Trinnvurderingen gjennomføres mot slutten av trinn 3.

Trinn 4 Avsluttende opplæring klasse DE

Opplæringen i trinn 4 skal bringe eleven fram til hovedmålet, og er i stor grad rettet mot elevens risikoforståelse.

Mål for trinn 4 jf. § 24-5
Etter å ha gjennomført trinn 4 skal eleven ha den kompetansen som er nødvendig for å kunne kjøre vogntog i samsvar med hovedmålet.

Eleven skal ha utviklet vilje til å ta ansvar, til å ta forholdsregler og til å samarbeide i trafikken.

I tillegg til kurs i sikring og merking av last for klassene BE, D1E, DE og T, jf. § 27-1, skal eleven ha tilstrekkelig øving for å kunne kjøre i samsvar med hovedmålet, jf. 24-5.

Kurset i lastsikring kan også tas på trinn 2 eller 3 når dette er mest hensiktsmessig og grunnleggende opplæring i lastsikring som beskrevet i trinn 3 er gjennomført.

4.1 Sikkerhetskurs på veg

Det er ikke krav til sikkerhetskurs på veg i klasse DE.

4.2 Sikkerhetskurs på bane

Det er ikke krav til sikkerhetskurs på bane i klasse DE

4.3 Kurs i sikring og merking av last - klassene B kode 96, BE, D1E, DE og T

Kurset er felles for klasse B kode 96, BE, D1E, DE og T. Kurset omhandler sikring og merking av last på tilhenger. Kurset omfatter 2 undervisningstimer. Av dette skal 1 time være praktisk øving i merking og sikring av last på tilhenger med maksimalt 4 elever i gruppen.

Mål for kurs i sikring og merking av last - klassene B kode 96, BE, D1E, DE og T, jf. § 27-1.
Eleven skal forstå behovet for å sikre og merke last, og få nødvendig øving i å sikre last på tilhenger.

Elevene skal

1. vite at mangelfull sikring har årsak i menneskelig svikt, kan forårsake tragedier og få store konsekvenser
2. kjenne til regelverket som gjelder for sikring av last på kjøretøy og for transport av farlig gods når føreren ikke har særskilt kompetansebevis
3. gjennom demonstrasjon oppleve kreftene som virker inn på lasten under kjøring, friksjonens betydning og bli kjent med ulike metoder for sikring av last som stempling, surring, låsing og dekking
4. gjøre rede for spesielle faremoment ved last som er feil plassert, last med høyt tyngdepunkt, hengende last, flytende last, levende dyr og persontransport
5. øve på å
    a) plassere, sikre og merke lang last tilsvarende en tømmerstokk
    b) plassere og sikre et kolli med minstemål 1x1x1 meter

c) plassere og sikre annen last som rundballe eller storsekk, vekt minst 350 kg

6. forstå behovet for vedlikehold og avgjøre om lastsikringsutstyret er i forsvarlig stand

Undervisningen skal legge til rette for at eleven når de målene som er fastsatt i forskrifta. Med tanke på å nå disse kan det arbeides med å nå flere mål samtidig, eller i annen rekkefølge, enn den som er fastsatt i forskrifta for vedkommende del, jf. §§ 7-1 og 7-2.

Aktuelt innhold

I oversikten nedenfor er aktuelt innhold i undervisningen ordnet i tema i samsvar med målene. Oversikten er ikke uttømmende, men illustrerer hva undervisningen minst bør omfatte. Innenfor forskriftens rammer velger læreren selv, med utgangspunkt i elevens behov og tilgjengelige ressurser, øvingsområde m.m., metoder og rekkefølge i behandlingen av lærestoffet med tanke på å legge best mulig til rette for elevens læring.

4.3.1 Årsaker til og konsekvenser av mangelfull sikring av last

Aktuelt innhold

- Risikoforhold ved mangelfull sikring av las
- Årsaker til mangelfull sikring
- Ulykker og menneskelige tragedier som følge av mangelfull sikring

4.3.2 Regelverkets krav

Aktuelt innhold

- Hovedkravene som stilles til sikring av last og til sikringsutstyr
- Sikring av spesiell last krever spesiell kunnskap
- Regler for transport av personer og av dyr
- Regler for transport av farlig gods i landbruk og skogbruk for førere som ikke har særskilt kompetansebevis

4.3.3 Behov for sikring og valg av sikringsmetode og -utstyr

Aktuelt innhold

- Bråbrems med usikret kolli
- Kjøring i sving med usikret kolli
- Akselerasjon med usikret kolli
- Størrelse og retning og friksjonens innvirkning på de krefter som virker inn på last under kjøring
- Ulike metoder for sikring av last som stempling, surring, låsing og dekking
- Sikringsutstyr (fiberbånd, kjetting, nett, presenning)

4.3.4 Spesielle faremomenter

Aktuelt innhold

- Spesielle faremomenter ved last som er feil plassert, last med høyt tyngdepunkt, hengende last og flytende last
- Faremoment ved transport av vevende dyr og persontransport

4.3.5 Øving i lastsikring

Aktuelt innhold

- Riktig plassering med tanke på fordeling av vekten mellom krok og akslinger
- Sikring av lasten ved hjelp av stempling og surring
- Antall stropper som må benyttes i tillegg til stempling
- Hvordan og hvor stroppene festes
- Merking av utstikkende gods i samsvar med forskriftskrav
- Kontroll og vedlikehold av lastsikringsutstyr

4.3.6 Vedlikehold og vurdering av utstyr

Aktuelt innhold

- Behov for vedlikehold
- Vurdering av om utstyret er forsvarlig å bruke

Kommentarer til kurs i sikring og merking av last:

På kurset skal elevene få kjennskap til krav som stilles til sikring av last og til sikringsutstyret og de skal kunne beregne og velge riktig sikringsutstyr. De skal også utføre forsvarlig sikring av ulike typer last. Regelverket for lastsikring er relativt komplisert. En kan ikke forvente at elevene har de matematiske kunnskapene som kreves for å beregne f. eks lastens vekt i Newton, friksjonskoeffisient mv. Læreren har derfor en krevende oppgave når han skal undervise i emnet. Det teoretiske grunnlaget må forenkles mye. Lærestoffet må konkretiseres og demonstreres.

Begreper som friksjon, bevegelsesenergi og sentrifugalkraft, skal illustreres enkelt, ikke beregnes. Det er viktig at elevene forstår at last må sikres forsvarlig, og at de lærer å gjøre dette.

Alle elevene skal selv utføre forsvarlig sikring av ulike typer last.

4.4 Sikkerhetskurs på bane

Det er ikke krav om sikkerhetskurs på bane i klasse DE

4.5 Tilstrekkelig øving

Eleven skal i tillegg til sikkerhetskurs på veg ha tilstrekkelig øving til å kunne kjøre i samsvar med hovedmålet.

Aktuelt innhold

- Supplerende øving ved trafikkskole
- Privat øving

Kommentarer:

Det er viktig at eleven skaffer seg nok øving til å kunne kjøre i samsvar med hovedmålet før han eller hun går opp til førerprøven.

Høringsinstanser:

Arbeids- og sosialdepartementet	postmottak@asd.dep.no	Postboks 8019 Dep	0030 OSLO		
Barne- likestillingsdepartementet	postmottak@bld.dep.no	Postboks 8036 Dep	0030 OSLO		
Finansdepartementet	postmottak@fin.dep.no	Postboks 8008 Dep	0030 OSLO		
Forsvarsdepartementet	postmottak@fd.dep.no	Postboks 8126 Dep	0032 OSLO		
Helse- og omsorgsdepartementet	postmottak@hod.dep.no	Postboks 8011 Dep	0030 OSLO		
Justis- og beredskapsdepartementet	postmottak@jd.dep.no	Postboks 8005 Dep	0030 OSLO		
Klima- og miljødepartementet	postmottak@kld.dep.no	Postboks 8013 Dep	0030 OSLO		
Kommunal- og moderniseringsdepartementet	postmottak@kmd.dep.no	Postboks 8112 Dep	0032 OSLO		
Kulturdepartementet	postmottak@kud.dep.no				
Kunnskapsdepartementet	postmottak@kd.dep.no	Postboks 8119 Dep	0032 OSLO		
Landbruks- og matdepartementet	postmottak@lmd.dep.no	Postboks 8007 Dep	0030 OSLO		
Nærings- og fiskeridepartementet	postmottak@nfd.dep.no	Postboks 8014 Dep	0030 OSLO		
Olje- og energidepartementet	Postmottak@oed.dep.no				
Samferdselsdepartementet	postmottak@sd.dep.no	Postboks 8010 Dep	0030 OSLO		
Utenriksdepartementet	post@mfa.no	Postboks 8114 Dep	0032 OSLO		
Direktoratet for Arbeidstilsynet	post@arbeidstilsynet.no	Postboks 4720 Sluppen	7468 TRONDHEIM		
Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap	postmottak@dsb.no	Postboks 2014	3103 TØNSBERG		
Klima- og forurensningsdirektoratet	postmottak@dsb.no	Postboks 8100 Dep	0032 OSLO		
Kystverket	post@kystverket.no	Postboks 1502	6025 ÅLESUND		
Politidirektoratet	politidirektoratet@politiet.no	Postboks 8051 Dep	0031 OSLO		
Helsedirektoratet	postmottak@helsedir.no	Postboks 7000 St Olavs plass	0130 OSLO		
Toll- og avgiftsdirektoratet	tad@toll.no	Postboks 8122 Dep	0032 OSLO		
Utdanningsdirektoratet	post@utdanningsdirektoratet.no	Postboks 9359 Grønland	0135 OSLO		
UDI - Utlendingsdirektoratet	udi@udi.no	Postboks 8108 Dep	0032 OSLO		
Færdselsstyrelsen	info@fstyr.dk	Transportministeriet	Frederiksholms Kanal 27 F	1220 KØBENHAVN K	DANMARK
Justitsministeriet Danmark	jm@jm.dk	Slotsholmsgade 10	1216 KØBENHAVN	DANMARK	
Kommunikationsministeriet	kirjaamo@lvm.fi	Trafikpolitiska avdelingen	Postboks 31	00023 STATSRÅDET	FINLAND
Motormännens Riksförbund	korkort@motormannen.se	Box 49163	100 29 STOCKHOLM	SVERIGE	
STRO	info@stro.se	Vattholmavägen 10	S-754 23 UPPSALA	SVERIGE	
Vejdirektoratet Danmark	vd@vd.dk	Niels Juels Gade 13	Postboks 9018	DK-1022 KØBENHAVN K	DANMARK
Transportstyrelsen	vag.tff@transportstyrelsen.se	Kyrkogata 35, Norrköping	601 73 Norrköping		
Trafiksäkerhetsverket	kirjaamo@trafi.fi	PB 320, 00101 Helsingfors		SVERIGE	
Arbets- och näringsministeriet	kirjaamo@tem.fi	Avd för arbetsliv og marknadsfrågor	PB 32	00023 STATSRÅDET	FINLAND
Arbetsmiljöverket	arbetsmiljoverket@av.se	11279 STOCKHOLM	SVERIGE		
Arbejdstilsynet	at@at.dk	Postboks 1228	0900 KØBENAVN C	DNMARK	
Trafik- og Byggestyrelsen	info@tbst.dk	Edvard Thomsens Vej 14	2300 København		
Samgongustofa	samgongustofa@samgongustofa.is				
Icelandic Transport Authority	icetra@icetra.is				
Vinnueftirlit Rikisins	vinnueftirlit@ver.is	Bildshöftg 16	REYKJAVIK	ISLAND	
Fylkesmannen i Oslo og Akershus	fmoapostmottak@fylkesmannen.no	Postboks 8111 Dep	0032 OSLO		
Fylkesmannen i Østfold	postmottak@fmos.no	Postboks 325	1502 MOSS		
Fylkesmannen i Hedmark	postmottak@fmhe.no	Postboks 4034	2306 HAMAR		
Fylkesmannen i Oppland	fmoppost@fylkesmannen.no	Serviceboks 513	2626 LILLEHAMMER		
Fylkesmannen i Buskerud	postmottak@fmbu.no	Postboks 1604	3007 DRAMMEN		
Fylkesmannen i Vestfold	fmvepost@fylkesmannen.no	Postboks 2076	3103 TØNSBERG		
Fylkesmannen i Telemark	postmottak@fmte.no	Statens Hus	3708 SKIEN		
Fylkesmannen i Aust-Agder	fmaapost@fylkesmannen.no	Serviceboks 513	4809 ARENDAL		
Fylkesmannen i Vest-Agder	postmottak@fmva.no	Serviceboks 513	4605 KRISTIANSAND S		
Fylkesmannen i Rogaland	postmottak@fmro.no	Postboks 59	4001 STAVANGER		
Fylkesmannen i Hordaland	fmhopostmottak@fylkesmannen.no	Statens Hus	Postboks 7310	5020 BERGEN	
Fylkesmannen i Hordaland	fmhopostmottak@fylkesmannen.no	v/fylkeslegen	Statens Hus	Postboks 7310	5020 BERGEN
Fylkesmannen i Sogn og Fjordane	fmsfpost@fylkesmannen.no	Njøsavegen 2	6863 LEIKANGER		
Fylkesmannen i Møre og Romsdal	postmottak@fmmr.no	Fylkeshuset	6404 MOLDE		
Fylkesmannen i Sør-Trøndelag	postmottak@fmst.no	Statens Hus	7468 TRONDHEIM		
Fylkesmannen i Nord-Trøndelag	Fmnt@fylkesmannen.no	7734 STEINKJER			
Fylkesmannen i Nordland	fmnopost@fylkesmannen.no	8002 BODØ			
Fylkesmannen i Troms	postmottak@fmtr.no	Postboks 6105	9291 TROMSØ		
Fylkesmannen i Finnmark	fmfipostmottak@fylkesmannen.no	Damsveien 1	9815 VADSØ		
Fylkesmannen i Finnmark	fmfipostmottak@fylkesmannen.no	Miljøvernavdelingen	Damsveien 1	9815 VADSØ	
Akershus fylkeskommune	postmottak@akershus-fk.no	Postboks 1200 Sentrum	0107 OSLO		
Aust-Agder fylkeskommune	postmottak@austagderfk.no	Serviceboks 606	4809 ARENDAL		
Buskerud fylkeskommune	postmottak@bfk.no	Fylkeshuset	3020 DRAMMEN		
Finnmark fylkeskommune	postmottak@ffk.no	Henry Karlsens plass 1	9815 VADSØ		
Hedmark fylkeskommune	postmottak@hedmark.org	Fylkeshuset Parkgata 64	2325 HAMAR		
Hedmark fylkeskommune	postmottak@hedmark.org	Fylkesplansjefen Samferdselsavdelingen	Fylkeshuset	2300 HAMAR	
Hordaland fylkeskommune	hfk@hfk.no	Postboks 7900	5020 BERGEN		
Møre og Romsdal fylkeskommune	post@mrfylke.no	Julsundveien 9	6404 MOLDE		
Nordland fylkeskommune	post@nfk.no	Fylkeshuset	8048 BODØ		
Nordland fylkeskommune	post@nfk.no	Samferdselskontoret	8048 BODØ		
Nord-Trøndelag fylkeskommune	postmottak@ntfk.no	Seilmakergata 2	7735 STEINKJER		
Oppland fylkeskommune	postmottak@oppland.org	Serviceboks 606	2626 LILLEHAMMER		
Rogaland fylkeskommune	firmapost@rogfk.no	Postboks 130	4001 STAVANGER		

Sogn og Fjordane fylkeskommune	postmottak.sentraladm@sfj.no	Askedalen 2	6863 LEIKANGER		
Sør-Trøndelag fylkeskommune	postmottak@stfk.no	Erling Skakkes gate 14 Fylkeshuset	7004 TRONDHEIM		
Telemark fylkeskommune	post@t-fk.no	3706 SKIEN			
Troms fylkeskommune	postmottak@tromsfylke.no	Postboks 6600	9296 TROMSØ		
Vest-Agder fylkeskommune	postmottak@vaf.no	Serviceboks 517	4605 KRISTIANSAND S		
Vestfold fylkeskommune	firmapost@vfk.no	Svend Foyns gate 9	3126 TØNSBERG		
Østfold fylkeskommune	sentralpost@ostfoldfk.no	Postboks 220	1702 SARPSBORG		
PARAT	post@parat.com	Lakkegata 3	0187 OSLO		
Akademikerne	carclub@amcar.no	Fridtjof Nansens plass 6	0160 OSLO		
Ambulanseforum AS	bjorg@ambulanseforum.no	Ladeveien 13	7041 TRONHEIM		
American Car Club of Norway	carclub@amcar.no	Postboks 6006	7003 TRONDHEIM		
ATV-importørenes Forening	al@raeder.no	c/o advokatfirma Ræder v/Arve Lønning	Postboks 2944 Solli	0230 OSLO	
Autobransjens Leverandørforening	arild.hansen@autobransjen.no	Att. Arild Hansen	Hovfaret 17B Skøyen	0275 OSLO	
Bilimportørenes Landsforening	firmapost@bilimportorene.no	Postboks 71 Økern	0508 OSLO		
Brannmannen	post@brannmannen.no	Arne Garborgs plass 1	0179 OSLO		
Byggenæringens Landsforening	mlf@mlf.no	Postboks 7187 Majorstuen	0307 OSLO		
Den Norske Advokatforening	post@advokatforeningen.no	Kr Augusts gate 9	0164 OSLO		
Direktoratet for naturforvaltning	post@miljodir.no	Tungasletta 2	7485 TRONDHEIM		
Entreprenørforeningen for Bygg og Anlegg	firmapost@eba.no	Postboks 5485 Majorstuen	0305 OSLO		
Fagforbundet	post@fagforbundet.no	Postboks 7003 St Olavs plass	0130 OSLO		
Finansnæringens hovedorganisasjon	kjersti.prestaarhus@fno.no	Skadepolitisk avdeling	Postboks 2473 Solli	0202 OSLO	
Firehjuls Mopedenes Importør Forening	svein.rognerud@ambra.no	v/Svein Rognerud	Postboks 432 Brakerøya	2002 DRAMMEN	
Forbrukerombudet	postmottak@forbrukerombudet.no	Postboks 4597 Nydalen	0404 OSLO		
Forbrukerrådet	post@forbrukerradet.no	Postboks 4594 Nydalen	0404 OSLO		
Forbrukerrådet Oslo	post@forbrukerradet.no	Postboks 4595 Nydalen	0404 OSLO		
Forbundet for Ledelse og Teknikk	postkasse@flt.no	Postboks 8906 Youngstorget	0028 OSLO		
Forlaget Bjørgu Anlegg/Transport	bjorgu@bjorgu.no	Postboks 1162 Sentrum	1411 KOLBOTN		
Forlaget Last og Buss A/S	forlaget@lastogbuss.no	Waldemar Thranes gate 98 B	0175 OSLO		
Forsikringsklagekontoret	post@jusstorget.no	Postboks 53 Skøyen	0212 OSLO		
Forsvarsstaben	forsvaret@mil.no	Oslo Mil Akershus	0015 OSLO		
Frie Bilimportørers Forening	post@frie-bilimportorer.no	Nesttunveien 14	5232 PARADIS		
Funksjonshemmedes Fellesorganisasjon	post@ffo.no	Mariboes gate 13	0183 OSLO		
Grunnskolens trafikk- og mopedfaglige forum Vestfold	hof.skole@hof.kommune.no	v/Berit Nilsen	Hof skole	3090 HOF	
NAV Hjelpemiddelsentral Oslo og Akershus	nav.hjelpemiddelsentral.oslo.og.akershus@nav.no	Postboks 324 Alnabru	0614 OSLO		
HMS-faglig forum	post@hms-fagligforum.no	Nansens vei 16	5063 BERGEN		
HSH	info@hsh-org.no	Arbeidsgiveravdelingen	Postboks 2900 Solli	0230 OSLO	
Høgskolen i Oslo og Akershus	post@hioa.no	Postboks 423	2001 LILLESTRØM		
UiT Norges arktiske universitet	postmottak@uit.no				
Høgskolen Hedmark	postmottak@hihm.no	Adeling for landbruks- og naturfag	v/Kjell Mangerud	Lærerskolealléen 1	2408 ELVERUM
Nord universitet	postmottak@nord.no				
Kommunenes Sentralforbund	ks@ks.no	Postboks 1378 Vika	0114 OSLO		
Kongelig Norsk Automobilklub	kna@kna.no	Postboks 2425 Solli	0201 OSLO		
Konkurransetilsynet	post@konkurransetilsynet.no	Postboks 439 Sentrum	5805 BERGEN		
Landsforbundet av Motorhistoriske Kjøretøyklubber	post@lmk.no	Øvre Slottsgate 2 B	0157 OSLO		
Landsforeningen for Trafikkskadde	post@personskadeforbundet.no	Postboks 4258 Nydalen	0401 OSLO		
Landsorganisasjonen i Norge	lo@lo.no	Youngs gate 11	0181 OSLO		
Lastebileiernes Forening	post@lastebileierne.com	Enebakkveien 133	0680 OSLO		
Maskinentreprenørenes Forbund	firmapost@mef.no	Postboks 505 Sentrum	0105 OSLO		
Maskingrossistenes Forening	ah@mgf.no	Postboks 2866 Solli	0230 OSLO		
Motorførernes Avholdsforbund	ma@ma-norge.no	Postboks 752 Sentrum	0106 OSLO		
Motorsykkelimportørenes Forening	al@raeder.no	c/o advokatfirma Ræder v/Arve Lønning	Postboks 2944 Solli	0230 OSLO	
Natur og Ungdom	info@nu.no	Postboks 4783 Sofienberg	0506 OSLO		
Naturvernforbundet	naturvern@naturvernforbundet.no	Grensen 9B	0159 OSLO		
NHO Transport	post@transport.no	Postboks 5477 Majorstua	0305 OSLO		
NITO	eåpst@motp-mp	Postboks 9100 Grønland	0133 OSLO		
NKI-forlaget	oyvind.lundegaard@nki.no	Hans Burums vei 30	1357 BEKKESTUA		
NMCU	morten@nmcu.org	Postboks 351	1502 MOSS		
Nord Norsk Trafikksenter	firmapost@nnts.no	Postboks 333	9305 FINNSNES		
Norges Automobil-forbund	inger.elisabeth.sagedal@naf.no	Att. André Fimreite	Postboks 6682 Etterstad	0609 OSLO	
Norges Bilbransjeforbund	firmapost@nbf.no	Postboks 5486 Majorstuen	0305 OSLO		
Norges Bilsportforbund	info@bilsport.no	Postboks 60 Bryn	0611 OSLO		
Norges Bilutleieforbund	post@nhoreiseliv.no	Parkveien 9	0350 OSLO		
Norges Bonde- og småbrukarlag	post@smabrukarlaget.no	Øvre Vollgate 9	0158 OSLO		
Norges Bondelag	bondelaget@bondelaget.no	Postboks 9354 Grønland	0135 OSLO		
Norges brannskole	postmottak@dsb.no	Erling Johannessensvei 1	9441 FJELLDAL		
Norges Caravanbransjeforbund	post@caravanbransjen.no	v/C.B.R	Meieribakken 4	3070 SANDE I VESTFOLD	
Finansnæringens hovedorganisasjon	kjersti.prestaarhus@fno.no	Postboks 2473 Solli	0253 OSLO		
Norges Handikapforbund	nhf@nhf.no	Postboks 9217 Grønland	0134 OSLO		
Norges Juristforbund	juristforbundet-post@jus.no	Kr Augusts gate 9	0164 OSLO		
Norges Lastebileier-Forbund	post@lastebil.no	Postboks 7134 St Olavs Plass	0130 OSLO		
Norges Lensmanns- og politilederlag	post@politilederen.no	Postboks 9096 Grønland	0133 OSLO		
Norges Motorsportforbund	nmf@nmfsport.no	Nedre Storgate 13	3015 DRAMMEN		
Norges Naturvernforbund	naturvern@naturvernforbundet.no	Grensen 9B	0159 OSLO		

Norges Røde Kors Hjelpekorps	Post@redcross.no	Postboks 1 Grønland	0133 OSLO			
Norges Taxiforbund	post@nortaxi.no	Postboks 6114 Etterstad	0602 OSLO			
Norges Turbileierforbund	norges.turbileierforbund@gmail.com	v/Steinar Johansen Stenvaag	Tullins gate 6	0166 OSLO		
Norsk Arbeidsmandsforbund	norsk@arb-mand.no	Møllergata 3	0179 OSLO			
Norsk Caravan Club	post@nocc.no	Postboks 104	1921 SØRUMSAND			
Norsk Sidevogn Klubb	leder@sidevogn.com	Høyåsvn 28	3727 SKIEN			
Norsk Tjenestemannslag	post@ntl.no	Møllergata 10	0179 OSLO			
Norsk Transportarbeiderforbund	ntf@transportarbeider.no	Hammersborg Torg 3	0179 OSLO			
Næringslivets sikkerhetsorganisasjon	post@nso.no	Postboks 5468 Majorstuen	0305 OSLO			
Opplysningsrådet for Veitrafikken	firmapost@ofv.no	Jernbanetorget 4A	0154 OSLO			
Politijuristene	sverre.bromander@gmail.com	Norges Juristforbund	Kr Augusts gate 9	0164 OSLO		
Politiets fellesforbund	pf@pf.no	Møllergata 39	0179 OSLO			
Politihøgskolen	postmottak@phs.no	Postboks 5027 Majorstuen	0301 OSLO			
Sametinget	samediggi@samediggi.no	9730 KARASJOK				
Skandinavisk Trafikksenter AS	kundesenter@skantraf.no	Postboks 9085 Sørlandsparken	4696 KRISTIANSAND S			
Statens vegvesen	tk-tjenester@vegvesen.no	Publikumstjenester	7737 STEINKJER			
Statens vegvesen		Region midt	Fylkeshuset	6404 MOLDE		
Statens vegvesen		Region nord	Dreyfushammarn 31	8002 BODØ		
Statens vegvesen		Region sør	Serviceboks 723	4808 ARENDAL		
Statens vegvesen		Region vest	Askedalen 4	6863 LEIKANGER		
Statens vegvesen		Region øst	Postboks 1010 Skurva	2605 LILLEHAMMER		
Statstjenestemannsforbundet	post@stafo.no	Postboks 9038 Grønland	0133 OSLO			
Sivilombudsmannen	postmottak@sivilombudsmannen.no	Postboks 3 Sentrum	0101 OSLO			
Trafikkforum AS	ordre@trafikkforum.no	Postboks 83	2021 SKEDSMOKORSET			
Trygg Trafikk	hovedkontor@tryggtrafikk.no	Postboks 2610 St Hanshaugen	0131 OSLO			
Autoriserte Trafikkskolers Landsforbund	atl@atl.no	Postboks 144 Manglerud	0612 OSLO			
Utdanningsforbundet	post@utdanningsforbundet.no	Postboks 9191 Grønland	0134 OSLO			
Utrykningspolitiet	post.up@politiet.no	Postboks 100	3291 STAVERN			
NTL Landsforening 45-Veg	gro.vedeler@vegvesen.no	v/Gro Vedeler	Statens vegvesen	Vegdirektoratet Internrevisjon	Postboks 8142 Dep	0033 OSLO
Vegvesenets Trafikktekniske Forening	arild.drange@vegvesen.no	v/Arne Steinrud	Statens vegvesen Region vest	Askedalen 4	6863 LEIKANGER	
Yrkestrafikkforbundet	post@ytf.no	Postboks 9175 Grønland	0134 OSLO			
YS	post@ys.no	Postboks 9232 Grønland	0134 OSLO			
Blakstad videregående skole	ivar.flageborg@sameyde.vgs.no	Nidelvveien 13	4820 FROLAND			
Hønefoss videregående skole	erik.lysenstoen@bfk.no	Postboks 3084	3501 HØNEFOSS			
Alta videregående skole	odd.ingvald.lyng@ffk.no	9509 ALTA				
Våler videregående skole	ole.kristian.molstad@hedmark.org	2435 BRASKEREIDFOSS				
Os videregående skole	bjorn.hagevik@hfk.no	Kolskogheiane	5200 OS			
Kristiansund videregående skole	nils.gunnar.lie@krsund.vgs.no	St.Hanshaugen	6514 KRISTIANSUND N			
Ole Vig videregående skole	jostein.dahl@ntfk.no	Postboks 254	7501 STJØRDAL			
Sauda videregående skole	paul.aaboe@rogfk.no	4230 SAND				
Sogndal videregående skule	halvard.england@sfj.no	Trolladalen 28	6856 SOGNDAL			
Notodden videregående skole	sveinung.moen@t-fk.no	Heddalsveien 4	3676 NOTODDEN			
Norsk Førstehjelpsråd	post@norskforstehjelpsrad.no					
NITO's etatsforening i Statens vegvesen v/Siw Tyldum	siw.tyldum@vegvesen.no	Statens vegvesen	Tromsø trafikkstasjon	Postboks 6165	9291 TROMSØ	
Forbundet for Ledelse og Teknikk	post@lofavor.no	v/Alf Edvard Masternes	Statens vegvesen Region nord	Postboks 6164	9291 TROMSØ	
TEKNA Statens vegvesen	post@tekna.no	v/Karl Sigurd Fredriksen	Statens vegvesen	Region sør	Postboks 723 Stoa	4808 ARENDAL
Norges Skogeierforbund	post@skogeier.no	Postboks 1438 Vika	0115 OSLO			
Statens råd for funksjonshemmede	ifr@klco.no	Postboks 8113 Dep	0032 OSLO			
Twin Thunder AS	magne@twinthunder.no	Postboks 298	4576 LYNGDAL			
Melbu videregående skole	hvg-post@vgs.nfk.no		Postboks 253	8459 MELBU		
Ambulansepersonellets yrkesorganisasjon	direkte@delta.no	Laura Hagerås vei 2 B	7026 TRONDHEIM			
Sysselmannen på Svalbard	firmapost@sysselmannen.no	9170 LONGYEARBYEN				
Traktor- og landbruksmaskinimportørenes forening	post@tlif.no - itb@tlif.no	v/H Braathen	Stasjonsveien 59	1940 BJØRKELANGEN		
SOTIN	charles@oltf.no					
Justisministeriet		Arnahvoli	IS-150 REYKJAVIK	ISLAND		
Näringsdepartementet		Enheten för Transportpolitik	Jakobsgatan 26	S-103 33 STOCKHOLM	SVERIGE	
Gjensidige forsikring		Postboks 700	0106 OSLO			
if Skadeforsikring		Postboks 240	1326 LYSAKER			
Norges ambulanseforbund		Lakkegata 23	0187 OSLO			
Norsk Cirkus og Tivolieierforbund		Postboks 105	1871 ØRJE			
Norsk Forsikringsjuridisk Forening		c/o Adv Claus Brynildsen	c/o Kogstad, Lunde & Co	Postboks 1360 Vika	0113 OSLO	